

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**TÜRKİYE'DE 60 YAŞ ÜZERİ SİĞİNMACILARIN GEREKSİNİMLERİ VE
YAŞLILIK DENEYİMLERİ**

Serhat KAYGUSUZ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

**TÜRKİYE'DE 60 YAŞ ÜZERİ SİĞİNMACILARIN GEREKSİNİMLERİ VE
YAŞLILIK DENEYİMLERİ**

Serhat KAYGUSUZ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

KABUL VE ONAY

Serhat KAYGUSUZ tarafından hazırlanan “Türkiye’de 60 Yaş Üzeri Sığınmacıların Gereksinimleri ve Yaşlılık Deneyimleri” başlıklı bu çalışma, 30.05.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Melahat DEMİRBİLEK (Başkan)

Prof. Dr. Sema BUZ (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Meliha Funda AFYONOĞLU (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Serhat KAYGUSUZ

¹“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Prof. Dr. Sema BUZ** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

[İmza]

Serhat KAYGUSUZ

TEŞEKKÜR

Evvelemerde araştırmama katıldıkları ve deneyimlerini benimle içtenlikle paylaştıkları için araştırmamın katılımcılarına teşekkür etmek isterim. Onlar olmasaydı bu araştırma düşünce olarak kalıp ortaya çıkmayacaktı. Her birine ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Tez yazım sürecim boyunca desteği, katkıları, değerli yorumları, anlayışı ve nezaketi için danışmanım Prof. Dr. Sema BUZ'a teşekkür ederim. Kendisiyle çalışmaktan memnuniyet duyduğumu söylemek isterim.

Jüri üyeleri olarak güzel yorumları, katkıları ve incelikleri için Doç. Dr. Melahat DEMİRBİLEK ve Dr. Öğr. Üyesi Meliha Funda AFYONOĞLU'na canıgönülden teşekkür ederim.

Başta Furkan ACARLI ve Eda Sıdıka BULUŐ olmak üzere tez yazım sürecim boyunca yanımda olan, beni destekleyen, fikir teatisinde bulunduğum ve manevi desteğini hissettiğim bütün arkadaşlarıma tüm kalbimle teşekkür ederim.

Son olarak en büyük teşekkürümü değerli anneme etmek istiyorum. Bilhassa eğitimim olmak üzere tüm yaşamım boyunca beni her zaman destekleyip motive etti ve yanımda oldu. Oğlu olduğum için iftihar ediyorum ve kendimi çok şanslı hissediyorum. Kendisine müteşekkir ve minnettarım.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
KISALTMALAR	x
TABLOLAR	xi
GRAFİK VE ŞEKİLLER.....	xii
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xiv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: GENEL BİLGİLER	3
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	5
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	6
1.4. TANIMLAR.....	6
1.5. KURAMSAL ÇERÇEVE	7
1.5.1. Göç Tanımı ve Göçe İlişkin Temel Kavramlar.....	7
1.5.2. Göçe Giden Süreç ve Göç Sürecinde Yaşlılar	9
1.5.3. Göç Hareketini Başlatma ve Göç Rotalarında Yaşlılar.....	11
1.5.4. Varış Ülkesine Ulaşma ve Varış Noktalarında Karşılaşılan Problemler	15
1.5.5. Göç Sonrası Süreçte Karşılaşılan Problemler	17
1.5.5.1. Barınma Sorunları	17
1.5.5.2. Sağlık Sorunları.....	19
1.5.5.3. Ekonomik Sorunlar	21

1.5.5.4. Uyum ve Bütünleşme Sürecinde Yaşanan Sorunlar	22
1.5.5.5. İstismar	24
1.5.5.6. Yasal ve Kurumsal Sorunlar	28
1.5.6. Yaşlanma ve Sığınmacılar.....	31
1.5.6.1. Yaşlı Nüfusu İçinde Yaşlı Sığınmacılar.....	35
1.5.6.2. Yaşlı Sığınmacılar	36
1.5.6.3. Sosyal Hizmet Bağlamında Yaşlı Sığınmacılar	39
1.5.6.4. Ulusötesi Sosyal Hizmet	43
1.5. 7. Konu ile İlgili Araştırmalar	45
1.5.7.1. Uluslararası Literatürdeki İlgili Araştırmalar.....	45
1.5.7.2. Türkiye’de Yapılmış İlgili Araştırmalar	48
1.5.8. Mülteci Ve Sığınmacılara Yönelik Düzenlemeler Ve Yaşlı Sığınmacılar Açısından Değerlendirilmesi.....	48
1.5.8.1. Uluslararası ve Ulusal Düzenlemeler.....	48
2. BÖLÜM: YÖNTEM	59
2.1. Araştırmanın Modeli	60
2.2. Evren ve Çalışma Grubu	61
2.3. Veri Toplama Aracı.....	63
2.4. Veri Toplama Süreci	64
2.5. Verilerin Analizi.....	66
2.6. Sınırlılıklar	66
2.7. Etik Konular	67
3. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM.....	67
3.1. Demografik ve Tanıtıcı Bilgiler	68
3.1.1. Köken Ülke	68
3.1.2. Yaş, Cinsiyet, Medeni Durum ve Diğer Demografik Bilgiler	69

3.1.3. Eğitim Durumu	69
3.2. Göç Hareketliliğinin Gerçekleştirilmesi	73
3.2.1. Hareketliliğe Giden Süreç	73
3.2.2. Hareketlilik Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar ve Geliştirilen Çözüm Yolları ...	82
3.3. Yaşlı Sığınmacıların Köken Ülkede ve Türkiye'deki Gereksinimleri ve Yaşlılık Deneyimleri.....	85
3.3.1. İş Gücüne Katılım ve Çalışma Deneyimi	85
3.3.2. Barınma Sorunu ve Barınma Sorununa Yönelik Çözüm Yolları.....	95
3.3.3. Sağlık Durumu ve Sağlık Sorunlarına Yönelik Çözüm Yolları.....	106
3.3.4. Ekonomik Sorunlar ve Ekonomik Sorunlara Yönelik Çözüm Yolları.....	115
3.3.5. Dil ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Yolları	125
3.3.6. İnançsal Sorunlar ve Göç Sonrası Süreçte İnançın Etkisi.....	133
3.3.7. Uyum ve Kültür Sorunları ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Yolları.....	139
3.3.8. Yasalar ve Kurumlarla Bağlantılı Sorunlar.....	145
3.3.9. Refah Hizmetlerine İlişkin Yetersiz Bilgi.....	148
3.3.10. Mikro, Mezzo ve Makro Boyutta Destek Mekanizmaları	152
3.3.11. Göç Öncesi ve Sonrası Yaşlılık Deneyimleri ve Yaşam Etkinlikleri	158
3.4. Yaşlılık, Yaşlanma ve İleriye Dönük Düşüncelere İlişkin Bulgular.....	168
3.4.1. Yaşlanma Deneyimi, Yaşlılık ve Yaşlılara Yönelik Tutumlara İlişkin Düşünce	169
3.4.2. İleriye Yönelik İstek ve Düşünceler.....	174
4. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	178
4.1.Sonuçlar	178
4.1.1.Yaşlı Sığınmacıların Göç Hareketliliği Sürecine İlişkin Sonuçlar	178
4.1.2.Yaşlı Sığınmacıların Barınma Durumu ve Barınma Sorununa Yönelik Çözüm Yollarına İlişkin Sonuçlar	179

4.1.3.Yaşlı Sığınmacıların Sağlık Durumları ve Sağlık Sorunlarının Çözümüne Yönelik Çözüm Yollarına İlişkin Sonuçlar.....	180
4.1.4.Yaşlı Sığınmacıların Ekonomik Durumu ve Ekonomik Sorunların Çözümüne İlişkin Sonuçlar	181
4.1.5.Yaşlı Sığınmacıların Dil Sorunları ve Dil Sorununun Çözümüne İlişkin Sonuçlar.....	182
4.1.6.Yaşlı Sığınmacıların İnançsal Durumları ve İnancın Göç Sonrası Yaşam Üzerindeki Etkisine İlişkin Sonuçlar	183
4.1.7.Yaşlı Sığınmacıların Uyum ve Bütünleşme Sorunları ve Sorunların Çözümüne İlişkin Sonuçlar	183
4.1.8.Yaşlı Sığınmacıların Karşılaştıkları Bürokratik, Kurumsal ve Yasal Sorunlara İlişkin Sonuçlar	185
4.1.9.Yaşlı Sığınmacıların Mikro, Mezzo ve Makro Boyutlardaki Destek Mekanizmalarına İlişkin Sonuçlar	186
4.1.10.Yaşlı Sığınmacıların Yaşam Etkinlikleri, Yaşlılığa ve İleriye Yönelik Düşüncelerine İlişkin Sonuçlar	187
4.2. Öneriler	188
4.2.1. Yaşlı Sığınmacıların Barınma Sorunlarının Çözümüne Yönelik Öneriler	188
4.2.2.Yaşlı Sığınmacıların Sağlık Sorunlarının Çözümüne Yönelik Öneriler.....	189
4.2.3. Yaşlı Sığınmacıların Ekonomik Sorunlarının Çözümüne Yönelik Öneriler...	190
4.2.4.Yaşlı Sığınmacıların Dil Sorununun Çözümüne Yönelik Öneriler	191
4.2.5.Yaşlı Sığınmacıların Uyum ve Bütünleşme Sorunlarının Çözümüne Yönelik Öneriler	192
4.2.6. Yasal ve Kurumsal Sorunların Önlenmesine Yönelik Öneriler.....	192
4.2.7.Politika Yapımı Noktasında Politika Yapıcı ve Uygulayıcılarına Yönelik Öneriler	193
KAYNAKLAR	195
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	218

EK 2. TURNITIN RAPORU	220
EK 3. ETİK KOMİSYON İZİNİ.....	221
EK 4. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU	222
EK 5. TÜRKİYE’DE 60 YAŞ ÜZERİ SİĞİNMACILARIN GEREKSİNİMLERİ VE YAŞLILIK DENEYİMLERİ SORU FORMU	223

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKPM	Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IOM	International Organization for Migration
OCHA	Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
OHCHR	Office for the United Nations High Commissioner for Human Rights
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SUY	Sosyal Uyum Yardımı
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees

TABLÖLÄR

Tablo. 1. Katılımcılara İlişkin Tanıtıcı Temel Bilgiler	62
---	----

GRAFİK VE ŞEKİLLER

Grafik 1. 2014-2021 yılları arasında Akdeniz üzerinden deniz yoluyla göçlerde hayatını kaybedenlerin sayısı.....	15
Şekil 1. Katılımcıların Türkiye'ye Göç Öncesi Buldukları Son Ülke ve Göç Yönüne Göre Katılımcılar Özelinde Göç Hareketliliğinin Nedenleri	74

ÖZET

KAYGUSUZ, Serhat. *Türkiye’de 60 Yaş Üzeri Sığınmacıların Gereksinimleri ve Yaşlılık Deneyimleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

Bu çalışma Türkiye’ye göç etmiş yaşlı sığınmacıların göç süreci ve sonrası deneyimlerini, sorunlarını ve gereksinimlerini; Türkiye’deki refah hizmetlerinin bu kişilerin sorun ve gereksinimlerini karşılayabilme durumunu analiz etmektedir. Araştırma, derinlemesine görüşmelerin yapıldığı betimsel bir analiz çalışmasıdır. Araştırmada veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bulgular araştırmacının görüşmeler sırasındaki gözlemleri ve konuya ilişkin diğer çalışmaların bulgularıyla birlikte değerlendirilmiştir.

Araştırmanın katılımcıları 10 kadın ile 6 erkekten oluşan 60 yaş üzeri farklı köken ülkelerden Türkiye’ye göç etmiş yaşlılardır. Araştırmada sığınmacıların farklı köken ülkelerden seçilmesinin nedeni göç olgusunu farklı ülke kökenli yaşlılar açısından değerlendirerek konuya geniş bir bakış açısı kazandırmaktır. Araştırma bulguları katılımcıların tamamının göç sonrası barınma sorunları ve ekonomik yetersizlik yaşadıklarını, buna bağlı olarak tümünün çocukları ve diğer aile üyelerine bağımlı durumda olduklarını; bazı katılımcıların göç süreci ve sonrasında sağlık sorunlarının ortaya çıktığını, göç sonrasında bütünleşme ve uyum konusunda farklı stratejiler geliştirdiklerini göstermektedir. Türkçe bilme düzeyi fark etmeksizin yaşlı sığınmacıların tamamının dil ile ilgili sorunlarını çocukları, torunları ve diğer yakınları aracılığıyla aşmaya çalıştıkları görülmüştür. Göç deneyiminin travmatikliğine bağlı olarak yaşlıların ileriye dönük plan ve düşünceleri, yaşam doyumları ve değerlendirmeleri değişmektedir. Yaşlı sığınmacıların ileriye dönük plan ve düşünceleri aile üleriyle birlikte yaşamak, kök aile üleriyle birleşmek ve Türkiye’de kalmak yönündedir. Bulgular değerlendirildiğinde katılımcıların refah hizmetlerine erişim sorunları yaşadıkları ve Türkiye’deki refah hizmetlerinin yaşlı sığınmacıların gereksinimlerinin karşılanması noktasında yetersiz kaldığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Göç, yaşlılık, yaşlanma, yaşlı sığınmacı, refah hizmetleri, sosyal hizmet

ABSTRACT

KAYGUSUZ, Serhat. *Needs and Aging Experiences of Asylum Seekers over the age of 60 in Turkey*, Masters's Thesis, Ankara, 2022.

This study analyzes pre-migration and post-migration experiences, problems and needs of elderly asylum seekers who have migrated to Turkey and the capacity of the welfare systems in Turkey to meet the problems and needs of these people. The research is a descriptive analysis study with in-depth interviews. As a method of data acquisition a structured interview form prepared by the research is used. The findings have been interpreted by using the researcher's observations during the interviews and the findings of other studies on the subject. The participants of the study are elderly people over the age of 60 who have migrated to Turkey from different countries of origin, consisting of 10 women and 6 men. The reason for the selection of asylum seekers from different origins in the research is to evaluate the migration phenomenon in terms of elderly people from different countries and to gain a broad perspective on the broad subject. As the research findings, all of the participants experienced housing problems and economic inadequacy after migration, and accordingly, all of them were dependent on their children and other family members; it has been observed that some participants have health problems after the migration process, and all of them develop different strategies for integration and adaptation in the critical phase of migration. Regardless of the level of Turkish proficiency, it has been observed that elderly asylum seekers try to overcome their language proficiency and problems through their children, grandchildren and relatives. Depending on the traumatic experience of migration, the future plans, life satisfaction and evaluations of the elderly change. The future plans of the asylum seekers are to live with their family members, reunite with their other family members and stay in Turkey. When the findings were evaluated, it was seen that the participants had problems in accessing welfare services and the existing welfare services in Turkey were insufficient to meet the needs of the older refugees.

Key Words: Migration, old age, aging, older asylum seeker, welfare services, social work

GİRİŞ

Yaşlılık insan yaşamında psikososyal ve fizyolojik değişikliklere neden olan yaşam döngüsünün doğal bir parçası ve yaşamın son evresidir. Bu evre kişi özelinde bireyin daha önceki yaşam dönemlerindeki beslenme alışkanlıkları, genetik yatkınlıkları ve sosyal yaşam geçmişine bağlı olarak farklı biçimlerde deneyimlenmektedir. Daha geniş bağlamda içinde bulunulan coğrafyanın gelişmişlik düzeyi, ekonomik durum, kamu ve kamu dışı araçların sosyal politikaları üstlenme ve gerçekleştirme düzeyleri ve bireylerin bu politikalara erişebilme kapasiteleri yaşlılık döneminin aktif ve kaliteli bir biçimde yaşanmasında etkili olmaktadır. Teknoloji ve sağlık alanındaki ilerlemelerle birlikte insanların yaşam süresinin giderek uzaması ülkeler bazında ve küresel düzlemde yaşlı nüfus oranlarının genel nüfus içerisindeki payının yükselmesine neden olmaktadır. Bu noktada ülkelerin söz konusu dinamiklere bağlı yaşlı nüfus oranlarının artmasının yanı sıra, özellikle yoğun göç hareketlerine maruz kalan ülkelerde olmak üzere, içe ve dışa doğru kitlesel hareketler nüfusun şekillenmesine ve nüfus yapısında değişikliklere neden olmaktadır. Farklı yaş gruplarından birçok bireyi barındıran bu göç hareketlerinin bir grubunu da yaşlılar oluşturmaktadır. Göç eden kitledeki yaşlı nüfus varış ülkesindeki yerleşik yaşlı nüfusuna eklenerek varış ülkesinin genel nüfusu içindeki yaşlı nüfusun oranını arttırmaktadır. Bu göç hareketlerinde yaşlılar zorlayıcı nedenlerin şiddetlendiği, göç etmekten başka çözüm yolunun bulunmadığı durumlarda uzun yıllardır yaşadıkları toprakları terk etmeye karar vermektedir. Bu bakımdan yaşlılar için göç etme kararı genç yaştaki nüfusa göre daha zor alınmaktadır. Yoğunlukla itici nedenlerin şiddetlenmesi üzerine göç etmeye karar verildikten sonra göç rotası belirlenmekte ve hareket edilmektedir. Yoğunluklu olarak kara ve deniz yoluyla gerçekleştirilen göç hareketlerinde çoğu zaman dağlar, çöller ya da büyük denizler gibi fiziksel koşulların elverişsiz olduğu, zorlayıcı çevre koşullarına sahip coğrafyalar aşılarak varış ülkesine ulaşılmaktadır. Yaşlılığın kendisinin de getirdiği bedensel, ruhsal ve fizyolojik değişiklikler göç hareketinin bu zorlayıcılığını tolere edebilmeyi azaltmakta, bu grubu risklere daha açık hale getirmektedir. Varış ülkesine ulaşıldıktan sonra yıllardır yaşamış olduğu toprakları terk etmiş olmanın verdiği yalnızlık, izole olma, yeni ülke ve kültüre adapte olmada zorluk, kültürel şok, gelir ve statü kaybı, ayrımcılık gibi birçok yeni

sorun ortaya çıkmaktadır. Bu noktada ülkelerin kendi yaşlılarıyla birlikte yaşlı sığınmacıların refahını arttırıcı, toplumla bütünleşmelerini sağlayıcı, aktif yaşlanma sürecini sağlayıcı politikalar uygulaması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu noktada refah hizmetlerinin gelişmiş ve sosyal politika uygulamalarının köklü olduğu ülkelerde bu politikalar iki hassas grup olan yaşlılık ve göçmenlerin kendilerine özgü gereksinimlerini göz önünde bulunduracak şekilde düzenlenmektedir. Ancak buna rağmen yaşlı sığınmacılar bu ülkelerde de refah hizmetlerine erişimde dil engeli, hizmet yetersizliği, negatif tutum, göz ardı edilme gibi birçok sorunla karşılaşabilmektedir. Refah hizmetlerinin görece daha zayıf olduğu Türkiye’de ise son dönemdeki göçlerle birlikte sayıları dikkate değer biçimde artan yaşlı sığınmacıların refah hizmetlerine erişimde karşılaştıkları sorunlar çözüm bekleyen konular arasında yer almaktadır. Bu noktada bu araştırmada Türkiye’de 60 yaş üzeri sığınmacıların gereksinimleri, mevcut refah hizmetlerine erişim deneyimleri ve refah hizmetlerinin bu kişilerin gereksinimlerini karşılayabilme kapasitesi incelenmektedir. Araştırma göç ve yaşlılık olgularını kesişimsel olarak ele almaktadır. Sığınma süreci göç öncesi, sırası ve sonrası aşamalarda ele alınarak her aşamaya özgü problemler ve gereksinimler ortaya konulmakta, her bir aşama yaşlılık ve yaşlı sığınmacılar açısından değerlendirilmektedir. Yaşlı sığınmacıların sığınma sürecinde karşılaştığı problemlerin, bu süreci nasıl deneyimlediklerinin, gereksinimlerinin belirlenmesi ve refah hizmetlerinin bu gereksinimleri karşılayabilme kapasitesinin incelenmesi yaşlılık ve göç bağlamında mevcut sorunların çözümüne ışık tutacaktır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ve sunulan çözüm önerileri mevcut refah hizmetlerinin yaşlı sığınmacılar açısından değerlendirilebilmesi, eksik yanlarının ortaya çıkarılmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda, bireylerin hizmetlere yönelik düşüncelerinin belirlenmesi, mevcut hizmetlerin gözden geçirilmesi ve yeniden düzenlenmesine katkıda bulunacaktır.

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu araştırma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesi açıklanmıştır. Genel bilgiler verilerek göç ve göçe ilişkin temel kavramlar, göç verileri ve sığınmacıların göç sürecindeki deneyimlerine ilişkin mevcut çalışmalardan elde edilen veriler sunulmuştur. Göç süreci; göç öncesi süreç, göç kararı verme, göç hareketini başlatma ve göç sonrası süreç olmak

üzere alt aşamalara bölünüp bu aşamalarda deneyimler sunularak yaşlı sığınmacılar özelinde değerlendirilmiştir. Ardından yaşlanma ve yaşlılık olgusu ele alınmıştır. Yaşlanma sürecinde bireylerin yaşamında meydana gelen değişiklikler sığınmacılar açısından incelenmiştir. İzleyen alt başlıklarda göç ve sığınmanın sosyal hizmet disiplini içerisindeki yerine değinilerek yaşlı sığınmacılara yönelik sosyal hizmet modellerine yer verilmiştir. Sosyal hizmet açısından sürecin uygulayıcıları olan sosyal hizmet uzmanlarının göç sürecindeki rollerine yer verilmiştir. Konuyla ilgili olarak ulusal ve uluslararası alanda ilgili çalışmalar ve sonuçlarına yer verilip bulgular yorumlanmıştır. Daha sonra sığınma hareketlerinin önceki bölümlerde ele alınan sosyal, fiziksel ve ruhsal sağlık boyutlarına ek olarak süreç hukuki boyutlarıyla ele alınmıştır. Yaşlı sığınmacıları içeren ve bu gruba atıfta bulunan ulusal ve uluslararası belgeler incelenmiştir. Belgelerde yaşlılık ve sığınmacılığa vurgu yapılan bölümler yaşlı sığınmacılar ve sığınma süreci açısından analiz edilmiştir. Araştırmanın kuramsal çerçevesi tamamlandıktan sonra ikinci bölümde araştırma süreci, sürecin nasıl gerçekleştirildiği, araştırma katılımcılarına ilişkin bilgiler ve araştırmaya ilişkin yöntem bilgilerine yer verilmiştir. Araştırma bulgularının yorumlandığı dördüncü bölümde yaşlı sığınmacılarla görüşmelerden elde edilen bulgular sunularak kuramsal çerçeve ve ilgili çalışmalar ışığında değerlendirilmiştir. Son bölümde ise araştırma süresince ele edilen bulguların yaşlı sığınmacılar, refah hizmetleri, mevcut uygulamalar ve sosyal hizmet yönünden değerlendirmesi yapılarak yaşanan sorunlara ve eksik noktalara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

1. BÖLÜM: GENEL BİLGİLER

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Göç insanlık tarihiyle birlikte ortaya çıkan ve günümüze kadar süregelen bir olgudur. İnsanlar tarih boyunca yaşam için en uygun koşullara sahip yerlere ulaşabilmek için göç hareketlerini gerçekleştirmiştir. Bu hareketler önceleri iklim, beslenme ve diğer doğa koşulları gibi insan dışı faktörlerle bağlı olarak gerçekleştirilirken daha sonra savaş, çatışmalar, siyasi anlaşmazlıklar, toplu kıyımlar gibi insan kaynaklı faktörler de göç hareketlerinin gerçekleştirilmesine yol açmıştır. Günümüzde ise doğa koşullarının etkisi

azalmakla birlikte yıllar boyunca savaşlar, çatışmalar, yoksulluk, ekonomik ve siyasi problemler gibi sorunlarla boğuşan istikrarsız ve kırılğan devletlerin varlığı göç hareketlerinin yoğunlaşmasına ve küresel bir durum almasına neden olmuştur. İç sorunların kronikleştiği bu ülkeler insan potansiyelini kaybederek sürekli göç vermekte, bu ülkelerden kaçan insan kitleleri güvenli gördükleri ülkelere sığınmaktadır. Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, ekonomik durum, toplumsal statü gibi farklı özelliklere sahip bireylerden oluşan bu kitleler bu özelliklerine bağlı olarak sığınma sürecini kendilerine özgü biçimde deneyimlemektedir. Bu kitleleri oluşturan gruplardan biri de yaşlılardır. İleri yaş döneminde olmaları, yaşlılık dönemine özgü fiziksel yetersizlik ve sağlık problemleriyle baş etmeleri sığınmayı bu bireyler için daha zor bir sürece dönüştürmektedir. Bu noktada sığınma süreci yaşlı bireyler için sürecin doğasında olan problemler ve yaşlılığın getirdiği problemlerin kesiştiği zorlayıcı bir sorun kümesiyle baş edilen karmaşık bir yaşam olayını ifade etmektedir. Yaşlılık dönemi toplumda genel olarak negatif bir algı yaratmakta ve bu döneme yönelik birçok atıfta bulunmaktadır. Dönemin doğasındaki değişikliklere bağlı olarak üretim etkinlikleri ve iş gücünden çekilmek, bireyin bu dönemde ekonomik ve toplumsal yaşama katkıda bulunmadığı, bunun yerine bir tüketim süjesi olarak topluma yük oluşturduğu algısını yaratmaktadır (Buz, 2015). Bu durum yaşlıların toplumsal olarak izole bir yaşam sürmesine, aynı zamanda negatif kendilik algısı geliştirmelerine neden olmaktadır. Yaşlılar bu dönemde psikoduygusal, sosyal ve yaşama ilişkin birçok problemle karşı karşıya kalmaktadır. Dışlanma, sevgi gereksinimi, sosyalleşme gereksinimi, güvensizlik, dış yaşamdaki fiziki koşulların yaşlılara göre tasarlanmaması, ekonomi ve sağlığa ilişkin sorunlar, yaşlılara yönelik sosyokültürel faaliyetlerin olmaması bu dönemin önemli problemleri arasındadır (Buz ve Beydili, 2015). Yaşlı sığınmacılar açısından bu problemler yaşlılık olgusu özelinde yaşanan problemlerdir. Sığınma sürecine neden olan şiddet olayları, ekonomik kriz gibi durumların gelişim süreci, sığınmaya karar verme, sığınma süreci ve sığınma sonrasında yaşanan problemler sığınma özelinde karşılaşılan problemlerdir.

Türkiye bulunduğu jeopolitik konumu bakımından sığınma ve göç hareketlerinin yoğun bir biçimde yaşandığı ülkelerden birisidir. Türkiye'ye yönelik günümüze kadar gerçekleşen dış göçler temel olarak Balkanlar'dan yönelen göçmenler, Irak'ta yaşanan silahlı çatışmalara bağlı olarak Irak'tan gelen sığınmacılar, Suriye'de yaşanan iç savaşın

yarattığı kriz ortamına bağlı olarak Suriye'den gelenler ve son olarak Afganistan'da yaşanan olaylara bağlı gelen göçmenler olmak üzere dört grupta ele alınabilir. Büyük kitleler halinde gerçekleştirilen bu dört göç hareketinin dışında görece daha küçük gruplar halinde başta Orta Asya olmak üzere eski SSCB ülkeleri üzerinden göç hareketleri Türkiye'ye doğru gerçekleştirilen göç hareketlerinin bir diğer bölümünü oluşturmaktadır. Kitleler ve gruplar halindeki bu göçlerde birçok yaşlı birey de yer almaktadır. Bu noktada bu bireylerin gereksinimlerinin belirlenmesi ve sığınma sürecindeki deneyimlerinin ortaya konması önem taşımaktadır. Bu bakımdan uzun ve zorlayıcı bir süreç olan sığınmayı deneyimleyen yaşlıların bu sürece ilişkin deneyimleri ve gereksinimleri bu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Yaşlı sığınmacıların buldukları yaş itibarıyla refah hizmetlerine erişme ve bu hizmetlerden yararlanmaya en çok gereksinim duyan gruplar arasında oldukları açıktır. Sığınma geçmişiyle birlikte düşünüldüğünde bu hizmetlerin varlığı ve erişim konusu yaşlı sığınmacılar için yaşamsal önem arz etmektedir. Bu dönemde sunulan hizmetler, bu hizmetlerin yeterliliği, göç ve sığınma olgularını kapsamaması yaşlı sığınmacıların optimum ve istenen bir yaşlılık dönemi yaşamalarını ve topluma katılım göstermelerini arttıracaktır. Bu bakımdan bu çalışmada yaşlı sığınmacıların sığınma süreci deneyimleri ve sığınma sonrası Türkiye'deki refah hizmetlerinin bu kişilerin gereksinimlerini karşılama durumu araştırılarak mevcut eksikliklerin çözümüne yönelik öneriler ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bu bağlamda araştırmanın amaçlarına yönelik sorular şunlardır:

- Yaşlı sığınmacılar göç öncesinde hangi sorunlarla karşılaşmışlardır?
- Yaşlı sığınmacıların göç sırasındaki gereksinimleri nelerdir?
- Yaşlı sığınmacılar göç sürecini nasıl değerlendirmektedir?
- Yaşlı sığınmacıların göç öncesi, sırası ve sonrasındaki gereksinimleri nelerdir ve her aşamada nasıl farklılaşmıştır?

- Yaşlı sığınmacıların göç sonrası gereksinimleri, karşılaştıkları sorunlar, destek mekanizmaları ve yararlandıkları refah hizmetleri nelerdir?
- Yaşlı sığınmacıların yararlandıkları refah hizmetlerine yönelik değerlendirmeleri nelerdir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Araştırmanın sonuçları ile Türkiye'deki yaşlı sığınmacılara yönelik mevcut hizmetler ve politikalar açısından önemli çıkarımlar elde etmek ve yaşlı sığınmacıların sorunları ile mücadelede gereksinim duyulan bilimsel bilgiye katkı sunmak hedeflenmektedir. Araştırmanın amaçladığı yaşlı sığınmacıların göç sürecine ve göç sonrasına ilişkin gereksinimlerinin belirlenmesinin, göç sürecindeki uygulamaların zayıf yönlerinin açığa çıkarılıp geliştirilmesine ve göç sonrası yaşanan sorunların çözümüne katkı sunacağı, getirilen çözüm önerilerinin yaşlı sığınmacılara yönelik sosyal politikaların planlanmasında faydalı olabileceği düşünülmektedir.

1.4. TANIMLAR

Araştırma kapsamında göç süreci, katılımcıların statüsü ve refah hizmetleri kapsamında kullanılan kavramlara ilişkin tanımlar aşağıdaki gibidir:

Gereksinim: Yaşlı sığınmacıların gelir, barınma, sağlık, dil, uyum, bütünleşme, refah hizmetlerine erişim ve refah hizmetlerden yararlanma noktasında gereksinim duydukları şeyleri ifade etmektedir.

Mülteci: İltica başvurusunda bulunup bu başvurusu kabul edilen, mülteci ya da şartlı mülteci statüsüne sahip kişileri ifade etmektedir.

Refah hizmetleri: Katılımcıların yararlandıkları Türkiye'de kamu ya da özel sektör tarafından yaşlı sığınmacılara minimum yaşam standardı sağlamak için sağlık, ekonomi, barınma, eğitim gibi alanlarda sunulan hizmetleri ifade etmektedir.

Göç: Savaş, çatışma, şiddetli yoksulluk, ayrımcılık gibi farklı zorlayıcı nedenlere bağlı olarak Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Rusya ve Suriye'den ayrılıp Türkiye'ye göç etmeyi ifade etmektedir.

Yaşlı: Kronolojik yaşı 60 yaş üzeri olan kişileri ifade etmektedir.

Yaşlı sığınmacı: Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Rusya ve Suriye'den Türkiye'ye göç etmiş Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı sahibi olmayan 60 yaş üzeri kişileri ifade etmektedir.

1.5. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.5.1. Göç Tanımı ve Göçe İlişkin Temel Kavramlar

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan göçün günümüze kadar farklı birçok tanımı yapılmıştır. Farklı dünya kültürleri ve dillerinde göçe ilişkin tüm bu tanımlar göçü temelde hareketlilik bağlamında ele almıştır. Bu bağlamın yanı sıra tanımlar göç hareketlerini kendi dönemlerinin konjonktürel özellikleri çerçevesinde ele almıştır. İnsan yaşamının karmaşıklaştığı, göç etme nedenlerinin farklılaştığı ve yeni göç motivasyonlarının ortaya çıktığı, coğrafyalar arası mesafelerin daraldığı günümüz konjonktüründe ise göç farklı birçok motivasyona bağlı olarak ortaya çıkan bir olgudur. Uluslararası Göç Örgütü göçü basit tanımıyla (IOM, 2019): “*Tek bir kişinin ya da birden fazla kişinin uluslararası bir sınırı geçerek ya da bir devlet sınırları içerisinde yer değiştirmesi*” olarak tanımlamıştır. Bu göç hareketini gerçekleştiren kişiler ise göçmen olarak adlandırılmaktadır. Göçmen şemsiye tanımı içinde yer alan mülteci ve sığınmacı kavramları için İngilizce refugee ve asylum seeker sözcükleri kullanılmaktadır. Mülteci kavramı için kullanılan refugee sözcüğü köken olarak Latince re (geri, arka) ve fugere (kaçmak) sözcüklerinin birleşiminden oluşmaktadır (Stevenson & Waite, 2011). Asylum ise Grekçe *á/a* (olumsuzluk eki) ve *σλο/silo* (zapt etme, el koyma) sözcüklerinden oluşmaktadır (Skeat, 2005). Türkçe kavram olan mülteci ise Arapça aynı anlamını taşıyan (Wortabet & Porter, 2006) *multecī* sözcüğü kökenlidir (TDK, 2021).

Mülteciliğin kavramsallaştırılmasında iltica eden kişi ya da kitlelerin motivasyonu önem taşımaktadır. Bu bağlamda iltica genel itibarıyla bireylerin gönüllü gerçekleştirdikleri bir süreç değildir. Bireylerin buradaki motivasyonu yaşadıkları yerde karşılaştıkları zulüm ve baskıya son vermektir. İltica eden kimse bu motivasyonla gerçekleştirdiği göç hareketi sonrasında yasal süreci tamamlayarak mülteci statüsünü elde etmektedir. Mülteci kavramı ile yakından ilişkili sığınmacı ise mülteciler gibi zulme uğrama tehlikesine bağı olarak bulunduğu ülkeyi terk edip başka bir ülkeye sığınan, fakat henüz mülteci olarak kabul edilmemiş kişileri ifade etmektedir. Sığınma hareketlerinde kitleler itici nedenlerin şiddetlendiği, başka bir yere sığınmanın kaçınılmaz olduğu zorlayıcı koşullara daha fazla dayanamayarak sığınabilecekleri en yakın ülkeye hareket etmektedir. Bu noktada sığınma sonrası yasal prosedür tamamlandıktan sonra mülteci statüsü kazanılmaktadır (McBrien, 2017). UNHCR'ye göre Haziran 2021 itibarıyla dünyada söz konusu zorlayıcı koşullara bağı olarak yaşadığı yeri terk etmiş en az 82,4 milyon kişi bulunmaktadır. Bu sayı 2010 yılından bu yana yaklaşık iki kat artmıştır. Bu sayının 48 milyonunu kendi ülkesi içinde yerinden edilmiş kimseler, 20,7 milyonu BMMYK koruması altındakiler ve 5,7 milyonu Filistinliler olmak üzere 26,4 milyonunu mülteciler; 4,1 milyonunu sığınmacılar, 3,9 milyonunu ise yerinden edilmiş Venezuelalılar oluşturmaktadır. Mülteci ve sığınmacı nüfusunun %14'ü gelişmiş ülkeler %86'sı ise gelişmekte olan ülkeler tarafından kabul edilmiştir. Bu kişilerin %73'ü komşu ülkelere, %23'ü diğer ülkelere sığınmış olup; %6'sı 60 yaş üzeri kimselerden, %42'si ise çocuklardan oluşmaktadır. Mülteci ve sığınmacı nüfusunun yaklaşık %68'ini Suriye, Venezuela, Afganistan, Güney Sudan ve Myanmar olmak üzere beş ülke oluşturmaktadır. Bu beş ülke savaş, çatışma, ekonomik kriz, yoksulluk gibi birçok sorunun şiddetli bir biçimde yaşandığı ülkelerdir. En çok sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkeler ise Türkiye, Kolombiya, Pakistan, Uganda ve Almanya olarak sıralanmaktadır. Bu noktada Türkiye yaklaşık 3,7 milyon kişi ile başta Suriye kökenliler olmak üzere en fazla sığınmacı barındıran ülkedir (UNHCR, 2021). Suriye kökenliler dışında 2020 yılı sonu itibarıyla çoğu Iraklı, Afgan ve İranlı olan uluslararası koruma altında 322,188 kişi bulunmaktadır (UNHCR, 2021). Yine aynı yıl sonu itibarıyla 22,606 Afgan, 5,875 Iraklı, 1,425 İranlı ve 1,428 diğer uyruklulardan olmak üzere 31,334 kişi uluslararası koruma başvurusunda bulunmuştur. 2017'de 112,415, 2018'de 114,537 ve 2019'da 56,417 kişinin uluslararası koruma başvurusunda bulunduğu göz önüne alındığında

başvuruda bulunan kişi sayısının düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir (GİGM, 2021). UNHCR verilerine göre ise Türkiye’de yaklaşık 165 bin Iraklı, 130 bin Afgan, 25 bin İranlı sığınmacı bulunmaktadır (UNHCR, 2021).

Türkiye bu kişilerin kabulü ve barınmalarına yönelik uluslararası ve ulusal ölçekte bir dizi yasal düzenlemeyi kabul etmiştir. Uluslararası alanda bunlardan ilki 28 Temmuz 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi’dir. İltica ve sığınma hareketlerine ilişkin tanımları, yasal hakları ve sorumlulukları belirleyen en temel hukuki belgelerden birisi olan bu sözleşmeyi Türkiye coğrafi çekince ile kabul etmiştir. Buna bağlı olarak mülteci statüsünün yalnızca Avrupa ülkelerinden iltica talebinde bulunan kişilere verilmesi¹ nedeniyle diğer ülkelerden Türkiye’ye sığınan, göç ve iltica eden kişilere uygulanacak yasal prosedür ve bu kişilerin hak ve yükümlülüklerine ilişkin 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu hükümleri uygulanmaktadır. Kanunla Türkiye’ye sığınan yabancıların hakları, uluslararası koruma ve bu yönde gerçekleştirilecek uygulamalar düzenlenmiştir. Son olarak Suriyelilerin kitlesel olarak gelişi üzerine ise 13 Ekim 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği ile sığınmacıların Türkiye’de kalışları, hak ve yükümlülükleri düzenlenmiştir.

1.5.2. Göçe Giden Süreç ve Göç Sürecinde Yaşlılar

Göç süreci, göçe neden olan etkenlerin ortaya çıkması, göçe karar verme, hazırlık, göç hareketinin başlaması, göç ediş, varış ülkesine ulaşma ve göç sonrası yaşanacak yeni yere uyum gibi birçok süreci kapsamaktadır. Göç eden yaşlı bireyler bu alt süreçlerin her birini tamamlarken her sürecin kendine özgü birçok sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Kişiler ve kitleler farklı motivasyonlara bağlı birçok nedenden dolayı yaşamakta oldukları yerleri terk etmeye karar vererek göç sürecini başlatmaktadır. Bu nedenler göç etmeyi zorunlu kılacak dış koşullara bağlı olabileceği gibi bireysel ve

¹ Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesini coğrafi sınırlama ile imzalamıştır. Coğrafi sınırlamaya bağlı olarak Avrupa Konseyi üyesi ülkeler dışında Türkiye’ye iltica talebinde bulunan kimselere mülteci statüsü verilmemektedir. Bu kişiler içinde uluslararası koruma başvurusu çerçevesinde şartlı mülteci olarak kabul edilenlerin üçüncü ülkelere yerleşimleri sağlanmaktadır.

gönüllülük kapsamında da ortaya çıkabilmektedir. Bireysel göçler genellikle daha çok kişisel ilgi ve kaygılarla gerçekleştirilmektedir. Kitlesele göç hareketlerinde ise göçe karar verme ve süreci başlatma genellikle zorlayıcı koşullara bağılı olarak ortaya çıkmaktadır. Savaşlar, muharebeler, çatışmalar, can güvenliğinin ortadan kalkması, fiziksel veya cinsel şiddet olasılığı ya da şiddete doğrudan maruz kalma, alıkonulma, özgürlükten yoksun bırakılma, toplumsal, siyasi veya dini baskı ya da zulüm, şiddetli doğal afetler gibi ekstrem koşullar göç sürecine karar verilmesi, sürecin başlatılması ve kitlelerin göçünü zorunlu kılan nedenlerdir (Wu, ve diğ., 2020).

Zorlayıcı koşullara maruz kalmanın dışında göç eden kişilerin kendileri de göç etmeden önce savaş ve çatışmalara birebir katılmış bulunabilmekte ve bu koşulların aktörleri olabilmektedir. Her iki durumda da göç öncesi süreçte sivil veya savaşçı olarak savaş ve çatışma ortamında bulunma, mahsur kalma, süregelen terör olaylarına maruz kalma, kaçırılma, esir tutulma, tehdit edilme, işkence görme, fiziksel veya cinsel saldırı, tecavüze uğrama, kötü yaralanmış ya da ölü bedenleri görme, aynı şekilde yakın çevredeki kişilerin yaşamını kaybetmesine tanık olma ya da bizzat birini yaralamış/öldürmüş olma, zulüm ve katliamlara tanıklık etme gibi travma yaratıcı olaylara tanıklık edilmesine neden olabilmektedir (Byrow, Pajak, McMahan, Rajouria, & Nickerson, 2019). Bu bakımdan göç etmiş bireylerde post-travmatik stres bozukluğu, majör depresyon, yoğun anksiyete (Rasmussen, Crager, Baser, Chu, & Gany, 2021), aşırı duyarlılık, umutsuzluk, bağımlılık, yetersizlik, izole edilmişlik, kısıtlanmışlık, hapsolünmüşlük hissi (Laham, ve diğ., 2020) gibi psikopatolojik durumlar ortaya çıkabilmektedir. Varış ülkesinde ise alıkonulma, sınır dışı edilme, geri gönderilme, korunmama, yetkililere ulaşamama, marjinal ve güvensiz bir ortamda yaşama, istismar edilme ve şiddete uğrama düşünceleri yoğun gelecek kaygısı oluşturmaktadır (Lønning, 2020). Bu noktada varış ülkesinde özellikle dil engeli, yalnızlık, kimsesizlik, karamsarlık ve buna bağılı ruhsal sorunlar yönünden yaşlıların daha kırılğan olduğu söylenebilir. Öz bakımın sağlanabilmesi, yeni ülkenin dilinin öğrenilmesi özellikle ileri yaşta ve kimsesiz yaşlı sığınmacılar için ciddi problemler oluşturabilmektedir. Diğer yandan göç hareketleri daha yüksek refah düzeyine kavuşma isteğı, daha iyi bir iş bulma, daha iyi çalışma koşulları, yaşam standartlarını yükseltme (Gautam, 2005), ailevi nedenler, eğitim fırsatları, çocukların geleceğı, kısıtlayıcı ve baskılayıcı kültürden

kurtulma, özgürlük isteği (Jauhiainen & Vorobeva, 2020) gibi daha bireysel kaygılara bağlı olarak da başlatılabilmektedir. Yaşlı göçmenler özelinde bu hareketler ise başka bir ülkede yaşayan çocuklar ve torunlar gibi alt jenerasyonun yanına yerleşme ya da yaşlılara ilişkin sosyal politikaların daha kapsamlı ve kapsayıcı olduğu, yaşlıların daha yüksek yaşam standartlarına sahip olduğu ülkere göç etme şeklinde gerçekleşebilmektedir.

Bu nedenler zorlayıcı nedenlere nazaran daha bireysel ve gönüllülük kapsamındadır. Bu bakımdan göçe karar verme fiziksel ve mental olarak birçok değişkenin iç içe geçtiği karmaşık bir sürecin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Göç nedenleri ortaya çıkıp göç kararı verildikten sonra göçün yapılacağı rota belirlenmektedir. Göç hareketliliği genellikle kara ve deniz yolları kullanılarak gerçekleştirilmekteyken diğer iki rotaya göre nadir olarak hava yolu da kullanılmaktadır. Belirli durumlarda varış ülkesine ulaşana kadar kara yolu, deniz yolu, hava yolları birlikte de kullanılabilir. Kullanılan yol, varış ülkesi ile köken ülke arasındaki mesafe, yolculuk boyunca karşılaşılan durumlara bağlı olarak yapılan göç hareketleri yılları bulabilecek kadar uzun sürebilirken bir günde de gerçekleşebilmektedir (Hagen-Zanker & Mallett, 2016).

1.5.3. Göç Hareketini Başlatma ve Göç Rotalarında Yaşlılar

Kara yoluyla yapılan göçlerde kitleler yaya olarak veya çeşitli kara taşıtlarını kullanarak göç etmektedir. Bu göç hareketleri genellikle sürekli hareket halinin aksine hareket ve duraklama döngüsü içinde varış ülkesine kadar devam eden bir süreci kapsamaktadır. Özellikle yaya olarak yapılan uzun mesafeli yolculuklar göç edenler açısından birçok risk ve tehlikeyi beraberinde getirmektedir. Yaya olarak çıkılacak uzun mesafeli yolculuk kararı ve böyle bir sürecin içinde yer almak kişilerde yüksek anksiyete ve depresif ruh haline neden olmaktadır (Carroll, Luzes, Freier, & Bird, 2020).

Bu yolculuklarda dağlar, ormanlar gibi tehlikeli olabilecek yolculuk güzergahları aşmakta, barınma sorunu (Ardittis & Laczko, 2017), fiziksel olarak tükenme, açlık ve susuzlukla karşı karşıya kalma, soyulma, kaçırılma, saldırıya uğrama, istismar edilme,

yol güzergahında çeteler ve silahlı militanlar tarafından tutulma, alıkonulma, yasa dışı sözde-vergilerin alınması, riskli durumlarda sağlık ve güvenlik kuruluşlarına uzaklık (Fargues & Rango, 2020), güvenlik görevlileri tarafından rüşvet talep edilmesi, ek ücretler ödemeye zorlanma, para gaspı, insan kaçakçılarında satılma (Frouws & Horwood, 2017) gibi tehlikeli durumlar yaşanmaktadır. Göç yollarının bu zorlayıcılığı birçok yaşlı sığınmacının varış noktalarına dahi ulaşmadan göç güzergahında hayatını kaybetmesine neden olmaktadır (Amnesty International, 2019).

Yaşlılar özelinde düşünüldüğünde bu yolculukların genç bireylere göre daha yıpratıcı ve zorlayıcı olduğu açıktır. Özellikle yaya olarak gerçekleştirilen göçlerde coğrafi engelleri aşma, yüksek sıcaklığa sahip çöller ve yardım alabilecek kimsenin bulunmadığı ıssız araziler, silahlı gruplar tarafından ele geçirilmiş bölgeler gibi ekstrem koşullara sahip yerlerden geçme yaşlı fizyolojisi açısından düşünüldüğünde yaşlı göçmenler açısından daha zorlayıcı olmaktadır.

Bunların yanı sıra sözel şiddet, aşağılanma, etnik kökene veya cinsiyete bağlı reddedilme (Leyva-Flores, ve diğ., 2019), zorla çalıştırılma, angarya, köle olarak satılma, fuhuş ve seks işçiliğine zorlanma, fuhuşu kabul edene kadar aç bırakılma, tutuklanarak silahlı çatışmalara katılmaya zorlanma (Al-Dayel, Anfinson, & Anfinson, 2021) gibi insan hakları ihlalleri sıklıkla yaşanmaktadır. Bu noktada özellikle yaşlılığa bağlı olarak dezavantajlı bir konumda görülme, yaşlı olduğu için kendisinden feragat edilebilecek kişi olarak kabul edilme ve bu sebeple reddedilme, terk edilme ya da direnme gücünün daha az olması nedeniyle kaçakçılar tarafından zorbalığa maruz kalma yaşlı sığınmacıların karşılaşması olası sorunlar arasında sayılabilir.

Diğer bir göç yolu olan deniz yoluyla göçlerde genellikle göç etmeye karar vermiş farklı motivasyon ve amaçlara sahip bir dizi insan bir araya gelerek göç etmektedir. Bu göçlerde göç etmeye karar vermiş kişiler aylar süren uzun yolculukları tamamladıktan sonra varış ülkesine deniz yoluyla ulaşabilecekleri en son ülkeye ulaşabilmektedir. Bu süreçte özellikle kara parçalarının iç kesimlerinde yaşayan kişiler deniz kıyısı ülkeye ulaşabilmek için farklı birçok ülkeyi geçmek zorunda kalmaktadır. Kişiler ulaştıkları her

ülkede bir sonraki hareket planlarına bağlı bir süre beklemektedir ya da bekletilmektedir. Deniz kıyısına ulaşabilmek için yapılan bu yolculuk birçok tehlikeyi beraberinde getirmektedir. Güvenli ve yasal yolların olmadığı göç rotalarında ilk hareketi gerçekleştirmek ve duraklamalardan sonraki her bir hareket için öncelikle insan kaçakçılarıyla iletişime geçme zorunluluğu gelişmektedir. Bu durum kaçakçılar tarafından soyulma, dolandırılma, susuzluk veya açlığa terk edilme, ölüm tehdidinde maruz kalma, fiziksel, psikolojik, cinsel istismar ve şiddete uğrama, kolluk görevlilerine ya da silahlı militanlara teslim edilme risklerini beraberinde getirmektedir (Squire, ve diğ., 2017). Yolculuk boyunca küçük kamyonetlere sıkıştırılma, denetim noktalarında askerler, silahlı militanlar veya haydutlar tarafından zorla durdurulma, kaçırılma, şiddete uğrama, sınırları geçerken keskin nişancılar tarafından vurulma, çöl ya da şiddetli kuraklığın yaşandığı sınırlardan geçerken açlık veya susuzluktan ölüm tehlikesi (McMahon & Sigona, 2016) deniz yoluna ulaşırlırken karşılaşılan sorunlar arasındadır.

Deniz kıyısı ülkeye ulaşmak için geçirilen bu süreç aylarca sürebilmekte ve söz konusu tehlikeler tekrarlayan bir biçimde yaşanmaktadır. Kişiler varış ülkesine ulaşmadan önce deniz kıyısındaki son ülkeye geldiklerinde bu kez deniz yolculuğuna çıkabilmek için tekrar insan kaçakçılarına başvurmak zorunda kalınmaktadır. Deniz yoluyla göç hareketine başladığında kitleler insan kaçakçıları tarafından ahşap ya da kauçuktan yapılmış dayanıksız bot ve teknelere bindirilmektedir. Çok sayıda sığınmacının üst üste bindirilerek deniz taşıtlarının taşıyabileceği kapasitenin çok üstünde doldurulması, bu taşıtların genellikle düşük kalitede olması, deneyimsiz kişiler tarafından kullanılması, buna bağlı istikamet kaybı, denizde kaybolma, yakıtın tükenmesi, günlerce süren yolculuk sonucu bottaki gıda kaynakları ve içme suyunun tükenmesi, açlık ve susuzluğa bağlı ölüm, botun sahil polisleri ya da korsanlar tarafından vurulması, düşme, boğulma, hipotermi, dehidratasyon (IOM, 2014), botun batması ya da alabora olması, karaya çıkana kadar deniz suyu ve bot benzinine direkt temasa bağlı vücutta çeşitli şiddetlerde yanık ve yaralanmalar oluşması, saatlerce güneşe maruz kalma sonucu güneş çarpması ve ölüm (Cañardo, ve diğ., 2020) deniz yoluyla göçün yarattığı tehlikeler arasındadır.

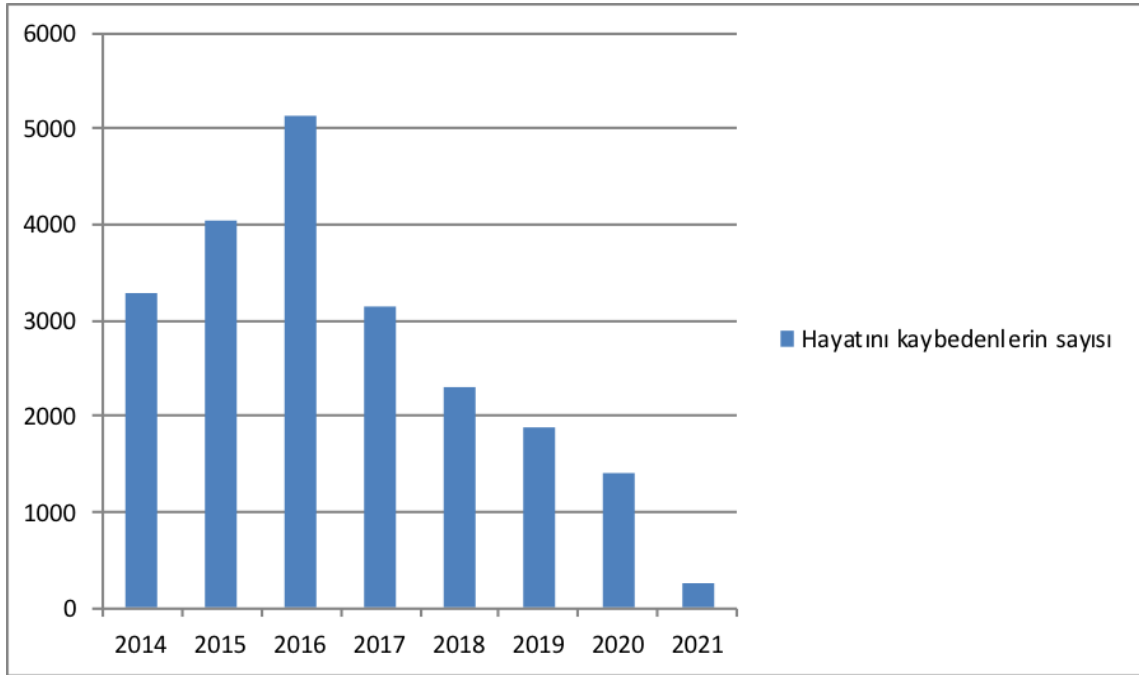
Deniz yoluyla sığınmanın deniz yoluna ulaşmak için kara yolunda gerçekleştirilen sığınma hareketi ve deniz üzerindeki hareketlilik olmak üzere iki farklı göç hareketini

içermesi yaşlı sığınmacılar için sığınma sürecindeki risk ve tehlikeleri artırmaktadır. Kara yolundaki süreçte deniz yoluna ulaşan yolun iklimsel ve coğrafi elverişsizliği, insani riskler, göç rotasının uzunluğu ve hareketliliğin yaya olarak gerçekleştirilmesi yaşlı sığınmacılar için risk faktörlerini artırmaktadır. Çatışmaların geniş bir alana yayıldığı tehlikeli rotalar yaşlı sığınmacılara yönelik tutulma, alıkonulma, gasp edilme, öldürülme ve istismara uğrama olasılığını yükseltmektedir. Denize ulaşan rotanın birden fazla ülkeyi kapsadığı durumlarda ise bu sorunların yanı sıra her bir ülkeye özgü yeni sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum yaşlı sığınmacılar için sığınma sürecini daha da zorlayıcı bir hale dönüştürmektedir. Deniz yoluna ulaşana kadar geçen süreçteki giderlerin yarattığı ekonomik kayıp, fiziksel ve ruhsal yıpranma sürecin kara yolu kısmında yaşanan zorluklardır.

Yaşlı fizyolojisi yönünden düşünüldüğünde başka ülkelere sığınmaya karar vermiş yaşlı kişilerin bu süreçte hipotermi, dehidratasyon güneş çarpması gibi durumlara karşı daha yüksek risk altında oldukları ve söz konusu durumlara karşı toleransın genç yaştaki bireylere göre bu bireylerde daha az olduğu söylenebilir. Deniz taşıtının kapasitesinin çok üzerinde doldurulması ve rotanın çok uzun olması fiziksel dayanıklılığın görece daha az olduğu yaşlı sığınmacılar için birçok zorluğu beraberinde getirmektedir. Kapasitesini aşan deniz taşıtlarında uzun süreli yolcuğunun yaşlı bireylerde görülme olasılığı yüksek olan dispne², üriner inkontinas³, hipertansiyonun yanı sıra demans ve alzheimer gibi süregen hastalıklarla birlikte taşıt içinde tedavi edilememesi yeni sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olabilir. Özellikle yaşlı sığınmacıların kronik bir hastalığının olması ve paraliz, pleji ve benzeri kas ve sinir bozukluklarının yarattığı immobilize durumun sığınma sürecini yaşlı sığınmacı için olanaksızlaştırdığı söylenebilir.

² Nefes alıp vermede yaşanan zorluk.

³ Süregelen istemsiz idrar kaçırma davranışı.

Grafik 1. 2014-2021 yılları arasında Akdeniz üzerinden deniz yoluyla göçlerde hayatını kaybedenlerin sayısı⁴ (Varrella, 2021).

Grafikte görüldüğü gibi deniz yoluyla göç içerdiği risk ve tehlikelere bağlı olarak yüksek düzeyde ölüm riski taşımaktadır. Nitekim hayatını kaybeden kişi sayısı göç hareketlerinin giderek yoğunlaştığı 2014, 2015 ve zirveye ulaştığı 2016 yıllarına paralel bir şekilde artış göstermiştir. Hareketlerin görece zayıfladığı sonraki yıllarda ise düşüş seyri göstermiştir.

1.5.4. Varış Ülkesine Ulaşma ve Varış Noktalarında Karşılaşılan Problemler

Kişilerin varış ülkesine ulaşma süreci kendileri için oluşturulan varış noktalarında (kamplar) veya resmi olmayan yollardan ulaşıldığında ülke sınırında veya içinde herhangi bir noktada son bulmaktadır. Kitlesele varış noktaları genellikle köken ülkede

⁴ 2021 yılına ait veri 8 Mart 2021 tarihine kadar gerçekleşen ölümleri kapsamaktadır.

ortaya çıkan kriz durumuna bağlı geniş insan kitlelerinin varış ülkesine gerçekleştirdikleri yoğun göç hareketlerini kontrol altına alabilmek için oluşturulan noktalardır. Bu noktalar, genellikle kitlesel göç hareketlerinde, aciliyeti ve zorlayıcılığına bağlı olarak durumun kontrol altına alınması ve temel ihtiyaçların karşılanabilmesi amacıyla oluşturulmaktadır (Turner, 2016). Bu bakımdan kısıtlı bir sürede krizi kontrol altına almak, sürecin yönetimini sağlamak, devasa ve sürekli akış halindeki insan nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamak ve yönetmek varış noktalarında süreç yönetiminin sınırlılıkları arasındadır (Hynie, 2018).

Göç sürecini farklı yollardan tamamlamış birbirinden farklı birçok kişinin aynı noktada toplanması beraberinde birçok problemi getirmektedir. Özellikle yoğun ve kitlesel sığınma hareketlerinin yaşandığı yerlerde varış noktaları genellikle kapasitelerinin çok üzerine çıkmakta (overcrowded) ve bu durum kaynakları hayli zorlamaktadır (Beogo, Darboe, Adesanya, & Rojas, 2018). Krizin kronikleştiği ve birlikte çevresel koşulların da zorlayıcı olduğu durumlarda varış noktalarındaki barınaklar alelacele oluşturulmaktadır. Bu durum birçok yetersizliği beraberinde getirmektedir. Buralarda oluşturulan çadırlar, konteynırlar ya da tuğla, çamur veya ağaçtan yapılan barınaklar çevre koşullarına karşı dayanıksız olmaktadır. Kişisel alanın da bulunmadığı bu çok küçük barınma yerlerinde birçok kişi birlikte yaşamak durumunda kalmaktadır (Karin, Chowdhury, & Shamim, 2020).

Barınma, yiyecek ve içecek yetersizliği, sürekli aynı ortamda bulunma, ihtiyaçların aynı yerlerde karşılanması, serbestçe hareket edebilme özgürlüğünün kısıtlanması, hapsolmuş hissetme, hizmetlere erişememe veya erişimde adaletsizlik, aşağılanmış ya da hor görülmüş olma düşüncesi buradaki yaşamın stresörleri arasındadır (Riley, Varner, & Ventevogel, 2017). Sevilen kişilerin kaybedilmiş olması, geride kalanlar hakkındaki düşünceler, iş kaybı, gelir elde edememe, eğitim sorunları, yeni yaşam tarzına uyum, göç öncesi destek kaynaklarının yok olması, geleceğe karşı umutsuzluk ve belirsizlik duyguları varış noktalarında mücadele edilen zorluklar arasındadır (Elshafie & Golden, 2020).

Bireysel sığınma hareketlerinde köken ülke çeşitli motivasyonlara bağlı bireysel olarak terk edilmekte ve varış ülkesine ulaşılmaktadır. Bu hareketlerde siyasi baskı, politik görüşe bağlı hapsedilme, tutuklanma veya tutuklama tehdidi, bireyin kendisine veya çevresine yönelik tehdit, fiziksel şiddet gibi nedenler önem arz etmektedir.

1.5.5. Göç Sonrası Süreçte Karşılaşılan Problemler

Varış ülkesine ulaştıktan sonra sığınma öncesi ve sırasında yaşanan problemlere yeni problemler eklenmektedir. Sığınan kitleler öncelikle temel gereksinimler olan barınma, güvenlik ve beslenmeye ilişkin problemlerle karşılaşmaktadır. Bu nedenle öncelikli olarak temel gereksinimler olan gıda, güvenlik ve barınma problemleri gibi birincil problemler çözülmeyi beklemektedir. Daha sonra yeni yerleşim yerinde yaşamı devam ettirebilmek için göç edilen yere uyum, bütünleşme, iş gücüne katılım ve çalışma, sosyal yardımlardan yararlanabilme gibi ikincil sorunlarla karşılaşmaktadır. Temel gereksinimler karşılandıktan sonra göç edilen ülkeyle bütünleşme süreci başlamaktadır. Düzensiz sınır geçişleri, insan kaçakçılığı, zenofobi, belirsizlik, ekonomik yetersizlik, beslenme yetersizliği, işsizlik, uyum sağlayabilme göç eden kitleleri göç sürecinde karşılaştıkları sorunlar arasındadır (Varga, 2015). Bu noktada yaşlı sığınmacıların karşılaştıkları problemler barınma, sağlık, beslenme, çalışma, gelir elde etme ve bütünleşme sorunları olarak gruplandırılabilir.

1.5.5.1. Barınma Sorunları

Barınma durumu ve barınma olanaklarına sahip olabilme yaşlılık döneminin sağlıklı bir biçimde deneyimlenmesini etkileyen en önemli unsurlar arasındadır. Bu noktada barınılan yer ve çevrenin fiziksel ve çevresel şartları, yaşlı yaşamına uygunluğu, gereksinimleri karşılayabilme durumu gibi faktörlerin her biri yaşlının yaşam doyumunu doğrudan etkilemektedir. Bu bakımdan barınma temel insani gereksinimlerden birisidir. Barınma ve konut sosyal politika uygulamaları kapsamında

refah hizmetleri arasında olmakla birlikte sosyal transferler⁵ arasında yer almakta olup (Lindert, 2004; Orlebeke, 2000; Rudra, 2002) yalnızca fiziksel bir barınak sağlamaktan çok daha karmaşık bir refah alanını ifade etmektedir (Doling ve Ronald, 2010). Refah hizmetlerinin genişlediği 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra yoksulluk, sağlıksız yaşam koşulları ile mücadele ve daha geniş fırsat eşitliğine sahip eşit bir toplumun gelişebilmesinin temel unsurlarından birisinin de barınma koşullarının iyileştirilmesi ve konut politikaları olduğu üzerinde görüş birliği oluşmuştur (Forrest ve Murie, 2011).

Yaşlı sığınmacılar özelinde düşünüldüğünde göç öncesi barınma koşullarının özellikle sığınmaya neden olan olayların seyrine bağlı olarak zorlaştığı söylenebilir. Yaşamlarının son evresini evlerinde ve görece daha güvenli çevrelerde geçirmekte olan yaşlı sığınmacılar şiddet olayları, can güvenliği, ayrımcılık, dışlanma gibi nedenlerle barınmakta oldukları yerleri terk etmektedir. Bu noktada sığınma sonrası barınma durumu ve barınılan çevredeki değişikliklere yönelik katılımcıların görüşlerinin değerlendirilebilmesi ve bunun yaşlılar üzerindeki etkisinin daha iyi analiz edilebilmesi açısından sığınma öncesi yaşanılan çevreye ilişkin bulguların bilinmesi önem taşımaktadır. Göç sonrası evre göz önüne alındığında barınma yaşlı sığınmacılar özelinde göç hareketliliği sonrası yeni ülkede karşılaşılan ilk sorunlardan birisidir. Köken ülkeden daha güvenli bölgelere göç eden kişiler varış ülkesinde yaşamlarını sürdürebilecekleri ve barınabilecekleri yeni bir güvenli yer bulmaya çalışmaktadır. Nitekim barınmanın beslenme, yiyecek, giyecek gibi diğer gereksinimlerden ayrı olarak süreklilik gösteren ve çözülmesi kritik önem taşıyan bir sorun olduğu söylenebilir. Yaşlı sığınmacıların barınma konusunda doğrudan evsizlik, uygun fiyatlı konut yokluğu, barınma hizmetleri hakkındaki bilgi eksikliği, hizmetleri kullanma konusunda belirsizlik, hizmetlerin gereksinimi karşılayabilmesi konusundaki güvensizlik ve kültürel engeller gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar yaşlı sığınmacıların göç sonrası çocuklarıyla birlikte yaşamalarına neden olmaktadır (White, 2015).

⁵ Sosyal transferler yaşlılık, işsizlik, aile, hastalık ve maluliyet, eğitim, barınma, konut, sosyal yardım gibi alanları kapsayan, merkez, yerel veya kamu kurumları tarafından sağlanan yardımları ifade etmektedir.

1.5.5.2. Sağlık Sorunları

İleri yaşlarda göç ettikleri göz önüne alındığında yaşlı sığınmacıların göç etmeden önce de yaşlılık dönemine özgü sağlık sorunlarıyla mücadele etmekte oldukları söylenebilir. Sığınmacıların köken ülkelerinin genellikle şiddetli toplumsal sorunların yaşandığı düşük sosyoekonomik düzey ve yaşam standartlarına sahip ülkeler oldukları düşünüldüğünde sağlık yönünden yaşlı sığınmacıların göçten önce de diğer yaşlılara göre yüksek risk altına olduğu ortaya çıkmaktadır. Varış ülkelerine ulaşıldığında ise göç öncesi süreçte ve sığınma sürecinde karşılaşılan güçlüklerle bağlı mevcut hastalıklar şiddetlenebilmekte ve yeni hastalıklar ortaya çıkabilmektedir. Varış sonrası yaşlı bireyler beslenme yetersizliği, kornea opaklığı, vizüel obskürasyon, görme bozuklukları ve kaybı gibi oftalmolojik, dizürü⁶, noktürü⁷, idrar yolu enfeksiyonları gibi ürolojik, anksiyete, depresyon gibi psikolojik birçok sorunla karşılaşmaktadır (Frost, ve diğ., 2019). Özellikle göç öncesi ve sırasındaki olumsuz deneyimler yaşlı bireylerin ruh sağlığı problemleri yaşamalarına neden olmaktadır. Ruh sağlığı bakımından göç sırasında deneyimlenmesi olası tutuklanma, gözaltına alınma, işkence, tecavüz, şiddet gibi travmatik olayların varış sonrasında yaşlı sığınmacıların ruh sağlığı problemleri yaşamalarına neden olduğu bilinmektedir (MacGregor, 2018). Bu problemlerin yaşlı sığınmacıları genç sığınmacılara göre daha olumsuz etkilediği düşünülse de yaşlı sığınmacıların genç sığınmacılara göre ruhsal problemlerle başa çıkmada daha başarılı olduklarını gösteren birçok çalışma bulunmaktadır (Rehr, ve diğ., 2018, Morrison; Flynn, Weaver, & Wieland, 2013; Alzoubi, Ali, & Al-Gharaibeh, 2020).

Kitleler halinde sığınma hareketlerinden sonra varış ülkesinde kalabalık noktalarda bekletilmek, yerleştirilen sığınma kamplarının aşırı kalabalık olması, kötü hijyen koşulları ve yetersiz beslenme gibi faktörler bulaşıcı hastalıkların yayılmasına neden olmaktadır. Bu duruma bağlı olarak immün sistemi daha zayıf olan yaşlı sığınmacılar bu bulaşıcı hastalıklarla daha kolay enfekte olmaktadır. Sağlık altyapısının gelişmemiş ve bakım hizmetlerinin yetersiz olduğu durumlarda ise bu durum kronik hal almakta,

⁶ İdrara eşlik eden ağrı ve yanma hissi.

⁷ Gece ortaya çıkan patolojik idrar davranışı.

bulaşma ve ölüm riski artmaktadır (Pavli & Maltezos, 2017). Bu bakımdan bu noktaların sığınmacı nüfus analiz edilerek potansiyel gereksinimlere göre oluşturulması gerekmektedir. Kapasitesinin çok üzerine çıkan bu noktalar yaşlı sığınmacılar açısından sağlık dışında diğer birçok dezavantajlı durumu da beraberinde getirmektedir. Yok sayılma, barınakların yaşlıların özel gereksinimlerini dikkate alacak şekilde oluşturulmaması, yetersiz ve kötü beslenme koşulları, fiziksel yetersizlikten dolayı kalacak yer inşa edememeye bağlı kötü barınaklarda yaşama, yaşa bağlı geri plana atılma, izolasyon ve yalnızlık yaşlı sığınmacıların bu noktalarda karşılaştıkları sorunlardır (Tewodros, 2011). Bunların her biri doğrudan ve dolaylı olarak yaşlı sığınmacıların fiziksel ve ruhsal sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Bir diğer önemli sağlık sorunu olan intihar düşüncesi yaşlı sığınmacı ve göçmenlerin yaşadığı başka bir sağlık sorunudur. Stresli yaşam olayları ve süregelen strese maruz kalma, umutsuzluk, dürtüsellik, anhedoni⁸, yüksek duygusal reaktivite gibi birçok faktörden etkilenen (Nock, ve diğ., 2008) intihar davranışı açısından, sığınma süreci göz önüne alındığında, sığınmacıların risk altında olduğu söylenebilir. Sığınmacılar arasında intihar oranının daha fazla olmasının nedenleri ve risk faktörleri anksiyete, yaşanan yeri terk etme, geride kalanlar hakkında endişe, sosyal ağların yok olması, statü ve iş kaybı, dil engelleri ve sağlık hizmetleri hakkında yetersiz bilgi ile ilgili görünmektedir (Forte, ve diğ., 2018). Bu noktada bu sorunlarla başa çıkma önem kazanmaktadır.

Görüldüğü gibi yaşlı sığınmacılar sığınma öncesi süreçten sığınma sonrası varış ülkesindeki sürece kadar birçok sağlık sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada sağlık sorunlarının çözümüne yönelik uygulama, politika ve hizmetlerin yaşamsal önem taşıdığı söylenebilir. Nitekim terk edilen ülkede birçok sorunun varlığı düşünüldüğünde yaşlı bireylerin gereksinim duydukları hizmetlere erişemedikleri, köken ülkenin aksine genellikle daha iyi yaşam koşullarına sahip olduğu için sığınılan varış ülkesindeki refah hizmet ve politikalarının bu gereksinimlerin karşılanmasında kritik rol oynadığı ifade edilebilir.

⁸ Bireydeki yaşama karşı genel motivasyon eksikliği, isteksizlik ve düşük motivasyon. Depresif bozukluğun bir bileşeni olarak görülmektedir.

1.5.5.3. Ekonomik Sorunlar

Yaşlı sığınmacıların göç sonrası yaşadığı sorunlar grubunun bir diğerini de ekonomik sorunlar oluşturmaktadır. Özellikle geliri olmayan ve sosyal destek sistemlerinden yoksun olan yaşlı sığınmacılar özelinde ekonomik sorunların göç sonrası varış ülkesinde yaşamın yeniden kurulması aşamasında birincil önem taşıdığı söylenebilir. Sığınma süreci ve sonrasında yaşlı bireylerin yaşamında ekonomik açıdan birçok değişiklik olmaktadır. Köken ülkedeki maddi gelir kaynakları kaybedilmekte, yeni ülkede ise dil engeli, kültürel uyum, bütünleşme gibi ortaya çıkan birçok sorunla karşılaşmakta ve tüm bunlar yeni bir çalışma yaşamına katılımı engellemektedir (Sathiyamoorthy, 2017). Çalışma yaşamının dışında kalma ve gelir kaybı ise yaşlı sığınmacıları birey dışı kaynakların desteğine muhtaç hale getirmektedir. Bu durum yaşlı sığınmacıları pasifize ederek diğer yaşam alanlarını da önemli ölçüde etkilemektedir. Gelir yetersizliği ve ekonomik sorunlarla mücadele eden yaşlı sığınmacılar refah hizmetlerinin yetersiz olduğu ülkelerde barınma ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamamaktadır. Bu durum yaşlı sığınmacıları psikolojik olarak etkilemekte, sosyalleşememe, toplumdan soyutlanma gibi sorunları yaratarak yaşlı sığınmacıların yaşam doyumunu düşürmektedir. 2015 yılında Lübnan'da Suriyeli ve Filistinli 60 yaş üzeri 210 yaşlı sığınmacı ile yapılan bir çalışma yaşlı sığınmacıların yaklaşık %75'inin yiyecek, barınma, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için finansal ve insani yardıma muhtaç olduğunu ortaya koymuştur. Aynı çalışmada yaşlı sığınmacıların yalnızca %2'sinin temel ihtiyaçlarını destek olmadan karşılayabildiği tespit edilmiştir (Strong ve diğ., 2015). Araştırmaya göre her 4 yaşlı sığınmacıdan 3'ü finansal yetersizlikler nedeniyle yaşamını destek olmaksızın devam ettirememektedir. Bu durum yaşlı sığınmacıların bağımsız bireyler olarak yaşamalarını engellemektedir. Buna bağlı olarak yaşlı sığınmacıları desteğe muhtaç duruma getirmektedir. Araştırma, ekonomik gelir ve finansal yeterliliğin yaşlı sığınmacılar açısından önemini ortaya koymaktadır.

Yaşlı bireyler için normalde de kısıtlı olan iş olanaklarının yaşlı sığınmacılar özelinde daha da azalması veya çok düşük ücretlere çalıştırılma ekonomik problemlerin kısır döngü halini almasına ve yaşlı sığınmacıların minimum yaşam standardını dahi

sağlayamamalarına neden olabilmektedir. Gelir yetersizliği ve ekonomik sorunlar bireyin yaşamındaki diğer alanları da etkilemektedir. Gelir yetersizliği bulunan yaşlı sığınmacılar göç sonrası sosyalleşememe, izole olma, yeni toplumla bütünleşme olanaklarının kısıtlanması, sağlık, beslenme, barınma gibi temel hizmetlere erişememe gibi birçok sorunlarla baş etmek zorunda kalmaktadır.

1.5.5.4. Uyum ve Bütünleşme Sürecinde Yaşanan Sorunlar

Yaşlı sığınmacıların uyum ve bütünleşme süreci toplumsal ve bireysel bağlamda birçok faktörden etkilenen karmaşık ve çok boyutlu bir süreci ifade etmektedir. Sığınan yaşlının kişisel geçmişi, göç deneyimi, fiziksel ve ruhsal sağlığı bu süreci bireysel bağlamda etkileyen faktörler olarak değerlendirilebilir. Sosyal destek ağları ve sığınılan ülkenin sığınmacılara yönelik uygulamaları gibi birey dışı faktörler ise süreci birey-toplum kesişiminde toplumsal bağlamda etkileyen faktörler olarak düşünülebilir. Yaşlı sığınmacıların yeni ülkenin kültürüne, değerlerine, yaşam biçimine, ekonomik yapısına adapte olması bu bakımdan birbiriyle etkileşim içindeki çok faktörlü ve çok boyutlu bir sürece dayanmaktadır. Sığınmacılar açısından uyum sürecinin sığınma hareketiyle birlikte başladığı söylenebilir. Harekete katılmakla birlikte eski yaşamdan kopma, yeni yaşam tarzına uyma süreci ve bireyin bu sürece tepkisi başlamaktadır. Daha sonra sığınma sürecinin zorlayıcı dinamikleri ve stres yaratıcı doğası sığınmacılar özelinde sosyal becerilerin zayıflaması, benlik kavramında bozulma, sosyal ve ruhsal değişikliklere karşı kırılabilirlik gibi uyumu zorlaştıracak birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Bempong, ve diğ., 2019). Çatışmalara maruz kalma, travmatik deneyimler, aniden gelişen sığınma süreci ve tüm bunların etkileri bu bakımdan sığınmacıların varış sonrası yeni ülkede başarılı bir başlangıç yapmalarını engellemekte ve uyumlarını zorlaştırmaktadır. Bu faktörlerle birlikte başlangıç noktasında varış ülkesinin uygulamaları da uyum ve bütünleşme sürecini yavaşlatıcı ve niteliğini düşürücü etkide bulunabilmektedir. Sığınma hareketi ve sığınmacı kabul etmenin doğasına aykırı, amacından sapan uygulamalar uyum ve bütünleşme sürecini olumsuz etkilemektedir (Fasani, Frattini, & Minale, 2018). Sığınmacıları geri kalmış, refah hizmetlerinden yoksun bölgelere yerleştirme, varış ülkesindeki göçmen statüsüne

bağlı olarak belirli hizmetlerden yararlanamama, hizmet sağlayıcıların kültürel farklılıkları dikkate almayan davranışları gibi durumlar da uyum sürecinin önündeki engellerdir (Tan, 2011).

Uzmanlaşma gerektirmeyen düşük gelirli emek yoğun sektörlerde çalışma ve şehir merkezlerinin dışındaki kenar mahallelerde yaşama sığınmacı kitlelerin şehir merkezlerine ulaşamama ve yerleşik toplumla etkileşime girememelerine yol açmaktadır. Bu durum kapalı bir sığınmacı topluluğunun ortaya çıkması, yerleşik toplumla aradaki uçurumun derinleşmesi, uyum ve bütünleşme sürecinin kesintiye uğraması ve bu süreçteki sorunların kronikleşmesine neden olmaktadır (Amaral, Woldetsadik, & Armenta, 2018). Bu uyum sorunları göç eden bireyin yaşının yükselmesiyle birlikte yoğunlaşmaktadır. Göç edilen yerdeki topluma katılım ve toplumla bütünleşme ise bireyin topluma yönelik aidiyet duygusunu pekiştirmekle birlikte yalnızlıkla baş edebilme yeteneğini artırmaktadır. Bu bakımdan sığınmacıların göçten sonraki yaşamlarında yeni ülke ve toplumla sosyal ve kültürel olarak bütünleşmeleri yaşlı sığınmacılar açısından kritik öneme sahiptir (Gierveld, Pas, & Keating, 2015). Böylece göç edilen yerdeki yerleşik topluma ait olma duygusu yaşlı sığınmacıların yalnızlık olgusuyla karşı karşıya kalmaları ve bu durumla baş edebilmeleri açısından hayli önemlidir.

Yaşlı sığınmacıların uyum ve bütünleşme sorunları yaşamlarına neden olan faktörlerden biri de dildir. Dil, yaşlı sığınmacıların yeni ülkenin kültür ve yaşam biçimine uyum sağlama, refah hizmetlerine ulaşma, bu hizmetlerden yararlanma ve ülke ekonomisine etkin olarak katılma gibi bütünleşme sürecinin aşamalarını sağlıklı bir biçimde tamamlayabilmelerini kolaylaştıran, bütünleşmeyi sağlayan birincil araçtır. Ancak yaşlı sığınmacıların ileri yaşlarda göç etmeleri ve ileri yaşla birlikte zihinsel aktivite ve öğrenmedeki değişimler düşünüldüğünde dil özelinde genç sığınmacılara göre daha dezavantajlı oldukları söylenebilir. Çocuk ve genç yaştaki sığınmacıların öğrenme yetenekleri ve eğitim faaliyetlerinden yararlanabilmeleri göz önüne alındığında yaşlı sığınmacıların dezavantajlı konumu ön plana çıkmaktadır (Capps, ve diğ., 2015).

Kültür şoku uyum ve bütünleşme sürecini etkileyen bir diğer faktördür. Yeni duruma uyum sağlayabilme yeteneği ve diğer kişisel özelliklerinin yaşlı bireyin kültür şokunu deneyiminin etkili olduğu söylenebilir. Farklı kültürel değerlerin çatışmasıyla birlikte bireysel ve toplumsal bağlamda ortaya çıkan güçlü dönüşüm sürecine işaret eden (Cupsa, 2018) kültür şoku bu bakımdan, içinde yetiştiği ve benimsediği kendi değerleri ile yeni toplumun değerleri arasındaki uçurumun derinliğine bağlı olarak, yaşlı bireyin yeni topluma uyum sağlama sürecini etkileyen önemli bir dinamiktir. Yaşlı sığınmacı ve göçmenlerin genç yaştaakilere oranla ayrımcılığı algılama düzeylerinin daha yüksek olması, ayrımcılığa maruz kalma ve zayıf dil becerilerinin sağlık durumlarına ilişkin öz değerlendirmelerini olumsuzlaştırması ve bunların yarattığı yeni kültürle bütünleşme sorunları (Dhalimi, Wright, Yamin, Jamil, & Arnetz, 2018) kültür şokunu derinleştirmektedir. Bu bakımdan uyum ve bütünleşme özellikle ileri yaştaki yaşlılar olmak üzere yaşlı sığınmacılar açısından önemli bir sorun kaynağıdır. Refah hizmetleri bu noktada kritik öneme sahiptir. Yaşlılık ve sığınmacılığın birlikte ele alındığı kapsayıcı ve bütünleştirici sosyal politikalar yaşlı sığınmacıların sorunlarının minimize edilmesini sağlama işlevi görmektedir.

1.5.5.5. İstismar

Sığınma ve göç sürecinin olağanüstü koşulları düşünüldüğünde özellikle şiddet olaylarının yoğun bir biçimde yaşandığı bölgelerde sığınma süreci boyunca tecavüz, istismar, köleleştirme gibi istismar ve insan hakları ihlalleri yaşanabilmektedir. Sığınılan ülkenin de köken ülke gibi çatışmaların yoğun olduğu veya kronikleşmiş problemleri olan bir ülke olması durumunda sığınmacılar özelinde söz konusu istismar durumları devam etmektedir. Sığınma öncesi bu bağlamdaki istismar vakalarının nedenlerine yönelik dört farklı kuram geliştirilmiştir (OCHA, 2008):

1. Cinsiyet Eşitsizliği Kuramı: Mağdura yönelik saldırganlık ve istismar davranışlarının toplumdaki ayrımcılık, patriarka ve mizojini gibi eşit olmayan güç ilişkilerine bağlı olarak meydana geldiğine işaret etmektedir.

2. Psikososyal ve Ekonomik Geçmiş Kuramı: İstismarı gruba uyma davranışı gösterme, mağduru dehumanize etme ve şiddet olaylarında bireysel sorumluluğun azaltılması gibi nedenlere bağlı olarak ele alan kuramdır.
3. Stratejik İstismar Kuramı: İstismar davranışının kitlelerde korku yaratmak, cesareti kırmak, demoralize etmek, hedef kitleye yönelik saldırganlığı teşvik etmek ve vahşeti artırmak amacıyla gerçekleştirildiğine işaret etmektedir.
4. Biyososyal Kuram: Kültürler arası yaygınlığı ve tarihsel boyutuna bağlı olarak istismarın, ana motivasyon kaynağı cinsel arzular olan sosyokültürel faktörlerden etkilenen bir saldırganlık türü olduğuna işaret etmektedir.

Göçmen ve sığınmacılar açısından istismar konusundaki araştırmalar daha çok genç yaştaki kadınlar ve çocuklar üzerine odaklanmaktadır. Ancak kırılgan gruplar arasında yer almaları ve yaşlılık ve sığınmacılığın kesişimsel dezavantajlılığını yaşamaları yaşlı sığınmacıları istismar riski altındaki önemli gruplardan birine dönüştürmektedir. Genel kanıya göre cinsel istismar vakalarının mağdurlarının genellikle genç yaşta ve çocuklar olduğu düşünülse de yaşlılar da istismara maruz kalan gruplardan biridir. Sığınma özelinde yaşlılara yönelik taciz ve istismar türleri genellikle sığınma öncesi şiddetli çatışmaların yaşandığı dönemden itibaren başlamaktadır. İstikrarsızlığın kronikleştiği, çatışmaların şiddetlendiği bu ülkelerde erkek ve kadın yaşlılar diğer hedef gruplar gibi cinsel istismar mağduru olmaktadır (Bartels, VanRooyen, Leaning, Scott, & Kelly, 2010, Leatherman, 2007).

Sığınma öncesi başlayan istismarlar sığınma hareketi gerçekleştirildikten sonra da devam edebilmektedir. Yaşlı sığınmacılar özelinde partner ya da diğer aile üyeleri tarafından uygulanan cinsel istismar vakalarının tespiti her ne kadar zor olsa da sığınma kampları yaşlı sığınmacılara yönelik istismar vakalarının belgelendiği birincil yerler arasındadır. Sığınma sonrası farklı kişisel geçmişe sahip çok sayıda insanın birlikte barınması ve güvenlik önlemlerinin genellikle yetersiz olması gibi koşullar bu kampları istismar vakalarının yaygın olarak yaşandığı yerlere dönüştürmektedir. Özellikle ciddi sığınmacı nüfusuna sahip az gelişmiş ülkelerdeki sığınmacı kampları yaşlı sığınmacılara yönelik cinsel istismar vakalarının belgelendiği ve riskin yüksek olduğu noktalardır. Bu ülkelerdeki cinsel saldırıların yoğunluğu kamplarda kamp dışındaki ıssız ve tehlikeli

yerlerde yiyecek besin bulma ve yakacak odun temin etme görevi istismar riski göz önüne alınarak genellikle yaşlı sığınmacılara verilmektedir. Görece daha güvenli olan kampların dışında kalan bu yerler ise tecavüz olaylarının yoğunlukla yaşandığı yerlerdir. Yaşlı sığınmacılar buralarda görevlendirilerek genç yaştaki bireyler tecavüz ve cinsel istismar riskine karşı korunmaktadır. Bu durum yaşlı sığınmacıların cinsel saldırı ve istismara maruz kalmalarına neden olmaktadır. Aynı zamanda bazı durumlarda yaşlı kadın sığınmacılar, yine genç sığınmacıları korumak için, erkeklere daha yakın yerlerde yaşamaya zorlanmaktadır ve bu durum yaşlı kadın sığınmacılara yönelik cinsel istismarı açık duruma getirmektedir (Dad, Pirie, & Roys, 2007).

Yaşlı sığınmacılara yönelik istismar yalnızca dış aktörler tarafından değil sığınmacının kendi aile üyeleri ve diğer yakınları tarafından da uygulanabilmektedir. Bu bağlamdaki istismar türlerinin nedenleri yaşlının fiziksel, mental ve ekonomik yetersizlikleri noktalarında yoğunlaşmaktadır. Farklı bir ülkeye göç etmiş olma, dil yetersizliği gibi faktörler yaşlı bireyin istismarı bildirmesini engellerken istismarcı açısından istismarı teşvik edici ve cesaretlendirici rol oynamaktadır. Yeni ülkede bakım için aile üyelerine muhtaç olma, ekonomik yetersizlikler ve refah hizmetlerine erişememe bu bakımdan yaşlı sığınmacının istismara sessiz kalmasına neden olan faktörler olarak görülebilir. Bakımın istismarcı tarafından karşılanması, istismara ve istismarın önlenmesine yönelik bilgisizlik, toplumdan izole edilmişlik ve refah hizmetlerine erişememe ise istismarın kanıksanmasına neden olmaktadır (Enguidanos, DeLiema, Aguilar, Lambrinos, & Wilber, 2014).

Aile üyeleri tarafından istismarın daha çok aile içindeki alt jenerasyon tarafından uygulandığı söylenebilir. Bu bakımdan sığınmacının çocukları, çocuklarının çocukları ve aileye sonradan katılan üyeler istismarda birincil aktörler olarak yer almaktadır. Bunun dışında özellikle cinsiyetin kadın olduğu durumlarda yaşlı sığınmacının eşi de istismarı uygulayan kişi olabilmektedir. Ev içinde yaşına uygun olmayacak derecedeki işleri yapmaya zorlanma ve zorunlu ev işçiliği (Crockett, Brandl, & Dabby, 2015), yiyecek, beslenme, sağlık, barınma ve bakım gereksinimlerinin karşılanmaması, alt jenerasyon tarafından sözel şiddet ve fiziksel istismara uğrama, hakkında olumsuz söylentiler yayılması ve yaşamın daha erken dönemlerinde başlayan şiddetin yaşlılık döneminde de devam etmesi gibi fiziksel, sözel ve duygusal istismar durumları göç

sonrası yaşlıların önemli bir kısmı tarafından deneyimlenmektedir (Matsuoka, Guruge, Koehn, Beaulieu, & Ploeg, 2013). Burada yaşlı sığınmacının yaşamının erken dönemlerinde başlayan şiddetin yaşlılık döneminde devam etmesi eş kaynaklı istismara örnek gösterilebilir.

Yaşlı sığınmacıların yukarıda belirtilen ve bilinen istismar türlerinin dışında daha az yaygın olan biçimde, deneyimledikleri bir diğer istismar türü de çoğunlukla Afrika ülkelerindeki sığınma kamplarında olmak üzere cadılık ve büyücükle suçlanmaya maruz kalmaktadır. Yaşlı kadın sığınmacıları hedef alan bu suçlamalar, kamplarda yaşayan yaşlı sığınmacıların yoğun bir biçimde fiziksel, sözel ve duygusal şiddet ve istismara maruz kalmasına neden olmaktadır (Schnoebelen, 2009). Bu durum bu kişilerin yakın ve daha güvenli yerlerdeki başka kamplara sığınmasına neden olmaktadır. Bu kişiler ikinci kez sığınmacı olarak gittikleri kamplarda da aynı suçlamalara maruz kalabilmektedir. Psikolojik baskı, yıldırma, öldürülmeye kadar gidecek düzeyde fiziksel şiddete maruz kalma bu sığınmacıların yaşadıkları sorunlar arasındadır (McGivern, 2018). Bazı coğrafyalarda bu durum o kadar kronikleşmiştir ki büyücülük ve cadılıkla suçlanan yaşlı bireyler için ayrı sığınmacı kampları dahi kurulmuştur.⁹ Yaşlı sığınmacılara yönelik cadılık ve büyücülük iddiaları ve bu iddialara bağlı olarak şiddet ve istismar uygulanması köken ülkeler ve sığınılan ülkelerin her ikisinin de eğitim ve sosyoekonomik düzeyinin düşük olmasıyla açıklanabilir.

Görüldüğü gibi yaşlı sığınmacılar, sığınmacılar içinde istismara maruz kalma olasılığı en yüksek gruptan biridir. Bu durum sığınma öncesi çatışma ve şiddet olaylarının bir parçası olarak gerçekleşmekte ve yaşlı sığınmacılar diğer gruplarla birlikte istismarın hedefi olmaktadır. Bu bakımdan yaşlıların sığınmaya giden süreçte istismarın hedefi olmalarının kolektif ve daha genel gerçekleşen bir istismar davranışına bağlı gerçekleştiği söylenebilir. Sığınma sonrasındaki istismarda ise yaşlılık, psikolojik, fiziksel ve zihinsel yetersizlik ve bağımlılık gibi bireysel durumlar yaşlı sığınmacıların istismar hedefi olmalarına neden olmaktadır.

⁹Örn. Gana'da Gambaga, Gnani, Kuku'o'daki sığınma kampları. Bu kamplar büyücülükle suçlanan kişileri linç edilmeye karşı korumak amacıyla inşa edilmiştir. Kamplarda yaşlı ve eşini kaybetmiş yaşlılar barınmaktadır (Azongo & Yidana, 2020).

Yaşlı sığınmacılar arasında istismara maruz kalındığında bunun bildirim ve saptanması hayli güç bir durum almaktadır. Diğer istismar türlerinin saptanması görece daha kolay olsa da özellikle cinsel istismar vakalarında bildirim ve saptama neredeyse olanaksızlaşmaktadır. Dil engeli, fiziksel engeller, mevcut hizmet ve yasalar hakkındaki bilgisizlik yaşlı sığınmacıların istismarı bildirmek için yetkili makamlara erişimlerini engellemektedir. Sığınma sonrası sosyal destek sisteminin yok olması, istismarın açıklanmasından sonra yaşanacak olası statü kaybı gibi durumlar yaşlı sığınmacının istismarla başa çıkmada çevresel kaynaklardan yardım almasını engellemektedir. Özellikle sözel şiddet olmak üzere istismar edici davranışların bilgisizlik nedeniyle istismar olarak değerlendirilmemesi, istismarın saptanmasını zorlaştıran bir diğer nedendir.

1.5.5.6. Yasal ve Kurumsal Sorunlar

Yasal düzenlemelere ilişkin sorunlar sığınmacıların karşılaştıkları bir diğer sorun grubudur. Yasal sorunlar arasında yasal düzenleme yokluğu ya da eksikliği, mevcut yasal düzenlemelerin işleyişiyle ilgili sorunlar ile hak ve yükümlülüklerin tanımlanması ve kullanılmasına ilişkin sorunlar yer almaktadır. Sığınma hakkı her ne kadar uluslararası sözleşmelerde tanınmış bir hak olsa da bu hakkın uygulanışı konusunda birçok sorun ortaya çıkmaktadır. Bu noktada sığınma hakkını kazanma ve korunma hakkına erişim sığınan kitlelerin karşılaştıkları yasal sorunların ilki olarak değerlendirilebilir. Sığınmacı hukukuna ilişkin antlaşmaların kabul edildiği 1950 ve 1960'lı yıllarından bu yana sığınma hareketlerinin doğası değişmiştir. İki büyük dünya savaşından sonra kabul edilmeleri nedeniyle bu belgeler döneminin sığınma algısına göre oluşturulmuştur. Bu yüzden bu belgelerde daha önceki savaşların sığınma hareketleri ve sığınan kitleler ekseninde yarattığı sorunlara yönelik vurgu yer almıştır (Betts, 2013). Günümüz dünyasındaki sığınma hareketleri ise temelde benzer nedenleri taşısa da geçmiş dönem koşullarına göre çeşitlenerek çok boyutlu ve çok nedenli bir hal almıştır. Bu konudaki bir diğer sorun bu belgelerin temelinde yer alan 'zulme uğrama' ve 'zulüm' kavramlarına ilişkin evrensel bir tanımın olmamasıdır. Zulüm kavramının bu

muğlaklığı ve esnekliği sığınma hakkından yararlanmayı ve sığınmacı olarak kabul edilmeyi ülkelerin inisiyatifine bırakmaktadır (Khan, 2016; Schoenholtz, 2015). Bu durum sığınma hakkının kullanılmasını doğrudan ülkelerin zulmü yorumlayışına bağlı kılmaktadır.

Günümüzde sosyoekonomik ve politik olarak kırılğan birçok ülkenin ortaya çıkması ve bu ülkelerin her birinin kendine özgü problemleri sığınma hareketlerini yoğunlaştırmıştır. Bu hareketler daha istikrarlı ve gelişmiş ülkelere yönelmektedir. Her bir ülkenin sığınma sürecini yönetme yöntemi ve kapasitesi farklı olsa da gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin sığınmacıların sorumluluğunu üstlenmedeki anlayışları farklılaşmış ve sığınma olgusu metalaşmıştır. Gelişmiş Batı ülkeleri sığınmacı kitleleri doğrudan sınırlarına ulaşmadığı takdirde genellikle sığınmacıların sorumluluğunu almayı reddetmektedir. Bu durum evrensel bir hak olan sığınma hakkının kullanılmasına doğrudan engel olmaktadır. Sorumluluğun kabul edildiği durumlarda ise sığınma hakkı hayli dar ve kısıtlı bir biçimde ele alınmaktadır. Bu durum da sığınmacılar özelinde sığınma hakkının kapsamını olması gerekene göre çok fazla daraltmaktadır. Gelişmiş ülkeler genellikle kendilerine doğru hareket eden sığınmacı kitlelerini göç rotası üzerindeki az gelişmiş ülkelere tutmaya çalışarak sığınmacıların korunma ve bakımlarından kaçınmaktadır (Guild & Moreno-Lax, 2013).

Gelişmiş ülkeler tarafından kabul edilmeyen sığınmacılar korunma hakkı ve sağlık, barınma, bakım ve diğer temel gereksinimlerini karşılayamayacak durumda olan daha az gelişmiş ülkelere sığınmaktadır. Bu noktada sığınmacı yükünü kaldıramayacak olan bu ülkelerde bir yandan mevcut sorunlar ağırlaşırken sığınmacılar açısından da göç sonrası karşılaşılan sorunlar artmaktadır. Bu ülkelerde sığınmacılar yasal süreç, kayıt ve diğer evrak işlemlerinin gerçekleştirilmesindeki negatif tutum ve davranışlar, düzensiz statü, yetersiz barınma koşulları, yerleşim yeri sorunları ve diğer gereksinimlerini karşılamak için ülkenin yerleşik halkından farklı olarak ayrımcı uygulamalara maruz kalma, ırkçılık, küçümsenme, suçlu, sabıkalı, kriminal kişiler olarak görülme, yerleşik toplum tarafından şüpheyle karşılanma gibi sorunlarla karşılaşabilmektedir (Idemudia & Boehnke, 2020). Bu sorunlar sığınmacılara yönelik mevcut düzenlemelerin uygulanış aşamasında ayrımcı muamelelere neden olmaktadır. Marjinalite, kriminal kişiler olarak

görülme ve uygulamalardaki ayrımcılık sığınmacıların toplumla bütünleşememesi ve daha fazla marjinalleşmesi sorununu yaratmaktadır. Sonuç olarak marjinal gruplar olarak görülen sığınmacılar bütünleşememeye bağlı olarak marjinalleşmekte, buna bağlı olarak tekrar marjinal kişiler olarak görülmektedir. Bu noktada görüldüğü gibi bu durum kısır döngü yaratmaktadır. Kısır döngüsel bir biçimde sığınmacıların haklarının kullanılışı ve uygulanışındaki ayrımcı uygulamalar olumsuz sonuçlar doğurmakta; bu olumsuz sonuçlar olumsuz tutum ve ayrımcı uygulamalara neden olmaktadır. Yani sığınmacıların karşılaştığı ayrımcılık, ötekileştirilme gibi sorunlar marjinalleşme gibi ikincil sorunların ortaya çıkmasına neden olup bu ikincil sorunlar tekrar ayrımcı uygulamalara neden olup birincil sorunları şiddetlendirmektedir.

Sınır dışı edilme, iltica ve sığınma kayıt belgelerine erişime keyfi olarak izin verilmemesi ve mülteci ve sığınmacı statüsünün kendisi belirli kısıtlayıcı uygulamaların temelini oluşturarak yasal sorunların yaşanmasına neden olan diğer faktörlerdir (Prettitore, 2016). Belirli ülkeler sığınmacı göçünü engellemek için sığınmacı statüsünün getirdiği hak ve yükümlülükleri kendi “makbul sığınmacı” tiplerine göre çizerek belirli alanları kapsayıp belirli alanlardan meneden bir tutum benimsemektedir. Bu durum yasal sorunlar arasındaki üçüncü sorun tipini oluşturmaktadır. Korunma altına alınmama, buna bağlı olarak koruma rejiminin getirdiği haklardan yoksun bırakılma, dolaşım kısıtlaması, çalışma izni verilmemesi, ekonomiye katılımın engellenmesi ve ulusal yasaların getirdiği diğer kısıtlamalar bu bağlamda yaşanan sorunlardır. Korunma altına alınmama sığınmacıların güvenlik, barınma, gıda ve sağlık hizmetleri gibi temel gereksinimlerinin karşılanmasını sekteye uğratmaktadır. Dolaşım kısıtlaması ve çalışma izni konularındaki yasal engeller ise sığınmacıların yasal olarak iş gücüne katılımını doğrudan engellemektedir. Bu durum yasa dışı ve güvencesiz iş kollarına yönelmeye neden olmaktadır (Zetter & Ruadel, 2016). Görüldüğü gibi yasal engeller sığınmacıların yaşamını birçok yönden etkilemektedir. Yasal engellerin yarattığı birincil, ikincil ve üçüncül sorunlar şüphesiz kırılgan bir grup olan yaşlı sığınmacıların deneyimlerini doğrudan etkilemektedir. Sığınma hakkının kullanımının engellenmesi yaşlı sığınmacıların yaşamı devam ettirmenin olanaklı olmadığı tehlikeli ve yüksek riskli yerlerden daha güvenli yerlere hareket etmelerini engellemektedir. Bu durum yaşlı sığınmacıların hareket alanlarını daraltarak yaşamsal tehlike ve yüksek

riske rağmen bu yerlerde yaşamak zorunda bırakılmaktadır. Sığınma hakkının engellenmesine karşın sığınma hareketi gerçekleştirildiğinde ise varış ülkesinde göç hareketi sonrası yasal herhangi bir statü sağlanmamasına bağlı olarak sunulan hizmetlerden yararlanamama durumu ortaya çıkmakta ve düzensiz göçmen konumuna düşülmektedir. Bu durum yaşlı sığınmacıların zorunlu temel gereksinimlerinin optimal bir biçimde karşılanabilmesi noktasında sorunların yaşanmasına neden olabilmektedir. İleri yaş ve sosyal destek sisteminin olmaması bu sorunların ciddiyetini arttırmaktadır. Dolaşım ve iş gücüne katılımın kısıtlanmasıyla birlikte sığınma süreciyle ekonomik kayba uğrayan yaşlı sığınmacıların temel gereksinimlerine kendi olanaklarıyla erişme olasılığı yok olmaktadır. Görüldüğü üzere yasal sorunlar kendi içinde birçok alt soruna bölünmektedir. Bu sorunlar barınma, gıda, korunma, güvenlik, iş gücüne katılımı etkileyerek bu alanlarda da sorunların oluşmasına neden olmaktadır. Bu bakımdan yasal sorunlar sığınma sürecinin öncesinde başlayarak sürecin sonuna kadar devam etme olasılığı taşıyan yaşlı sığınmacıların karşılaştıkları önemli sorun alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu noktada bireyleri belirli yönlerden kısıtlayarak alt sorunlar yaratma olasılığı taşısa da optimal biçimde uygulandığı takdirde sığınmacı statüsü, sığınılan ülkenin sığınma hareketlerini düzenlemesi yönünden gereklidir.

1.5.6. Yaşlanma ve Sığınmacılar

Yaşlanma sürecinin karmaşıklığı, genetik dışı faktörlerin sürece etkisi, yaşam biçimindeki değişiklikler, genel refah düzeyinin artmasına bağlı olarak insan yaşamının uzaması gibi dışsal etkenlerin varlığı yaşlanmanın evrensel bir tanımının yapılmasını güçleştirmektedir. Klasik tanım biyolojik, sosyolojik, psikolojik yaşlanma gibi birçok yönünü göz ardı ederek yaşlanmayı nesnel bir bakış açısıyla bireyin doğumundan itibaren yaşadığı zaman miktarı üzerinden tanımlamaktadır (Baraković, ve diğ., 2020). Bu yaklaşım yaşlanmada sayısal sınırları ve belirli bir yaşa ulaşmayı kabul ederken tıbbi ve kültürel yaklaşımlar yaşlanmayı daha esnek bir bakış açısıyla ele almakta ve değişen yaş sınırlarını kabul etmektedir (FreitasI, Queiroz, & Sousa, 2010). Yaşlanmanın vücut fonksiyonları ve genetik faktörlerle olan direkt bağının dışında çevresel koşullar, yaşam biçimi, ekonomik refah düzeyi gibi dışsal faktörlerle de ilişkisi bulunmaktadır. Bu

faktörlerin her birinin yaşlanma sürecine etkisi nedeniyle yaşlanmanın ne zaman başladığı, bireylerin ne zaman yaşlı kabul edilebileceği üzerine fikir birliği oluşmamıştır. Bu bakımdan yaşlanma, içinde birbiriyle etkileşim halinde birden fazla faktörün yer aldığı, bu faktörlerden bazılarının aynı anda görüldüğü karmaşık bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Jayanthi, Joshua, & Ranganathan, 2010). Birey yaş aldıkça bağışıklık sistemi, organ alt sistemleri gibi vücut sistemleri organizmanın ölümüne neden olan dışsal faktörler ve hastalıklara karşı daha duyarlı hale gelmektedir. Bu duyarlılıkla birlikte yaşlanmada vücut sistemleri ve organlardaki vücut etkinliği kademeli olarak azalmakta, yaşlanmaya özgü hastalıklar ortaya çıkmakta, hafıza ve bilişsel işlevlerde gerilemeler meydana gelmektedir (Dziechciaz & Filip, 2014). Birey bu süreçte yaşamındaki fizyolojik değişikliklerin yanı sıra sosyal açıdan belirli toplumsal rollerin kaybedilmesi, yeni rollerin kazanılması, kişiler arası ilişkilerin azalması ve yalnızlık duygusu, izole olma gibi psikososyal değişimleri deneyimlemektedir. Yalnızlık ve yetersiz sosyal destek sistemi, sağlıksız beslenme, sigara ve madde kullanımı, kronik rahatsızlık, sosyal dışlanma gibi birçok durumun ortaya çıkmasına ya da şiddetlenmesine neden olabilmektedir. Bu bakımdan birlikte vakit geçirilebilecek eş, arkadaş ve akraba gibi sosyal ağlar, yaşlı bireyde yalnızlık ve izolasyona bağlı söz konusu durumları hafifletebilmektedir (Paskaleva & Tufkova, 2017).

Yaşlanma sürecinin deneyimlenmesinin farklılaşması yaşlanmaya ilişkin farklı perspektifleri ortaya çıkarmıştır. Bu perspektiflerin her biri yaşlanmayı kendi yaklaşımlarına göre kronolojik, biyolojik, psikolojik, sosyal ve aktif yaşlanma bağlamında ele almıştır. Bu perspektiflerin en bilineni olan kronolojik yaşlanma yaşlanmayı doğumdan itibaren yeryüzünde yıl bazında geçirilen süreye göre değerlendirmektedir. Bireyin yaşadığı süre miktarı olan kronolojik yaş, genetik, cinsiyet, yaşam tarzı, çevre koşulları, hastalık geçmişi ve durumu, sosyoekonomik durum, psikolojik faktörler gibi faktörlerden etkilenmektedir (Sebastiani, ve diğ., 2017). Yaşlanma yaşa bağlı yaşanan psikolojik ve fiziksel değişimleri her zaman birebir yansıtmamakta ya da bu değişimlere paralel ilerlememektedir. Bu noktada bireyin bedensel durumu, vücut sistemleri gibi biyolojik yapısına ilişkin unsurlar önem kazanmaktadır. Bu bağlamda yaşlanmaya biyolojik perspektiften bakan görüşler

yaşlanma sürecinde moleküler, hücresel, dokusal, organ ve diğer vücut sistemlerindeki fizyolojik ve biyolojik değişiklikler ile vücut ve zihnin bu değişikliklerle ilişkisini vurgulamaktadır (Lange & Grossman, 2018). Aile geçmişindeki hastalıklar, kardiyovasküler geçmiş, kronik stres, düşük sosyoekonomik statü gibi psikososyal ve genetik, obezite, diyabet, dislipidemi¹⁰ gibi sağlık durumu, alkol ve sigara tüketimi, madde kullanımı, hava kirliliği gibi çevresel ve yaşam tarzına ilişkin faktörler ve cinsiyet biyolojik yaşlanmayı pozitif veya negatif yönde etkilemektedir (Hamczyk, Nevado, Baretino, Fuster, & Andrés, 2020).

Yaşlanma süreci bireylerin yaşam süreçlerini şekillendiren birbiriyle etkileşim içindeki birçok psikolojik değişimi de kapsamaktadır. Bu noktada psikolojik olarak yaşlanma, bireyin kendisi ve çevresine yönelik algı, tutum ve farkındalığı ile yaşlanma sürecine uyum sağlayabilmesini ifade etmektedir. Yaşlı bireyin bu tutum ve algıları yapıcı, bağlanıcı ve yıkıcı olabilmektedir. Yaşlanmayla birlikte yaşlı bireyin bu yeni duruma uyum sağlamasındaki zorluklar artmaktadır. Algılama sürecinde, bilişsel ve entelektüel alanda negatif değişiklikler meydana gelmekte, duyular ve algılama azalmakta ve düşünme ve algılama biçimleri değişmektedir (Dziechciaż & Filip, 2014). Bireyin yaşlanması kronolojik, biyolojik ve psikolojik birey kaynaklı faktörlerden etkilenmekle birlikte bireyin sosyal yaşantısı ve toplum gibi birey dışı dışsal faktörleri de kapsamaktadır. Sosyal yaşlanma yaşlandıkça toplumsal rol ve ilişkilerde meydana gelen değişiklikleri ifade etmektedir. Bireyler yaşlandıkça toplumda daha önce üstlenmiş oldukları roller değişmekte, belirli roller kaybedilmekte ve yeni roller kazanılmaktadır. Örneğin daha önce çalışan statüsündeki birey yaşlanmayla birlikte emekli olduğunda emekli rolünü almakta; daha önce anne veya baba rolündeki birey yaşlanmayla birlikte büyükanne, büyükbaba rollerini kazanmaktadır. Bu roller bireyleri belirli kalıplara uygun bir biçimde davranmaya itmektedir. Bu da bireyi yaşlanmayla birlikte toplumun öngördüğü belirli davranış kalıplarına göre hareket etmeye zorlamakta, belirli davranışları yapıp belirli davranışlardan kaçınmaya, toplum tarafından bulunduğu yaşa uygun davranışları sergilemeye veya aykırı görülen davranışlardan uzak durmaya itmektedir. Bu bakımdan sosyal açıdan yaşlanma, yaşlı bireyin pozitif ve negatif

¹⁰ Kandaki zararlı yağ miktarının artması durumunu ifade etmektedir.

deneyimler yaşamasına neden olabilmektedir (Chalise, 2019). Yaşlanmayı diğer perspektiflerden farklı ele alan aktif yaşlanma anlayışına göre ise bireyin yaşam biçimi yaşlanma sürecini deneyimlemesinde kritik öneme sahiptir. Bu noktada yaşlanma döneminde bireylerin fiziksel, zihinsel ve biyolojik aktivitelerinde düşüş gerçekleşebilmekte, yaşam kalitesi düşebilmekte, sosyal yaşamında değişiklikler meydana gelebilmekte ve bu durum yaşlılık döneminin genel olarak pasif bir biçimde geçirilmesine neden olabilmektedir. Buna rağmen yine de bazı yaşlı bireyler bu dönemi daha aktif bir biçimde geçirebilmektedir. Aktif yaşlanma Dünya Sağlık Örgütü tarafından “*yaşlanma süresi boyunca bireylerin yaşam kalitelerini artırmak amacıyla sağlık, katılım ve güvenlik olanaklarının optimize edilmesi süreci*” olarak tanımlanmıştır (Dünya Sağlık Örgütü, 2002).

Aktif yaşlanma bağlamında Dünya Sağlık Örgütü tarafından aktif yaşlanmaya ilişkin altı belirleyici grup tespit edilmiştir. Bu belirleyiciler şu şekildedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2002):

1. Sağlık ve sosyal hizmetlerin varlığı ve bu hizmetlere erişim (ör. sağlık hizmetlerinin kalitesi, gelişmişlik düzeyi, sürekliliği ve bu hizmetlere eşit erişim, hastalıkların önlenmesi)
2. Davranışsal belirleyiciler (ör.: spor ve fiziksel aktivitede bulunma, sağlıklı beslenme, zararlı madde alışkanlıklarının olmaması)
3. Kişisel belirleyiciler (ör.: genetik, biyolojik ve psikolojik durum)
4. Fiziksel çevre (ör.: güvenli bir yaşam ortamı, yaşlı sağlığı açısından güvenli bir bölgede yaşam)
5. Sosyal belirleyiciler (ör.: eğitim ve sosyal bakım)
6. Ekonomik belirleyiciler (ör.: çalışma koşulları, gelir düzeyi, sosyal güvenlik)

Yaşlanma süreçleri açısından yaşlı sığınmacıların özellikle biyolojik, sosyal, psikolojik ve aktif yaşlanma özelinde sığınmacı olmayan popülasyondan önemli ölçüde ayrıştıkları söylenebilir. Çocukluk, gençlik ve orta yaş dönemlerini geçirdikleri ülkelerini terk etmek zorunda kalmak psikolojik olarak yıpratıcı olabilmektedir. Göç etmeye zorlanma ve göçe karar vermeye giden süreçte yaşanan travmalar, göç süreci, göç sonrası uyum,

göç önceki toplumsal roller ve statünün kaybı, kazanılan yeni roller ve bunlara uyum sosyal ve psikolojik yaşlanma özelinde sığınmacılar için zorlayıcı olabilmektedir. Bedensel dayanıklılığın azalması, fiziksel ve coğrafi zorluklar, yaşamsal tehlike arz eden riskli göç rotaları yaşlanmanın getirdiği diğer engellerle birlikte yaşlı sığınmacıların göç sürecinde aşmak zorunda kaldığı güçlükleri oluşturmaktadır. Bu noktada uzun göç yolculuklarında olası açlık, susuzluk, hastalık gibi sorunlarla karşı karşıya kalma yaşlı sığınmacıların fiziksel ve bedensel sağlığına zarar vermektedir. Risk altındaki gruplar arasında olmaları nedeniyle göç sürecindeki bu gibi olumsuz durumlarla karşılaşmak yaşlı bireylerin ölüm, yaralanma, sakat kalma gibi risklerle karşı karşıya kalmalarına neden olabilmektedir. Bu durum bireyin fizyolojik olarak sağlıklı bir biçimde yaşlanmasını engelleyebilmektedir. Göç sonrası yeni ülkenin gelişmişlik düzeyi, ülkedeki yaşlılara yönelik refah hizmetleri ve hizmetlerin kalitesi, ülkenin sığınmacı gruplar özelinde yaşlı sığınmacıların uyum ve toplumla bütünleşmesinin sağlanabilmesine yönelik kapsayıcı ve bütünleştirici program ve politika üretme kapasitesi aktif yaşlanmanın sağlanması açısından önem kazanmaktadır. Yeni ülkenin fiziksel şartları, yaşlı sığınmacıların güvenli bölgelere yerleştirilmesi, bu bölgelerin yaşlı yaşamına uygun bir biçimde tasarlanması, öz bakımını sağlayamayacak durumdaki yaşlı sığınmacılara yönelik bakım hizmetleri, yaşlı sığınmacıların yaşlılık dönemlerini sağlıklı ve aktif bir biçimde geçirmelerini sağlamaktadır. Zorlayıcı birçok aşamayı aşarak varış ülkesine ulaşabilmiş yaşlıların psikolojik, sosyal, biyolojik, fiziksel olarak sağlıklı ve aktif bir yaşlanma dönemi geçirmeleri için yaşam standartlarının optimize edilmesi bu bakımdan bu bireyler için son derece önemlidir.

1.5.6.1. Yaşlı Nüfusu İçinde Yaşlı Sığınmacılar

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre 2019 yılı itibarıyla dünyada 60 yaş üstü 1 milyar kişi bulunmaktadır. Bu sayının 2030 yılında 1,4 milyar kişiye, 2050 yılında 2,1 milyar kişiye ulaşacağı tahmin edilmektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2020). Söz konusu öngörüler göz önüne alındığında dünyada yaşlı nüfusunun giderek artmakta olduğu açıkça görülmektedir. Dünya nüfusunun güncel yapısı ve söz konusu yaşlanma seyri göz önüne alındığında ise bu artış hızının yakın zamanda düşüş seyri göstermeyeceği,

dünya nüfusunun giderek yaşlanacağı, ortanca yaşın tüm dünya ülkelerinde yükseleceği açıktır. Göçmenler özelinde ise 2019 yılı itibarıyla dünyada bulunan 271 milyon göçmenin %11'ini erkek %13'ünü kadınlar olmak üzere yaklaşık %24'ünü 60 yaş üzeri kişiler oluşturmaktadır (IOM, 2020). Tüm göçmen nüfusunun yaklaşık ¼'ünü oluşturan bu oranın görece yüksek olduğu ve önemli bir nüfus miktarı oluşturduğu söylenebilir. Ancak sığınmacı ve mülteci nüfus incelendiğinde, bu gruplarda 60 yaş üzeri kişilerin oranı ise %6'dır. Bu oran kadın ve erkekler arasında %3 olarak eşit biçimde dağılmıştır (UNHCR, 2021). Oranlar karşılaştırıldığında sığınmacı ve mülteci nüfus içindeki 60 yaş üzeri nüfus oranının tüm göçmenler içindeki %24'lük 60 yaş üzeri nüfus oranına göre hayli düşük olduğu görülmektedir. Bu noktada göçmenlerin sığınmacı ve mültecilerin yanı sıra gönüllü göç edenleri de kapsayan daha geniş bir insan kümesini ifade etmesinin oransal fazlalığa açıklık getirebileceği söylenebilir. Çeşitli ülkelere genç yaşlarda göç eden kimselerin bu ülkelerde yaşlanmaları, yaşlı bireylerin yaşlılık dönemlerini geçirmek istedikleri ülkelere göç etmeleri gibi farklı faktörler göçmenler arasında 60 yaş üzeri nüfusun sığınmacı ve mültecilere oranlara daha yüksek olmasına neden olan unsurlar arasında düşünülebilir.

Türkiye'de yaşayan Suriye kökenli sığınmacılar özelinde ise 60-64 yaş arasında 45.867, 65-69 yaş arasında 30.078, 70-74 yaş arasında 18.139, 75-79 yaş arasında 9.459, 80-84 yaş arasında 5.367, 85-89 yaş arasında 2.686 ve 90 yaş üzeri 1.776 kişi olmak üzere 60 yaş üzeri yaklaşık 113 bin yaşlı Suriye kökenli sığınmacı bulunmaktadır (GİGM, 2021). Yaşlı nüfus miktarı ve yaş aralıkları göz önüne alındığında yaşlıların sığınmacı nüfusunun önemli bir kısmını oluşturduğu söylenebilir. Nitekim çok ileri yaşlılık olarak tanımlanan 85 yaş ve üzeri nüfusun da varlığı bu yaş döneminin sağlık ve bakım gereksinimleri ile bu gereksinimlerin karşılanmasına yönelik refah hizmetlerini gerekli kılmaktadır.

1.5.6.2. Yaşlı Sığınmacılar

Yaşlanma süreci, yukarıda açıklandığı gibi ilerleyen yaşa bağlı hastalıkların artması, motor hareketlerde ve mental süreçlerde yavaşlama, ekonomik gelirin azalması, sosyal

faaliyetlere katılımın azalması gibi değişikliklerin yaşandığı bir süreçtir. Bu nedenle bireylerin yaşamlarını sürdürdükleri yerleri ileri yaşlarda terk ederek başka yerlere yerleşmeleri, yeni ortama uyum sağlama noktasında çeşitli dezavantajlar yaratabilmektedir. Yaşlı sığınmacılar göç öncesi ve göç sonrası süreçleri diğer yaş gruplarına göre daha güç biçimde deneyimlemektedir ve diğer yaş gruplarındaki kişilerin karşılaşmadığı bedensel ve ruhsal farklı birçok problemle karşılaşmaktadır (Park & Kim, 2013). Bu kişiler kültürel miras, sosyal sınıf, sosyal destek ağı ve ulus ötesi ilişkilere dayalı karmaşık ve çoklu kültürlü kimliklere sahiptir. Birbirinden farklı ve hayli karmaşık bu ilişki örüntüleri yaşlı sığınmacıların refah düzeyi ve beklentilerini önemli ölçüde etkilemektedir (Burholt, Dobbs, & Victor, 2016). Bu ilişki örüntülere bağlı olarak yaşlı sığınmacıların iyi oluş hali ve olumlu kendilik algısı varış ülkesindeki yerleşik yaşlılara göre önemli ölçüde azalabilmektedir. Yaşlı sığınmacılar ve varış ülkesindeki yerleşik yaşlılar arasındaki bu fark yaşının yaşı yükseldikçe açılmaktadır (Sand & Gruber, 2018). Duygusal, araçsal ve toplumsal destek potansiyeline sahip ilişki örüntüleri olan sosyal destek ağları yaşlı sığınmacıların de dâhil olduğu, aile, arkadaşlar, komşular gibi bireylerin birbirine bağlandığı her bir örüntüyü ifade etmektedir. Bu bakımdan bu ağlar yaşlı bireyin davranış örüntülerinin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Göç sonrası yaşanan yere uyum sağlama, göç edilen yerde oluşturulan sosyal destek ağlarından etkilenmektedir. Uyum süreci ve göç etmiş olma duygusu yaşamın farklı evrelerinde farklılaşmaktadır. Yaşlı sığınmacılar özelinde göç edilen uyum ve bütünleşme göç sonrası deneyimleri olumlu yönde etkilerken düşük bütünleşme ve uyum, olumsuz deneyimlerin yaşanmasına neden olmaktadır (Palladino, 2019).

İleri yaşta göç eden yaşlı bireylerin ruhsal ve bedensel sağlıkları göç sürecindeki farklı birçok faktörden etkilenmektedir. Bireyler göç sürecinin tamamlanmasına kadar geçen süreçte yaşamlarını sürdürdükleri ülkeden göç etmelerine neden olan tehlike ve olumsuzluklar, göç etme süreci ve göç yolu boyunca karşılaşılan risk faktörleri, varış ülkesinin koşulları, göç sonrası olası statü belirsizliği ya da düşük statü gibi birçok sorunla mücadele etmektedir. Bu bakımdan göç eden bireyin yaşı, yaşamın hangi evresinde bulunduğu, iyi oluş hali, gereksinimleri, gereksinimlerini karşılamak için gerekli kaynakların varlığı ve bu kaynaklara erişim önem taşımaktadır. Yaşın artmasıyla

birlikte artan kırılmalık, birçok hastalıkla mücadele ve bağımlılık gibi durumlar yaşlılık evreleri içinde göç etmiş yaşlıların erken dönem yaşlı, orta yaşlı ve çok yaşlı olmalarına göre de farklılık göstermektedir.

Bireyin kendisini bedensel ve ruhsal olarak sağlıklı görmesi, pozitif kendilik algısı ve iyi oluş hali yaşlı göçmen ve sığınmacılar arasında nüfusun kalan kısmına göre daha düşük olma eğilimindedir. Özellikle travmatik göç deneyimleri bu durumu tetiklemektedir. Bu bakımdan daha önce göç etmiş bireylerin varlığı, kuşaklar arası bağlar ve diaspora ağları gibi sosyal ağlar, yaşlı sığınmacı ve göçmenler için önemli sosyal, ekonomik, duygusal ve pratik destek kaynakları olarak yer almaktadır. Yaşlı göçmenlerin yaşadıkları sosyal izolasyonun, yaşamlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerleri terk ederek yeni bir yere göç etme durumlarının yarattığı yerinden edilmiş olma duygusuyla mücadele edilebilmesi bakımından bu destek kaynakları önem taşımaktadır. Bu bakımdan göç edilen yerlerdeki sivil toplum kuruluşları, inanç toplulukları ve diasporanın sağladığı diğer oluşumlar halihazırda, başta yetersiz sosyal destek sistemlerine sahip yaşlı sığınmacılar olmak üzere, yaşlı ve sığınmacıların yaşadıkları sosyal ve duygusal problemlerin çözümü için önemli destek kaynaklarını oluşturmaktadır (DSÖ, 2018).

Yaşlılık ve göç motivasyonu açısından değerlendirildiğinde ise yaşlılık dönemindeki göç motivasyonu ve beklentilerinin gençlik dönemindeki göçe yönelik motivasyon ve beklentilerden farklılaştığı bilinmektedir. Yaşam koşullarını daha iyi olması, daha rahat bir yaşantı, çevrenin yaşlı yaşamına uygun biçimde yapılandırılmış olması, barınma ve bakım sorunlarının çözümü gibi faktörler göç hareketini gerçekleştiren ileri yaştaki bireyler için önemlidir (Zaiceva, 2014).

Refah hizmetleri düşünüldüğünde ise, yaşlıları ve yaşlı sığınmacıları kapsayan sosyal politikalar önem arz etmektedir. Yaşlı refahını artırıcı, yaşam kalitesini yükseltici, yaşa özgü ihtiyaçları karşılamaya yönelik ve sığınmacıların toplumla bütünleşmesini sağlayıcı sosyal politikalar ve bunlara uygun refah hizmetleri göç edilen varış ülkesindeki yerleşik toplumla kaynaşmaya katkı sunmakta ve göç sürecinin olası olumsuz etkilerini hafifletmektedir. Ancak yandan sosyal politikalarda, toplumsal

normlarda ve söylemlerde göçmenliğe yönelik aşırı vurgu, göç etmiş yaşlıların ötekilik duygusunu arttırabilip bu grubun marjinalize olmasına neden olma riski taşımaktadır (Conkova & Lindenberg, 2020). Bu bakımdan yaşlı sığınmacılara yönelik sosyal politikalar ve refah hizmetlerinin oluşturulması ve uygulanması aşamalarında sürecin tüm bu unsurlar dikkate alınarak gerçekleştirilmesi kiritik öneme sahiptir.

1.5.6.3. Sosyal Hizmet Bağlamında Yaşlı Sığınmacılar

Yaşlı nüfus oranının hızla artışı bu yaş grubuna özgü problemleri ortaya çıkarmaktadır. Yaşlı nüfusun homojen bir yapıda olmadığı gerçeği gereksinim tespiti ve sorun çözümü noktalarında her bir yaşlıya özgü bireyselleştirilmiş müdahale yöntemlerini gerekli kılmaktadır. İnsan odaklı bir disiplin olup birey yaşamının tüm aşamalarında bireyle birlikte çalışan sosyal hizmet, kendine özgü dinamikleri olan bu dönemde de bireye ve yaşlı gruplara özgü teorik bilgi üretmekte ve müdahale yöntemleri geliştirmektedir.

Yaşlılarla sosyal hizmet uygulaması yaşlı bireylerin ve ailelerinin yaşam kalitesini ve refahını korumaya ve iyileştirmeye odaklanan uzmanlaşmış bir sosyal hizmet dalıdır. Yaşlılarla sosyal hizmet uygulamasının içinden doğmuş, yaşlılık alanında odaklanan sosyal hizmet alanı olarak gerontolojik sosyal hizmet ekonomik, sosyal ve çevresel değişkenler bağlamında yaşlı bireylerin karşılaşılabilecekleri biyopsikososyal sorunlarına yönelik çözümler geliştirmektedir. Yaşlanma süreci ve yaşlanma modelleri, ileri yaşta sağlık durumları, ölüme ilişkin sorunlar, yaşlıların bakım sağlayıcılarının gereksinimleri, yaşlılar ve bakım sağlayıcılara ilişkin yasal çerçeve ve uygulanan politikalar, yaşlılık sürecindeki değişimlerin etkin yönetimi ve yaşlı bireylere yönelik daha önceki çalışmalardan elde edilen kanıt temelli müdahale gerontolojik sosyal hizmetin uygulamasının temel unsurlarıdır (Milne, ve diğ., 2014).

Meslek olarak sosyal hizmetin uygulayıcıları olan sosyal hizmet uzmanları yaşlılarla sosyal hizmet uygulamasında, yaşlılık dönemine özgü sorunların saptanması ve çözümü noktasında kritik birçok rolü bir arada yerine getirmektedir. Yaşlılarla çalışma kaynakları ortaya çıkarmak ve koordine etmek gibi pratik becerileri, etkili iletişim ve

dinleme becerileri gerektirmektedir. Yaşlı bireyin ihtiyaçları ve istekleri hakkında anlayış geliştirmek, ayrımcılıkla mücadele etmek, yaşlı bireyin kişisel gücü ve dayanıklılığını desteklemek, bireye zaman ayırmak, kayıp deneyimleri ve yaşanan değişimlerin ardından bireyin öz güvenini, öz saygısını ve sosyal ağlarını yeniden inşa etmesini sağlamak, gerontolojik sosyal hizmet uygulamasında sosyal hizmet müdahale sürecinde sosyal hizmet uzmanları tarafından gerçekleştirilen rollerdir. Aynı zamanda bireyin bağımsızlığını destekleyerek teşvik etmek, self determinasyon ve kişisel haklarına saygı göstermek sosyal hizmetin doğasında yer almaktadır ve sosyal hizmet müdahale sürecinin sağlıklı bir biçimde ilerlemesi için öneme sahiptir (Kerr, Gordon, MacDonald, & Stalker, 2005).

Yaşlılarla etkin bir sosyal hizmet uygulamasında yaşlı bireyin yaşlanmanın getirdiği değişim ve zorluklarla karşı karşıya kaldıkça gelişme ve değişme gücüne sahip olmaya devam edeceği ilkesi dikkate alınmakta ve bireyin hizmetlerde yararlanma seçimi noktasında ilgili karar verme sürecine katılımının gerekliliği üzerinde önemle durulmaktadır. Yaşlı bireyle çalışırken yaşamındaki olumsuz yaşam deneyimlerine odaklanmak bireyi, müdahale sürecini uygulayan profesyoneli ve süreci olumsuz etkileyeceği sosyal hizmetin bu anlayışının işlevselliğini kanıtlar niteliktedir. Nitekim yaşlı bireylerle sosyal hizmet müdahalesi sürecinde güçlü yanlara yönelik vurgu bireyin yaşlanma deneyiminde karşılaştığı sorunların çözümünde bireysel ve birey dışı kaynaklarını etkin bir biçimde kullanabilmesini sağlamaktadır (McInnis-Dittrich, 2019).

İlgili bölümlerde açıklandığı gibi yaşlı sığınmacılar göç öncesi, sırası ve sonrası süreçte, savaş bölgelerinde, sınırlarda ve sığınmacı kamplarında birçok zorlukla karşılaşmaktadır. Sosyal hizmet bu noktada yaşlı sığınmacıların özel durumunu göz önünde bulundurmakta, yaşa özgü ihtiyaçlarının farkında olması ve buralara odaklanması, yaşlı grubunun kendi içindeki bireysel çeşitliliğinin tanınması konusunda gerekli bilgi birikimini barındırması nedeniyle yaşlı sığınmacılarla çalışmada gerekli profesyonel beceriyi sağlayan birincil disiplindir.

Bu bilgi birikimi ve profesyonel beceri göç öncesi süreçte, göç hareketinin başlamasında, hareketlilik sürecinde, sınırlara ulaşıldığında, mülteci kamplarında, barınma ortamlarında ve diğer tüm göç süreçlerinde sosyal hizmet uzmanlarına süreci organize etme, alt süreçlere özgü gereksinimleri ve durumları tespit etme, bunlara yönelik müdahale stratejileri geliştirme, mevcut kaynakların adil bir şekilde dağıtılması ve tüm bu sürecin sistemli bir biçimde tamamlanması konusunda rehberlik etmektedir.

Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanları, yiyecek, giyecek ve barınma gibi temel gereksinimlerin yanı sıra yaşa özgü ihtiyaç ve önceliklerle ilgilenmektedir. Bağlantı kuruculuk, danışmanlık, hak savunuculuğu, eğitmenlik ve öğreticilik ile danışman rollerini de kullanarak sosyal hizmet dernekleri, eğitim kurumları ve çeşitli küresel organizasyonlar aracılığıyla yaşlı sığınmacıları desteklemektedir (Karlsson & Jönsson, 2020). Sonuç olarak yaşlılarla sosyal hizmet uygulaması geniş bir uygulamalar bütününe kapsamaktadır. Bu sosyal hizmet uygulamalarının temel amacı yaşlanma sürecine bağlı olarak ortaya çıkan belirli sorunları ele almaktadır. Yaşamın ilerleyen dönemlerinde öz yeterliği sağlamak, özerkliği desteklemek ve saygınlığı korumak anahtar kavramlardır (Popli & Panday, 2018). Bu bakımdan yaşlı grubunun içinde yer alan spesifik bir grup olan yaşlı sığınmacılara yönelik sosyal hizmet önemli bir mesleki çalışma alanıdır.

Göç ve yaşlılık özelinde düşünüldüğünde yaşlılar ve sığınmacılar, insanla çalışan ve insanı temel alan bir disiplin olan sosyal hizmetin iki temel çalışma alanını oluşturmaktadır. Söz konusu iki dezavantajlı grupla çalışma, müdahale sürecinin planlanması, başarılı bir biçimde uygulanması ve tamamlanması sosyal hizmetin teorik, pratik ve metodolojik bilgi birikimi kullanılarak olanaklı olmaktadır (Lacomba, 2020). Sosyal hizmetin bu teorik bilgi temeli, sığınmayı sadece bir yerden başka bir yere doğru gerçekleştirilen göç hareketi olarak ele almamaktadır. Aynı şekilde sığınmacı da yalnızca göç etmek zorunda kalıp fiziksel olarak mekân değiştirmiş kimseyi tanımlayan genel bir kavram değildir. Bu bağlamda sosyal hizmet açısından sığınmacı yaş, cinsiyet, öz geçmiş ve kişisel birikim gibi bireye özgü farklı birçok değişkene sahip sığınma olayını gerçekleştirmiş kimse; sığınma süreci ise bu bireysel değişkenlerden etkilenen, birey için hayli önemli bir yaşam olayını ifade etmektedir (Boccagni & Righard, 2020).

Sosyal hizmetin çalışma gruplarından biri olan sığınmacılar yeni bir ülkeye göç etmek ve yaşamını burada sürdürmek zorunda kalmış kitleler olarak diğer gruplardan farklı bir dizi zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Sosyal hizmet sığınan bu kitlelerin karşılaştıkları şiddet olayları, fiziksel ve psikolojik istismar, tecavüz, yerinden edilme, can kayıpları, işsizlik, dil engelleri, yalnızlık, kültür şoku, değişen cinsiyet rolleri, kuşaklar arası çatışma, ırkçılık gibi birbirinden farklı birçok sorunun çözümünde yer almaktadır (Robinson & Masocha, 2017). Sığınmacıların karşılaştıkları yabancı düşmanlığı, milliyetçilik, kısıtlayıcı göç politikaları gibi sorunlar ile politika savunuculuğu, topluluk örgütlenmesi, göçmenlere yönelik doğrudan çalışma, göçmenler konusunda hizmet sağlayıcı ve politika yapıcı kurumlarla diyalog içinde olma ve yerleşik toplumla bütünleşme gibi çalışmalar göç alanında sosyal hizmette sığınmacılara yönelik önemli uygulamalardır (Popescu & Libal, 2018).

Söz konusu sorunlar göç etmiş yaşlı sığınmacılar tarafından da deneyimlenmektedir ve sosyal hizmet yaşlılık ve göçün birbiriyle kesiştiği bu noktada her iki alana ilişkin teorik ve pratik bilgi birikimini kullanarak müdahale sürecini gerçekleştirmektedir. İnsan farklılığının tanınması ve kültürel farkındalık yaşlı sığınmacılarla çalışmanın temel unsurları arasında yer almaktadır. Bu noktada insani sorunlara ilişkin bilgileri, sosyal hizmetin bu alanlara ilişkin teorik bilgi birikimini ve sosyal hizmeti uygulama becerisini farklılaşan sığınmacı gruplarıyla çalışmaya aktarmak ve burada kullanmak önem kazanmaktadır.

Bolzman göçmen ve sığınmacı gruplarına yönelik beş ayrı sosyal sosyal hizmet modeli oluşturulduğundan bahsetmektedir. Bu modelleri şu şekilde tanımlamıştır (Bolzman, 2009):

1. Asimilasyonist-onarıcı model (The assimilationist restorative model): Bu yaklaşım göçmenlerle sosyal hizmetteki en eski modeldir. Göç eden veya sığınan kitlelerin ev sahibi ülke kültürüyle aralarındaki uyumsuzluk ve yardım etmeye dayalı bir anlayışla göçmenleri modernize ederek yerel halkla aradaki uçurumu daraltma üzerine odaklanmaktadır.

2. Etno-kültürel model (The ethnocultural model): Göçmen kitlelerinin etnik ve kültürel özellikleri konusunda anlayış geliştirme, bu anlayış temelinde kitleleri müdahale sürecine dahil etme ve müdahale sürecini buna bağlı olarak tutarlı ve sağlıklı bir biçimde gerçekleştirmeye odaklanan yaklaşımdır. Sosyal hizmet uzmanı burada ev sahibi toplumla göç eden kitleler arasında kolaylaştırıcı ve arabulucu rolünü üstlenmektedir.
3. Topluluk modeli (The community model): Göçmenlerin toplumsal ağ ve değerlerini göz önünde bulundurarak ev sahibi toplulukla bütünleşmenin sağlanabilmesi için bağlantı kuruculuk temelinde bu değerleri kullanmaya odaklanan modeldir. Ancak göçmenlerin kendi kültürel yapıları üzerine fazla odaklanış, gettolaşma riskini de beraberinde getirmektedir.
4. Kültürler arası model (Intercultural model): Göçmenlerin ve ev sahibi topluluğun farklı birçok boyuttan oluşan çok kültürlü ve karmaşık bir dünyada yaşadıkları anlayışına dayanan modeldir. Bu modele göre bu çok kültürlülük ve karmaşıklığın neden olabileceği çatışma ve anlaşmazlıklar müzakere ve arabuluculukla çözümlenmelidir.
5. Ayrımcılık karşıtı model (Anti-discrimination model): Göçmenlerin hakları ve yasal statülerine odaklanan, göçmenlere yönelik eşit ve adil olmayan uygulamalara toplumsal, kurumsal ve hukuksal boyutlarda karşı koymayı amaçlayan modeldir.

1.5.6.4. Ulusötesi Sosyal Hizmet

Göç hareketleri genellikle itici faktörlere bağlı köken ülkenin terk edilerek hedeflenen yeni ülkeye varılmasıyla sona ermektedir. Ancak bu klasik göç hareketlerinin dışında bazı göçlerde hareketlilik, sürekli olacak biçimde devam etmektedir. Bu noktada farklı varış ülkelerine göç hareketlerinin sürekli bir hal aldığı bu göçler ulus ötesi göç olarak tanımlanmaktadır. Bu hareketliliğinin öznesi ulus ötesi göçmen ise bir süre sonra hareketlilik halini terk edip göç ettiği ülkeye yerleşerek sürekli olarak burada yaşamaya başlayan geleneksel göçmenin aksine farklı ülke ve mekânlara doğru sürekli olarak göç

eden, sürekli hareketlilik halinde olan ve sürekli göç stratejisini benimseyen göçmeni ifade etmektedir (Schrooten, Geldof, & Withaecx, 2015).

Ulus ötesi göç hareketlerinde göç edenler sürekli çalışabilecekleri güvenli bir iş bulamama, göç edilen ülkenin diline hâkimiyet eksiklikleri, ırkçılık ve ayrımcılık gibi problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Dinamik göç hareketi nedeniyle gidilen ülkelerdeki belirsiz yasal durum, sürekli hareketliliğin yarattığı sosyal ve mali kayıplar, buna bağlı psikolojik baskı, her yeni ülkeye kısa sürede uyum sağlamak zorunda kalma, varılan her yeni yerde sosyal ağlar oluşturma gerekliliği, bu ülkelerin dil, hukuk kuralları ve yaşayış biçimlerini öğrenme mobil yaşam biçimini benimseyen ulus ötesi göçmenlerin sıklıkla karşı karşıya kaldıkları sorunlardır (Geldof, Schrooten, & Withaecx, 2020).

Ulus ötesi sosyal hizmet ulus ötesi nüfus kitlelerine yönelik sosyal hizmet müdahalelerini içeren, ulus devlet sınırlarının da ötesinde çalışan, karmaşık ulus ötesi sorunlar ve ikilemlere yönelik sosyal hizmet uygulamasıdır. Bu bakımdan ulus ötesi sosyal hizmet uygulaması, en az iki veya daha fazla sayıdaki ulus devletin içinde olduğu, ulus ötesi göç hareketliliklerinin yarattığı sorunlara yönelik çözüm stratejilerini içeren ulus ötesi göçmenlere yönelik bir uygulama alanıdır (Furman, Negi, & Salvador, 2010).

Göçe katılmış yaşlılar özelinde ulus ötesi göç daha önce göç etmiş ve varış ülkesinde düzen oluşturmuş alt jenerasyon üyelerinin yanına yerleşmek için belirli göç yolları üzerinden transit göç ülkelerini kullanma veya yaşam standartlarının yükseltilmesi için yeni hedef ülkeler belirleyerek sürekli hareketlilik halinde bu ülkelere ulaşma bağlamında düşünülebilir. Yaşlı sığınmacılar özelinde ise hedef ülkeye veya güvenli bir bölgeye ulaşana kadar sığınmacılığın farklı birçok ülkede deneyimlenmesi olarak düşünülebilir. Bu noktada göç öncesi hedeflenen ülkeye varış sonrası burada barınmayı olanaksız kılacak uygulamalar, sığınmacıların hareketlilik halinin devamına neden olabilmektedir. Bu da hedeflenen ilk varış ülkesine ulaşıldıktan sonra daha kapsayıcı ve bütünleştirici uygulamaların olduğu yeni bir hedef ülkenin belirlenmesini zorunlu

kılmaktadır. Bu aralıklı ve sürekli hareketlilik durumu ulus ötesi göçü klasik göç hareketinden ayırmaktadır. Özellikle çatışmaların yoğunlaşmasıyla birlikte kitleler güvenli ilk bölgeye sığınmaktadır. Bir süre sonra bu ülkeden hedeflenen asıl ülkeye yönelik göç hareketi başlamaktadır. Köken ve hedef ülkeler arasındaki coğrafi uzaklık göç hareketi boyunca farklı ülkelerin sınırlarından geçmeye neden olmaktadır. Bu bakımdan sığınma rotaları noktasında açıklandığı gibi özellikle kara parçalarının içindeki izole noktalardan deniz yoluna ulaşana kadar birçok ülkede farklı sürelerde sığınmacılığı deneyimlemek ve denize kıyısı olan ülkeye ulaşıldığında hedef ülkeye ulaşmak göç hareketini tek seferlikten sürekli hale dönüştürerek ulus-ötesileştirmektedir. Nitekim hedef ülkeye ulaşıldığında istenen koşulların gerçekleşmediği durumlarda yeni bir hedef ülkeyle süreç devam etmektedir. Görüldüğü gibi yaşlı sığınmacılarla birlikte sığınmacılar yönünden sığınma hareketi güvenli ilk noktaya ulaşip burada kalmak gibi tek seferlik bir göçe işaret edebileceği gibi farklı birçok ülkenin dahil olduğu ülkeler arası uzun bir süreci de kapsayabilmektedir.

1.5. 7. Konu ile İlgili Araştırmalar

1.5.7.1. Uluslararası Literatürdeki İlgili Araştırmalar

Göç ve sığınmacılığa yönelik uluslararası literatürdeki araştırmalar genel olarak göçmen ve mülteci nüfusların karşılaştıkları problemleri ele almıştır. Bu araştırmalarda daha çok göçmenleri göçe zorlayan süreç, hareketlilik süreci ve göç sonrası yeni toplumda karşılaşılan problemler incelenmiştir. Daha az sayıda olmakla birlikte göçmenliği yaşlılık bağlamında ele alıp yaşlı göçmenlerin varış ülkelerindeki deneyimleri, bu ülkelerin yaşlı göçmenlere yönelik hizmetleri ve bu hizmetlere erişime odaklanan araştırmalar da bulunmaktadır. Bu araştırmalar daha çok yaşlılık evresinin önemli bir problemi olan sağlık sorunları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Koehn (2009) farklı etnik kökenlerden 56 yaşlı göçmen ve 26 hizmet sağlayıcıyla gerçekleştirdiği araştırmada dil engelinin, göçmenlik statüsünün, sunulan hizmetler ve hizmet sağlayıcılara ilişkin bilgi yetersizliğinin ve hizmet sağlayıcıların yaşlı

göçmenlere ilişkin yetersiz bilgisinin yaşlı göçmenlerin hizmetlere erişiminde problemler yaşanmasına neden olduğunu saptamıştır.

Stewart ve diğ. (2011) Kanada'da yaşayan farklı etnik kökenlerden 24 erkek 24 kadından oluşan 44 yaşlı göçmenle gerçekleştirdikleri araştırmada yaşlı göçmenlerin finansal ve dilsel zorluklar, sağlık problemleri, ayrımcılık, aile içi çatışmalar ve sosyal izolasyon konularında sorunlar yaşadıkları saptanmıştır. Araştırmada yaşlı göçmenlerin refah hizmetlerine erişimde yaşadıkları sorunlar kişisel, sistemik ve kurumsal olarak üçe ayrılmıştır. Yaşlı göçmenlerin hizmetlere erişimde dil yetersizliği, buna bağlı olarak göç edilen ülkenin sağladığı hizmetler, uygulanan plan, program ve politikalar hakkında bilgi sahibi olamama veya yetersiz bilgi ya da programların yalnızca İngilizce ve Fransızca yapılması nedeniyle programlara katılamama, özellikle kamu sektöründe çalışanlar olmak üzere hizmet sağlayıcıların ve uygulayıcıların yaşlı göçmenlere yönelik negatif tutumları, yaşlı göçmenlerin gereksinimlerine duysız kalmaları, yetersiz bilgilendirilme, hizmetlerin ve programların yaşlı göçmenlerin bireysel gereksinimleri ve özel durumlarını göz ardı edecek şekilde planlanması, yaşlı göçmenleri içeren hizmet ve programların yetersiz fonlanması gibi sistemik ve kurumsal engeller yaşadığı belirlenmiştir. Araştırmada kültürün de yaşlı göçmenlerin belirli hizmetlere erişiminde engel yaratan bir etken olduğu görülmüştür. Kültürel geçmiş ve inançlar, özellikle baskılayıcı ve kapalı bir kültürden geldiğinde yaşlı göçmenlerin hizmetlerden çekilmesine neden olmaktadır. Kendi ülkelerinde yaşadıkları soruşturma, takip edilme gibi negatif deneyimleri yeniden yaşama korkusu ya da cinsiyet özelinde kadınların baskılandığı kültüre sahip bölgelerden gelen yaşlı kadın göçmenlerin belirli hizmetlerden yararlanmak istememesi kültür özelinde araştırmanın verileri arasında yer almıştır.

Hurley ve diğ. (2013) Avustralya'da yaşayan yaşlı 70 Yunan göçmen ve 22 hizmet sağlayıcıyla gerçekleştirdikleri araştırmada yaşlı göçmenlerin hizmetlere erişimde maliyet, dil, ulaşım, okuryazarlık, kültürel tutum gibi problemlerle karşılaştıklarını, sorunlarla başa çıkmada aile desteğine gereksinim duyduklarını tespit etmiştir.

Handlos ve diğ. (2015), Danimarka'da yaşayan yaşlı 43 Bosnalı mülteciyle yaptıkları araştırmada yaşlı mültecilerin sağlık hizmetlerine erişimde önemli ölçüde dil engeli yaşadıklarını, hizmet sunumunda çevirmen sayısının yetersiz olduğunu ve bu yüzden iletişim problemleri yaşadıklarını; buna rağmen Danimarka'da sağlık hizmetlerine erişimlerinin Bosna'ya göre hayli kolay olduğunu ve Danimarka'nın sağlık hizmetlerinin Bosna'ya göre daha kapsayıcı olduğunu tespit etmiştir.

Arora ve diğ. (2018) yaşlı göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimlerine ilişkin 1,606 sığınmacının kaydını inceledikleri tematik araştırmada yaşlı göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimlerinin bilgi, inançlar ve dil engellerinden etkilendiğini tespit etmiştir. Araştırmada eksik veya yetersiz bilgiye sahip olma ya da hiçbir bilgiye sahip olmama, hizmetleri tam olarak anlayamama, farklı inanç ve tutumlar, dil engeli gibi durumlar hizmetlere erişimde ve hizmetlerden yararlanmada engel yaratan durumlar olarak saptanmıştır.

Czapka ve Sagbakken (2020) tarafından Norveç'e göç etmiş Somali, Polonya, Hırvatistan, Pakistan, Hindistan ve Türkiye kökenli yaşlı bireylerin de dahil olduğu, ailelerle yaşlılığa bağlı demansa yönelik sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan problemlerin ele alındığı araştırmada sağlık hizmetlerine erişim konusunda yaşlıların kişisel, kültürel ve sistemsel birçok sorunla karşılaştıkları saptanmıştır. Göç eden yaşlıların sağlık hizmetleri ve hastalıklar konusunda yetersiz ya da yanlış bilgi sahibi olmaları, bu hizmetlere yönelik bilgi eksiklikleri, dil engeli gibi faktörlerin hizmetlere erişimi engelleyen kişisel faktörler olduğu görülmüştür. Hastalıkların inanç boyutunda ele alınması ve Tanrı tarafından verilen ceza olduğu inancı, belirli hastalıkların tabu olarak görülmesi ya da aslında hastalık olan patolojik durumların hastalık olarak görülmemesi gibi kültür temelli faktörlerin ise göç etmiş yaşlıların hizmetlere erişimden kaçınmalarına neden olduğu belirlenmiştir. Göç edilen ülkenin sağlık hizmetlerinin yetersizliği, bu hizmetlerin yaşlı göçmenlere aktarılması noktasındaki eksiklikler sistemsel sorunlara ilişkin bulgular arasında yer almıştır.

1.5.7.2. Türkiye’de Yapılmış İlgili Araştırmalar

Türkiye’de yaşayan yaşlı sığınmacıların refah hizmetlerine erişimleri ve bu süreçte karşılaştıkları problemleri doğrudan ele alan bir araştırma bulunmamaktadır. Bununla birlikte bu araştırmanın problemine yakınsayan ancak yalnızca göç etmiş yaşlı Suriye kökenlileri kapsayan bazı araştırmalar bulunmaktadır. Yaşlı Suriye kökenli mültecilerin yaşlılık deneyimlerinin sosyal dışlanma bağlamında ele alındığı (Yaylagül ve Aslan, 2020), Suriye kökenli engelli ve yaşlı göçmenlerin Türkiye’deki durumları ve yaşadıkları sorunların ele alındığı bir başka araştırma (Apak, 2019), Sakarya’da yaşayan Suriye kökenli yaşlı göçmenlerin göç deneyimleri, sorunlarının ele alındığı (Atila Demir, 2018) bir araştırma ve yine İzmir’de yaşayan Suriye kökenli 23 yaşlı mültecinin sosyoekonomik sorunlar, barınma, dil ve kültür sorunlarının ele alındığı başka bir araştırma (Taşçı, 2021) bulunmaktadır. Yaylagül ve Aslan’ın (2020) Mersin’de yaşayan 11 kadın 9 erkekten oluşan 20 Suriye kökenli yaşlı mülteciyle yaptıkları araştırmada bu kişilerin dil engeli ve kültürel farklılıklar nedeniyle toplumla bütünleşme sorunları yaşadıkları, düşük ücretli işlerde dahi iş bulmakta zorlandıkları ve iş gücüne katılım problemleri yaşadıkları, kayıtlı oldukları yerlerdeki sağlık hizmetlerine erişimde ise problem yaşamadıkları tespit edilmiştir.

1.5.8. Mülteci Ve Sığınmacılara Yönelik Düzenlemeler Ve Yaşlı Sığınmacılar Açısından Değerlendirilmesi

1.5.8.1. Uluslararası ve Ulusal Düzenlemeler

Göç hareketlerinin tarihiyle karşılaştırıldığında bu hareketleri göç eden yaşlılar bağlamında ele alan ulusal ve uluslararası düzenlemelerin hayli yeni olduğu görülmektedir. 20. yüzyıl öncesine baktığımızda ülkeler göç hareketlerini daha çok monarşik yapılanmaların çıkardığı fermanlar gibi belgelerle düzenlemeye çalışmıştır. Ancak göç hareketlerine yönelik bu dönemlerdeki düzenlemelerin sistematik ve

kapsamlı bir biçimde sığınan bireylerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak ele alındığını söylemek güçtür. Savaş, çatışma gibi şiddet olaylarından kaçan insan kitlelerinin kabul edilerek öldürülme ve toplu kıyım gibi tehlikelerden korunduğu bu düzenlemeler bireylerin can güvenliği, barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla sınırlı kalmıştır. Bu bakımdan sığınma ve iltica hareketlerine yönelik düzenlemelerin sistematikleştiği dönemin 20. yüzyıl başları olduğu söylenebilir. Özellikle dünya savaşları sırası ve sonrasında yaşanan kitlesel göç hareketleri, göç ve sığınmacılığa yönelik planlı ve sistematik uygulamaların oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Önceleri bu düzenlemeler de öncülleri gibi temel gereksinimlerin karşılanmasını amaçlasa da 20. yüzyıl ortaları ve son yarısına doğru sığınan insan gruplarının özelliklerini de göz önünde bulunduracak biçime evrilmiştir.

Yaşlılık ve göçmenliğin kesişimsel olarak ele alındığı uluslararası düzenlemeler 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu düzenlemeler daha çok kabul edilen ilkeler, tavsiye kararları ya da zirveler sonucu yayımlanan raporlardan oluşmaktadır. Bu bakımdan halihazırda yaşlı sığınmacılar ve mültecilere ilişkin uluslararası alanda kabul edilmiş yaptırım gücünü haiz bağlayıcı bir düzenleme bulunmamaktadır.

Ulusal ölçekte bakıldığında ise doğrudan yaşlı mülteci ve sığınmacılara yönelik bir düzenleme henüz bulunmamaktadır. Ancak göç hareketlerinin yoğunlaştığı 2010 yılı sonrasında, düzenlenen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği'nde yaşlılar diğer dezavantajlı gruplar arasında sayılarak gerçekleştirilecek uygulamalarda hizmetlerden öncelikli olarak yararlanmaları konusuna yer verilmiştir.

1.5.8.1.1. Uluslararası Düzenlemeler ve Kurumlar

10 Aralık 1948 Tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

İnsan haklarına ilişkin evrensel olarak kabul edilen en önemli uluslararası sözleşmelerden birisi olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde göçmen, sığınmacı ve mülteci haklarına da yer verilmiştir. Beynamede bu konuda;

“Herkes herhangi bir devletin sınırları içerisinde özgürce dolaşma ve yerleşme hakkına sahiptir. Herkes kendi ülkesi dahil olmak üzere herhangi bir ülkeyi terk etme ve geri dönme hakkına sahiptir.” (mad. 13)

“Herkes zulüm karşısında başka ülkelere sığınma talebinde bulunma ve sığınma hakkına sahiptir.” (mad. 14)

maddelerine yer verilerek sığınma hakkını uluslararası alanda düzenleyen ilk belgelerden birisine imza atılmıştır. Yalnızca insan haklarına ilişkin temel hükümleri düzenlemesinden dolayı beynamede yaşlılık özelinde sığınmacılara yer verilmemiştir. Evrenselliği ve tüm dünya vatandaşlarını kapsadığı düşünüldüğünde, sözleşmenin doğası gereği bu durum gayet olağandır. Yalnızca temel insan haklarını güvence altına aldığı ve sığınma hakkını da tanımladığı göz önüne alındığında doğrudan atıfta bulunmamasına rağmen yine de yaşlı sığınmacıları da kapsayacağı değerlendirilebilir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

İkinci Dünya Savaşının sona ermesi ve küresel barışı tesis etmek amacıyla Birleşmiş Milletler'in kurulmasından sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 3 Aralık 1949 tarihli kararında 1 Ocak 1951 tarihinde bünyesinde Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi kurulması kararı almıştır. Kararda Yüksek Komiserliğin mülteci ve yerinden edilmiş kişilerle ilgili sorunların en uygun çözümlerinin teşvik edilmesi ve uygulanmasını kolaylaştırmak, bu kişilerin korunmasını sağlayan uluslararası sözleşmelerin sonuçlandırılmasını ve onaylanmasını teşvik etmek, bu tür sözleşmelerin hükümlerinin

uygulanmasını denetlemek ve gerekli değişiklikleri önermek (a), hükümetlerle spesifik antlaşmalar yaparak mültecilerin ve yerinden edilmiş kimselerin durumunu iyileştirmek ve korunmaya muhtaç mülteci sayısını azaltmak için her türlü önlemin uygulanmasını teşvik etmek (b), hükümetlere ve özel örgütlere mültecilerin gönüllü olarak geri gönderilmelerini veya sığındıkları yeni toplum içinde asimile edilmelerini sağlama çabalarında yardımcı olmak (c), mültecilerin refahı ile ilgili gönüllü kuruluşların çalışmalarının koordinasyonunu kolaylaştırmak (d) konularında etkinlik göstereceği belirtilmiştir (BMGK 319 (IV) Sayılı Karar, 1949).

BMMYK yaşlı mülteci ve sığınmacıların yaşlılık dönemlerini onurlu bir biçimde ve güven içinde geçirmelerini, aktif bir biçimde yaşlanmalarını, ailelerine ve topluma katkıda bulunmalarını, fiziksel ve zihinsel olarak korunmalarını sağlamak için bakım ve destek sunmak amacıyla yaşlı sığınmacılar için 9 Nisan 2000 tarihinde kendi politika belgesini oluşturmuştur.

19 Nisan 2000 tarihli politika belgesinde yaşlı sığınmacı ve mülteciler yalnızca bakıma muhtaç, yardım alıcı pasif kimseler olarak değil; göç etmiş kitlelerin kültür, beceri ve değerlerinin aktarıcıları, rehberlik ve tavsiye ediciler, uzlaşma ve barış sağlayıcılar olarak tanımlanmıştır. Yaşlı sığınmacılara ilişkin BMMYK politikaları (UNHCR, 2000):

1. Sığınma durumunun başlangıcından itibaren, yaşlı bireylerin ihtiyaç ve kırılganlıklarının izlenmesi, değerlendirilmesi, ele alınması ve bu yönde yardım ve destek kriterlerinin uygulanması,
2. Kritik durumda, özel ihtiyaçları olan yaşlı sığınmacıların erken tespiti ve bakımı,
3. Yaşlı sığınmacıların ihmal ve terk edilme risklerinden korunması,
4. Yardım ve destekleri alabilmeleri için yaşlı sığınmacıların statülerinin düzenlenmesi şeklinde sıralanmıştır.

14 Aralık 1950'de kurulduğu göz önüne alındığında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin yaşlılara ilişkin politikasının hayli geç bir tarihte kabul edildiği

görülmektedir. Bu durumun uzun bir süre boyunca yaşlı göçmenlere özgü sorun ve gereksinimlerin belirlenmesi ve uygulama sürecinde esas alınabilecek düzenleme eksikliğine neden olduğu söylenebilir. Ancak politika belgesinin Birleşmiş Milletler bünyesinde kabul edilmesi yaşlı sığınmacı ve göçmenlere yönelik uygulamalara evrensel bir boyut kazandırmıştır. Belgede yaşlı sığınmacıların aktif kişiler olarak ele alınması pasifize edici medikal anlayıştan uzaklaşılmasının önemli bir göstergesidir. Bu noktada yaşlı sığınmacıların sığınma sürecindeki katkılarının sorun ve gereksinimleriyle birlikte ele alınması belgenin yaşlı sığınmacılığını biyolojik, psikolojik ve sosyal boyutlarıyla ele alan çok yönlü bir düzenleme olduğunu göstermektedir.

28 Temmuz 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi

28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanan ve mülteciliği içeren temel uluslararası sözleşmelerden birisi olan Cenevre Sözleşmesi ile mülteci kavramına ilişkin genel bir tanımlama yapılmıştır. Sözleşmede mülteci:

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi.” (mad. 1)

olarak tanımlanmıştır.

Yaşlılar açısından incelendiğinde, görüldüğü gibi sözleşmede mülteci gruplar içinde doğrudan yaşlıları ele alan bir madde ve ifade bulunmamaktadır. Sözleşmede yaşlı mülteciler yalnızca 24. maddede sosyal güvenlik kapsamında dolaylı olarak ele alınmıştır. Bu maddede sosyal güvenlik kapsamında yaşlılığa bağlı kazanılmış ve kazanılacak olan haklardan mültecilerin de yararlanacakları ve sözleşmeyi onaylayan ülkelerin sosyal güvenlik konusunda daha sonra yapacakları uygulamaların mültecileri de kapsayacağı taahhüt edilmiştir.

Cenevre Sözleşmesinin sözleşme hükümlerinin 1 Ocak 1951 tarihinden önceki olaylara uygulanacağını belirten 1. maddesi daha sonraki dönemlerde başka ülkelere sığınan kimselerin sözleşmeden faydalanamamalarına neden olmuştur. Bu durum yeni mülteci ve sığınmacı kimselerin haklarının korunması için ek düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır.

31 Ocak 1967 Tarihli Mültecilerin Statüsüne İlişkin Protokol

28 Temmuz 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin 1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylara bağlı mülteci ve sığınmacı durumuna düşen kimseleri kapsayarak göç hareketleri üzerine koyduğu kısıtlama nedeniyle yeni bir protokolün düzenlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak 31 Ocak 1967 tarihinde New York şehrinde mültecilerin statüsüne ilişkin ek bir protokol imzalanmıştır.

Protokol 1. maddesinde (BMGK, 1967):

“İşbu Protokol bakımından, bu maddenin 3. fıkrasının uygulanması hali dışında, "mülteci" terimi, Sözleşme'nin (Cenevre) 1. maddesinin A 2 kısmında mevcut "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve " ve "söz konusu olaylar sonucunda" ifadeleri metinden çıkarılmış addedilerek, Sözleşme'nin 1. maddesinde yer alan tanıma giren her şahıs anlamına gelecektir.”

şeklinde belirterek iltica eden kimseler üzerindeki tarihsel kısıtlamayı kaldırmıştır.

1967 Protokolü'nün Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin kapsamını genişlettiği görülmektedir. Protokolde önceki sözleşmelerde olduğu gibi doğrudan yaşlı sığınmacıları ele alan herhangi bir madde veya ifade bulunmamaktadır. Ancak öncülü Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesinin kapsamını genişletmek amacıyla kabul edilmesi buna bağlı 1 Ocak 1951 tarihinden önceki olaylara bağlı olarak başka ülkelere sığınan kişileri de içermesi olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Protokolün tüm yaş gruplarını içeriyor olması kapsamı genişletilmiş haliyle sığınma hareketinin 1951 yılından önce gerçekleştiren yaşlıları da kapsayacağını göstermektedir. Bu bakımdan protokolde daha önceki yaşlı sığınmacıların haklarının da güvence altına alındığı söylenebilir.

26 Temmuz – 6 Ağustos 1982 Tarihli Dünya Yaşlılar Asamblesi

Yaşlı bireyler ve yaşlılık dönemine yönelik uygulama ve politika planlarına yer verilen 1982 Dünya Yaşlanma Asamblesi'nde yaşlı sığınmacı ve mültecilere de değinilmiştir. Asamblede çeşitli ülkelere sığınmak zorunda kalmış yaşlı sığınmacı ve mültecilerin yaşam koşulları ve ihtiyaçları ele alınmıştır (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 1982). Asamble metninde yaşlı sığınmacı kitlelerin ihmal, önemsenmeme, göz ardı edilme gibi sorunlar yaşadıkları belirtilmiştir. Bu bakımdan asamblede yaşlı sığınmacıların sorunları analiz edilerek çözüme yönelik ilk adım atılmıştır. Aynı şekilde yaşlı sığınmacıların fiziksel, ruhsal, sosyal ve ekonomik güvenliklerinin sağlanmasının gerekliliği vurgulanarak çözüme kavuşturulması gereken sorunların önemi ortaya konmuştur. Bu noktada asamble, yaşlılık ve sığınmacılığı ele alan önemli uluslararası metinlerden birisi olmuştur.

16 Aralık 1991 Tarihli BM Yaşlılık İlkeleri

16 Aralık 1991'de kabul edilen BM Yaşlılık İlkeleri'nde yaşlı bireylere ilişkin belirli temel ilkeler kararlaştırılmıştır. Bu ilkeler 'Bağımsızlık', 'Katılım', 'Bakım', 'Haysiyet' başlıkları altında kararlar halinde toplanmış, sığınmacıları da dolaylı olarak içeren maddelere yer verilmiştir (BMGK, 1991). İlkelerde, yaşlıların temel gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik hizmetlere erişebilmelerinin önemine değinilmiştir. Bu noktada gelir, aile ve toplum desteği ile ya da kendi kendine yardım yoluyla yeterli gıda, su, barınak, giyim ve sağlık hizmetlerine erişebilmenin önemi vurgulanmıştır. Yaşlı sığınmacılar açısından yaşamsal öneme sahip bu hizmetlerin Birleşmiş Milletler tarafından ilkeleştirilmesinin daha sonraki düzenlemeler için temel alınacak bir kavramsal çerçeve oluşturduğu söylenebilir. Aynı zamanda yaşlı bireylere yaş, cinsiyet,

ırksal ve etnik köken veya statü gibi unsurlara bakılmaksızın adil bir biçimde muamele edilmesinin ve hizmetlerin bu anlayışla sunulmasının gerekliliğine de yer verilmiştir. Söz konusu muamele ve hizmet anlayışı ilkelerin adil olmayan uygulamalarla sıklıkla karşılaşan yaşlı sığınmacılarla ilişkili noktalardan birisi olarak değerlendirilebilir. Yiyecek, içecek, barınma, giyecek gibi temel ihtiyaçlara erişimin sağlanması, güvenli ve kişisel ihtiyaçların karşılanabileceği çevrelerde barınma, onurlu ve güvenli bir biçimde yaşama, sömürü, fiziksel ve zihinsel istismardan korunma konuları yaşlı sığınmacıları birinci dereceden ilgilendirmeleri nedeniyle sözleşmenin önemli noktaları arasındadır.

Avrupa Konseyi'nin Yaşlı Göçmenlerin Haklarına İlişkin 1619 (03) Sayılı Tavsiye Kararı

Avrupa Konseyi ülkelerine yerleşmiş ve 55 yaşın üzerinde olan yaşlı göçmenler için alınmış tavsiye kararlarıdır. Kararlarda bu kimselerin mevcut durumları, gereksinimleri ve yaşadıkları sorunlara değinilerek konseye üye ülkelerin (AKPM, 2003);

1. Çalışma, göçmenlik, sağlık ve sosyal konularla ilgili kurum ve kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve bizzat kendilerine danışarak yaşlı sığınmacı ve mültecilerin durumunu ele almaları ve bu yönde kapsamlı ve tutarlı politikalar üretmeleri,
2. Vatandaşlığa kabul başvurularını değerlendirirken, varış ülkesinin dil, kültür ya da yaşam tarzı gibi kriterlerinin esnetilmesi,
3. Sağlık hizmetleri ve sosyal yardımlara ilişkin mevcut hizmetlerin sosyal hizmet uzmanları ve diğer sağlık profesyonelleri yoluyla yaşlı göçmenlerin ihtiyaçlarına uygun hale dönüştürülmesi,
4. Mevcut yapıları yaşlı göçmenlerin ihtiyaçlarına kültürel olarak uygun hale getirmek için sağlık bakımı ve yardım sağlanması için uyarlaması,
5. Yaşlı göçmenlerin köken ülke ile arasında sosyokültürel bağlantının sürdürülmesinin teşvik edilmesi

konuları düzenlenmiştir. Tavsiye niteliği taşımasına karşın kararlar konseye üye ülkelere göç etmiş yaşlılara yönelik uygulama çerçevesi ve temel ilkeler sunması bakımından önemlidir.

2 Mart 2000 Tarihli Birleşmiş Milletler Daimi Komite Raporu

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Daimi Komitesi 29 Şubat – 2 Mart 2000 tarihleri arasındaki on yedinci toplantısında kabul ettiği raporda yaşlı mülteci ve sığınmacılara ilişkin maddelere yer verip kendisinden önceki düzenlemeleri kabul etmiştir. Raporda yaşlı mültecilerin, en çok ihmal edilen mülteci gruplarından biri oldukları, sağlık ve fiziksel hareketlilik sorunları, yoksulluk, dışlanma, uyum ve yaşlılık dönemine özgü sorunlarla karşılaştıkları ve bunlara bağlı gereksinimlerine vurgu yapılmıştır. Raporda BMMYK'nin, yaşlı sığınmacı ve mültecilere yönelik politikasını ve bu politikanın genel ilkeleriyle uyumlu daha sonraki değişiklikleri onayladığı, politikanın etkin bir biçimde bütünüyle uygulanabilmesi için gerekli teşviki sağlayacağı, Komiserlik bünyesinde yaşlı sığınmacı ve mültecilere yönelik faaliyetleri ve kaydedilen ilerlemeleri takip edeceği belirtilmiştir (BMMYK, 2000).

Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı

Yaşlı haklarına ilişkin ilgi ve düzenlemelerin yoğunlaştığı 1990'lı yılların sonları ve 2000'li yılların başlarında 1999 yılının Birleşmiş Milletler tarafından Yaşlılar Yılı ilan edilmesinden sonra 2002 yılında Madrid'de Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı ve Politik Deklarasyonu açıklanmıştır. Deklarasyonda yaşlılara ilişkin genel haklara yer verilirken göçmen ve sığınmacılar özelinde bazı maddelere de yer verilmiştir. Yaşlı göçmenler deklarasyonda “Yaşlı Göçmenlerin Yeni Toplumlara Katılımı” başlığı altında ele alınmıştır. Bu bağlamda (BM, 2002):

1. Yaşlı göçmenler için destekleyici sosyal yapıların güçlendirilmesi,
2. Yaşlı göçmenlerin sağlığı ve ekonomik güvenliklerinin sağlanması,

3. Yaşlı göçmenlerin, göç ettikleri ülkenin ulusal yasalarına uygun biçimde, sosyal, kültürel, politik ve ekonomik yaşama katılımını sağlamaya yönelik politika ve programlar geliştirilerek yaşlılara saygının güçlendirilmesi ve yaşlı göçmenlere kamu hizmetleri verilirken kültür ve dil engellerinin ortadan kaldırılması,
4. Yeni ve alışık olmadıkları ortamlarda yaşlanan, farklı kültürel öz geçmişlere sahip yaşlı mültecilerin çoğunlukla, hizmetlerden yararlanması için daha fazla desteğe ve sosyal bağlantılara ihtiyaçları olduğunun kavranması ve hizmetlerden yararlanmaları için desteklenmesi,
5. Yaşlı mültecilerle ilgili kendi kendilerine yetebilme ve iyi bakım hizmetlerinin sağlanması gibi amaca yönelik planlar, programlar yapılması ve uygulamaların desteklenmesi

eylem planı kapsamında ulaşılmak istenen hedefler arasında yer almıştır.

1.5.8.1.2. Ulusal Düzenlemeler

Jeopolitik konumuna bağlı göç hareketlerinin yaşandığı bir coğrafyada ve göç yolları üzerinde bulunması nedeniyle Türkiye geçmişten günümüze birçok göç hareketine sahne olmuştur. Ülke içi yer değiştirme ve dışarıdan gerçekleşen göçler cumhuriyetin ilk dönemlerinde kanunlar ve ülkeler arası ikili antlaşmalarla düzenlenmiştir. Göçmenlik, sığınma, iltica gibi kavramları hukuki temele oturtan temel uluslararası antlaşma 28 Temmuz 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'yi Türkiye çekinceli bir biçimde kabul etmiştir. Çekincenin yarattığı boşluğu doldurabilmek 4 Nisan 2013 tarihinde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 3 Ekim 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği düzenlenerek kitleler halindeki sığınma hareketlerine yönelik geçici koruma yasal dayanağa kavuşturulmuştur.

4 Nisan 2013 Tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

2011 yılından itibaren özellikle Suriye'de yaşanan çatışmaların şiddetlenmesi ve birçok kişinin yaşadığı yerleri terk ederek daha güvenli bölgelere göç etmesiyle Türkiye'ye doğru göç hareketleri yoğunlaşmıştır. Göç eden nüfusun sayıca yükselmesi ve

yoğunlaşan dış göç hareketlerinin yarattığı sorunlara çözüm getirmek amacıyla 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kabul edilmiştir. Kanunda yabancıların ülkeye giriş şartları, yasal olan ve olmayan girişler, ülkede yaşayış, ikamet izni ve şartları, çalışma izni ve şartları, uluslararası koruma, içeriği, şartları ve uygulanması ile ülkeden çıkış, sınır dışı etme, konuları ele alınmıştır.

Yaşlı sığınmacılar Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun birinci bölümde refakatsiz çocuklar, engelliler, çocuklu tek anneler ve ciddi şiddete maruz kalmış kimselerle birlikte özel ihtiyaç sahibi kişiler arasında sayılmıştır. Yaşlı sığınmacıların yazılı hak ve işlemlerde öncelikli olmaları, kabul ve barınma merkezlerinde kendilerine öncelik verilmesi, kendileriyle yapılacak mülakatlarda özel durumlarının göz önünde bulundurulması, sağlık güvencesinin olmaması veya ödeme gücünün bulunmaması durumunda masraflarının devlet tarafından karşılanmasına karar verilmiştir. Ayrıca Kanununun 55. Maddesinde yaş nedeniyle seyahat etmesi riskli olan kimselerin sınır dışı edilemeyeceği ifade edilmiştir.

Yaşlı sığınmacılar açısından değerlendirildiğinde kanunun yalnızca koruyucu ve en temel ilkelere yer verdiği söylenebilir. Ancak kanunun tanımlar kısmında yaşlı tanımının yapılmaması, hangi yaş grubunun ve kimlerin yaşlı kabul edileceği konusunda önemli bir belirsizlik yaratmaktadır. Ayrıca geniş bir yaş aralığını kapsamaları ve yaşlılık döneminin özel ihtiyaçları göz önüne alındığında yaşlı sığınmacıların ayrı olarak ele alınmalarının önemli bir eksiklik olduğu söylenebilir.

3 Ekim 2014 Tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği

2014 yılında kabul edilen Geçici Koruma Yönetmeliği ile Uluslararası Koruma Kanunu'nda ifade edilen sığınmacı kişilere ilişkin esaslar belirlenmiş, sığınma durumundaki kişilerin hakları ve bu yönde gerçekleştirilecek uygulamalar düzenlenmiştir.

Geçici koruma yönetmeliğinde geçici korumanın tanımı, koruma kararının alınması, içeriği, sona ermesi, hangi durumları ve kimleri kapsadığı, geçici koruma kapsamındaki işlemler, koruma kapsamında sağlanacak sağlık, eğitim, çalışma, sosyal yardım ve hizmetler, dile yönelik hizmetler belirlenmiştir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun doksan birinci maddesine dayanılarak hazırlanan yönetmelikte yaşlılar kanundaki gibi refakatsiz çocuklar, engelliler, çocuklu tek anneler ve ciddi şiddete maruz kalmış kimselerle birlikte özel ihtiyaç sahibi kişiler arasında kabul edilmiştir. Yönetmelikte bu kişilerin geçici koruma merkezlerine sevk edilmelerinde özel durumlarının göz önünde bulundurulması, bu merkezlerde kendilerine özgü yer tahsis edilmesi, buralarda barındırılmada kendilerine öncelik tanınması, sağlık, psikososyal danışmanlık ve rehabilitasyon hizmetler ve her türlü yardım ve desteğin öncelikli ve bedelsiz olarak sağlanmasına karar verilmiştir.

Yaşlı sığınmacılar açısından değerlendirildiğine yönetmeliğin, sunulan hizmet ve uygulamaları öncülü kanuna göre daha kapsamlı ele aldığı söylenebilir. Yaşlı sığınmacılara yönelik destek ve hizmetlerin bedelsiz olması, kendilerine öncelik tanınması ve barınmaya ilişkin hükümlerin, kabul, yerleştirme, hizmet sağlama gibi uygulamaların ilk basamağında etkili olabileceği söylenebilir. Diğer yandan yönetmelikte de kanunda olduğu gibi yaşlı tanımını yapılmamıştır. Kendi içinde birçok dinamiğe sahip insan yaşamının en temel evrelerinden biri olan yaşlılık tanımının burada da netleştirilmemesi önemli bir eksikliktir. Bu durum yaşlılık bağlamında yönetmeliğin eksik kaldığı noktalardan biridir.

2. BÖLÜM: YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, katılımcıların belirlenmesi, verilerin toplanma süreci, veri toplama araçları, verilerin analizi ve yorumlanması, etik konular, araştırmanın sınırlılıkları ve katılımcılara ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada Türkiye’de yaşayan 60 yaş üstü yaşlı sığınmacıların göç öncesi köken ülkedeki, göç hareketliliği sırasındaki ve göç sonrası Türkiye’deki yaşam deneyimleri, karşılaştıkları sorunlar, sorunlara yönelik çözüm yolları ve Türkiye’deki refah hizmetlerinin bu sorunları çözebilme durumunun ortaya konulması amaçlanmıştır.

Bu noktada araştırma sığınmacılık ve yaşlılığı kesişimsel bir biçimde deneyimleyen yaşlı sığınmacıların yaşam deneyimlerine ilişkin öz değerlendirmelerini detaylı biçimde ortaya koyabilmek için nitel araştırma yöntemi ile yürütülmüştür. Nitel araştırma kısaca gözlem, mülakat ve belge incelemesi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların yaşadıkları ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma türü olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 1999). Bu bakımdan yaşamın bir kesiti ile uzun süreli ve yoğun bir etkileşim süreciyle gerçekleştirilmesi, araştırma tema ve ifadelerini kullanmada esneklik, katılımcıların olaylara ilişkin algı ve açıklamaları ve analizin çoğu kez alıntılarla yapılması nitel araştırmanın ayırıcı özellikleri olarak ortaya çıkmaktadır (Miles ve Huberman, 2015). Nitel araştırmalarda elde edilen bilgiler araştırma planına paralel biçimde toplanarak birleştirilmektedir. Birleştirilen bilgiler sınıflandırılıp yorumlanmakta ve son olarak sonuçlara ulaşılmaktadır (Arslanoğlu, 2016). Nitel araştırmada çevreye, sürece ve algılara ilişkin olmak üzere üç tür veri toplanmaktadır. Çevreye ilişkin verilerde araştırmanın odaklandığı çevrenin sosyokültürel, psikolojik, demografik ve fiziksel özellikleri incelenmektedir. Sürece ilişkin verilerde araştırma süreci boyunca neler olduğu ve bunların araştırmayı nasıl etkilediği incelenmektedir. Son olarak algılara ilişkin verilerde ise araştırmaya katılanların araştırma süreci hakkında ne düşündükleri irdelenmektedir. Bu üç tür veriyi elde etmek için ise üç tür veri toplama tekniği kullanılmaktadır. Bu teknikler mülakat, gözlem ve belgelerin analiz edilmesidir. Bu yöntemlerin her biri kendi içinde alt başlıklara ayrılmaktadır (Şimşek ve Yıldırım, 2005).

Bu araştırmada derinlemesine bilgi edinmeyi hedefleyen fenomenolojik yaklaşım benimsenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturularak nitel araştırma veri

toplama tekniklerinden derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Her bir katılımcı ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde katılımcıların onayına bağlı olarak ses kaydı alınmış ve veriler bu yolla kaydedilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formlarında araştırmacı tarafından hazırlanan sorularda görüşmenin ilerleyişi ve koşullarına bağlı olarak görüşme içeriğinde esnekliklere gidilebilmektedir. Bu teknikte önceden hazırlanan sorular üzerinde düzenlemeler, ayrıntılı açıklamalar ve tartışmalar yapılabilmektedir (Çepni, 2014). Bu noktada görüşmeler kapsamında yaşlı sığınmacılardan elde edilen bilgiler betimsel analiz tekniği kullanılarak işlenmiş ve değerlendirilmiştir. Betimsel analizde araştırmacı görüşmeler boyunca elde ettiği bilgi ve verileri, kavramsal çerçeve ve görüşmelerde yer alan boyutlara bağlı olarak oluşturduğu kategori ve temalar altında düzenleyip doğrudan alıntılar ve güçlü örneklerle bulguları tanımlar (Baltacı, 2019). Araştırma bu sürece paralel biçimde gerçekleştirilmiştir.

2.2. Evren ve Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini Türkiye’de yaşayan 60 yaş üzeri yaşlı sığınmacılar oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu ise farklı ülkelerden zorunlu olarak Türkiye’ye göç etmiş olup hâlihazırda Bursa ilinin İnegöl ilçesinde yaşayan yaşlı sığınmacılar oluşturmaktadır. Çalışma grubu olarak Bursa ili İnegöl ilçesindeki yaşlı sığınmacıların seçilmesinde ilin Marmara Bölgesi’nde yer alması ve coğrafi konumu olarak Türkiye’nin önemli sanayi ve ticaret merkezlerinden birisi olması dikkate alınmıştır. İstanbul, Kocaeli gibi yoğun nüfuslu diğer kentlere yakınlığı, coğrafi konumu, barındırdığı nüfus miktarı, sanayi ve ekonomik etkinliklerinin gelişmişliği ve iş olanaklarının çeşitliliği itibarıyla il Türkiye içinde önemli sayıda sığınmacının yaşadığı kentlerden birisidir. Bursa’da yaşayan sığınmacı sayısı 2017’de 134 bin, 2018’de 163 bin, 2019’da 176 bin, 2020’de 178 bine ulaşmıştır. Bu sayılar değerlendirildiğinde Bursa’da yaşayan sığınmacı sayısının yıllara bağlı olarak sürekli artış gösterdiği görülmektedir. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan göç verilerine göre 19.08.2021 tarihi itibarıyla Bursa’da geçici koruma kapsamında 181.037 kişi (GİGM, 2021), ikamet iznine sahip 44.586 kişi bulunmaktadır (TÜİK, 2021).

Araştırmanın çalışma grubundaki yaşlı sığınmacıların seçilmesi noktasında köken ülke bağlamında herhangi bir seçim yapılmamıştır. Yaşlı sığınmacılara erişim konusunda ise amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yönteminde araştırmacı araştırma sorusunu yanıtlamak için amaca hizmet eden en ideal grubu belirlemektedir. Araştırma planı mevcut alan yazın ve çalışmalardan elde edilen bulgularla birlikte araştırmacı tarafından oluşturulmaktadır (Marshall, 1996).

Bu çalışma grubu çerçevesine bağlı kalınarak altmış yaş üzeri farklı ülke kökenli on altı yaşlı sığınmacıyla görüşülmüştür.

Tablo. 1. Katılımcılara İlişkin Tanıtıcı Temel Bilgiler

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim ¹¹	Köken Ülke	Türkiye’de Bulunma Süresi	Kiminle Yaşadığı
K1	63	Kadın	Evli	10 yıl	Kazakistan	7 yıl	Çocuk ve eş
K2	71	Kadın	Evli	8 yıl	Kazakistan	9 yıl	Çocuk ve eş
K3	72	Kadın	Evli	8 yıl	Kazakistan	2 yıl	Çocuk ve eş
K4	61	Kadın	Evli	10 yıl	Rusya	2 yıl	Çocuk ve eş
K5	65	Kadın	Evli	8 yıl	Kırgızistan	10 ay	Çocuk ve eş
K6	75	Kadın	Şu an evli değil	10 yıl	Özbekistan	1 yıl	Çocuk
K7	74	Kadın	Şu an evli değil	2 yıl	Suriye	7 yıl	Çocuk
K8	66	Kadın	Şu an evli değil	6 yıl	Suriye	5 yıl	Çocuk
K9	65	Kadın	Evli	6 yıl	Suriye	7 yıl	Eş
K10	69	Kadın	Evli	5 yıl	Suriye	6 yıl	Çocuk ve eş
E1	67	Erkek	Evli	14 yıl	Rusya	2 yıl	Çocuk ve eş
E2	63	Erkek	Evli	8 yıl	Kırgızistan	10 ay	Çocuk

¹¹ Katılımcıların eğitim düzeyinin yıl olarak belirtilmesi tercihi ülkeler arasındaki eğitim sistemi farklılıklarına bağlı olarak okunan yıl sayısının köken ülkeler ile Türkiye’de farklı eğitim düzeyini ifade etmesinden kaynaklanmaktadır. Eğitim düzeyinin belirtilmesi noktasında katılımcıların açıklamalarına bağlı kalmıştır.

							ve eş
E3	67	Erkek	Evli	8 yıl	Kazakistan	7 yıl	Çocuk ve eş
E4	70	Erkek	Evli	14 yıl	Kazakistan	9 yıl	Çocuk ve eş
E5	61	Erkek	Evli	12 yıl	Suriye	8 yıl	Çocuk ve eş
E6	72	Erkek	Evli	2 yıl	Suriye	7 yıl	Eş

Tablo 1.'de görüldüğü gibi katılımcıların büyük bölümü eşi ve çocuğuyla birlikte yaşamaktadır. Bu noktada 16 katılımcının 11'i eşi ve çocuklarıyla, 3 katılımcı çocuklarıyla (çocukların eşi ve çocukları da birlikte olmak üzere), 2 katılımcı ise yalnızca eşiyle birlikte yaşamaktadır. Katılımcıların Türkiye'de bulunma süreleri 10 ay ila 9 yıl arasında değişmektedir. İlerleyen bölümlerde sunulacak bulgularda görüleceği gibi birlikte yaşanan kişiler yaşlı sığınmacıların birincil destek mekanizmalarını oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilen araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Forum oluşturulurken göç, sığınma ve yaşlılık konularında literatür taramasıyla elde edilen bilgiler ve araştırmacının araştırma amacı dikkate alınmıştır. Bu noktada form soruları bu araştırmada üç temel odak olan yaşlılık, sığınmacılık ve yararlanılan refah hizmetleri özelinde ve üç temel süreç (göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası) bağlamında ele alınmıştır.

Formda öncelikle katılımcılara ilişkin tanıtıcı bilgiler; sığınma öncesi yaşantıya ilişkin bilgiler ve katılımcının tüm bunlara yönelik öz değerlendirmelerine ilişkin sorular yer almıştır. Bu bağlamda ilk bölümde yaşlı sığınmacıların köken ülke, yaş, eğitim, medeni durum, çalışma durumu, çocuk sayısı gibi temel tanıtıcı bilgilere yer verilmiştir. Daha sonraki bölümde göç sürecinin doğasına uygun olarak katılımcıların hareketlilik süreci deneyimine ilişkin sorulara yer verilmiştir. İlerleyen bölümde göç öncesi ve göç sonrası süreçte yaşanan değişikliklerin ortaya konulması amacıyla katılımcıların göç süreci

öncesi ve göç sonrası süreçteki sorun ve gereksinimlerinin değerlendirilmesine ilişkin sorulara yer verilmiştir. Bu bağlamda oluşturulan alt başlıklarda aile yaşantısı, sağlık durumu, gelir kaynakları ve ekonomik durum, barınma durumu, karşılaşılan sorunlar, çözüm yolları ve refah hizmetlerine erişimi konularına yönelik değerlendirmeler ele alınmıştır. Aynı zamanda bu başlıklarda araştırma amacına uygun olarak dil, inanç, kültür, uyum, yaşam biçimi farklılıkları ve benzeri konularda karşılaşılan sorunlara, bu değişiklik ve sorunlarla baş etme yöntemleri ve çözüm ve destek mekanizmalarına, tüm sürece yönelik deneyim ve düşüncelere yönelik sorulara da yer verilmiştir. Bir sonraki bölümde katılımcıların yaşlılığa ilişkin duygu, düşünce ve öz değerlendirmeleri ile yaşlılığı deneyimleyişleri, köken ülke ve Türkiye'deki yaşama ilişkin genel değerlendirmeleri, geleceğe yönelik istek ve düşüncelerine ilişkin sorular yer almıştır.

2.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmada veri toplama aşamasında öncelikle Hacettepe Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kuruluna başvuruda bulunmuş ve gerekli izin alınmıştır (Etik Komisyon izni EK 3.'te yer almaktadır). Katılımcıların belirlenmesi noktasında İnegöl ilçesinde çalışma grubuna konu mahalle muhtarlarıyla, İnegöl Sosyal Hizmet Merkezi, Ahıska Türkleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ve sığınmacılara yönelik yardım sağlayan diğer vakıf ve dernek çalışanlarıyla yüz yüze ve telefonla görüşmeler gerçekleştirilerek araştırma konusu hakkında bilgi verilmiştir. Görüşmelerde mahalle muhtarları, dernekler ve sosyal hizmet kuruluşlarından alınan bilgilerle İnegöl'de yaşamakta olan 60 yaş üzeri sığınmacıların listesi oluşturulmuştur. Görüşme sürecinde katılımcılarla görüşülerek araştırma hakkında bilgi verilmiş; uygun oldukları zaman dilimi öğrenilmiştir. Bu noktada görüşmeler katılımcıların ve araştırmacının en uygun olduğu ortak zaman dilimleri bulunarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların sorulara verecekleri yanıtların yanı sıra göç sürecine yönelik deneyimlerini ortaya koyabilmek amacıyla yüz yüze görüşmeler tercih edilmiştir. Araştırmada soruların anlaşılabilirliği ve yanıtlanabilirliğini test etmek amacıyla ön deneme amaçlı ön görüşmeler yapılmıştır. Ön deneme görüşmelerinin değerlendirilmesinden sonra veri toplama aşamasına geçilmiştir. Görüşmelerden önce Türkçe bilmeyen sığınmacılar için veri toplama formu çevirmen aracılığıyla okunarak katılımcılara sürece ilişkin detaylı

bilgi verilmiş; ses kayıtlarının alınması noktasında onayları alınmıştır. Görüşmelere başlamadan önce soruların kimlik bilgileri gibi kişisel ve özel soruları içermediği, görüşmelerden elde edilen verilerin araştırma kapsamı dışında hiçbir yerde kullanılmayacağı, katılımcıların adlarının gizli tutulacağı belirtilmiştir. Görüşmeler, görüşmenin seyrine göre 30-90 dakika arası sürmüştür. Genellikle Türkçe bilmeyen sığınmacılarla yapılan görüşmeler daha kısa sürmüştür.

Ses kayıtlarının yanı sıra katılımcıların görüşmeler sırasında sorulara verdikleri yanıtlar ve tepkiler araştırmacı tarafından kişisel gözlemlerini de kapsayacak bir biçimde not alınmıştır. Katılımcıların tamamı amacı ve içeriği açıklanan araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul etmiştir. Bazı katılımcılar daha önce hiç kimsenin kendilerine yaşadıkları sorunları ve gereksinimlerini sormadığını ve bu şekilde bir görüşme gerçekleştirmediklerini ifade etmiştir. Bu nokta, Türkiye'ye göç etmiş yaşlı sığınmacıların deneyimlerini, karşılaştıkları sorunları, yararlandıkları hizmetleri, hizmetlere erişimlerini ve gereksinimlerini ele alan bu araştırmanın gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler, veri toplama sürecinde küresel çapta devam etmekte olan COVID-19 pandemisi nedeniyle sağlık önlemleri dikkate alınıp maske ve mesafe kurallarına uyularak gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların kendilerini rahat hissetmeleri için görüşmeler görüşmecilerin evlerinde ya da istedikleri diğer mekanlarda (bahçe gibi) gerçekleştirilmiştir. Göç öncesi süreçte, travmatik olay ve kayıplara ilişkin değerlendirmelerde katılımcıların duygu durumları dikkate alınarak kısa aralar verilmiş ve katılımcılar kendilerini rahat hissettiklerinde görüşmeye devam edilmiştir. Katılımcıların açıklamalarının tekrar etmeye başladığı noktada, yapılmış benzer çalışmaların veri toplama süreci de incelenerek, veri doygunluğuna ulaşıldığı değerlendirilmiş ve veri toplama süreci sonlandırılmıştır. Türkçe bilmeyen katılımcılar için Rusça ve Arapça çeviri yoluyla sorun giderilmiştir. Görüşmeler 2021 yılının aralık ayı içinde gerçekleştirilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizi aşamasında öncelikle ses kayıtları ve görüşmeler sırasında tutulan notlar araştırmacı tarafından bilgisayar ortamında yazıya aktarılmıştır. Hiç Türkçe bilmeyen ve 70 yaş üzeri yaşlı sığınmacılarla gerçekleştirilen görüşmelerin diğer görüşmelere göre görece daha kısa sürdüğü görülmüştür. Ses kayıtları birkaç kez dinlenip değerlendirilerek katılımcıların vurguladığı önemli boyutlar kodlanmıştır. Araştırmacının yarı yapılandırılmış görüşme formunda tasarladığı başlıklar ve sorulara verilen yanıtlar göz önüne alınarak konu başlıkları oluşturulmuştur. Daha sonra görüşmeler sırasında araştırmacı tarafından tutulan notlar, görüşme sırasındaki izlenim ve gözlemler de eklenerek alt başlıklarla birlikte değerlendirilmiştir. Tüm bu veriler göz önüne alınarak tekrar değerlendirme yapıp temalar ve alt temalar oluşturularak analiz gerçekleştirilmiştir. Temaların bir araya getirilmesi noktasında araştırmacının araştırma sorunsalında ortaya koymak istediği temel noktalar ve katılımcıların ifadelerinde yenilenen noktalar göz önüne alınmıştır.

2.6. Sınırlılıklar

Yaşlı sığınmacılara yönelik yapılan çalışmaların yetersizliği, öncül araştırmaların araştırma süreçleri ve sonuçlarını değerlendirebilmeyi engellemiştir. Nitekim bu nokta da bu çalışmanın gerekliliğini ortaya koymuştur.

Saha çalışması noktasında ise katılımcıların dili ve anlaşılabilirlik noktasında belirli sınırlılıklar yaşanmıştır. Hiç Türkçe bilmeyen yaşlılarla çevirmen aracılığıyla görüşülmüştür. Bu noktada soruların doğrudan yöneltilememesi, spontane gelişen anlatımlarda kritik noktalarda öğrenilmek istenen kısımlara araştırmacının doğrudan katılımını zorlaştırmıştır. Dil noktasında sorunlar daha çok Suriye kökenli yaşlı sığınmacılarla gerçekleştirilen görüşmelerde yaşanmıştır. Bir diğer sınırlılık olan anlaşılabilirlik noktasında ise katılımcılar yaşlarına bağlı olarak sağlık sistemi, refah hizmetleri gibi belirli kavramlara ilişkin değerlendirme yapmakta zorlanmıştır. Bu sınırlılık sorular açılarak, temel soruyu destekleyici ve açıklayıcı ek sorular sorularak aşılmıştır.

2.7. Etik Konular

Araştırma Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Sosyal Hizmet Bölümü tezli yüksek lisans programı çerçevesinde tez çalışması olarak yürütülmüştür. Bu doğrultuda araştırma Hacettepe Üniversitesi Senato Etik Komisyonuna sunulmuş ve komisyonun 28 Eylül 2021 tarihinde gerçekleştirdiği toplantıda etik açıdan uygun bulunmuştur.

Araştırma öncesinde katılımın tamamen gönüllülüğe bağlı olduğu ön görüşmeler gerçekleştirilirken ve derinlemesine görüşmelere başlanmadan önce katılımcılara açıklanmıştır. Bu noktada görüşmeler gerçekleştirilmeden önce hazırlanan Gönüllü Katılım Formu çevirmen aracılığıyla okunmuş, sürece ilişkin gerekli bilgi verilmiş ve katılımcıların tam onayı alınmıştır.

3. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde ilk olarak yaşlı sığınmacılara ilişkin tanıtıcı bilgiler sunulmuştur. Bu noktada katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, köken ülke gibi demografik bilgilerine yer verilmiştir. Daha sonra gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler tüm başlıklarda göç öncesi ve göç sonrası süreç bağlamında soru formunda oluşturulan başlıklar altında ele alınmıştır. Bütün başlıklarda elde edilen bulgular katılımcıların açıklamaları göz önünde alınarak yararlanılan refah hizmetleri ve destek mekanizmaları yönünden değerlendirilmiştir.

İlk olarak göç öncesi süreç ve yaşlı sığınmacılar tarafından göç hareketliliğinin başlatılmasına giden süreç ele alınmıştır. Bu noktada hareketlilik sürecinin kiminle ve hangi rota kullanılarak gerçekleştirildiği, sürecin ne kadar sürdüğü, hareketlilik halinde karşılaşılan beslenme ve sağlık sorunları, fiziksel engeller, ekonomik gereksinimler, güçlükler ile tüm bunların çözümüne yönelik destek mekanizmalarına ilişkin bulgular yer almıştır.

Daha sonra köken ülkelerdeki göç öncesi ve göç sonrası iş gücüne katılım ve çalışma yaşamı, barınma ve konut durumu, sağlık sorunları, ekonomik sorunlar ve destek mekanizmalarına ilişkin bulgular aktarılmıştır. Ardından göç sonrası dil sorununa yer verilmiş ve dil sorununa yönelik katılımcıların çözüm yollarının yer aldığı diğer başlığa geçilmiştir. Bir sonraki başlıkta inançsal sorunlar ve inançsal benzerlik ve farklılıkların göç sonrasına etkisi ele alınmıştır. Sonraki başlıkta göç sonrası kültür ve uyum sorunları ve yararlanılan hizmetlerin bu sorunların çözümündeki rolüne ilişkin bulgulara yer verilmiştir. İlerleyen başlıkta yasal ve kurumsal sorunlara yer verilerek katılımcıların mevcut yasal statülerine bağlı olarak Türkiye’de karşılaştıkları sorunlar değerlendirilmiştir. Son olarak yararlanılan refah hizmetlerine yönelik bilgi düzeyi ve mikro, mezo ve makro boyutlardaki destek mekanizmalarına ilişkin bulgular ele alındıktan sonra yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin bulgularla çalışma ilerlemiştir. “Yaşlılık, Yaşlanma ve İleriye Dönük Düşüncelere İlişkin Bulgular” başlıklı son bölümde ise katılımcıların kendi yaşlılık tanımları, yaşlılığa ilişkin düşünceleri, köken ülke ve Türkiye’de yaşlanma ve yaşlılara ilişkin tutum ve davranışlara ilişkin düşünceleri ve tüm bunlara ilişkin farklılıklar ve benzerlikler bağlamında elde edilen bulgular yer almaktadır. Araştırma sürecinde görüşmelerden elde edilen veriler katılımcıların açıklama ve ifadeleri alıntılanarak ele alınmıştır.

3.1. Demografik ve Tanıtıcı Bilgiler

3.1.1. Köken Ülke

Araştırma planlanırken çalışma grubunda yer alacak çeşitlilikte yaşlı sığınmacının seçimine dikkat edilmiştir. Böylece farklı geçmişlere sahip yaşlı sığınmacıların birbirinden ayrışan gereksinimlerini ortaya koyabilmek ve farklı kültürlerle göre yaşlı sığınmacıların deneyimlerini ve Türkiye’de yararlandıkları refah hizmetleri ile hizmetlere erişimlerini geniş bir yelpazede ele alabilmek hedeflenmiştir.

Katılımcıların 5'i Kazakistan, 2'si Kırgızistan, 1'i Özbekistan, 2'si Rusya, 6'sı Suriye kökenlidir. Kadın katılımcılar K harfi ile erkek katılımcılar E harfi ile kodlanıp numaralandırılmıştır.

3.1.2. Yaş, Cinsiyet, Medeni Durum ve Diğer Demografik Bilgiler

Katılımcıların yaşları 61 ila 75 arasındadır. Katılımcıların 10'u kadın 6'sı erkektir. 6 erkek katılımcının tamamı evli; 10 kadın katılımcının ise 7'si evli 3'ü evli değildir. Söz konusu 3 katılımcının evli olmama nedeni eşlerinin vefat etmiş olması ve ayrılıktır. Bu noktada evli olmayan 3 katılımcının 2'sinin eşi köken ülke vefat etmiş; 1'inin eşi ise kendisini terk etmiştir.

Katılımcıların 3'ü üniversite ve dengi, 4'ü lise ve dengi düzey, 9'u ilkokul ve dengi düzey mezunu olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların hiçbirisi halihazırda hiçbir yerde çalışmamaktadır. 10 katılımcının köken ülkesinden küçük meblağda emeklilik geliri bulunmaktadır. Kalan 6 katılımcının ise hiçbir geliri bulunmamaktadır.

3.1.3. Eğitim Durumu

Araştırmaya katılan yaşlı sığınmacıların tümü köken ülkedeki eğitim sistemine dahil olmuş, en düşüğü ilkokul olmak üzere ilkokul ila üniversite düzeyleri arasında farklı düzeylerde öğrenim görmüştür. Farklı ülke kökenli yaşlı sığınmacılar farklı düzeylerde eğitim almıştır. Bu durum köken ülkenin eğitim politikalarının yapısı ve biçimlenişine bağlıdır. Bu noktada katılımcıların her biri eğitimini aldıkları sistemi ülkelerine göre yorumlamıştır. Kazakistan kökenli katılımcı E3 köken ülkesinde eğitim düzeyinin okunan yıl sayısı üzerinden belirlendiğini ifade etmiştir. Sekiz yıl okuduğunu belirten E3 çalışma yaşamına erken girebilmek için daha fazla okuyamamıştır. E3 eğitim durumu ve köken ülkesindeki eğitim sistemine ilişkin şunları ifade etmiştir:

Sekiz yıl okudum. Sovyet Rusya'da. Okul okumak sekiz yıl zorunluydu. Bizde ilkokul, ortaokul ayırımı diye bir ayırım bir şey yoktu. Yıl okuyorsun. Bir an

önce büyüyüp işe girmek istediğimiz için daha çok okumak bizde mümkün olmadı.

(E3, 67; Kazakistan)

Üniversite mezunu olduğunu ifade eden katılımcı E4 ise on yıl okuduğunu, ardından dışarıdan eğitimine devam ederek üniversite mezunu olduğunu ifade etmiştir. E4 üniversite mezunu olduğunu belirtmesine karşın öğrenim gördüğü alanın dışında farklı birçok işte çalışmıştır. Bu noktada köken ülkenin eğitim, istihdam ve çalışma yaşamına ilişkin politikalarının öğrenim görülen alanda sürekli çalışabilmeyi sağlamaya yönelik iş potansiyeli yaratma hacmi önem taşımaktadır. Çalışma yaşamında kolektivizasyon kültürünün hâkim olduğu Sovyetler Birliği dönemi Kazakistan'ında öğrenim gören E4 için köken ülkesinin kolektif çalışma kültürü öğrenim gördüğü alan dışında işlerde de çalışmasına neden olmuştur:

On klas diyoruz, klas diyorlar bizde. On sınıf sizde yani bitirdim. On yıl okudum. Ondan sonra dışarıdan üniversite okudum. Agronom¹² diyorlar bizde, bu bağ bahçeye bakıyor ya, bahçe işi, ekenek işi. Hepsi içinde, orada da dört sene okuduk. Okudum ama okuduğum şeyi hep yapmadım.

(E4, 70; Kazakistan)

Aynı köken ülkeli 63 yaşındaki kadın katılımcı K1 ise köken ülkesinde E4'e benzer biçimde sekiz yıl okuduğunu, sonra kişisel duruma bağlı olarak eğitime devam etme olanağının olduğunu, okuma olanağı olanların okuyup olmayanların eğitimi bıraktığını ifade etmiştir. Katılımcı kendisinin sekiz yıldan sonra iki yıl daha okuduğunu, daha sonra öğrenimi bırakıp çalışmaya başladığını belirtmiştir. K1 söz konusu durumu şu şekilde açıklamıştır:

On yıl okudum. Orada tercih var, sekiz yıl okuyorsun, sonra isteyen bırakıyor, isteyen okuyor. Okuyan okudu, okumayan işte bıraktı, gitti, işte çalıştı. Biz çalıştık.

(K1, 63; Kazakistan)

¹² Agronomi, tarla tarımı.

Eski Sovyet ülkesi diğer ülkelerde olduğu gibi Özbekistan kökenli kadın katılımcı K6 da eğitimin köken ülkesinde kadınlar ve erkekler için zorunlu olduğunu, kendisinin üniversite mezunu olduğunu ancak kişisel nedenlerden dolayı işini yapamayıp başka bir sektöre geçtiğini ifade etmiştir. K6 kadın katılımcılar arasında üniversite mezunu olduğunu belirten tek katılımcıdır ve bu noktada en yüksek eğitim düzeyine sahiptir. Diğer eski Sovyet ülkesi kökenli katılımcılar gibi zorunlu eğitimi tamamladığını belirten K6, daha sonra zorunlu eğitimin üzerine iki yıl daha sağlık alanında öğrenim gördüğünü açıklamıştır. Katılımcı “İş Gücüne Katılım ve Çalışma Deneyimi” başlığında inceleneceği gibi buna karşın öğrenimi sonrası başka bir alanda çalıştığını ifade etmiştir. K6 öğrenim durumu ve deneyimini şöyle ifade etmiştir:

Sekiz yıl kadar zorunlu eğitimde okudum, kız erkek zorunlu. Sonra üniversite gibi meslek okulunda iki yıl okudum, buradaki meslek okulları gibi. O zaman tıp (sağlık alanında öğrenim gördüğünü kastediyor) okudum, diplomam var.

(K6, 75; Özbekistan)

Kırgızistan ve Rusya kökenli katılımcılar arasında erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre daha yüksek eğitim düzeyine sahiptir. Kırgızistan kökenli katılımcı E2 diğer katılımcılara benzer biçimde sekiz yıl zorunlu eğitimi tamamladıktan sonra bu eğitimin üzerine üç yıl daha okuduğunu belirtmiştir. E2, iş yaşamına girebilmek için araç kullanımına yönelik iki yıl daha eğitim aldığını açıklamıştır. Aynı köken ülkeden 65 yaşındaki kadın katılımcı K5 de aynı şekilde köken ülkesindeki eğitim zorunluluğuna dikkat çekerek “okul okunmağı takdirde” çalışılmayacağını ifade etmiştir. Kırgızistan kökenli her iki katılımcı da iş yaşamına girebilmek için okumayı zorunlu bir süreç olarak değerlendirmiştir. Katılımcılar öğrenim durumları ve eğitime ilişkin görüşlerini şöyle açıklamıştır:

Sekiz sene okulda okudum. Ondan sonra şehirde de üç yıl okudum, on bir sınıf okudum hepsi beraber. Traktörlük için iki yıl daha okudum, ehliyet veriyorlar ya, versinler diye, mecbur okuyacaksın evladım. Yoksa iş yok.

(E2, 63; Kırgızistan)

Ben on sınıf okudum, okul okumak mecburi orada. Okumazsan iş sahibi olamazsın, bir yerde çalışamazsın.

(K5, 65; Kırgızistan)

Üniversite mezunu olup inşaat mühendisi olduğunu ifade eden Rusya kökenli 67 yaşındaki erkek katılımcı E1, eğitim düzeyinin yüksek olmasına bağlı olarak, diğer bütün katılımcıların aksine köken ülkesinde sürekli yapabileceği bir meslek sahibi olabilmış ve tek bir alanda çalışmıştır. Katılımcı Özbekistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyet’inde okuduğunu belirterek öğrenim durumunu açıklarken eğitim zorunluluğunu ve köken ülkesinde eğitim ve çalışma yaşamına giriş arasındaki ilişkiyi Türkiye’yle karşılaştırmıştır. E1 köken ülkesinde eğitimin zorunlu olduğunu belirtip köken ülkesinde eğitime anlayışına ilişkin toplumsal kabulleri çocuk işçiliği üzerinden yorumlamıştır. E1, köken ülkesinde eğitimin zorunlu olduğunu, eğitim sürecinin Türkiye’de olduğu gibi sanayi ve çocuk işçiliğinin güçlü bir biçimde yaşandığı yerlerde iş gücü sömürsüne bağlı olarak kesilmediğini ve öğrenim görmenin gerekliliğini ifade etmiştir. Aynı köken ülkeden 61 yaşındaki kadın katılımcı K4 ise zorunlu eğitimi tamamladıktan sonra kurslara devam ederek on yıl okuduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar E1 ve K4 eğitim durumu ve sistemini şu şekilde açıklamıştır:

Özbekistan’da okudum. Sovyet vaktinde Özbekistan’da okuduk. Üniversite mezunuyum. 5 yıl okudum. İnşaat mühendisliği okudum. Mecbur idi herkes okumaya. Okumak mecburidir. Orada on sekiz yaşını doldurup askere gidip gelmeden işe almazlardı. Sen daha çocuksun, okulunu okuyacaksın. Ondan sonra işe. Yani buradaki gibi okumuyor, hadi sanayiye (olmazdı). Orada öyle yapamazsın.

(E1, 67; Rusya)

Sekiz sene okudum, akşam kurslarına gidip on yıla tamamladım. Onuncu sınıf sertifikam var.

(K4, 61; Rusya)

Suriye kökenli katılımcılar ise genel olarak ilköğretimin farklı aşamalarına kadar okumuşlardır. Kadın katılımcıların çoğu ilkokulda belirli sınıflara kadar okuyabilmiştir. Erkek katılımcıların eğitim düzeyi ise kadın katılımcılara göre daha yüksek olmakla birlikte ilköğretim ile ortaöğretim arasında değişmektedir. Suriye kökenli 74 yaşındaki kadın katılımcı K7 ve 72 yaşındaki erkek katılımcı E6 yalnızca ikinci sınıfa kadar okuyabilmiştir. 66 yaşındaki kadın katılımcı K8 ilköğretim altıncı sınıfa kadar okuyabilmişken eğitim düzeyi aynı köken ülkeli diğer katılımcılara göre daha yüksek

olan E5 ise lise mezunu olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar eğitim düzeylerini kısaca şöyle belirtmiştir:

<i>Sadece ilkokul ikinci sınıfa kadar okudum.</i>	(K7, 74; Suriye)
<i>Altıncı sınıfa kadar okudum.</i>	(K8, 66; Suriye)
<i>İkinci sınıfa kadar okuyabildim.</i>	(E6, 72; Suriye)
<i>Lise mezunuyum.</i>	(E5, 61; Suriye)

Görüldüğü gibi eğitim katılımcıların düzeylerinde köken ülke bazında belirli farklılıklar göstermektedir. Suriye kökenli katılımcıların eğitim düzeyi genel olarak, Türkiye'deki biçimiyle, ilköğretim-ortaöğretim düzeyindeyken eski Sovyet ülkesi kökenli katılımcılar daha yüksek eğitim düzeyine sahiptir. Bu durum köken ülkelerin eğitim sistemi ve eğitim sisteminin uygulamadaki başarısıyla ilişkili olarak değerlendirilebilir.

Katılımcıların ve Türkiye'deki yaşlı bireylerin eğitim düzeyleri karşılaştırıldığında bazı benzerlikler ve farklılıklar görülmektedir. TÜİK'in 2019 yılı verilerine göre Türkiye'deki yaşlı nüfusun %45,5'i ilkokul mezunu; %7,3'ü ortaokul mezunu, %5,6'sı lise mezunudur. Yaşlı nüfusun %16,9'u okur yazar değil %15,9'u ise okur yazar olup herhangi bir eğitim kurumuna gitmemiştir (TÜİK, 2021). Araştırma kapsamında değerlendirildiğinde Türkiye'deki yaşlıların eğitim düzeyinin köken ülke noktasında Suriye kökenli yaşlılarla paralellik gösterdiği görülmektedir. Eski Sovyet ülkesi kökenli katılımcıların eğitim düzeyinin ise Türkiye'deki yaşlıların eğitim düzeyinden yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum Sovyetler Birliği'nin eğitim sistemi ve politikalarının Türkiye ve Suriye'nin eğitim sistemi ve politikalarına göre daha başarılı olduğu yönünde değerlendirilebilir.

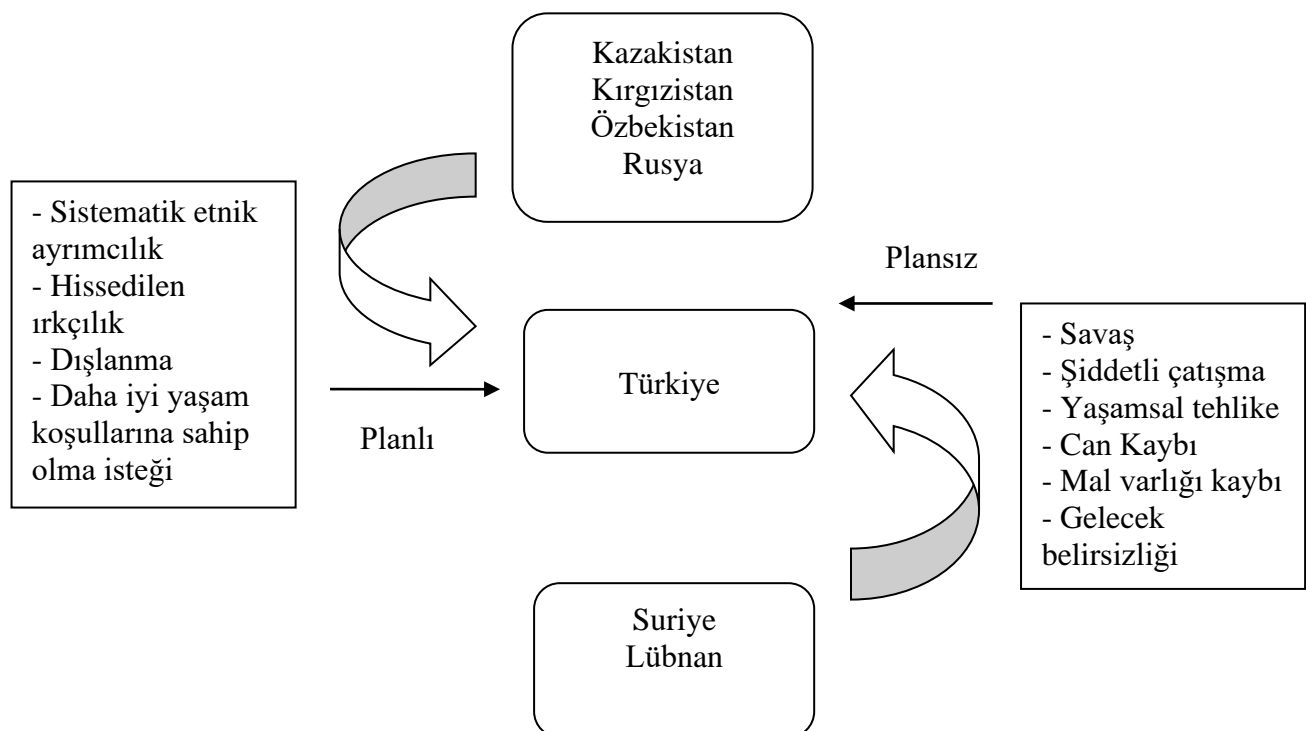
3.2. Göç Hareketliliğinin Gerçekleştirilmesi

3.2.1. Hareketliliğe Giden Süreç

Katılımcıların göç hareketliliğini başlatma nedenleri, göçün doğası gereği göçü tetikleyici duruma bağlı olarak farklılık göstermektedir. Köken ülkedeki şiddetli toplumsal olaylar, bunlara bağlı ölüm tehlikesi olarak can güvenliğini tehdit edici unsurların ortaya çıkması, bu ülkeler üzerinden göç eden katılımcıların göç hareketlerini kitleselleştirmiştir. Bu noktalarda çatışmaların yarattığı kayıp ve yıkımlar, göç hareketliliğinin acil bir şekilde gerçekleştirilmesine neden olmuştur. Katılımcılar burada insan kaçakçıları dâhil başvurabilecekleri ve tahliye edilebilecekleri ilk noktalara itilmiştir. Bu noktalara itilen yaşlı sığınmacıların hareketliliği, bu noktalarda kişileri tahliye etmek için bulunan, araçlarla kişilerin mobilizasyonunu sağlayan yabancı kişilerle başlatmaktadır.

Hareketliliği tetikleyici faktörlerin şiddet olaylarının dışında sistematik ayrımcılık, hissedilen ırkçılık ve dışlanma, etnik ayrımcılığa bağlı geleceğe yönelik belirsizliğin olduğu durumlarda ise katılımcılar köken ülkeyi terk ediş sürecini planlayarak gerçekleştirmiştir. Bu ülkelerdeki katılımcılar diğer katılımcıların aksine göç tarihi, göç hareketliliği, hareketlilikte kullanılacak rota ve sonrası süreci planlama olanağına sahip olmuştur.

Şekil 1. Katılımcıların Türkiye'ye giriş yapmadan önce buldukları son ülkeler ve göç yönüne göre göç hareketliliğini başlatma nedenleri

Şekil 2.'de araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların Türkiye'ye giriş yapmadan önceki buldukları son ülkeler ve köken göç hareketliliğinin başlatılmasına neden olan olaylar gösterilmektedir. Şekilde görüldüğü ve ilerleyen kısımlarında katılımcıların açıklamalarıyla detaylı biçimde ele alınacağı gibi, temelde Eski Sovyet ülkeleri ve Arap ülkeleri üzerinden iki yön üzerinde gerçekleştirilen göç hareketleri, göç yönüne bağlı savaş-şiddetli çatışma ve hissedilen etnik ayrımcılık-ırkçılık ekseninde deneyimlenen olumsuz yaşam olaylarına bağlı gerçekleştirilmiştir.

Savaş ve şiddetli çatışmalara bağlı göç hareketleri katılımcılar özelinde incelendiğinde, Suriye kökenli 74 yaşındaki kadın katılımcı K7'nin açıklamaları, katılımcının köken ülkesinde iç savaşın çıktığı ilk dönemlerde ülkesini terk etmeyi düşünmediği, çatışmaların yaşamakta olduğu yerleşim yerine kadar ulaşması üzerine göç etmeye karar verdiği şeklindedir. Göç etmeye mecbur kaldığını belirten K7, çatışma bölgesinde kalan kişilerin otobüsler ve özel araçlarla Türkiye'ye taşındığını ifade edip kendi deneyimini şu şekilde ifade etmiştir:

Savaş ilk çıktığında gelmeyi düşünmemiştim. Ama günden güne şiddetlendi. En son oturduğumuz mahalleye kadar füzelerle bombalanmaya başladı. En sonunda gelmeye mecbur kaldık. Zaten insanları otobüslerle, şahıslar araçlarla Türkiye'ye taşıyorlardı. Biz de düşündük, göç etmeye karar verdik.

(K7, 74; Suriye)

K7'nin göç öncesi hareketliliğine giden süreçteki deneyimi, şiddet olaylarına bağlı yaşanan ciddi kayıpların göç hareketini zorunlu duruma getirdiğini göstermektedir. Aynı köken ülkeden 61 yaşındaki erkek katılımcı E5 de K7'ye benzer biçimde şiddetli çatışmalardan dolayı yaşamakta olduğu evini kaybettikten sonra Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldığını ifade etmiştir. Katılımcı çatışmalardan önce kendi işini yaptığını ve eşi ve çocuklarıyla yaşamakta olduğunu ancak savaşa bağlı olarak evi ve gelir kaynağı olan aracını kaybettikten sonra göç etmeye karar verdiğini ifade etmiştir. E5 deneyimini şu şekilde açıklamıştır:

Savaş çıktığında önce evimi sonra arabamı kaybettim. İki de harap hale geldiler. Suriye'deyken kendi işimi yapıyordum. Kendi evim de vardı. Beş

çocuğum ve eşimle yaşıyordum. Ev de araba da gidince terk etmek zorunda kaldık.

(E5, 61; Suriye)

Şiddet olaylarına bağlı göç hareketliliğine giden süreçte E5'in belirttiği mal varlığı kayıplarının yanı sıra can kayıpları da deneyimlenmiştir. Can kayıpları ve yaralanmalar göç öncesi yaşanan yerin terk edilmesini hızlandırmıştır. E5 gibi Suriye kökenli 66 yaşındaki kadın katılımcı K8, göç hareketliliğine giden öncesi süreçte eşini kaybettiğini ve oğlunun çatışmalar sırasında yaralandığını ifade etmiştir. K8 eşinin kaybı ve oğlunun yaralanmasından sonra göç etmeye karar verdiğini söyleyerek deneyimini şu şekilde ifade etmiştir:

Savaş çıktıktan sonra evimiz yıkıldı. Kendi evimizde yaşıyorduk. Ramazan ortasında kocam namaz kılariken hayatını kaybetti. Evimiz paramparça oldu. Oğlumun da vücuduna füzeden şarapnel parçası isabet etti. Kocam öldükten bir hafta sonra gelmeye karar verdim.

(K8, 66; Suriye)

Can kayıpları ve yaralanmalar doğrudan yaşlı sığınmacılar tarafından da deneyimlenebilmektedir. 72 yaşındaki erkek katılımcı E6 göç etmeden önce savaşın yarattığı yıkıma doğrudan maruz kaldığını ifade etmiştir. Katılımcı çatışmaların şiddetlendiği ortamda bir füzenin eşiyle birlikte yaşamakta olduğu apartmana isabet ettiğini ve apartmanın yıkıldığını belirtmiştir. Eşiyle birlikte yıkılan apartmanın içinde kalan E6 binadan kurtarma ekipleri tarafından kurtarıldığını ifade etmiştir. Yıkılan binanın içinde eşiyle birlikte kalan E6'nın yaşı ve fiziksel yeterliği göz önüne alındığında yaşadığı travmanın büyüklüğü açıktır. Yıkılan evde tüm mal varlığını kaybeden E6 çocuklarının göç etmeye karar vermesiyle birlikte kendisi de göçe katılmaya karar vermiştir. Katılımcı bu noktadaki deneyimini şu şekilde açıklamıştır:

Eşim ve ben evdeydik. Biz evdeyken apartmana füze isabet etti. Apartman yıkıldı ama biz Allah'ın izniyle sağ salım çıktık. İtfaiye ekipleri kurtardı bizi. Bütün eşyalarımız evin içinde evle birlikte yandı, yıkıldı. Çocuklar terk etmeye karar verdi. Ben de onlara katıldım. Terk etme nedenimiz savaştı.

(E6,72; Suriye)

Görüldüğü gibi savaş ve çatışmaların olduğu bölgelerden gelen yaşlı sığınmacılar ilk aşamada söz konusu toplumsal olaylara karşın göç etmemiş ve bir süre daha buldukları yerde yaşamaya devam etmiştir. Çatışmaların seyrinin değişmesi, şiddetlenmesi, yaşam alanını ve can güvenliğini tehdit edecek düzeye ulaşması sonucunda göç etmeye karar verilmiştir. Bu noktada evlere füzelerin isabet etmesi, bunun sonucu oluşan yıkım, savaş sırasında ev, araba gibi mülklerin kaybedilmesi, eş kaybı, çocuklar ve aile üyelerinden birisinin yaralanması, çocukların göç etmeye karar vermesiyle birlikte göçe katılma gibi durumlar yaşlı sığınmacıları göçe iten nedenler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kişiler genellikle son çözüm olarak alt jenerasyondan bir aile üyesinin insan kaçakçılarıyla iletişim kurmasıyla yakınları tarafından çatışma bölgesinden tahliye edilmektedir. Araştırmanın bu bulguları Suriye üzerinden gerçekleştirilen göç hareketlerini konu hakkında yapılmış diğer çalışmalarda da benzerdir. Çatışmaların şiddetlenmesi, yaşamsal tehlike, can ve mal kaybı bu ülke üzerinden göç hareketlerinin birincil nedenleridir (Yazgan, Utku, & Sirkeci, 2015; Zor & Akyiğit, 2021).

Yaşlı sığınmacıların göçü özelinde Atila Demir (2018) tarafından ailesinde 60 yaş ve üzeri birey bulunan 7 Suriye kökenli sığınmacı ile gerçekleştirilen araştırmada, bu araştırmanın bulgularına benzer biçimde, göç hareketliliğini başlatmanın yaşlı sığınmacılar için en son çözüm yolu olarak görüldüğü saptanmıştır. Araştırmada Suriye kökenli yaşlı sığınmacıların, göç hareketliliği sürecinde karşılaşılabilecek olası sorunlar ve göç sonrası varış ülkesinde yeni yaşamın yaratacağı belirsizliğe ilişkin kaygıya bağlı olarak göç hareketliliğini son çözüm olarak gerçekleştirdikleri değerlendirilmiştir. Bu bulgular araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Katılımcıların açıklamaları değerlendirildiğinde, Suriye kökenli 6 katılımcının tamamı göç hareketini son çözüm olarak, alt jenerasyon üyelerinin teşvikiyle gerçekleştirmiştir.

Ayrımcılık, çatışma ve savaşlar dışında göç hareketini başlatan diğer bir nedendir. Ayrımcılık daha çok göç sonrası varış ülkesinde uyum sürecinde karşılaşılan bir sorun olarak değerlendirilse de sığınmacılar özelinde köken ülkede yaşanan şiddetli ayrımcı

uygulamalar da göç hareketlerinde güdüleyici ve katalize edici bir faktör olabilmektedir. Bu noktada ayrımcı uygulamalar dil, din, inanç, etnik köken, cinsiyet, kültür ve yaş gibi birçok değişken üzerinde yoğunlaşabilmektedir. Araştırma kapsamında köken ülkede ve mevcut yaşamında yaşa bağlı ayrımcılığa uğradığını belirten katılımcı olmamakla birlikte birçok katılımcı köken ülkede etnik ayrımcılığı deneyimlediğini ifade etmiştir. Bu grubu Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Rusya kökenli katılımcılar oluşturmaktadır. Katılımcılar yaşlılık ve ayrımcılık kesişimindeki deneyimlerini farklı biçimlerde açıklamıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılışı süreci ve sonrasında bünyesindeki ulusların yeni devletler oluşturmasıyla birlikte birden çok ulusun birlikte yaşadığı bölgelerde çeşitli anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Yükselen ulusçuluk hareketleri ve etnik grupçuluğun yeni devletler tarafından politize edilmesi, Sovyetler Birliği coğrafyasında bağımsızlığını kazanan yeni devletlerde yaşayan farklı uluslar arasında çatışmalara neden olmuştur (Beissinger, 2009; Molchanov, 2000). Sovyet sonrası dönemde bu çatışmaların yaşandığı coğrafyalardan birisi de katılımcıların çoğunun yaşadığı Sovyet Orta Asyası olmuştur. Geçmişte Sovyet Orta Asyası'nın parçaları olarak birçok yeni devlette ulus devlet inşa etme anlayışıyla birlikte azınlık gruplara yönelik ayrımcı pratikler uygulanmaya başlamıştır. Özbekistan'da yükselen Özbek ulusçuluğu nedeniyle birçok kişi şiddet olayına maruz kalıp Özbekistan'dan zorla çıkarılmıştır (Devrisheva, 2019; Yusupov, 2009). Kırgızistan'da da diğer Sovyet Orta Asyası ülkelerine benzer biçimde etnik azınlıklara yönelik şiddet olayları yaşanmıştır (Iakupbaeva, 2018). Aralıklarla süren söz konusu şiddet olayları ve uzun süreli ayrımcılık bu bölgelerde yaşayan katılımcıların Türkiye'ye göç sürecinde etkin rol oynamıştır.

Kazakistan kökenli erkek katılımcılar 67 yaşındaki E3 ve 70 yaşındaki E4 görüşmeler sırasında köken ülkelerinde Sovyetler Birliği'nin dağılışı sonrasında ayrımcı uygulamaların ortaya çıktığını ifade etmiştir. Katılımcılar köken ülkelerinde etnisite bağlantılı ayrımcı uygulamalara maruz kaldıklarını belirtmiştir. E3'ün bağlı olduğu etnik grup, Kazakistan'da azınlık durumunda olması nedeniyle ayrımcı ve dışlayıcı uygulamalara maruz kalmıştır. E3 durumu anlatırken sık sık Sovyet döneminin kolektivist kültürüne yapısına atıfta bulunarak önceden ortaklık ve dayanışmaya dayalı

birlikte yaşamın SSCB'nin dağılışıyla birlikte son bulunduğunu ifade etmiştir. Bu noktada ayrımcı uygulamaların son zamanlardaki yükselişine dikkat çeken E3 bu konudaki deneyimini şu şekilde açıklamıştır:

Oradaki gençler diyorlardı ki ya senin ne işin var burada, git kendi Türkiye'ne, Kazak gençler diyorlar. Şimdiki gençler. Biz buranın sahibiyiz, yer bizim, siz Türk'sünüz, Türkiye'ye gidin vesaire. Son vakitlerde genelde böyle olmaya başladı. Etraftan bu olayları çok duydum. Bir de onlar için millet, rakıyı içip ondan sonra kafa gidiyor, diyor öyle.

(E3, 67; Kazakistan)

Aynı köken ülkeli 70 yaşındaki E4, E3'e benzer biçimde köken ülkesindeki belirgin ayrımcı uygulamalara tanık olduğunu ifade etmiştir. E4 ayrımcı pratikleri etnik farklılık, toprak paylaşımı, iş gücü piyasasına katılım gibi farklı yaşam alanlarında örneklendirerek detaylı biçimde açıklamıştır. Yaşı itibarıyla bu süreci deneyimleyen E4'ün göçe karar vermesine giden süreci ifade ederken toprak mülkiyeti noktasında ifade ettiği "toprağın sahipliği", "benim/bizim yerimiz", "tansiyonun kalkıyor" ve diğer ifadeler ayrımcı pratik ve dışlayıcı tutum ve davranışların E4'ün üzerindeki etkisini göstermesi açısından önemlidir. E4 söz konusu durumu şöyle açıklamıştır:

Orada öyle vakitler oluyor ki diyordu ki sana 'benim yerim', 'yer toprak benimdir', diyor Kazakistan toprağıdır. O vakit diyorsun ki sen 'ben de elli senedir burada yaşıyorum.' Diyor ki 'sen misafirsin', Sen Türk, ben Kazak sen misafirsin diyor. Öyleleri vardı orada. Diyorlardı. Ben çalışıyorum, yaşıyorum kaç seneden, bana niye o sözü diyorsun ki. Tansiyonun kalkıyor. Mesela sen Kazak ben Türk, işe gireceğiz, ikimiz de üniversite okuduk, seni alıyor beni almıyor, çok oluyordu. Önceden Türkiye'ye gelmek yasaktı. Evvelden girip çıkmak yoktu ki. Girip çıkamıyordun. Seçkilik ediyorlardı. Türkiye'nin yolu açıldı, öyle oradaki evi arabamı malı her şeyi sattım kalkıp geldik.

(E4, 70; Kazakistan)

63 yaşındaki kadın katılımcı K1 de aynı ayrımcı uygulamaları değerlendirerek köken ülkesinde güvende hissetmeyip Türkiye'de kendisini daha rahat hissettiğini ifade etmiştir. Katılımcı kendisi dışında alt jenerasyonun da ayrımcı uygulamalara maruz kaldığını ve onların geleceğini de göz önünde bulundurarak göç ettiğini ifade etmiştir. K1 konuyu şu şekilde ifade etmiştir:

Türki cumhuriyet diyorlar ama hiç öyle gittiğinde öyle değil orası. Burada daha rahatız, daha güvendedeyiz, parmakla gösterirler seni Türk'sün diye orada. Onlar Kazak. Orada iş yok, üniversite bitiren de işsiz kalır orada. İşe kendi halkını alıyor, para verip de o işe girmen lazım, rüşvet var. Çocuklarımızın geleceği için geldik. Çocuklarımız Türkiye'ye gitti, biz de onların yanına geldik.

(K1, 63; Kazakistan)

Rusya kökenli 61 yaşındaki katılımcı K4, Rusya'dan önce Özbekistan'da yaşadığını, burada bağlı olduğu etnik gruba yönelik uygulamaların pogroma¹³ dönüşmesine bizzat tanık olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı, çok küçük sorunların büyütülerek sistematik şiddete dönüştürüldüğünü, bu nedenle birçok insanın yaşamını yitirdiğini belirtmiştir. K4'ün tanık olduğu şiddet olayları Rusya'ya göç etmesine neden olmuştur. Özbekistan'daki şiddet olaylarına bağlı olarak Rusya'ya göç eden K4 burada da bütünleşme sorunu yaşadığını ifade etmiştir. Uzun süre Rusya'da yaşayan K4, daha sonra Türkiye'ye göç etmiştir. K4 Türkiye'ye uzanan göç deneyimini şu şekilde açıklamıştır:

Türk olduğumuzdan dışlandık. Seçki yaptılar. Özbekistan'dayken yaptılar. Önce Rusları kataklayacaklardı (kovacaklardı demek istiyor), bizim arkamız yoktu, öyle ölürüz. Türkiye sınırları açık değildi ondan gidemiyorduk. Rusya bize arka çıkıyordu. Bize hiç etmediğimiz şeylerle bizi şey ettiler. Şimdi çilek satıyorsun, topraklarını çıkarmış, küçük gereksiz, hiç olmayan şeylerden büyüketip, şey ettiler. Bizim halk az mı öldü. Poşetlerin içinde getirip insan ölüsünü, poşetlerle gömüyorlar. (Sorulduğunda) Kendim gördüm ya ne. Bizi poligonlara çıkardılar. Özbekistan Özbekler içindir, başka millet istemiyoruz dediler. Herkesin vatani kendineymiş. Biz Türk halkını istemiyoruz, biz Özbek, kendimiz olacağız. Türk halkını sokurmuyoruz. Yanmış şeyleri (ceset) poşetlerle getirip, traktör eşiyordu, onunla gömüyorlardı. Büyük şehirlerde oldu. (Oradan Rusya'ya gidiyor). (Rusya'dan Türkiye'ye göç hareketi sorulduğunda) Rusya'dan da evimizden üstlerimizi alıp öyle çıkıp gittik. Her şey öyle kaldı.

(K4, 61; Rusya)

¹³ Etnik ya inançsal azınlık durumundaki bir gruba yönelik şiddet eylemleri.

Kırgızistan kökenli 63 yaşındaki erkek katılımcı E2, diğer eski Sovyet ülkesi kökenli katılımcılara benzer biçimde kendisinin de etnik kökeninden dolayı Kırgızistan'da ayrımcılığa maruz kaldığını ifade etmiştir. Katılımcı ayrımcılığın şiddete dönüşmesi çekincesinden dolayı çocukların belirli saatlerden dolayı dışarı çıkmasından çekindiğini ve söz konusu uygulamaların daha çok gençleri hedef aldığını ifade etmiştir. E2 köken ülkesindeki deneyimini ve Türkiye'ye göç etmesine neden olan süreci şu şekilde açıklamıştır:

...Burada yani rahat. Orada saat dokuz sonrası çıkması çok tehlikeli. Markete, ne bileyim, bu çocukları dışarı koyma. Orada Kırgız çocuklar görse ya döverler ya bir şey diyorlar. Sıkıntı yani. Yaşlılara biraz saygıları var ama gençlere saygıları yoktu. Yani Türk, Rus seçiyorlardı insanları. Mesela arabada gidiyorsun. Varsayalım ki kaza yaptın. Suçlu olan karşı tarafsız seni suçlu çıkartıyorlar. Orada bura gibi sigorta olayı yok. Kaza yapıldı mı sana yüklüyorlar bütün masrafı, iki tarafın da masrafını sana şey yapıyorlar. Çünkü sen Kırgız değilsin Türk'sün. (Türk olduğunun nasıl anlaşıldığı sorulduğunda) Onların gözleri böyledir, çürüktür (çekik), anlıyorlar, onlar anlıyorlar evladım. Çocuklar geldi, çocukların peşinden geldik, Küçük oğlum bizlere bakıyor.

(E2, 63; Kırgızistan)

Savaş, çatışma, şiddetli toplumsal olaylar, köken ülkesindeki ayrımcılık, dışlanma, toplumsal kaynaklara ve olanaklara erişimin engellenmesi, kaynakların dışına itilme ve bütünleşmenin engellenmesi gibi olumsuz yaşam deneyimlerinin yanı sıra sosyal destek sistemlerinin yok olması, yalnızlık, köken ülkeyi daha önce terk eden diğer aile üyeleriyle birleşme gibi daha bireysel sorunlar da yaşlı sığınmacıların Türkiye'ye göç etmesine neden olan faktörlerdendir. Bu noktada bazı katılımcılar durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Seçki yapıyorlardı. Bir yerden sonra Özbekler Türkleri istememeye başladılar, siz gidin, Özbek değilsiniz, kendi ülkenize gidin. Semerkant'taydık biz. Çok önceden Fergana'da olaylar oldu. Türk çocuklarını çubuklara oturtular, gördük, sırayla Türk evlerini yaktılar. Böyle upuzun koca borulara Türkleri topladılar, içine yerleştirip yanan çöp gibi yanan evlere attılar. Daha çok küçük yerlerde oldu, hangi evde Türk hangi evde Özbek yaşadığı biliniyor küçük yerlerde. Ben biraz daha büyük yerde yaşadığım için bana bir şey olmadı. Kocam Türk değil Tatar'dı bir de o yüzden de. Çoğu insan böyle öldürüldü, başka ülkelere gittiler. Bana bir

polis nene bir sorunun oldu mu bana gel dedi, sahip çıktı, zaten yaşadığım yerde yaşayan tek Türk kaldım. Eşim 85 yaşında vefat edince ben tek kaldım. Hiç kimsem kalmadı. Yalnız kaldım. İşlerimi kendim yapamamaya başladım. Darda kaldım, kızımın yanına gitme kararı aldım.

(K6, 75; Özbekistan)

Görüldüğü gibi Türkiye'ye gelen yaşlı sığınmacıların göç nedenleri yalnızca savaş ve çatışmalar değil farklı birçok nedene dayanmaktadır. Bu noktada göçü başlatıcı motivasyon birinci derecede önem kazanmaktadır. Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Rusya kökenli katılımcıların tamamı etnisiteye bağlı söz konusu ayrımcı uygulamaların SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan ulusçuluk anlayışıyla birlikte başladığını ifade etmiştir. Katılımcıların Sovyet dönemine ilişkin ifadeleriye bu dönemde ülkelerinde farklı tarih ve kültürlere sahip tüm ulusların bir arada yaşadığını göstermektedir.

Görüldüğü gibi toplumsal ya da bireysel bütün göç hareketleri yaşlılar özelinde köken ülkede yaşanan belirli zorluklara bağlı olarak gerçekleştirilmiştir.

3.2.2. Hareketlilik Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar ve Geliştirilen Çözüm Yolları

Savaş ve çatışma gibi şiddetli olayların yaşandığı ve can güvenliğinin ortadan kalkarak doğrudan tehlike altına girdiği yerlerden göç eden yaşlılar göç hareketliliğini görece daha güvenli bölgelerden gerçekleştirenlere göre travmatik olaylara daha çok maruz kalmaktadır. Hareketliliğe neden olan travmatik olayların yanı sıra yaşlı bir birey olarak göç hareketliliğini gerçekleştiriyor olmak yaşlılar üzerine biyolojik, fiziksel ve ruhsal olarak ek yük bindirmektedir. Bunun yanı sıra savaş ve çatışmaların şiddetlendiği bu noktalardan göç eden yaşlılar yol güvenliğinin olmaması ve can güvenliği kaygısıyla zorunlu olarak insan kaçakçılara itilmektedir. Katılımcı K7 bu durumu örnekleyecek biçimde göç hareketliliği deneyimini şöyle ifade etmiştir:

Orada köy meydanlarına, şehirlerin meydanlarına insan kaçakçıları geliyordu. İsteyenleri para karşılığında Türkiye'ye götürüyorlardı. Biz de o

şekilde bir tanesini bulduk. Para verip kaçtık. Birlikte geldiğim oğlumla akrabalarım bana yardım ettiler.

(K7,74; Suriye)

61 yaşındaki erkek katılımcı E5 göç sürecini açıklarken hareketlilik sürecini şu anda birlikte yaşadığı erkek çocuklarının desteğiyle ve ailesiyle gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. Aynı köken ülkeden katılımcıların çoğuna benzer biçimde göç hareketliliğini kara yoluyla gerçekleştiren katılımcının hareketlilik sürecindeki destek mekanizması çocukları ve ailesidir. Katılımcı hareketlilik sürecinde giysilerine kadar bütün mal varlığını kaybettiğini belirtmiştir. E5 hareketlilik süreci deneyimini şu şekilde açıklamıştır:

Bir gün içinde iki araç değiştirip geldik. Yabancıların aracıydı. Suriye'den Türkiye'ye gelirken her şeyimizi kaybettik. Hiçbir şeyimiz kalmadı. Mobilyalar, erzak, yiyecek, giyecek her şeyimizi kaybettik. Üzerimizdeki giysiler bile kayboldu.

(E5, 61; Suriye)

Kara yoluyla göç hareketliliği, sürecin tamamını araç kullanımıyla gerçekleştirmenin yanı sıra duruma bağlı olarak araç kullanımı ve yürümenin birlikte gerçekleştirildiği biçimde de tamamlanabilmektedir. 74 yaşındaki Suriye kökenli kadın katılımcı K7 hareketlilik sürecini bu şekilde gerçekleştirmiştir. K7 hareketlilik sürecini araçla ve yürüyerek tamamladığını ifade etmiştir. Katılımcı hareketliliğe, çatışma bölgesinde kalanları Suriye'den Türkiye'ye taşıyan araçlardan oğlunun bulunduğu bir araca, oğlunun yardımıyla binerek başladığını ifade etmiştir. Katılımcı tanımadığı birçok kişiyle birçok araç değiştirdiğini; bazı yerlerde araçtan inerek zorlayıcı koşullara sahip yerlerde yürümek zorunda kaldığını belirtmiştir. Zorlayıcı hareketlilik süreci K7'yi ruhsal olarak etkilemiştir. Süreç sonunda birkaç gün boyunca hiçbir şey yemek istememiş; ruhsal olarak etkilendiğini ifade etmiştir. K7 söz konusu hareketlilik deneyimini şu şekilde açıklamıştır:

Bir araba dolusu insanla geldik biz. Topluca üç gün yol sürdü. Bizimle birlikte gelenler de vardı. Ben sayamayacağım kadar çok arabaya bindim, indim, bindim, indim. Çukurlarda çamur içinde yürüdüm de. Türkiye'ye gelene kadar üç gün sokakta yattık. Sınırdan Bursa'ya gelmek için araba ve otobüsleri kullandık. Çok yoruldu, o dönemde sağlık ve psikolojik

durumum da iyi değildi. Canım hiçbir şey yemek istemedi. Yemek getirdiklerinde reddettim, birkaç gün hiçbir şey yemedim.

(K7, 74; Suriye)

Görüldüğü gibi göç hareketliliğinin araçla ve yürüyerek hareket döngüsü içinde karmaşık bir biçimde gerçekleşmesi göç sonrası depresif ruh durumu ve beslenme davranışı bozukluklarına neden olabilmektedir. Buna benzer biçimde Carroll ve diğ. (2020) de yürüyerek gerçekleştirilecek göç hareketleri olarak, uzun mesafeli yolculuk kararı ve böyle bir sürecin içinde yer almanın kişilerde anksiyete ve depresif ruh haline neden olduğunu tespit etmiştir.

72 yaşındaki erkek katılımcı E6 ve 65 yaşındaki kadın katılımcı K9 Türkiye'ye gelmeden önce geçiş ülkesi olarak kara yolu ile Lübnan'a geçtiklerini ifade etmiştir. Katılımcılar Lübnan'dan hava yolu ile Türkiye'ye gelmiştir. Söz konusu katılımcılar hareketlilik sürecini aynı köken ülkeden gelen diğer katılımcılara göre daha güvenli biçimde tamamlamıştır. E6 çocuklarının desteğiyle hareketlilik sürecine başladığını ifade edip göç deneyimini şu şekilde açıklamıştır:

Çocuklarla birlikte çıktık. Suriye'den araçla çocuklarla Lübnan'a geçtik. Lübnan'dan uçakla Türkiye'ye geldik. Lübnan'dan Türkiye'ye iki saate geldik.

(E2, 72; Suriye)

Yaşa bağlı olarak teknolojik gelişmeleri takip etmede zorlanma ve bu gelişmelerden uzak kalma gibi diğer bireysel sorunlar göç hareketliliği sırasında başka sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu noktada yaşlının sosyal destek sistemlerinin yeterlilik düzeyi, hareketliliğin az sorunla daha güvenli bir biçimde gerçekleştirilmesi konusunda destekleyici unsur olmaktadır. Hareketlilik sürecini yalnız gerçekleştirmek, yaşlı bireyde ne yapacağını ve nasıl hareket edeceğini bilememe gibi belirsizliklere bağlı olarak kaygı ve korku yaratmaktadır. Göç hareketliliği için hava yolunu tercih eden ve hareketlilik sürecini yalnız başına başlatan Özbekistan kökenli 75 yaşındaki kadın katılımcı K6 söz konusu durumu şöyle ifade etmiştir:

Tek başıma yaşlı kadını. Valizlerimi hazırladım. Tek başımayım, bir şey bilmediğim için de çok korktum ama. Bir Özbek kadın gördüm. Koluna tutuldum, aman sakın beni bırakma kızım diye. Onunla birlikte geldim. Valizlerime, eşyalarımı cihazlardan geçerken baktı, ben bilmiyorum, yardım etti bana. Allah razı olsun. Geldiğimde de burada kızım karşıladı zaten.

(K6, 75; Özbekistan)

Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Rusya kökenli katılımcılar diğer katılımcılardan farklı olarak göç hareketliliğini kara yolu ve yürüyerek değil uçakla gerçekleştirmiştir. Bu nedenle bu katılımcılar hareketlilik süresini köken ülkeleriyle Türkiye arasındaki hava yolu süresiyle (örn. 2 saat sürdü, 3 saat sürdü gibi) ifade etmiştir. Hava yoluyla gelmelerine bağlı olarak bu katılımcılar hareketlilik süresinde rutin sorunlar dışında ciddi sorunlar yaşamadıklarını ifade etmiştir. Bu bakımdan bu katılımcıların hareketlilik sürecini görece daha güvenli bir biçimde tamamladıkları görülmektedir.

3.3. Yaşlı Sığınmacıların Köken Ülkede ve Türkiye'deki Gereksinimleri ve Yaşlılık Deneyimleri

3.3.1. İş Gücüne Katılım ve Çalışma Deneyimi

Görüşme gerçekleştirilen yaşlı sığınmacıların çoğu geçmişte köken ülkede iş gücüne aktif bir biçimde katılmıştır. Katılımcıların iş gücüne katılım ve çalışma biçimini köken ülkenin yönetsel sistemi, çalışma ve iş gücüne ilişkin sosyal politika ve uygulamaları ve ülkedeki hâkim çalışma kültürü belirlemektedir. Cinsiyet özelinde değerlendirildiğinde ise katılımcı 6 erkeğin tamamı, 10 kadının 7'si köken ülkede iş gücüne katılım göstermiştir. Sektör yönü olarak bakıldığında iş gücüne katılım kamu ve özel sektör temelinde değişiklik göstermektedir. İş gücüne katılım biçimini etkileyen bir faktörün de eğitim düzeyine bağlı meslek sahibi olma durumu olduğu söylenebilir. Nitekim üniversite mezunu olup meslek sahibi olan Rusya kökenli 67 yaşındaki E1 köken ülkesinde emekliliğe kadar aynı işte çalıştığını ifade etmiştir.

Göç sonrası değerlendirildiğinde ise göç öncesi çalışma deneyimi ve süresi fark etmeksizin bütün katılımcılar iş gücü piyasasının dışında kalmıştır. Bu noktada cinsiyet, yaş, köken ülke fark etmeksizin katılımcıların tümü hâlihazırda hiçbir yerde çalışmadıklarını ifade etmiştir. Çalışma yaşamına katılma isteği noktasında Kazakistan kökenli 67 yaşındaki E3, Kırgızistan kökenli 63 yaşındaki E2 ve Suriye kökenli 74 yaşındaki K7 dışındaki katılımcılar görüş bildirmemiştir. Katılımcılar E2 ve K7 çalışma olanağı olduğu takdirde çalışmak istediklerini vurgulamıştır. E2 ve K7'nin çalışma istekliliği noktasında diğer katılımcılardan ayrışmasının temel nedeninin kötü ekonomik koşullar olduğu söylenebilir. Nitekim her iki katılımcı da görüşmeler sırasında ekonomik yönden güçlük çektiklerini ifade etmiştir. E2 çalışmak istediğini ancak iş bulamadığını; K7 ise iş olanağı bulunduğu takdirde çalışmak isteyebileceğini ifade etmiştir. E3 ise yaşlı bireylerin iş gücüne katılımını, yaşlıların çalışabilme durumuna yönelik negatif toplumsal kabuller üzerinden değerlendirerek yaşından dolayı çalışmak istese de çalışamayacağını belirtmiştir. Çalışma noktasında görüş bildiren katılımcıların açıklamaları değerlendirildiğinde araştırma kapsamında iş gücüne katılmak isteyen katılımcıların çalışma olanağı bulamadıkları açıktır. Bu bulguya benzer biçimde Gustafsson, Innes ve Österberg (2017) de göç eden bireyin yaşı ilerledikçe iş bulma ve çalışma olasılığının azaldığını saptamıştır. İş olanaklarının azlığının yaşlı göçmen gruplarının varış ülkesine ulaştığındaki yaşı, iş gücü piyasasına entegre olma olanak ve olasılığını etkilediği söz konusu araştırmanın bir diğer bulgusudur. Nitekim Kırgızistan kökenli 63 yaşındaki E2 ve Suriye kökenli 74 yaşındaki K7 de çalışmak istediklerini, ancak iş olanağının olmadığını ifade etmiştir.

63 yaşındaki Kırgızistan kökenli erkek katılımcı E2, görüşmeler sırasında ekonomik güçlük yaşadığını ifade etmiştir. Katılımcı araç sürebilmek için ehliyetinin olduğunu belirterek çalışabileceği bir iş bulabilmesi durumunda çalışmak istediğini söylemiştir. E2 söz konusu durumu şu şekilde açıklamıştır:

Şimdi kimliğim (ehliyeti kastediyor) vardır. Araba verseler şey ederim, çalışırım. Ben ha şimdi bir yerde bir bekçilik, iş olsa, öyle bir şey olsa da yürüyerek ha bu ayaklarımız, yürüyerek iş olsa gidip gecesi orada olurum gündüzü gelirim buraya.

(E2, 63; Kırgızistan)

Katılımcı E2 10 ay önce Türkiye'ye göç ettiğini ifade etmiştir. Bu bakımdan kısıtlı sosyal çevreye sahiptir ve yaşamı bu çevredeki kısıtlı yaşam etkinlikleriyle geçmektedir. Bu bağlamda E2'nin göç sonrası sosyal ağlarını kaybettiği ve göç hareketini yakın zamanda gerçekleştirmiş olması gerçeği göz önüne alındığında, Türkiye'de yeterli düzeyde sosyal ağ kuramamış olmasının iş gücüne katılım olasılığını etkilediği söylenebilir. Sosyal ağların kaybedilmesi görüşmeler sırasında E2'nin yanı sıra diğer katılımcılar arasında da gözlemlenen bir durum olmasına karşın bazı katılımcılar yine de belirli düzeyde sosyal ağ oluşturabilmiştir. Ancak aktif çalışma yaşamına katılım E2, K7 ve E3 dışındaki katılımcılar tarafından değerlendirilmediği için bu katılımcılar özelinde çalışma yaşamına katılımın değerlendirilmesi araştırmanın diğer bulguları ışığında yoruma açıktır. Göç sonrası çalışma yaşamına katılımın da incelendiği Rhee, Chi ve Yi (2015) tarafından ABD'ye göç etmiş 50 yaş ve üzeri 36 Koreli katılımcıyla gerçekleştirilen araştırmada da benzer biçimde yaşlı göçmenlerin iş gücü piyasasına giriş noktasında aynı anda birbiriyle bağlantılı yaşlı olma ve yaş ayrımcılığı, yaşa bağlı fiziksel yetersizlik, sosyal ağların yetersizliği gibi birçok sorunla karşı karşıya kaldıkları saptanmıştır (Rhee, Chi, & Yi, 2015).

Köken ülkesinde hiçbir çalışma deneyimi olmayan 74 yaşındaki kadın katılımcı K7 Türkiye'de ekonomik sorunlar yaşadığını, oğlunun geliriyle geçimini sağlamakta zorlandığını ifade etmiştir. Köken ülkesinde çalışmayan katılımcı bu yüzden ev içinde yapabileceği bir iş olursa çalışmak istediğini, evin giderlerine yardımcı olmak istediğini belirtmiştir. Katılımcının köken ülkesinde çalışmayıp Türkiye'de çalışmak istemesi göç sonrası yaşlı sığınmacılara yönelik destekleyici refah hizmetlerinin yetersizliği noktasında değerlendirilmeye açıktır. K7 söz konusu durumu şu şekilde açıklamıştır:

Suriye'deyken çalışmıyordum. Burada ekonomik durumumuz iyi olmadığı için aslında evde yapabileceğim bir iş bulabilirsem evde çalışmak istiyorum. Oğlumun geliriyle kıt kanaat geçiniyoruz. Oğluma ve ev masraflarına yardımcı olmak istiyorum.

(K7, 74; Suriye)

Yaşlı sığınmacıların iş gücüne katılım durumu, iş kaynakları tarafından dikkate alınan kriterlerin yanı sıra yaşlı sığınmacıların kendisi ve yaşlılığa yönelik bireysel tutum ve

yargıları tarafından da etkilenebilmektedir. Çalışma yaşamına katılmak istense de yaşlı olmanın engelleyici işlev göreceği ve işverenlerin yaşlı birisini işe almak istemeyeceği düşüncesi, yaşlı sığınmacılar için iş gücüne katılım noktasında çekince yaratan diğer unsurlardır. Bazı katılımcılar ileri yaşın iş yaşamına girişte dezavantajlılık yarattığını ifade etmiştir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken nokta şudur; yaşlı sığınmacının iş gücü piyasasına katılım noktasında yaşına yönelik olumsuz düşünceleri göç edilen toplumda çalışma yaşamı ve iş gücü piyasasına yönelik gözlem ve izlenimlerinin sonucudur. Köken ülkesinde kırsal bölgede yaşayan Kazakistan kökenli 67 yaşındaki erkek katılımcı E3, günlük yaşam etkinliklerini açıklarken yaşlı birey olmanın belirli bir yaştan sonra çalışma ve iş gücüne katılım noktasında yarattığı zorluğu ve Türkiye'deki yaşantısında belirli bir yaştan sonra istense de iş gücü piyasasına girilemeyeceği düşüncesini şöyle açıklamıştır:

.... daha da fazlasını yapardım da daha yapamıyorum. Yani sağlık şeyinden, yoksa.... İşe gireyim desen seni alan da yok, yaştan dolayı. ...40 yaştan yukarı kimseyi de işe almıyorlar burada. Burada 40 yaşından sonra sen git, işe çok zor girmek, çalışmak istesen de çalışamazsın.

(E3; 67 Kazakistan)

Araştırmanın bu bulgusuna benzer biçimde Craciun ve diğ. 2019 Almanya'ya göç etmiş Rusça ve Türkçe konuşan 24 katılımcıyla gerçekleştirdikleri çalışmada yaşlı göçmenlerin ileri yaşı iş gücü piyasasına giriş ve entegre olma noktasında engel olarak algıladıklarını saptamıştır. Araştırmada yaşlı göçmenlerin yaş klişelerini içselleştirerek işsizlik durumunu yaşları üzerinden yorumladıkları sonucuna ulaşılmıştır (Craciun, Rasche, Flick, & Hirseland, 2019).

Eğitim düzeyi noktasında ifade edildiği gibi farklı eğitim düzeyine sahip katılımcılar iş gücü piyasasına farklı şekillerde entegre olup farklı birçok işte çalışmıştır. İş gücüne katılım konusunda köken ülkenin yönetim biçimi ve iş yaşamına ilişkin politikalarının yaşlı sığınmacıların köken ülkedeki çalışma durumunu etkilediği görülmüştür. Örneğin sosyalist rejimi benimseyen ülke kökenli yaşlı sığınmacılar emekliliğe giden süreçte kamu sektöründe birçok işte çalışmıştır. Bu noktayı Kazakistan kökenli erkek

katılımcılar E3, E4 ve Kırgızistan kökenli erkek katılımcı E2 ayrıntılı biçimde açıklamıştır.

Kazakistan kökenli 67 yaşındaki erkek katılımcı E3 köken ülkesinde çalışma sisteminin Türkiye'yle olan farklılığını vurgulayarak birçok işte çalıştığını ifade etmiştir. Katılımcı çalışma deneyimini şu şekilde açıklamıştır:

Bizim orda buradaki gibi değil, bir insan bir işi yürütüyor, hatta ailesi bile, dedesinin yapıp gittiği işi yapıyor yok. Biz inşaat işi, araba tamiri, bisiklet tamiri, tarla da yaparız, hayvancılıkla da uğraşırız, yani hepsi var bizde. Şimdi hangi işi, şey olarak, hükümet işi olarak emekli olduğumu soruyorsan, şoför de olup çalıştım, depocu olup da çalıştım, şimdilik çocuklara çekiç getir desen testere getirir, testere getir desen başka bir şey getirir, onları bile bilmiyorlar nedir. Orada neyden emekli olduğuna bakmıyor. Bir kâğıt veriyor, onun içinde yazıyor, nerede kaç sene çalıştın. Onun içine kayıtlıyor. Nerede çalışırsan çalış toplam 25 sene yapacaksın, ondan sonra, önceden 60 yaş idi, şimdi 63 oldu, 25 yıl olunca kâğıdı götürüyorsun, emekli yapıyorlar. Yıl hesabına göre. Resmi kurumda nerede çalışırsan çalış kayıtlara geçiyor, 25 yılı doldurdun mu emekli oluyorsun.

(E3, 67; Kazakistan)

70 yaşındaki katılımcı E4 Kazakistan kökenli diğer katılımcılara benzer biçimde farklı birçok işte çalıştığını belirtmiştir. Katılımcı emekli olana kadar hayvancılık, imamlık, makinistlik gibi birbirine uzak sektörlerden birçok işte çalışmıştır. E4 söz konusu durumu şu şekilde açıklamıştır:

Benim yapmadığım iş yok ki. Her işi yaptık. Mal baktık, yer ettik. Şoförlük de ettik. Materist¹⁴ diyorlar, operatörlük (tren), onu da yaptık. İmamlık da yaptım köyde dört sene. Emekli oradan oldum. 25 yıl yeterdi orada, benim 28 yıldır, 40 sene çalışan da var, 65'te çıkan da var.

(E4; 70 Kazakistan)

Kırgızistan kökenli 63 yaşındaki katılımcı E2 bir süre traktör sürücülüğü yaptıktan sonra yaşadığı köyde kolektif çalışma sistemine paralel biçimde tarım etkinlikleri yürüttüğünü ifade etmiştir. SSCB'nin bozulmaya başlamasıyla birlikte edindiği arazide tarım etkinlikleri yapmaya başlayan E2 çalışma deneyimini şu şekilde ifade etmiştir:

¹⁴ Makinist.

Oradayken çiftçilik yapıyorduk evladım. Traktör sürücüsüydüm, on sekiz yıl çalıştım, ama sonra Sovyet ülkesi ki bozuldu evladım. Yerleri dağıttı. Ondan sonra çiftçilik yaptım. Yerleri dağıttı hükümet. Yer aldık, kolhoz¹⁵ diyorlar, Sovyet ülkesinde vardı. Hep birlikte bir işte çalışma var. Hep birlikte tarla işledik. Tarlada da her yerde birlikte çalışma. Onu yaptık.

(E2, 63; Kırgızistan)

Katılımcı erkeklerin tamamı köken ülkelerinde bir işte çalışmıştır. Bu noktada köken ülke farkının çalışma yaşamına katılımında katılımcı erkekler açısından fark yaratmadığı, köken ülkenin çalışma yaşamına katılıma ilişkin politikalarına bağlı olarak katılımcıların kamu ve özel sektördeki işlerde çalıştığı söylenebilir. Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan kökenli katılımcılar yaşlılık dönemine kadar kolektif çalışmaların gerçekleştirildiği birden fazla işte farklı sürelerde çalışmıştır. Bu durum katılımcıların köken ülkelerinin eski Sovyet ülkesi olduğu ve Sovyet çalışma politikaları düşünüldüğünde olağandır.

İş gücüne katılım biçimini etkileyen bir diğer faktörün de eğitim düzeyine bağlı düzenli meslek sahibi olma durumu olduğu söylenebilir. Nitekim üniversite mezunu olan Rusya kökenli 67 yaşındaki katılımcı E1 köken ülkesindeki diğer katılımcıların aksine emekliliğe kadar aynı işte çalıştığını ifade etmiştir. Katılımcı konuyu şu şekilde açıklamıştır:

Üniversite mezunuyum ben. İnşaat mühendisliği okudum. Sovyet vaktinde. Rusya'dayken inşaatlarda çalışıyordum, mühendislik yaptım. Emeklilik süremi doldurana kadar böyle çalıştım. 15 yıl çalıştım. Sonradan emekli oldum.

(E1, 67; Rusya)

Suriye kökenli erkek katılımcılar ise çalışma yaşamı açısından daha istikrarlı bir biçimde, genellikle, tek bir işte çalışmıştır. 72 yaşındaki E6 sağlık alanında kamu çalışanı olarak uzun yıllar çalışmış olup emeklilik sonrası terzilik yapmaya başlamış; devlet memurluğu yapmış olup 61 yaşındaki E5 şoförlük yapmıştır.

¹⁵ Sovyetler Birliği'nde uygulanan bir kolektif tarımcılık türü.

Kadın katılımcılar özelinde değerlendirildiğinde, çalışma yaşamına katılım konusunda köken ülkeye bağlı farklılıklar bulunmaktadır. Suriye kökenli yaşlı kadın sığınmacılar köken ülkede yaşamlarını ev hanımı olarak ve ev içi işlerde çalışarak sürdürdüklerini ifade etmiştir. Kazakistan ve Rusya kökenli yaşlı kadın sığınmacılar köken ülkede emeklilik sürecine kadar birçok farklı işte aktif olarak çalıştıklarını ifade etmiştir. Kırgızistan ve Özbekistan kökenli iki yaşlı kadın sığınmacı ise yalnızca bir işte çalıştıklarını ifade etmiştir. Kadın katılımcılar açısından çalışma yaşamına katılım ve katılımın biçimi birçok faktörün bir arada yer aldığı bir süreçtir. Köken ülkenin çalışma ve iş yaşamına yönelik politikaları, bu politikaların etkililiği, toplumsal cinsiyet yönünden ülkedeki hâkim kültür, kadınların iş gücü piyasasına girişini etkileyen faktörlerdir. Devlet sosyalizminin uygulandığı ülkelerde, sosyalizmin toplumsal cinsiyet eşitlikçi doğası ve iş gücünün yeterliğinin sağlanması amacıyla kadının çalışma yaşamına katılımını artırıcı kamu politikaları uygulanmıştır. Bu politikaların uygulandığı ülkeler arasında yer alan Sovyetler Birliği bünyesindeki ülkelerde kadınların çalışma yaşamına aktif bir biçimde katılımı kamu eliyle teşvik edilmiştir. Bu noktada devlet sosyalizminin çalışma yaşamında kadını içerici ilerici politikaları kadının iş gücüne katılım oranının yüksek olmasını sağlamıştır (Klasen, 2019; Pignatti, 2016; Avlijaš, 2020). Bu durum, köken ülkesi geçmişte Sovyetler Birliği ülkesi olan kadın katılımcıların tamamının köken ülkelerinde çalışma yaşamına aktif bir biçimde katılmış olmalarını açıklar niteliktedir.

Çalışma yaşamına katılmış yaşlı kadın sığınmacılar erkeklere göre daha düşük nitelik gerektiren işlerde çalışmıştır. Bu durum ataerkillik, toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyete dayalı iş bölümü özelinde değerlendirilmeye açıktır. Cinsiyet açısından göç sonrası süreç değerlendirildiğinde çalışan kadın katılımcıların tamamı iş gücü piyasasının dışında kalmıştır; göç öncesi çalışmayan katılımcılar iş gücü piyasasının dışında kalmaya devam etmiştir.

İkinci unsur olan toplumsal cinsiyet ve hâkim kültür değerlendirildiğinde, eski Sovyet ülkesi kökenli olanların dışındaki kadın katılımcıların köken ülkesi olan Suriye’de güçlü ataerkil kültür, toplumsal cinsiyet rolleri ve keskin kadın erkek ayrımının varlığı

bilinmektedir. Ülkenin hâkim kültürü kadın ve erkeklerin ayrışarak kadınların ev içi kısıtlı pratikleri; erkeklerin ise ev dışı ve geniş yaşam pratiklerini gerçekleştirmesine neden olmuştur (Habib, 2018). Bu durum Suriye kökenli katılımcıların çalışma yaşamına katılmamış olmasını açıklar niteliktedir. Nitekim Suriye kökenli katılımcıların çoğu, köken ülkelerinde ücretsiz ev işçiliği yapmak zorunda kalmıştır. Suriye kökenli 74 yaşındaki kadın katılımcı K7'nin açıklamaları bunu doğrular niteliktedir. Köken ülkesinde çalışmadığını, bütün yaşamının çocuklarını büyütmekle geçtiğini ifade eden K7, göç öncesi eşine bağımlı olmuş; göç sonrası ise oğluna bağımlı duruma gelmiştir. K7 bu deneyimi şöyle açıklamıştır:

Ben Suriye'deyken çalışmadım. Eşim çalışıyordu. Ben sadece çocuklarımı büyütmekle uğraştım. Günlerim bu şekilde geçti. Sonra eşim beni terk edince oğlumun yanına sığındım. O da orada fabrikalarda eleman olarak çalışıyordu. Onun geliriyle yaşıyorduk. Bizim ekonomik durumumuz şu anda Türkiye'deki durumumuzdan farklı değildi. Fakirdik.

(K7, 74; Suriye)

Köken ülkesinde yaşamının çocuklarını büyütmekle geçtiğini ifade eden Suriye kökenli 66 yaşındaki kadın katılımcı K8, köken ülkesinden diğer kadın katılımcılar gibi çalışma deneyimine sahip değildir. Çalışma yaşamına girmemiş olması, K8'in köken ülkesindeki kendi gelir kaynağı bulunmamasına eşinin geliriyle yaşamak durumunda kalmasına neden olmuştur. Katılımcı K7 benzer biçimde söz konusu durumu şu cümlelerle açıklamıştır:

Suriye'deyken ev hanımıydım. Hiçbir yerde çalışmadım. Çalışmazdık biz. Kocamın hurdacı dükkânı vardı. Hurdacıda tamir işlerine bakıyordu. Onun geliriyle yaşıyorduk. Benim zamanım çocuk büyütmekle geçti. Suriye'de üç kız iki erkek beş çocuk büyüttüm.

(K8, 66; Suriye)

Aynı köken ülkeden bir diğer yaşlı kadın sığınmacı olan 65 yaşındaki K9 çalışma yaşamına kısmen katılım gösterebilmiştir. K9'un çalışma yaşamına katılımı bağımsız bir işte ayrıca çalışmaktan çok eşinin yanında, eşinin işine yardım etme biçiminde gerçekleşmiştir. Bu bakımdan K9'un çalışma deneyimi diğer köken ülkeli katılımcılar gibi bağımsız bir işte ve kendi gelirini kazanmaktan uzaktır. K9 bu deneyimini şu şekilde ifade etmiştir:

Ben çalışmıyordum. Kocam çalışırdı. Dikiş işleri yapardı. Suriye'deyken de dikiş makinem vardı. Dikiş makinesinde dikiş dikiyordum, yani eşime yardım ediyordum. Öyle eve katkıda bulunuyordum.

(K9, 65; Suriye)

Diğer ülke kökenli kadın katılımcıların tamamı çalışma süreleri değişmekle birlikte yaşamları boyunca farklı sürelerde en az bir işte çalışmıştır. Bu katılımcıların tamamı yaşamları boyunca bir süre kamu sektöründe iş gücüne katılım göstermiştir. Bu nokta söz konusu yaşlıların yaşamlarının bir kısmını Sovyetler Birliği'nde geçirmeleri ve yukarıda açıklandığı gibi kadının çalışma yaşamına katılımına ilişkin Sovyet politikaları yönünden değerlendirilebilir. Nitekim aralıklarla kreş ve günlük işlerde çalışan Kazakistan kökenli 63 yaşındaki katılımcı K1 ve okul, temizlik ve bahçe işlerinde çalışan 71 yaşındaki katılımcı K2, tarım ve hayvancılık etkinlikleri yapan Rusya kökenli K4'ün durumu bu durumu örnekler niteliktedir. K1 ve K2 çalışma deneyimlerini şöyle açıklamıştır:

Gençliğimde ara sıra çalıştım, biraz. Kreşte çalıştım, biraz temizlikçilik yaptım, günlük işlerde. Az çalıştım ben, sonra emekli oldum zaten.

(K1, 63; Kazakistan)

Oradayken çalışıyordum oğlum. Okulda çalıştım, temizlik işlerinde çalıştım, sonra bir süre meyve, elma, üzüm toplama, bahçe işlerinde çalıştım. Genç vaktimizde çalışıyorduk, sonra çalışmadık.

(K2, 71; Kazakistan)

Devlet çiftliğinde aktif olarak çalışan Rusya kökenli 61 yaşındaki katılımcı K4 ise köken ülkesinde emeklilik sonrası hayvancılık etkinlikleri yürütmüştür. K4 köken ülkesinde hayvancılık etkinlikleri gerçekleştiren K4 gelirini bu şekilde sağlamıştır. Köken ülkesinde daha önce açıcılık yaptığını, açıcılık sonrası köyde köy işlerini gördüğünü ifade eden Kırgızistan kökenli 65 yaşındaki katılımcı K5 de çalışma durumunu diğer Sovyet kökenli katılımcılara benzer biçimde açıklamıştır. Katılımcılar K4 ve K5'in çalışma deneyimleri şöyledir:

Ben devlet çiftliğinde çalıştım. İnek sağım makinesinde çalıştım. Sonra da 40 yaşından sonra evde mal diyorduk biz, hayvan tutuyorduk. Sabah makine geliyordu, arabaya koyuyorduk sütleri, aylık maaşımı böyle kazanıyordum. Mal sağıyorduk, hayvan bakıyorduk.

(K4, 63; Rusya)

Gençliğimde altı yıl çalıştım. Aşçılık yaptım, devlet işinde. Ama yirmi yıldan fazla geçti. Ondan sonrası ben çalışmıyordum evladım, evde ev işini görüyorduk. Köyde yaşıyorduk biz. Köye gelin gittim ben. Tarla da işledik, çocuk da büyüttük. Öyle...

(K5, 65 Kırgızistan)

Sağlık alanında öğrenim gören Özbekistan kökenli K6, kadın katılımcıların çoğuna göre daha yüksek eğitim düzeyine sahip olmasına karşın bedensel engelinden dolayı öğrenim gördüğü alanda çalışmadığını ifade etmiştir. Doğuştan boy ve vücut küçüklüğüne sahip K9 bu nedenle başka bir alana yönelerek, terzilik yapmıştır. Eşinin jurnalde¹⁶ çalıştığını ifade eden K6, terziliği bağımsız olarak yapması ve kendi gelirini kazanması açısından, köken ülkesinde kendisi gibi terzilik yapan Suriye kökenli katılımcı K9'dan ayrılmaktadır. Diğer katılımcılar gibi Türkiye'de çalışmayan K9 çalışma deneyimini şöyle açıklamıştır:

... (mezun olduğu bölüm sonrası aynı alanda çalışmadığını ifade ediyor) ama sonra pratik yapamadım, ellerimde böyle (el küçüklüğü) olduğu için iğne tutamadım, ölümlere de bakamadım, korktum. Bu yüzden bıraktım. Terzilik yaptım.

(K6, 75; Özbekistan)

Görüldüğü gibi köken ülke fark etmeksizin erkek katılımcıların tamamı köken ülkelerinde iş gücü piyasasına girebilmiştir. Kadın katılımcılar ise, eşitlikçi ve kolektif dayanışmaya yönelik çalışma politikalarının uygulandığı köken ülkelerde çalışma yaşamına aktif bir biçimde katılabilmiş; bunun dışında iş gücü piyasasının dışında kalmıştır. Göçten hemen önceki süreçte ise eski Sovyet ülkesi kökenli katılımcılar kırsal bölgelerde çalışmaya devam etmiş; Suriye kökenli katılımcılarda ise erkek katılımcılar düzenli bir biçimde çalışmaya devam etmiş, kadın katılımcılar ev içi işlerde çalışmıştır.

¹⁶ Gazeteci.

Göç sonrası Türkiye’de katılımcıların tamamı çalışma yaşamının dışında kalmıştır. Türkiye’deki yerleşik yaşlıların işsizliği incelendiğinde, TÜİK (2021) verilerine göre 2019 yılında Türkiye’de yaşlı nüfusun iş gücüne katılım oranı erkeklerde %20,1 iken yaşlı kadın nüfusta %5,6’dır. Yaşlı nüfus içinde işsizlik oranının ise %3,1 olduğu görülmüştür. Yerleşik yaşlılarla karşılaştırıldığında, yaşlı sığınmacıların iş gücüne katılımlarının olmaması ve tümünün iş gücü piyasasının dışında kalması, göç sonrası yaşlı sığınmacıların çalışma ya da iş gücü piyasasına girmelerinin sağlanması noktasında refah hizmetlerinin olmadığı görülmektedir. Göç sonrası cinsiyet, yaş, köken ülke fark etmeksizin katılımcıların tümünün işsizliği deneyimlemesi, bu bulguyu destekler niteliktedir. TÜİK (2021) verilerine göre Türkiye’de çalışan yaşlı nüfusun yarısından fazlası tarım alanında çalışmaktadır. Bu bakımdan Türkiye’deki yerleşik yaşlıların çalışma etkinlikleri, eski Sovyet ülkesi kökenli sığınmacıların göç öncesi çalışma etkinlikleriyle benzerlik göstermektedir. Türk Kızılay ve Dünya Gıda Programı¹⁷ (2018) tarafından Türkiye’deki 19 ilde SUY¹⁸ alan ve başvuruda bulunan sığınmacılara yönelik gerçekleştirilen araştırmada yaşlı sığınmacıların 60 yaş ve üzeri sığınmacıların, diğer sığınmacı gruplara göre daha yüksek işsizlik oranına sahip olduğu saptanmıştır.

3.3.2. Barınma Sorunu ve Barınma Sorununa Yönelik Çözüm Yolları

Araştırma kapsamında katılımcıların göç öncesi barınma durumları ve koşulları, birlikte yaşadıkları kişiler özelinde belirli farklılıklar görülmüştür. Barınılan yeri mülkiyeti konusunda Suriye kökenli 74 yaşındaki kadın katılımcı K7 dışındaki tüm katılımcılar köken ülkede kendi evlerinde yaşamakta olduklarını ifade etmiştir. Bu bakımdan yaşlı sığınmacıların çoğunun göç öncesi asgari düzeyde barınma standardına ulaşabilmiş olduğu söylenebilir. Barınılan çevre bakımından değerlendirildiğinde ise köken ülkeye bağlı farklılıklar belirgin hale gelmektedir. Suriye kökenli katılımcılar sığınma öncesi kent merkezlerinde ikamet ettiklerini belirtmiştir. Kazakistan, Kırgızistan, Rusya ve Özbekistan kökenli katılımcılar ise sığınma öncesi köylerde ya da büyük şehirlerin

¹⁷ Turkish Red Crescent and World Food Programme.

¹⁸ Sosyal Uyum Yardımı.

yakınlarındaki küçük yerleşim birimlerinde kırdaki yaşam sürdürdüklerini ifade etmiştir. Bu gruptaki katılımcıların tamamı köken ülkede yaşadıkları evlerin sahibi olmakla birlikte yaşamakta oldukları yerlerde, özellikle küçük yerleşim yerlerinde herkesin mülk sahibi olduğunu, kiracılık kavramının yaygın olmadığını ifade etmiştir. Bu bağlamda katılımcıların açıklamaları değerlendirildiğinde belirli istisnalar dışında sosyalist-komünist sisteme entegre olmuş ya da tarihsel süreçte sosyalizm ve komünizmi deneyimlemiş ülkelerde yaşayan yaşlı sığınmacıların köken ülkelerinde genel olarak küçük yerleşim yerlerinde yaşadıkları görülmektedir. Bu katılımcıların sosyalist-komünist sistemin çöküşüyle birlikte yaşamakta oldukları yerlerde mülk edindikleri düşünülebilir. Nitekim katılımcılar köken ülkelerinde ev mülkiyetine ilişkin bu değerlendirmeye benzer açıklamalarda bulunmuştur.

Barınma konusundaki kırsal-kentsel ayrımlarına bakıldığında ilk ayrımın göç yönü olduğu söylenebilir. Suriye kökenli yaşlı sığınmacılar ülkenin kuzeyinde yoğunlaşmış kent merkezlerinden yer değiştirerek güvenli buldukları en yakın noktalara doğru göç hareketini gerçekleştirmiştir. Bu durum ülkedeki konjonktüre bağlı çatışmaların büyük şehirlerde yoğunlaşmasıyla açıklanabilir ve katılımcı yaşlı sığınmacıların buralarda yaşamaları tamamen tesadüfidir. Bunun aksine Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Rusya kökenli katılımcılar ise bu ülkelerin konjonktürüne bağlı olarak kırsal yerlerde yaşamıştır ve yaşamakta oldukları kırsal bölgeleri terk ederek doğrudan ve tek seferde göç hareketini gerçekleştirmiştir.

Kırsal bölgelerden göç etmiş yaşlı sığınmacılara ilişkin üzerinde önemle durulması gereken bir diğer nokta bu kişilerin halihazırda kentsel bir bölgeye göç etmiş olmalarına bağlı olarak göç hareketliliğini kır-kent ekseninde deneyimlemiş olmaları ve bunun çatışma ve göç sonrası uyuma etkisidir. Bu konuya “Uyum ve Kültür Sorunları ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Yolları” başlığında yer verilmiştir. Mevcut araştırma kapsamında göç sonrası barınmaya ilişkin katılımcıların farklı açıklamalarda bulunduğu, barınma sorununu farklı yöntemler kullanarak çözdükleri tespit edilmiştir. Yaşlı sığınmacıların barınma sorunu öncelikle ailenin alt jenerasyon üyeleri tarafından çözülmüştür.

Köken ülke farklılıklarına karşın araştırmada görüşülen bütün katılımcılar çocuk sahibidir. Suriye kökenli 65 yaşındaki K9 ve 72 yaşındaki E6 dışındaki katılımcılar çocuklarıyla birlikte aynı evde yaşamaktadır. Katılımcılar da göç ettikleri ilk dönemde barınma yeri bulma konusunda çocuklarının desteğini aldıklarını ifade etmiştir. Barınma sorununa yönelik yaşlı sığınmacıların çözüm yöntemleri ve süreçteki deneyimlerinin farklı yönleriyle görülebilmesi için köken ülke temelinde her bir katılımcıya soruna yönelik ne yaptığı ve sorunu nasıl çözdüğü sorulmuştur. Bu noktadaki farklılıklar göç yönü bazında ortaya çıkmıştır. Eski Sovyet ülkelerinden gelen katılımcılarla Suriye üzerinden gelen katılımcıların sorunla karşılaşma ve süreçteki deneyimi farklılık göstermiştir.

Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Rusya kökenli katılımcıların çocukları kendilerinden önce Türkiye'ye göç etmiştir. Alt jenerasyon üyeleri barınma sorunlarıyla doğrudan kendileri karşı karşıya kalıp sorunu çözdükten sonra katılımcı yaşlılar çocuklarının yanına gelmiştir. Katılımcılar bu noktada barınma konusunda en büyük desteklerinin çocukları olduğunu ifade etmiştir. Ancak mevcut duruma karşın katılımcıların yine de hiçbir biçimde barınma sorunuyla karşılaşmadıklarını söylemek yanlış olur. Nitekim çocuklarının yanına yerleşen Kazakistan kökenli 67 yaşındaki erkek katılımcı E3 ve 63 yaşındaki kadın katılımcı K1 daha sonra birkaç kez ev değiştirmek durumunda kaldıklarını, son olarak halihazırdaki evlerine geçtiklerini ifade etmiştir. Halihazırdaki evin bulunması sorununu yine çocukları çözmüştür.

Suriye kökenli yaşlı sığınmacıların barınma sorununu çözüm süreçleri diğer ülke kökenli katılımcılarla paralellik göstermekle birlikte belirli farklılıklar bulunmaktadır. Bu kişiler göç sürecini bütün bir aile olarak birlikte gerçekleştirmiş ve barınma sorunlarını çocuklarıyla birlikte deneyimlemiştir. Yine de katılımcılar barınma konusundaki sorunları çocuklarının çözdüğünü, halihazırda birlikte yaşadıklarını, çocuklarının buldukları evde yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu noktada sınır bölgelerinden ve kamplardan kentlere doğru sığınmacı hareketliliği gerçekleştiren yaşlı sığınmacıların barınma sorununu çözecek kök aile dışında, kamu ya da özel sektöre ait bir barınma hizmetinin olmadığı söylenebilir.

61 yaşında Suriye kökenli erkek katılımcı E5 köken ülkesinde çatışmalara bağlı olarak evini kaybettikten sonra Türkiye'ye oğullarının yardımıyla geldiğini ifade etmiştir. Katılımcı barınma sorunu noktasında da Türkiye'deki barınma sorununu oğullarının çözdüğünü belirtmiştir. E5 eşi ve çocuklarıyla birlikte, çocuklarının bulunduğu evde yaşamaktadır. Göç öncesi ev sahibi olan E5, göç sonrası kiracı olarak yaşamaya başlamıştır. E5 barınma sorununa ilişkin deneyimini şu şekilde açıklamıştır:

Halep'te kendi evimde yaşıyordum, ev kendi üzerimeydi. Evi olan da vardı olmayan da. Benim arabam vardı, bir de. Eskiden kullanırdım. Ama savaş sırasında ev bombalar yüzünden yıkıldı, aracım kullanılmayacak hale geldi, harap oldu. Şimdi iki oğlumla yaşıyorum burada. Onlar buldu evi. Ev kiralık.

(E5, 61; Suriye)

Varış ülkesine daha önce göç etmiş bir yakının varlığı barınma sorunun çözümü noktasında yaşlı sığınmacılar için destekleyici işlev görmektedir. E5 ile aynı köken ülkeden göç etmiş bir diğer katılımcı olan 66 yaşındaki K8 Türkiye'de barınma sorununun çözümü noktasında kızının desteğini aldığını, göç sonrası, kendisinden daha önce göç etmiş olan kızının yanına yerleştiğini ifade etmiştir. Köken ülkesinde kendi evinde yaşamakta olan K8 göç sürecinde evini kaybetmiştir. Katılımcı halihazırda kızıyla birlikte kiralık bir dairede yaşamaktadır. K8'in göç sonrası karşılaşacağı olası barınma sorununu Türkiye'ye daha önce göç etmiş kızının yardımıyla çözdüğünü şöyle açıklamıştır:

Kocamla birlikte kendi evimizde yaşıyorduk. Kocam Ramazan ortasında vefat etti. Burada şimdi kızım, damadım, torunlarımla yaşıyorum. Kızım yaşıyor bu evde, onlar getirdi beni. Bu eve yerleştim. Bu ev de kiralık.

(K8, 66; Suriye)

Yoksulluk ve kısır döngüsü, göç öncesi ve sonrası barınma durumunu etkilemektedir. Yoksul yaşlı sığınmacılar, ev sahibi olan çoğunluğa göre göç öncesi kiralık evlerde kalıp göç sonrası bu durumu devam ettirmektedir. Bunu örnekleyecek biçimde köken ülkesinde de ev sahibi olmayan katılımcı K7 görüşmeler sırasında barınma noktasında göç öncesi ve göç sonrası yaşamında bir değişiklik olmadığını ifade etmiştir. Katılımcı

köken ülkesinde de Türkiye’de de kiralık evde yaşadığını ifade ederek konuya ilişkin şunu söylemiştir:

Oradayken de kiralık evde yaşıyordum. Kiralık evlerde yaşadık hep. Bu oğlumun evi de kiralık.

(K7, 74; Suriye)

Çocuklarıyla yaşamayan Suriye kökenli 65 yaşındaki kadın katılımcı K9 ve 72 yaşındaki erkek katılımcı E6’nın her ikisi daha önce bir süre çocuklarıyla yaşadıklarını ancak sonradan aile içi sorunlardan dolayı ayrı eve çıkmak zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Bu katılımcılar ilk barınma sorununu çocuklarıyla birlikte çözmekle birlikte ikinci barınma sorununda halihazırda aynı binada yaşadıkları akrabalarının kendilerine yardımcı olduğunu ifade etmiştir. Ancak yerleşim yeri adresini yaşadığı eve taşıyamadığını, ev sahibi ve yasal makamlar tarafından sorun yaratıldığını ifade etmiştir. Konuya ilişkin 72 yaşındaki erkek katılımcı E6 şunları açıklamıştır:

Eşimle binada kendi evimizde yaşıyorduk, yıkılan bina demiştim ya o...Burada da yine eşim birlikte yaşıyoruz. Bu ev kiralık. Bu binada yaşayan akrabamız yardım etti geldik buraya. Buraya yerleştikten sonra ev sahibi bana ev (kira) sözleşmesini vermedi. Bir nüsha verdi. Kaymakamlığa gittiğimde orijinal belgeyi istediler. Ev sahibi evin sözleşmesini verirse kirayı 300 TL artıracığını söyledi. Bu yüzden ikametimi buraya aldıramadım.

(E6, 72; Suriye)

Görüldüğü gibi göç sonrası yaşlı sığınmacıların barınma yeri bulma sorununa yönelik köken ülke fark etmeksizin başat ve en büyük desteği çocuklarıdır. Bu nokta bu araştırmanın önemli bulgularından birisidir. Barınacak yer bulma sorunu çözüldükten sonra ikinci olarak bulunan yer ve bunun yaşlı sağlığıyla uyumuna ilişkin sorunlar ortaya çıkmaktadır. Barınma koşulları ve barınılan yerin fiziki şartları, araştırma kapsamında yaşlı sığınmacılar köken ülkeleri açısından en keskin farkların görüldüğü alandır. E5 dışındaki bütün Suriye kökenli katılımcı yaşlı sığınmacılar binaların bodrum katlarında, küçük, yaşlı sağlığı bakımından yetersiz, yeterli kişisel alanın bulunmadığı kötü ev ortamında yaşamaktadır. Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve

Rusya kökenli katılımcı yaşlı sığınmacılar ise binaların üst katlarında, fiziki ve sağlık açısından düzenli, görece daha iyi koşullara sahip evlerde yaşamaktadır.

Benzer tarihlerde göç etmiş olmalarına karşın barınma noktasındaki farklılık göç öncesi süreçle ilişkilidir. Şiddet olaylarının yoğun bir biçimde yaşandığı ve ev, araç gibi mülkiyetlerin kaybedildiği ülkeler kökenli sığınmacılar yetersiz ekonomik birikimle ya da hiçbir birikim olmadan Türkiye'ye gelmiştir. Görece daha az şiddetli ve göç sürecini planlayabilecek olanağa sahip olunabilecek ayrımcılık ve toplumsal dışlanma gibi nedenlerle gelenler ise köken ülkedeki mal varlıklarını düşük meblağlarla da olsa elden çıkarabilmiş ve ekonomik olarak görece daha iyi bir düzeyde Türkiye'ye gelmiştir. Bu noktada ilk grup göç sürecinde ekonomik yoksunluğu ve barınma sorunlarını şiddetli bir biçimde deneyimlerken ikinci grup bu süreci daha hafif atlatmıştır. İlk grubun barınma koşullarını örnekleyecek biçimde Suriye kökenli 65 yaşındaki kadın katılımcı K9 barınma koşullarının yetersizliğini şu şekilde açıklamıştır:

Evimiz çok kötü, çok kötü. Görüyorsunuz. Çok fazla rutubet oluyor, evin içinden kötü kokular geliyor. Kışın ev ısınmıyor. (Nasıl ısıttığı sorulduğunda) Suriyeli komşunun çocukları kereste fabrikasında çalışıyorlar, kışın biraz odun getiriyorlar. Alt kat olduğu için çocuklar gelip cama taş atıyor, rahatsız ediyorlar. Evin nemi yüzünden bacaklarımda ağrılar çıktı, gözlerimde bulanıklıklar çıktı.

(K9, 65; Suriye)

Yetersiz ve sağlıklı olmayan barınma koşullarının sığınmacıların sağlık durumuna etkisi daha önce de araştırılmış olup konuyla ilgili Ziersch vd. (2017) de göç sonrası sığınmacıların kötü barınma koşullarına sahip evlerde yaşamak durumunda kaldıklarını ifade etmiştir. Araştırmada sığınmacıların ısınma sorunu yaşayan, rutubetli, hasarlı, hane halkı için yeterli alanın olmadığı küçük evlerde yaşadıklarını ve bu duruma bağlı sorunlar yaşadıklarını tespit etmiştir. Benzer şekilde Kaya (2016) tarafından Türkiye'de yaşayan 205 Suriye kökenli sığınmacıyla gerçekleştirilen bir araştırmada da sığınmacıların sağlık koşullarının yetersiz olduğu, ısınma sorunlarının yaşandığı ve hijyen kriterlerinin sağlanamadığı evlerde yaşadıkları saptanmıştır. Calvot ve diğ. (2014) Ürdün ve Lübnan'daki Suriye kökenli sığınmacılarla gerçekleştirdikleri alan araştırmasında yaşlı sığınmacıların güvenli olmayan, rutubetli, su sorunu olan,

mahremiyetin ihlal edildiği, kötü barınma koşullarına sahip yerlerde barındıklarını saptamıştır.

Barınacak yer bulunması ve bu yerin fiziksel ve sağlık koşullarına uygun olmasının ardından ev eşyalarının temini sorununun çözülmesi gerekmektedir. Ev düzenlenmesi ve eşyaların temini sorununu katılımcılar farklı yöntemlerle çözmüştür. Ülke fark etmeksizin katılımcıların büyük çoğunluğunun ev eşyası temini ailenin alt jenerasyon üyeleri tarafından çözülmüştür. Ev eşyası temini konusunda Suriye kökenli 74 yaşındaki kadın katılımcı K7 ve 65 yaşındaki kadın katılımcı K9 dışındaki katılımcılar ev eşyaları ve mobilyaları kendilerinin aldıklarını ifade etmiştir. K7 evdeki mobilyaları komşularının verdiğini, K9 ise komşularının bazı eşyaların temini noktasında kendilerine yardım ettiğini söylemiştir.

Oğlum mobilyacıda çalışıyor. Oradan maaşı var. Çok az miktarda para alıyor. Bizim için çok yetersiz. Bu gördüğümüz evimizin eşyalarını komşularımızdan aldık. Parasız verdiler. İhtiyaçlarımızı borçla kapatıyoruz.

(K7, 74; Suriye)

K7 köken ülkesinde ve Türkiye’de kiralık evde yaşayan tek katılımcıdır. Katılımcı köken ülkesinde ekonomik durumunun iyi olmadığını, bu nedenle sürekli kiralık evlerde yaşadığını ifade etmiştir.

Barınma konusunda köken ülke açısından benzerlikler ise barınılan bölge ve çevrede görülmüştür. Köken ülke ve barınma koşulları fark etmeksizin bütün katılımcılar kent merkezinden görece uzak, kıyı mahallelerde yaşamaktadır. Katılımcıların yaşadıkları bölgeler genellikle yerel halkın tercih etmediği, sosyoekonomik düzeyi düşük, belediyecilik ve çevresel hizmetlerin yetersiz olduğu bölgelerdir. Yoğunluk olarak katılımcılar söz konusu özelliklere sahip iki ayrı bölgede yaşamaktadır. Kazakistan kökenli katılımcılar K1, K2, E3, E4 ile Suriye kökenli K7, K8, K9, K10, E6, E7 aynı bölgede yaşamakta; Kazakistan kökenli K3, Kırgızistan kökenli K5 ve E2, Özbekistan kökenli K6, Rusya kökenli K4 ve E1 ve Suriye kökenli E5 aynı bölgede yaşamaktadır. Bu noktada bütün yaşlı sığınmacıların barınma ve konut koşulları değişse de aynı yerlerde benzer çevresel koşullara maruz kaldıkları söylenebilir.

Konut ve barınma koşulları farklılıkları Kazakistan, Kırgızistan, Rusya ve Özbekistan kökenli katılımcıların çocuklarının kültürel ve dilsel benzerliklerden dolayı Türkiye'deki konjonktüre, iş gücü piyasasına ve kültüre daha kolay adapte olmaları, bu şekilde gelir düzeylerini yükseltip belirli standartları yakalayabilmeleriyle açıklanabilir. Bu gruptaki katılımcıların tamamı göç öncesi köy düzeyinde küçük yerleşim birimlerde yaşamakta olduklarını ifade etmiştir. Bu noktada bu kişiler göç hareketliliğini aynı zamanda köy-kent ekseninde de gerçekleştirerek sığınmacılık ve yaşlılık kesişimselliğinin yanı sıra köy kent yaşamı sorunuyla da karşılaşmıştır. Konuya “Uyum ve Kültür Sorunları ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Yolları” başlığında yer verilmiştir.

Kazakistan kökenli 67 ve 70 yaşlarındaki erkek katılımcılar E3 ve E4 köken ülkelerinde kendi evlerinde yaşadıklarını belirtmiştir. Her iki katılımcı da köken ülkelerindeki barınma sistemini Türkiye'yle karşılaştırırken köken ülkelerinde toplumun çoğunlukla ev sahibi olduğunu, yaşadıkları yerde kiralık evlerin sayıca az olduğunu, bu durumun Türkiye'yle köken ülkeleri arasındaki önemli farklılıklardan birisi olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar barınma durumları ve konut sistemini şu şekilde açıklamıştır:

Kendi evimizde yaşıyorduk. Orda kiralık falan diye bir şey yok. Az var, onlar da gençler, belki büyük şehirlerde, kirada kalıyorlar. Ondan sonra da hepsi kendi evimizde. Köyde yaşıyorduk.

(E3, 67, Kazakistan)

Biz köyde yaşıyorduk da. Çoğu kişinin kendi evi vardı orada zaten. Devlet de veriyor ev, orada öyle kira yoktur. Şehirlerde olmasa köylerde yaşayan herkesin kendi evidir.

(E4, 70; Kazakistan)

Göç öncesi kırsal bölgelerde yaşam, barınma ve konut tipini doğrudan etkilemiştir. Eski Sovyet ülkesi kökenli katılımcılar Kırgızistan kökenli E2 ve K5; Rusya kökenli 54 ve Özbekistan kökenli K5 diğer katılımcılara benzer biçimde köken ülkelerinde kendi evlerinde yaşamakta olduklarını belirtmiştir. Katılımcılar konut durumunu şu şekilde açıklamıştır:

Köyde kendi evimizdi, müstakil tek evdi. Eski binaydı, çok eski evdi. 62. yıl, Sovyet zamanında yapılan binaydı evladım. Ama kendi evimizdi.

(E2, 63 Kırgızistan)

Kendi evimizdi, yer evi¹⁹ydi.

(K5, 65; Kırgızistan)

Rusya kökenli 61 yaşındaki kadın katılımcı K4 köyde kendi evinde yaşadığını ifade etmiştir. Özbekistan kökenli katılımcı ise köyde olmayıp, yaşadığı kentte ev sahibi olarak yaşadığını ifade etmiştir. Katılımcılar konut durumlarını şu şekilde açıklamıştır:

Köyde kendi evimizdi.

(K4, 61; Rusya)

Kendi evimde yaşıyordum, Semerkant'ta kasabada.

(K6, 75; Özbekistan)

Yaşlı bireylerin barınma sorununa yönelik refah hizmetlerine ilişkin Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Rusya kökenli katılımcıların tamamı köken ülkelerinde kendi topluluklarında ve kültürlerinde yaşlı bireylerin nadiren yalnız kalıp barınma sorunu yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu noktada bu katılımcıların kendi köken ülkelerinde de azınlık durumunda olmaları nedeniyle güçlü sosyal ağlar ve dayanışma kültürü geliştirdikleri, buna bağlı olarak içinde buldukları topluluktaki yaşlıların nadiren sosyal destek yetersizliği yaşadığı söylenebilir. Katılımcılar köken ülkelerinde yalnız olup barınma sorunu yaşayan yaşlılara yönelik ise önce kendi topluluklarının ve çevredekilerin yardım ettiğini; yaşlıların son çözüm olarak bakım veya huzurevlerine yerleştirildiğini, ancak bu durumun kendi topluluklarında hiçbir biçimde gerçekleşmediğini ifade etmiştir. Buna bağlı olarak köken ülkelerin tümünde barınma sorunu yaşayan yaşlılara öncelikle kuvvetli bir biçimde yakınlarının, daha sonra çevresel kaynakların ve son çözüm olarak kamu tarafından barınacak yer sağlandığı ifade edilebilir.

¹⁹ Müstakil ev.

Kazakistan kökenli katılımcı E2 köken ülkesinde yaşlı bireylerin barınma sorununa ilişkin huzurevleri ve bakımevleri olduğunu, Türkiye'yle karşılaştırırken Türkiye'ye göre daha az olduğunu belirtmiştir. Katılımcı köken ülkesinde yaşlı bireylerin barınma sorunu yaşayıp bakım ya da huzurevine verilmediğini keskin bir biçimde ifade etmiştir. Barınma sorununun çözümünü “evlatlık görevi” bağlamında yorumlayan E2 barınma sorununu şu şekilde değerlendirmiştir:

Şimdi bizim orada da kimsesiz yaşlılara huzurevleri var da huzurevinde buradaki kadar millet yok bizde. Bizim halkta bir tane bile yok huzurevinde kalan. Huzurevine biz ihtiyarı koymayız, hiçbir vakit. Ruslarda var idi, huzurevleri vardı, ama böyle kalabalık değildi. Ben yani annemi ya da babam dışarıda kalsa huzurevine versem, en iyisi al as kendini daha da iyi. O kadar yani. Bizim evlat borcudur.

(E2, 67; Kazakistan)

Kazakistan kökenli kadın katılımcı K1 de E2'ye benzer biçimde yaşlı bireylerin barınma sorunu konusunda köken ülkesiyle Türkiye'yi karşılatırken kültürel değerler ve saygı kavramı bağlamında karşılaştırma yapmış; köken ülkesinde yaşlı bireylerin barınma sorunu yaşamayıp çocukları tarafından bakıldığını ifade etmiştir. K1 barınma konusunu şu şekilde değerlendirmiştir:

Bizde bir kimsesiz görmezsin huzurevinde. O da var, fark yani. Yaşlılara çocuklar bakıyor. Gelinlerim eşimle beş yıl konuşmadılar, yani seslerini duyurmadılar. Bizde öyle, saygı, kaynatalara sesini duyurmazlar.

(K1, 63; Kazakistan)

70 yaşındaki erkek katılımcı E4 köken ülkesinde barınma sorunu yaşayanların çocuklar, kardeşi ve akrabaları tarafından desteklendiğini ifade etmiştir. Katılımcı yaşlı bireylerin barınma sorunu yaşamaması konusunu, inançsal yönüne vurgu yaparak, Müslüman olmalarının gereği olarak yaşlı bireylerin yakınları tarafından bakılıp barınma sorunu yaşamalarının önlendiğini ifade etmiştir. Katılımcı söz konusu durumu şu şekilde açıklamıştır:

Bizde kimsesiz yaşlıları huzurevine gönderme yok. Bizler Müslümanız ki, Müslümanda oğul var kız var, onların elinde yaşıyorsun, Bizde huzurevine gitmezler. Kimsesiz kalsa, hiç ailesi olmasa, çocukları var, olmasa kardeşi alır yanına, ablası alır.

(E4, 70; Kazakistan)

63 yaşındaki erkek katılımcı E3, köken ülkesi Kırgızistan'daki kendi topluluğunda, yaşlı bireylerin barınma sorunu yaşamadıklarını ifade etmiştir. Katılımcı diğer toplulukların yaşlılarının bu sorunla karşılaştıklarını, sosyal destek sistemi olmayan ya da yetersiz olan bireylerin bu noktada huzurevlerinde bakıldığını belirtmiştir. E2 yaşlıların barınma sorunu yaşamaması noktasını E4'e benzer biçimde inanç üzerinden değerlendirmiş ve "evlatlık görevi" bağlamında açıklamıştır. Katılımcı köken ülkesinde yaşlıların barınma durumunu şu şekilde açıklamıştır:

Kimsesiz biri kaldığına, kimsesiz yaşlıyı şimdi o Müslümanlarda, bizlerde yoktu evladım da onu böyle Hıristiyan, Rus veriyordu, Kırgızlar da veriyordu ana babasını huzurevine veriyordu. Evladı ben niye büyüttüm? niye ona baktım? Ben de gece gündüz çalışıyordum ki evlatlarımı kaldırayım, evereyim, göçüreyim. Çok çalıştık evladım orada.

(E2, 63; Kırgızistan)

Rusya kökenli 67 yaşındaki katılımcı E1 ise köken ülkesinde barınma sorunu yaşayan yaşlı bireylere yönelik refah hizmetlerini değerlendirirken Türkiye'ye benzer biçimde köken ülkesinde de bakımevi, huzurevi ve benzeri yaşlı bakımı merkezlerinin olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı buna karşın kendi topluluğunda, diğer katılımcılara benzer biçimde, yaşlıların barınma sorununa bağlı olarak huzurevine ya da bakımevine başvurmak durumunda kalmayıp aile üyeleri tarafından bakıldığını belirtmiştir. E1 köken ülkesindeki yaşlı bireyler özelinde barınma konusunu şu şekilde açıklamıştır:

Kimsesiz yaşlılara bakımevi, huzurevi orada da vardı öyle şeyler. Bizlerde huzurevine kimse ana babasını yollamazdı. Bizde öyle bir şey yoktu. Ruslarda bilmiyorum, belki.

(E1, 67; Rusya)

Görüldüğü gibi katılımcıların köken ülkelerinde Türkiye'ye benzer biçimde yaşlı bakımına ilişkin refah hizmetleri noktasında bakım evleri ve huzurevleri ön plana çıkmaktadır. Güçlü aile bağlarıyla şekillenen kolektif bilinç ve dayanışmanın eski Sovyet ülkesi katılımcıların göç öncesi ve göç sonrası süreçlerin her ikisinde de barınma sorunu yaşamalarını önlediği açıkça görülmektedir. Bu noktada söz konusu katılımcıların köken ülkeleri ve Türkiye'de azınlık olmalarının topluluk üyelerini

kültürel değerlerini korumaya yönelttiği söylenebilir. Suriye kökenli katılımcılarda da diğer ülke kökenli katılımcılara benzer biçimde göç öncesi barınma sorunu saptanmamıştır. Genel olarak göç öncesi güçlü aile bağları ve emeklilik sonrası gelir sahibi olmaları katılımcıların köken ülkede barınma sorunu yaşamalarını ve refah hizmetlerine başvurmasını önlemiştir.

Barınma sorunu ve çözümü katılımcıların tümü açısından değerlendirildiğinde, katılımcıların barınma sorununu refah hizmetleri dışında kendi bireysel kaynaklarıyla çözmeye çalıştıkları ve refah hizmetlerinden yararlanamadıkları görülmektedir. Başta çocuklar olmak üzere aile üyeleri yaşlı sığınmacıların barınma sorununun çözümünde rol oynamaktadır.

3.3.3. Sağlık Durumu ve Sağlık Sorunlarına Yönelik Çözüm Yolları

Yaşlanma sürecinde insan fizyolojisindeki değişikliklerle birlikte hastalık ve rahatsızlıklara yakalanma oranı artmaktadır. Vücut fonksiyonlarındaki değişiklikler döneme özgü hastalıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu hastalık ve rahatsızlıklar genellikle döneme özgü, kronik hastalıklar olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşlanmayla birlikte aynı zamanda bu kronik rahatsızlıkların görülme olasılığı yükselmektedir. Bu durum daha önce de belirtildiği gibi yaşlılık döneminin genel özelliklerinden birisidir. Genel yaşlı nüfusunda yaşlı bireylerin yarısından fazlasının kas, eklem ve iskelet hastalıkları, hipertansiyon ve diğer kalp damar hastalıkları gibi farklı türden bir ve daha fazla kronik rahatsızlığa sahip olduğu bilinmektedir (Karadakovan, 2005; Jaul & Barron, 2017). Bu dönemdeki kronik sağlık sorunlarının ortaya çıkışı uzun zaman alsa da yaşlı sığınmacılar açısından düşünüldüğünde göç sonrası aşamada ortaya çıkan sağlık sorunlarının göç öncesi sürecin yarattığı zorlanmalar ve göç sonrası süreçte yeni ülkedeki yaşam deneyimleriyle ilişkili olduğu söylenebilir. Bu durum bir yandan yaşlı sığınmacıların göç öyküsünün zorluğu ve travmatikliği gibi birey dışı konularla ilişkililikten diğer yandan kişinin kendi biyopiskososyal durumu, baş etme mekanizmaları, stresi tolere edebilme gücü gibi bireysel kaynaklarıyla ilgilidir. Yeni ülkedeki olumsuz yaşam deneyimleri yaşlı sığınmacıların bedensel, ruhsal ve sosyal (sağlığın sosyal belirleyicileri) sağlığını

etkileyebilmektedir. Bu bakımdan yaşlıların gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik kaynakların bulunduğu, sorunlarının çözüldüğü bir çevre önem taşımaktadır. Bu bağlamda yaşlıların yaşamlarının daha rahat ve yaşanabilir hale getirilmesi gerekmektedir.

Araştırmada yaşlı sağlığı özelinde yukarıdaki literatür bulgularına paralel biçimde araştırma kapsamındaki katılımcıların büyük çoğunluğunun köken ülkede yaşlılığa bağlı kronik hastalık ve rahatsızlıklardan muzdarip oldukları görülmüştür. Göç öncesi sağlık sorunu yaşamadığını belirten tek katılımcı Kırgızistan kökenli 63 yaşındaki erkek katılımcı E2'dir. Sağlık sorunu yaşadığını ifade eden katılımcılar içinse mevcut rahatsızlıklar yaşlılık döneminin genel hastalıklarıyla paralel biçimde kronik diz, sırt ve vücut ağrıları, hareket kabiliyetinde düşüklük gibi yaşlılığa bağlı gelişen rahatsızlıklardır. Yaşlı sığınmacıların çoğunun mevcut sağlık sorunları göç öncesi süreçte ortaya çıkan yaşlılığa bağlı sağlık sorunlarının devamı niteliğindedir. Tansiyon, sırt, diz ve bacak gibi bölgelerdeki eklem ağrıları en çok ifade edilen sorunlardır. Bu hastalıkların yanı sıra şeker, kolesterol, mide, bağırsak, boyun ağrıları, fitik gibi diğer hastalıklar yaşlı sığınmacılar tarafından ifade edilen diğer rahatsızlıklardır. Katılımcılar köken ülkelerindeki rahatsızlıklarını, çözüm yollarını farklı biçimlerde değerlendirmiştir.

Sırt ve vücut ağrıları yaşayan Suriye kökenli 61 yaşındaki erkek katılımcı E5 köken ülkesinde de bu sağlık sorunlarını yaşadığını, sağlık hizmetlerinden yararlanabildiğini ve köken ülkesinde sağlık hizmetlerinin hizmet sunumundan memnuniyet duyduğunu ifade etmiştir. Bu noktada katılımcının köken ülkesinde sağlık sorunlarına yönelik refah hizmetlerine erişebildiği görülmektedir. Katılımcı Türkiye'de ise herhangi bir sağlık sorunu yaşamadığını ifade etmiştir. Bu bakımdan E6'nın Türkiye'de sağlık sorunlarına yönelik refah hizmetlerinden yararlanma durumu ortaya çıkmamıştır. Katılımcı sağlık durumu ve hizmetlerine ilişkin düşüncesini şu şekilde açıklamıştır:

Oradayken sırt ağrılarım vardı. Belimden bacağıma kadar uzanan ağrılar oluyordu. Vücut ağrılarım olduğunda ailem de etkileniyordu. Ağrılar öyle böyle artınca çalışamaz hale geldim. Ben bu sırt ağrılarım yüzünden orada iki kez hastaneye gittim, tedaviden memnun kaldım, iyi baktılar. Türkiye'de sağlık açısından bir sıkıntım şu anda yok.

(E5, 61; Suriye)

Göç öncesi eklem ağrıları yaşayan 66 yaşındaki kadın katılımcı K8, köken ülkesinde sağlık sorunu yaşadığında özel sağlık hizmetlerinden yararlandığını ifade etmiştir. K8 köken ülkesinde sağlık hizmetlerinin sunumu ve bu hizmetlerden yararlanma noktasında hiç memnuniyetsizlik yaşamadığını ifade etmiştir. Bu bakımdan K8'in köken ülkesinde sağlık sorunlarının çözümüne yönelik refah hizmetlerine erişebildiği ve hizmet sunumunu olumlu olarak değerlendirdiği görülmektedir. K8 Türkiye'ye geldiğinde ciddi herhangi bir sağlık sorununun oluşmadığını, yalnızca birkaç kez hastaneye gittiğini ve Türkiye'deki sağlık hizmetlerinden de memnun olduğunu ifade etmiştir. Bu bakımdan K8'in göç sonrası Türkiye'de yeni sağlık sorunlarıyla karşılaşmadığı görülmektedir. Köken ülkeden devam eden sağlık sorunları için hastaneye giderek tedavi gören ve herhangi bir sorun yaşamadığını ifade eden katılımcının Türkiye'de sağlık sorunlarının çözümüne yönelik refah hizmetlerine erişebildiği ve mevcut hizmetlerin gereksinimini karşılayabildiği söylenebilir. K8 sağlık hizmetlerine erişim ve hizmetlerden yararlanma deneyimini şöyle açıklamıştır:

Oradayken diz eklemlerimde ağrılar oluyordu. Hastalanınca da özel hekime gidiyordum, reçete yazardı biz de eczaneden alırdık. Buradaki gibi. Hastaneye gidip tedavi oluyordum. Hiç memnuniyetsizlik yaşamadım. Burada ciddi bir hastalığım olmadı. Birkaç kez tedavi görmek için hastaneye gittim. Gittiğimde herhangi bir sorun yaşamadım.

(K8, 66; Suriye)

Kazakistan kökenli 71 yaşındaki kadın katılımcı K2, oğlu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmadan önce sağlık hizmetlerinden yararlanmak için ödeme yapmakta zorunda kaldığını ve bu konuda zorluk yaşadığını ancak oğlunun vatandaş olmasından sonra sağlık hizmetlerinden oğlunun sigortasıyla yararlanmaya başladığını ifade etmiştir. Göç sonrası Türkiye'de yeni hastalığının ortaya çıkmadığını ifade eden K2, köken ülkesinde de sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunda sorun yaşamadığını belirtmiştir. Türkiye'deki sağlık hizmeti sunumuna yönelik "böyle doktorların bakmasını" görmediğini belirten K2 sağlık sistemi ve hizmet sunumunu çok beğendiğini ifade etmiş ve konuyu şöyle değerlendirmiştir:

Oradayken de hastaneye gittiğinde sıra beklemiyordun, bizim zaten köy idi, öyle çok kalabalık değildi, biz orada da emekliydik, yani pek sıkıntı çekmiyorduk biz ama sıkıntı çekenler de vardı. Çalışanlar zaten aylık alıyordu. Buradayken beni acile götürmüşlerdi, hastaneye götürdüler, yatırdılar, ondan sonra bana nasıl bakıyordular. Valla ben bunlara diyordum ben böyle doktorların bakmasını da (olumlu anlamda) görmedim. Oğlumuzun sigortası var. Bedava. Ama oğlumuz kimlik alana kadar zorlandık biz, sigorta yok, bir şey yok, her şey ödemeli. Oğlum aldı ya ondan sonra bize de geçiyor. Burada hastanede doktorlar iyi bakıyorlar. Ben memnunum.

(K2, 71; Kazakistan)

Suriye kökenli katılımcı 72 yaşındaki erkek katılımcı E6 ise köken ülkesinde sağlık personeli olarak çalıştığı için sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlandığını ifade etmiştir. E6, Türkiye’de zorluk yaşasa da bunu sorun olarak değerlendirmemiştir. Katılımcı sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunu şöyle ifade etmiştir:

Ben sağlık sektöründe çalışıyordum. Bu yüzden ilaçları, sağlık malzemelerini her şeyi orada bedava alıyorduk. Kendi sağlık sorunum yoktu. Burada zorluk çekiyorum ama sorunum yok.

(E6, 72; Suriye)

Katılımcılarının çoğu göç sonrası yeni sağlık sorunlarıyla karşılaşmadığını belirtse de bazı katılımcılar göç sonrası yeni sağlık sorunlarının ortaya çıktığını dile getirmiştir. Göç sonrası yeni sağlık sorunlarıyla karşılaşma göç etmiş yaşlılar özelinde yapılmış diğer çalışmalarda da saptanmıştır ve göç sonrası yaşlıların yeni ülkede fiziksel, bedensel ve ruhsal birçok hastalıkla karşı karşıya kaldığı bilinmektedir (Koochek, 2008; Chou, 2007; Silveira & Ebrahim, 1998; Kuo & Chong, 2008).

Sağlık sorunu ortaya çıkan katılımcılar sağlık sorunu olmayan katılımcılar gibi göç öncesinde de yaşlılığa bağlı belirli rahatsızlıklar yaşadıklarını ifade etmiştir. Bir katılımcı ise göç öncesi sağlık sorunu olmayıp göç sonrası sağlık sorunlarıyla karşılaştığını belirtmiştir. Köken ülkesinde hiçbir rahatsızlığı olmayıp Türkiye’ye geldikten sonra yeni hastalıklarının ortaya çıktığını ifade eden tek katılımcı Kırgızistan kökenli 63 yaşındaki E2’dir. E2 göç sürecinde sağlık durumunun kötüleşmesini şu şekilde açıklamıştır:

Kırgızistan'da hiçbir sağlık sorunum yoktu, hiçbir. Dinç, sağlamdım. Buraya geldim şekerim çıktı. Şeker hastalığı yoktu evladım, şeker hastalığı çıktı. Oğlumun sigortasından yararlandım. Boğazımda şiş çıktı, şekerden dolayı şişmiş. Önceden şeker tansiyon mansiyon bende yoktu. İlaç verdiler onları kullanıyorum.

(E2, 63; Kırgızistan)

Sağlık hizmetlerine erişim konusundaysa ise Katılımcılar K7 ve K10, hizmetlere erişim ve hizmetlerden yararlanma konusunda sorunlarla karşılaştıklarını ifade etmiştir. Köken ülkesinde kalp hastalığı başlayan K7'nin göç öncesi omuz, sırt ve diz ağrısı, tansiyon rahatsızlıkları Türkiye'de devam etmektedir. K7 hastalandığında doktora gittiğinde kimliği olmadığı tedavi edilmediğini ifade etmiştir. K7 sağlık durumunu şöyle açıklamıştır:

Suriye'deyken kalp hastalığım başlamıştı. Tansiyon, sırtımda, dizlerimde ağrılar vardı. Omuzlarımda da hafif ağrılar oluyordu. Suriye'deki hastalıklarım devam ediyor. Tansiyon, boyun ve sırt ağrılarım var. Burada bağırsak ağrılarım da başladı. Hastalandığımda doktora gitmiştik. Kimliğim olmadığı için tedavi etmemişlerdi.

(K7, 74; Suriye)

69 yaşındaki Suriye kökenli kadın katılımcı K10 ise sağlık hizmetlerine erişim ve hizmetlerden yararlanma noktalarının ikisinde de sorunlar yaşadığını ifade etmiştir. K10 hastalandığında randevu alamadığını, istenen karmaşık prosedürleri yerine getirmekte zorlandığı için sağlık kurumlarına erişim sorunları yaşadığını ifade etmiştir. Köken ülkesinde hastalandığında sorunsuz biçimde sağlık kurumlarına erişebildiğini ve hizmetlerden yararlandığını ifade eden K10, göç sonrası sağlık kurumlarına eriştiğinde ise yabancı uyruklu olduğu için sağlık personelinin ilgisizce tedavi ettiğini belirtmiştir. K10 söz konusu durumu şöyle açıklamıştır:

Hastaneden randevu almak için arıyoruz cevap vermiyorlar, hastayım tedaviye ihtiyacım var ama randevu almamı istiyorlar, bir sürü anlamadığım işlem yapmamı istiyorlar. Astımdan nefesim daralıyor, böbrek hastalığım var. Astımdan nefesim daralıyor hastaneyi aradım ama cevap vermediler. Suriye'deyken nefesim daraldığında, rahatsızlandığımda doktorlar hemen tüm sağlık önlemlerini alıp beni iki günde müşahede altına almışlardı ama burada Suriyeli olduğumuz için tedavide ilgisizlik, muhatap olmama var.

(K10, 69; Suriye)

Kazakistan kökenli 72 yaşındaki katılımcı K3 köken ülkesinde yaşa bağlı tansiyon hastası olduğunu, bunun dışında başka rahatsızlıklarının da olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı Türkiye’de sağlık hizmetlerinden memnun olduğunu ve bu konuda hiçbir şikayetinin olmadığını ifade etmiştir. Buna karşın vatandaş olamadığı için eşi rahatsızlandığında eczane ve SGK’den yardım alamadığını ifade etmiştir. K3 konuyu şu şekilde açıklamıştır:

...evet, yıllardır tansiyonum var çok, hipertansiyon, bazen çok yükseliyor. Böbrek hastalığım da vardı. Böbreğimde böbrek taşı gibi bir şey vardı, 4-5 senedir var. Bir gözümde de ameliyat oldum. Yani, merdiven çıkamıyorum, evde yaşayabiliyorum, temel işlerimi görebiliyorum ama dışarıya çıkamıyorum, markete, eczane gibi yerlere gidemiyorum. Markete hiç gidemiyorum. Çocuklarım gidiyor. Hastaneye gittiğimde çok iyi bakıyorlar, şikâyetim hiç olmadı, eşime de iyi bakıyorlar. SGK sadece bize bez vermedi, Ürolojiye gittik, üroloji rapor verdi beze ihtiyacımız olduğunu yazan, eczaneye gittik, vatandaş olmadığımız için eczaneden verilmeyeceğini söylediler, SGK’de yabancı, oradan gelmiş bu hastalığıyla, hastalığı Kazakistan’da çıkmış dediği için yardım ettiler, Kazakistan’da bez kullanmıyorduk, eşim 2 ay kaldı, felç geçirdi, yürüyemiyor, konuşmıyor, gezemiyor, hiç konuşmıyor.

(K3,72; Kazakistan)

Rusya kökenli 61 yaşındaki katılımcı E1 köken ülkesi ve Türkiye’deki sağlık sistemini değerlendirirken benzer ve farklı yönleri değerlendirilerek Türkiye’deki sağlık sisteminden memnun olduğunu ifade etmiştir. Köken ülkesinde sağlık hizmetlerinden yararlanma noktasında liyakatsizliği vurgulayan E1, köken ülkesinde tedavi işlemleri için gittiği sağlık kurumlarındaki hizmet sunumundan memnun olmadığını; karşılaştığında Türkiye’deki sağlık sistemi ve hizmet sunumunun daha iyi olduğunu düşündüğünü ifade eden E1, sağlık hizmetlerinden yararlanmaya ilişkin düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır:

Ayaklarım ağrıyordu, bacaklarım o zaman da. Orada hastanede güzel bakmadılar, zorluk vardı, orada da sıra alıp uzun süre bekliyordun. Orada da randevu alıyorsun, bir aydan sonra randevu veriyorlar. Şimdi çok zorlaştı orası, hastaneye gitsen her şey parayla, ilaç alıyorsun, doktora gidiyorsun, doktor parayla. Orada ultrason, röntgen her şeye para. Buranın özeli gibi. Orada Rusya’da hastaneye parayla gidiyorsun, burada devlete gitsen sana parasız bakıyor. Burada özele gittiğin zaman para harcadığın

zaman nasıl bakıyorlar, devlete gittiğinde salıyorlar ya orada da para sıkıştırdığın zaman, ondan iyisi yok. Devlette burada para ödemiyorsun. Sovyet'te bedavaydı. Hastane vardı, doktorlar vardı, ekonomik gücü iyiydi Rusya'nın (Sovyet dönemini kastediyor). Rusya'da aç kalanlar vardır, emekliyen çok zorlaşıyor.

(E1,67; Rusya)

Kırgızistan kökenli katılımcı sağlık hizmetlerini değerlendirirken köken ülkesinde ücretli sağlık hizmetlerine değinmiş; sağlık sigortası sisteminin farklılığını belirtmiştir. Katılımcı söz konusu durumu şu şekilde açıklamıştır:

Orada hastaneler ücretliydi, ödüyorduk, yani devlet olarak buradaki gibi hastane yoktur orada yani. Yani devlet hastanesi var da ücretini alıyorlar orada. Buradaki gibi değil sigorta. İlaçlar da öyle ücretini veriyorduk.

(K5, 65; Kırgızistan)

Literatür incelendiğinde göç etmiş kadın yaşlıların erkeklere göre daha fazla rahatsızlık yaşadığını ve risk altında olduğunu ortaya koyan birçok çalışma bulunmaktadır. (Krobisch, Gebert, Gül, & Schenk, 2021; Trappolini & Giudici, 2021; Debesay, Nortvedt, & Langhammer, 2022) Bu çalışmaların aksine göç etmiş yaşlı bireylerin hastalık durumlarını cinsiyet yönünden inceleyen bazı araştırmalarda ise kadınların erkeklere göre daha az rahatsızlığa yakalandıkları saptanmıştır. 28 Avrupa ülkesinde göç etmiş ve yerleşik bireylerden oluşan 233,117 kişinin sağlık kayıtlarının incelendiği bir araştırmada orta ve ileri yaşlı kadın göçmenlerin erkeklere oranla daha az sağlık sorun yaşadığı tespit edilmiştir (Vonnelich, Bremer, Knesebeck, & Lüdecke, 2021). Benzer şekilde göç sonrası kadın yaşlıların kendilerini erkek yaşlılara göre daha sağlıklı tanımladığı başka bir çalışma da bulunmaktadır (Kobayashi & Prus, 2012). Bu araştırmada ise her iki bulguyu ortaya koyan araştırmaların aksine göç sonrası sağlık sorunları yaşama konusunda cinsiyet yönünden kadın ve yaşlı erkek sığınmacılar arasında önemli bir farklılık görülmemiştir. Cinsiyet yönünden yakın sayıda yaşlı yeni hastalık bildirmiştir. Bunların yanı sıra az sayıdaki katılımcı göç sonrası Türkiye'de yeni hastalıklarının ortaya çıktığını ifade etmiştir.

Katılımcı K3 yaşlılığa bağlı fiziksel kısıtlılıklar dışında tansiyon ve böbrek hastalığının köken ülkesinde ortaya çıktığını ve Türkiye’de devam etmekte olduğunu belirtmiştir. Katılımcı göç sonrası sağ gözünde görme kaybı oluşmaya başladığını ifade etmiştir. Görme kaybının olası nedenleri üzerine konuşulduğunda ‘sıkıntı, stresten olabileceğini ifade etmiştir. Görme sorunu için hastaneden randevu aldığını ifade eden K3 sağlık durumu deneyimini şu şekilde açıklamıştır:

...Türkiye’ye geldikten sonra çıktı bu hastalık. Kazakistan’da yoktu. Türkiye’de göz hastalığım ortaya çıktı, görmeyi burada kaybettim. Sağ göz ameliyatımı burada oldum. Tansiyonum normalde Kazakistan’da da vardı, ama burada arttı, tansiyonum için tansiyon ilacı kullanıyorum. Böbrek hastalıklarım için randevu aldım, randevu alabildim, sorun yaşamadım, bir ay öncesi için ama eşimden dolayı gidemedim. Göz yer değişikliği, sıkıntı stresten olabilir, gözünden et geliyor dedi, eti aldılar, bir ay sonra da katarakt için gideceğim.

(K3,72; Kazakistan)

Köken ülkesinde de rahatsızlıklar yaşadığını ifade eden Kırgızistan kökenli 65 yaşındaki kadın katılımcı K5, göç sonrası Türkiye’de gözüyle ilgili sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Köken ülkesinde şeker hastalığı yaşadığını belirten Suriye kökenli 65 yaşındaki kadın katılımcı K9 da göç sonrası görme bozukluğu, kansızlık, fıtık gibi yeni rahatsızlıklarının ortaya çıktığını ifade etmiştir:

Oradayken de hastaydım ama göz kızarması burada çıktı, sol gözüm biraz şey oldu.

(K5, 65; Kırgızistan)

Suriye’deyken şeker hastalığım vardı. Buraya geldikten sonra bel, diz ağrısı, tansiyonum çıktı. Kansızlık ve gözlerim de bozuldu, tansiyonum, fıtık, kansızlık çıktı. Fıtık için bir fizyoterapistle görüştük. Seansı 200 Tl’ymiş. Param olmadığı içi tedavi olamadım. Gözlerim bozuldu.

(K9, 65; Suriye)

Suriye kökenli 74 yaşındaki kadın katılımcı K7 köken ülkesindeki hastalıklarının devam ettiğini, bunun dışında hastalandığında doktora gittiğinde kimliği olmadığı için tedavi edilmediğini ifade etmiştir. Katılımcı deneyimini şu şekilde açıklamıştır:

Hastalandığımda doktora gitmiştik. Kimliğim olmadığı için tedavi etmemişlerdi. Suriye'deki hastalıklarım devam ediyor. Tansiyon, boyun ve sırt ağrılarım var. Burada bağırsak ağrılarım da başladı.

(K7, 74; Suriye)

Fiziksel ve bedensel sağlık yaşam kalitesini düşüren bir diğer nedendir. Doğuştan vücut ve uzuv küçüklüğü olan 75 yaşındaki Özbekistan kökenli kadın katılımcı K6 durumun hareket ve eylem kabiliyetini azalttığını, bu duruma bağlı zorluklar yaşadığını ifade etmiştir. Pieterse ve Ismail (2003) Ruandalı sığınmacılarla gerçekleştirdikleri çalışmada 70 yaş üzeri ve kadın sığınmacı olmanın düşük eylem kabiliyeti, düşük sağlık düzeyi, düşük beslenme gibi dezavantajlı durumlarla karşılaşma olasılığının artırdığını saptamıştır. K6 köken ülkesindeyken bedensel durumu nedeniyle ileri yaşlarda günlük işlerini yapmakta zorlandığını, bu durumun Türkiye'de de devam ettiğini ifade etmiştir. Köken ülkesi ve Türkiye'de sağlık hizmetlerine ilişkin değerlendirmesinde ise sağlık hizmetlerine erişimde herhangi bir sorun yaşamadığını ifade eden K6 konuyu şu şekilde açıklamıştır:

Yaşlı olduğum için bir yerden sonra kendi işlerimi yapamamaya başladım. Kısa olduğum için ocağa yetişme, yemek yapma, raflara erişme gibi sorunlar yaşıyordum. Eşim vefat ettiğinde bir başıma kaldım. Akrabam kalmadı ben tek başıma kaldım. Akrabalarım başka yerlerdeydi. Hastalandığımda ilacı kendim gidip alırdım. Sorun yaşamazdım. Yaşlılık zor. Yemek yapıyorum kazan üzerime düşecek, lavaboya uzanamıyorum, çeşmeyi kapatmak için kaşık uzatıyorum. Kendi kendime yıkanamıyorum. Sıkılıyorum, yapacak bir şey yok her zaman konuşacak birisi de yok. Kulağım ağır işitiyor, gözlerimde katarakt var, üşüyorum, ameliyat olacaktım vazgeçtim (korktuğu için). Bir şey yediğimde midem ağrıyor. Sağlık sorunlarım zorluyor. Hatıram²⁰ kalmadı oğlum hatıram.

(K6, 75; Özbekistan)

Kazakistan kökenli 63 yaşındaki kadın katılımcı K1 ise mevcut hastalıklarını yaşa bağlı olarak yorumlamış, yaşından dolayı hastalıklara yakalanmasının normal olduğunu, fazla kilolarından dolayı kendisini suçladığını ifade etmiştir. Sağlık hizmetlerine erişim ve hizmetlerden yararlanma sorunu yaşamadığını belirten K1 şu açıklamada bulunmuştur:

²⁰ Hafıza.

Tansiyon hastasıyım, hastaneye onun için gidiyorum zaten. Dizlerim bazen ağrıyor ama çok gezmesem ağrımıyor. Kilom çok. Kendimi suçluyorum. Tansiyon dışında bir şey yok Kazakistan'dayken vardı bu hastalıklar, her iki hastalığım da. Yaş var ya o yüzden. Bir şey diyemiyorum, zaman gelince ağrıyacak tabii, normal o.

(K1, 63; Kazakistan)

Göç sonrası ailesi bölünmüş olan yaşlı sığınmacıların tamamı çocukları, torunları gibi aile üyelerine yönelik özlem duyduklarını, köken ülkede kalan aile üleriyle birleşmek istediklerini ifade etmiştir. Bu noktada varış sonrası ortaya çıkan sağlık problemi olmadığını ifade edenler de dâhil olmakla birlikte kayıplar ve ayrılıklar bağlamında yaşlı sığınmacıların göç sürecinden ruhsal olarak olumsuz olarak etkilendikleri söylenebilir. Eski-yeni yaşam, göç öncesi süreç, hareketlilik süreci ve yeni yaşama ilişkin değerlendirme ve sorunların ifade edilmesi aşamalarında da katılımcıların yaşadıkları duygu durum değişiklikleri bu yorumu destekler niteliktedir. Özellikle göç öncesi travmatik süreç, mevcut yaşantıya alışma ve ihtiyaçlarını eden yaşlı sığınmacılar duygulanmış ve sık sık duygu geçişleri yaşamıştır. Bu bakımdan ruh sağlığının yaşlı sığınmacılar özelinde üzerine önemle durulması gereken bir nokta olduğu ifade edilebilir.

3.3.4. Ekonomik Sorunlar ve Ekonomik Sorunlara Yönelik Çözüm Yolları

Gereksinim sahibi yaşlıların ekonomik durumlarının yükseltilmesi, bu kişilere yönelik maddi destek kaynaklarının oluşturulması ve minimum yaşam standartlarının sağlanması noktalarında ekonomik refah hizmetlerinin bulunulan ülkedeki derinliği ve uygulanışı etkili olmaktadır. Araştırma kapsamında değerlendirildiğinde görüşülen katılımcıların tamamının göç sonrası gelir kaybına uğradığı görülmüştür. Göç hareketini köken ülkedeki kırsal bölgeden Türkiye'de kentsel bölge eksenine doğrultusunda gerçekleştiren Eski Sovyet ülkeleri kökenli sığınmacılar, köken ülkelerinde yaşamakta oldukları kırsal bölgelerde gereksinimlerinin çoğunu kendilerinin karşıladıklarını, özellikle temel gıda malzemelerini kendilerinin ürettiğini, emeklilik hakkı elde edip maaş sahibi olduklarını; Türkiye'ye göç sonrası ise kentsel yaşamda yeni giderlerinin ortaya çıktığını, köken ülkelerinde yeterli olan emekli maaşlarının Türkiye'de hayli düşük meblağa tekabül ettiğini ifade etmiştir. Bu katılımcıların çok düşük meblağda

olsa da köken ülkeden gelirleri bulunmaktadır ve tümü hiçbir yerden ekonomik destek almadığını ifade etmiştir. Bütün ekonomik sorunlarını ve gereksinimlerini çocukları halletmektedir. Bu bakımdan ekonomik olarak çocuklarına tam bağımlı durumdadırlar. Suriye kökenli katılımcılar da diğer katılımcılara benzer biçimde ekonomik olarak birlikte yaşadıkları çocukları ve aile üyelerine bağımlı durumdadır. Diğer gruptan farklı olarak bu gruptaki katılımcıların köken ülkelerinden hiçbir geliri yoktur. Bu katılımcılar ekonomik destek hizmetlerine erişim ve bu hizmetlerden yararlanabilme konusunda bürokratik engellerle karşılaştıklarını ifade etmiştir.

Araştırmanın bu bölümdeki en önemli bulgusu bütün katılımcıların ekonomik olarak çocuklarına bağımlı olmalarıdır. Bu bulgu başka araştırmalar tarafından da desteklenmektedir (Choudhry, 2001; Chappell & Kusch, 2007). Bölüm başında belirtildiği gibi göç etmiş yaşlıların varış ülkesinde çocuk ve diğer aile üyelerine bağımlılık oranı varış ülkesinin refah hizmetlerinin derinlik ve kapsayıcılığıyla ilgilidir. Göç ve yaşlılığa yönelik kapsamlı refah hizmetlerinin bulunduğu ülkelerde yaşlı göçmenlerin çocuk ve yakınlarına ekonomik bağımlılığı diğer ülkelere göre daha azdır (Wangmo, 2010). Ekonomik sorunlarının çözümüne yönelik çevresel kaynaklar değerlendirildiğinde katılımcıların tamamının ekonomik sorunlar yaşadıkları, çocuklarının maddi desteğiyle yaşamlarını sürdürdükleri görülmüştür.

Köken ülkesi ve Türkiye'deki ekonomik durumu ile refah hizmetlerinden yararlanma noktasında E5, köken ülkesinde çalıştığı için gelir sahibi olduğunu ve ekonomik sorunlar yaşamadığını, aldığı maaşın kendisine yettiğini ifade etmiştir. Göç sonrası bu gelirini kaybedip eşi ve çocuklarıyla yaşamakta olan E5 Türkiye'de hiçbir yerden ekonomik olarak düzenli bir yardım almadığını, yalnızca COVID-19 pandemisine bağlı karantinanın başlatıldığı ilk günlerde oğluna PTT tarafından 1.000 TL maddi yardım yapıldığını ifade etmiştir. Ekonomik geliri olmamasına karşın iki oğlunun mobilyacılık sektöründe çalışmasına bağlı olarak maddi yardıma gereksinimi olmadığını ifade eden E5 söz konusu durumu şöyle açıklamıştır:

Oradayken de hiçbir yerden yardım almıyordum. Çalıştığım için hiçbir yerden destek almıyordum ama aldığım para bana yetiyordu, şoförlük yapıyordum. Maddi hiçbir sorun yaşamadım orada. Tek başıma çalıştığım

için aileye ben bakıyordum, o yüzden. Durumum ortalamanın altıdaydı. Paramı karıma, çocuklarıma harcıyordum. Bir yerden yardım almıyordum. Ama yine de işimden gelirim bana eşime, beş çocuğuma bir şekilde yetiyordu. Beş çocuğumu bu şekilde okuttum. (Göç sonrası ekonomik destek alıp almadığı sorulduğunda) Belediyeden hayır, kaymakamlıktan hayır, İHH'den hayır, hiçbir yerden yardım almıyoruz. Sadece pandemi karantinası başladığı sırada PTT'den 1000 TL oğluma yardım edildi, maddi destek verildi. Maddi olarak hiçbir şeye ihtiyacım yok, hiçbir şey. Maddi sıkıntı yaşamadım. İki oğlum var ikisi de çalışıp eve para getiriyorlar, eve harcıyorlar, Suriye'de bir kızım kaldı ona da para gönderiyoruz.

(E5, 61; Suriye)

Göç öncesi diğer katılımcı gibi ekonomik sorun yaşamadığını ifade eden Suriye kökenli 66 yaşındaki kadın katılımcı K8 göç sonrası diğer katılımcılara benzer biçimde ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. K8 göç öncesi iş gücüne katılım göstermediği için kendi geliri olmamıştır ancak eşinin geliriyle yaşamını sürdürebildiğini, “çocuklarını büyütmek” dışında maddi zorlukla karşılaşmadığını ifade etmiştir. Katılımcının göç öncesi kendi gelir kaynağı bulunmamakla birlikte eşiyile birlikte yaşaması ve eşinin geliri ekonomik zorluklar yaşamasını önlemiştir. K8 göç öncesi ekonomik olarak hiçbir yerden destek almadığını ifade ederek savaş başlangıcından sonra ailelere yiyecek yardımı yapıldığını ve bu yardımdan faydalandığını ifade etmiştir. Türkiye'ye geldikten sonra da herhangi bir yerden ekonomik yardım almadığını ifade eden K8 durumu şöyle açıklamıştır:

Suriye'deyken normal ev geçindirmek ve çocukları büyütmek dışında herhangi bir maddi zorlukla karşılaşmamıştım. Savaştan önce oradayken de hiçbir yerden yardım almıyorduk. Ama savaş başladıktan sonra ailelere erzak sepeti dağıtmaya başladılar. O dönemde erzak yardımı alıyorduk. Şu anda hiçbir yerden yardım almıyorum.

(K8, 66; Suriye)

Görüldüğü gibi her iki katılımcı da köken ülkelerinde herhangi bir refah hizmetinden yararlanmayı gerektirecek ekonomik sorunlarla karşılaşmadıklarını ifade etmiştir. E5 köken ülkesinde ekonomik destek almadığı gibi Türkiye'de birlikte yaşadığı iki oğlunun çalışmasına bağlı olarak ekonomik maddi desteğe gereksinimi olmadığı için destek almak amacıyla herhangi bir yere başvurmamıştır. K8 ise köken ülkesinde çatışmalardan önce görece iyi bir ekonomik duruma sahip olup çatışmalarla birlikte

maddi durumu kötüleşmiştir. Katılımcı başvurusuna rağmen Türkiye’deki ekonomik refah hizmetlerinden yararlanamamış; herhangi bir yerden destek alamamıştır ve çocuğunun ekonomik desteğiyle yaşamaktadır.

Katılımcı K7, köken ülkesinde de maddi durumunun kötü olduğunu, göç öncesi de yoksulluk içinde bulunduğunu ifade etmiştir. Yaşam koşulları yetersiz olmasına karşın Türkiye’deki yaşamını değerlendirirken köken ülkesindeki yaşantısıyla fark görmediğini belirtmiştir. Bu noktada köken ülkedeki yoksulluğun “Barınma Sorunu ve Barınma Sorununa Yönelik Çözüm Yolları” başlığında belirtildiği gibi döngüsel biçimde varış ülkesine de taşınabilmektedir. K7’nin deneyimine benzer biçimde Gustafsson diğ., (2021) de yoksul ülkelerde yaşayan yaşlıların göç sonrası yeni ülkede de göçmen grupları içerisinde en yoksul grupta yer aldıklarını saptamıştır. Katılımcı K7, köken ülkesi ve Türkiye’deki maddi durumunu şöyle açıklamıştır:

...Suriye’deyken de fakirdik. Parasızlık çok çektim. Ama her zaman çocuklarımın geleceğini düşünürdüm. İş sahibi olmalarını isterdim.

(K7, 74; Suriye)

Özbekistan kökenli 75 yaşındaki kadın katılımcı K6 ve Kırgızistan kökenli 63 yaşındaki erkek katılımcı E2 köken ülkelerinde emekli maaşıyla geçindiklerini ifade etmiştir. Her iki katılımcı da köken ülkelerinin ekonomik olarak Türkiye’ye göre çok daha kötü olduğunu ifade etmiştir. Köken ülkesinin ekonomik olarak Türkiye’den çok geride olduğunu, emekli maaşıyla geçindiğini ve buna karşın kendisinin çok kötü durumda olmadığını ifade eden K6 köken ülkesinde ekonomik olarak güç durumda olanlara yönelik bazı özel günlerde yiyecek yardımı yapıldığını belirtmiştir. Göç öncesi yaşamını kendisi sürdürebilip göç sonrası ekonomik olarak kızı ve damadına bağımlı duruma gelen K6, söz konusu durumu şöyle açıklamıştır:

Orası buradan yirmi yıl geride. Oradan düşün. Buraya göre kötü, emekli maaşımınla geçiniyordum. Buranın parasına göre çok çok küçük bir miktar. Başka bazen bayram gibi günlerde et dağıtırlardı getirip, yardım paketi gibi şeyler. Bunun dışında yaşlılar için bir şey verildiğini hatırlamıyorum. Yoktu. Ama çok kötü durumda değildin, aç açıkta değildim. Burada da oradan çok küçük gelirim var. Damadımınla kızım bakıyor burada.

(K6, 75; Özbekistan)

K6'ya benzer biçimde, köken ülkesinin ekonomik güçlükler yaşadığını ifade eden Kırgızistan kökenli 63 yaşındaki erkek katılımcı E2, ekonomik durumu açıklarken farklı birçok alana vurgu yapmış, köken ülkesinin ekonomik refah hizmetlerini yetersiz olarak değerlendirmiş, bu yüzden yardım almadığını ifade etmiştir. E2 de kırsal bölgede yaşaması ve emekliliğe bağlı olarak göç etmeden önce bu gelire geçinmiştir. E2 oğlu ve gelininin çalışmasına rağmen ekonomik gelirlerinin yetersiz olduğunu, göç sonrası borçlandıklarını, bu nedenle gelirin büyük kısmının bu borçların ödenmesine gittiğini ifade etmiştir. Buna bağlı olarak maddi yardıma gereksinimi olduğunu belirtmiştir. Kazakistan kökenli katılımcı K3 de yetersiz gelire sahip olduğunu açıklamıştır. Katılımcı göç öncesi ve sonrasına ilişkin söz konusu durumu şu şekilde açıklamıştır:

... Orada devlet sistemi iyi değildi, yok, orada da ağır oldu, ağırdı evladım. Orası Kırgız ülkesi evladım, doğum orda ettik, doğduk, orada ihtiyarladık, altmış üç yıl yaşadık orada. Hastane orada da ücretsizdi, yaşlı yardımды orada yok, yok, otobüse bedava binme yok, hiçbir şey yok. Ora fakir, fakir ülkesi, ilaç bulamıyorduk, çok ağır durum. (Göç sonrası) Şimdi eşimle bana biraz kömek²¹ etseler, eşimle bana biraz para. İşte ilacımız nerede lazımsa ilaç alalım, hepimiz oğlumun eline bakıyoruz, onun da borcu var, (kendi) evlatlarına bakıyor, evladım.

(E2, 63; Kırgızistan)

Kazakistan kökenli katılımcı E4 köken ülkesinde Türkiye'ye benzer biçimde yaşlılara yönelik yaşlılık maaşı ve emeklilik maaşının verildiğini; şu anda kısıtlı olsa da Sovyetler Birliği zamanında sosyal politikaların kapsayıcılığının daha fazla olduğunu ifade etmiştir. E4, çalışma yaşamını açıklarken belirttiği gibi birçok işte çalıştığını belirtmiştir. Katılımcı göç öncesi emekli olup bu gelire yaşamıştır. Göç öncesi ekonomik zorluk yaşamadığını belirten E4, ekonomik sorunlar ve hizmetlere ilişkin düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

Yaşlılık parası, emekli parası veriyorlar orada da yaşlılar için. Başka yok. Sovyet zamanındayken oradaki sistem iyiydi. Hastaneye gidiyorsun her şey bedava, bakıyor sana, lazımsa yatırıyor seni, ilaç veriyor. Şimdi bozuldu.

²¹ Yardım.

Mesela kadın doğum yaptığında bir haftadan önce her şey tamamlanmadan çıkarılmazdı hastanede. Kimsesiz kaldığında yaşlı devlete müracaat etse bakılırdı da bizde öyle şey yoktu, kimsesiz kalan yaşlı. Ya oğlu oluyor ya kızı oluyor mecbur bakacak.

(E4, 71; Kazakistan)

Köken ülkelerde gereksinim sahibi yaşlı bireylere yönelik destek mekanizmaları yalnızca kamu eliyle sağlanmayıp özel kişi ve kuruluşlar tarafından da sağlanmaktadır. Bu kuruluşlar yaşlıların sorun çözümü noktasında destekleyici bazı faaliyetler yürütmüştür. Bu noktada kamunun erişemediği ya da hizmet dışında kalan yaşlılara sağlanan destekle ilgili farklı köken ülkelerde farklı uygulamalar bulunmaktadır. Nitekim konuya ilişkin katılımcılar farklı açıklamalarda bulunmuştur.

Kırgızistan kökenli 65 yaşındaki kadın katılımcı K5, köken ülkesinde ekonomik yetersizlik yaşayan yaşlılara daha çok çevredeki insanların, hayırseverlerin ve varlıklı kişilerin destek verdiğini ifade etmiştir. Katılımcı konuyu şu şekilde açıklamıştır:

Hiç kimsesi, hiçbir şeyi olmayan yaşlılara köyde insanlar kömek ediyordu. O da kimler ediyordu, zenginler ediyordu, yardım geliyordu, un veriyorlardı, yağ veriyorlardı. Kendimiz de olduğunda komşumuz zor durumda veriyorduk sadaka olarak.

(K5, 65; Kırgızistan)

Göç öncesi yeterli gelir sahibi olduğunu ve bu nedenle ekonomik sorunlar yaşamadığı için refah hizmetlerine gereksinim duymadığını ifade eden Kazakistan kökenli 71 yaşındaki kadın katılımcı K2, köken ülkesinde yaşlılar için Türkiye'ye benzer biçimde emeklilik maaşı bulunduğu belirtmiştir. Katılımcı bunun dışında yaşlıları ekonomik yönden destekleyecek ek ekonomik destek uygulamalarının bulunmadığını, ekonomik zorluk yaşayan yaşlılara, K5'in açıklamalarına benzer biçimde, yerel toplumun ve yakınlarının destek olduğunu ifade etmiştir. K2 söz konusu durumu şöyle açıklamıştır:

Biz orada emekliydik, yani pek sıkıntı çekmiyorduk biz ama sıkıntı çekenler de vardı. Çalışanlar zaten aylık alıyordu. Ama hükümet böyle bir yardım böyle, çocuk parası veriyorlardı aydan aya, çalışsın çalışmasın vardı. Yaşlı için de emekli parası, başka bir şey yok. Dışarıda kalan kimsesiz yaşlılara

köyün şeyleri, yani köyün büyükleri onlar yardım ediyorlar. Ediyordu ya, konu komşu, ciğer²², akraba birileri destek oluyordu.

(K2, 71; Kazakistan)

Rusya kökenli 61 yaşındaki kadın katılımcı K4, köken ülkesinde ekonomik zorluklar yaşayan yaşlı bireylere kamu ve sivil toplumun birlikte destek olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı kamunun yaşlılık maaşı, ücretsiz sağlık hizmetleri gibi destekleri olduğunu; yetersiz kalındığında ise, kamu destek mekanizmaları bağlamında, akrabalarının ya da toplumun destek olduğunu açıklamıştır. K4 ekonomik yardımlara ilişkin köken ülkesindeki sistemi şu şekilde değerlendirmiştir:

Orada da Türkiye'deki gibi, gidiyorsun, sıra bekliyorsun. İlaçlara para veriyorsun, ilaçlara. Ücret yoktu doktora giderken ücret vermiyordun. Buradaki gibi devlet yaşlılara maaş veriyor. İhtiyaç sahibi oldu mu akrabaları oluyordu, bizde hiç kimsesi olmasa bir yakını çıkıyor, akrabaları bakıyor. Çok kötü olsa halk para toplayıp ona yardımcı oluyorlardı. Eğitim yardımı bedava kitap veriyorlardı.

(K4, 61; Rusya)

Rusya kökenli 67 yaşındaki katılımcı E1 köken ülkesindeki yaşlıları ekonomik olarak destekleyici refah uygulamalarını Türkiye'yle karşılaştırırken, benzer biçimde ücretsiz toplu taşıma araçlarından yararlanma, ilaç desteği ve benzeri kamu yardımlarının olduğunu ancak emeklilik sonrası gelirin hayli düşük olduğunu ifade etmiştir. E1 söz konusu durumu şu şekilde açıklamıştır:

Yaşlılara, hastalara bedava vardı, ilaç bedava, otobüs bedava. Ama emekli olsan emekli maaşı çok azdı.

(E1,67; Rusya)

Göç öncesi köken ülkedeki yaşlılar kamu ve hayırsever kişiler dışında refah sisteminin üçüncü bir ayağı olarak değerlendirilebilecek sivil toplum örgütlerinden de destek alabilmektedir. Bu örgütler evrensel olabileceği gibi ulusal ya da belirli bir topluluğun amacına özgülenmiş örgütler de olabilmektedir. Bu noktada Türkiye'ye göç etmeden önceki ülkeye de başka bir köken ülkeden gidip yaşayan ya da göç öncesi köken ülkesinde azınlık durumunda olan sığınmacıların kendi topluluk dernekleri bu dönemde

²² Kardeş.

sığınmacıların gereksinimlerini karşılanmasına yönelik yardım ve destekleyici uygulamalarda bulunmaktadır. Buna ilişkin katılımcı E1 şu açıklamada bulunmuştur:

Rusya'da dernek vardı. Bizim derneğimiz. Sorunlarımız olduğunda çözüyordu biraz, çözüyordu. İş tarafından iş buluyordu, yerli milletle anlaşmazlık olsa yardımcı oluyordu, okul tarafından çocukları okula göndermeye. Rusya'dan Türkiye'ye okusa yardımcılık ediyor şu anda da dernekler.

(E1 67; Rusya)

Ekonomik refah hizmetlerine erişim noktasında katılımcıların belirli sorunlarla karşılaştıkları görülmüştür. Katılımcıların bazıları ekonomik yardım alabilmek için başvuruda bulduklarını ancak yetkili makamlar tarafından kendilerine maddi yardımdan yararlanabilmeleri için birlikte yaşadıkları küçük çocuklarının olması gerektiğinin ifade edildiğini belirtmiştir. Başvuruda bulunmayan katılımcılar ise çevreden duydukları kadarıyla maddi destek alacaklarına inanmadıkları için başvuruda bulunmadıklarını söylemiştir.

74 yaşındaki Suriye kökenli kadın katılımcı K7 refah hizmetlerine erişim deneyimini açıklarken hiçbir kamu kurumundan destek almadığını, maddi yetersizliklerden dolayı kamu kurumuna başvurduklarında evde yaşayan torunu olmadığı için kendisine ekonomik destek verilemeyeceğinin söylendiğini ifade etmiştir. Bu noktada katılımcının kendisini ekonomik yönden güçlendirecek ekonomik yardıma erişemediğini söylemek olanaklıdır. K7 yararlandığı ekonomik refah hizmetlerini ve hizmetlere erişim deneyimini şu şekilde açıklamıştır:

Ne belediyeden ne başka bir yerden ne kaymakamlıktan ne de Kızılay'dan hiçbir yerden destek alamadık. Paramız olmadığı için kaymakamlığa gitmiştik, para yardımı için evde küçük çocuk olması gerektiğini söylediler. Bu şekilde para yardımı yapılmıyormuş. Torunum yok. Evde çocuk olmadığı için hiçbir yerden maddi destek alamıyoruz. Karantinaya girdiğimizde bile hiç paramız yoktu.

(K7, 74; Suriye)

Aynı ülke kökenli 66 yaşındaki kadın katılımcı K8 ve 70 yaşındaki erkek katılımcı E6, K7'ye benzer biçimde ekonomik güçlüklerle bağlı olarak destek almak için kamu kurumuna başvurduklarında birlikte yaşadıkları torunları olmadığı için destek

alamadıklarını ifade etmiştir. K8 göç ettiği ilk dönemlerde kendilerini komşularının desteklediğini ancak bu desteğin daha sonra kesildiğini belirtmiştir. K8 ve E6 şu anda hiçbir yerden yardım almadıklarını ifade etmiştir:

Yardım için kaymakamlığa gittik. Dul olduğumu, maddi desteğe ihtiyacı olan bir kadın olduğumu söyledim. Ama o bana küçük çocuğum olmazsa hiçbir destek sağlanamayacağını söyledi. Suriye'den ilk geldiğimizde komşular bize yardım ediyorlardı. Ama şu anda hiçbir yerden yardım almıyoruz, komşular da bir şey vermiyorlar.

(K8, 66; Suriye)

... hayır, küçük çocuğumuz olmadığı için başvurduğumuzda hiçbir resmi makamdan yardım alamadık.

(E6, 70; Suriye)

Yaşlı sığınmacılar için minimum yaşam standardının sağlanmasına yönelik maddi yardımlara ilişkin üzerinde durulması gereken noktalardan birisi de ülkeler arası bürokratik ve yasal engellerdir. İş gücü ve emeğin evrenselliği düşünüldüğünde çalışma yaşamını göç öncesi köken ülkede tamamlayıp emeklilik hakkı elde eden ve emeklilik geliri olan yaşlılar, göç sonrası yasal düzenleme ve yaşlı sığınmacıların ekonomik kayba uğramasını önleyici refah politikalarının eksiliğinden dolayı köken ülkede elde ettikleri emeklilik hakkını kaybetmekte ve gelir kaybına uğramaktadır. Konuya ilişkin bazı katılımcılar köken ülkelerindeyken emekli maaşına sahip olduklarını, göç sonrası Türkiye'nin emeklilik sistemine entegre olmak istediklerini ancak yasal engellerle karşılaştıklarını ifade etmiştir. Konuya ilişkin E3 ve E6 şu açıklamalarda bulunmuştur:

Biz kimlik alamadık. Oturma izinleri süresiz bizim. Onun için oradaki emekli paramı ben burada alamıyorum (burada emekli olmayı kastediyor), oradaki çalıştığım 25 yıl diyordum ya, göstermişim hani, onu da burası kabul etmiyor. Burası oradaki çalışmayı kabul etmiyor. Ben şimdi çalışmıyorum, öyleleri var ki orada da emekli olamadı, burada da emekli olamadı. Şimdi kanun değişti ya, önceden 40 yaşında emekli oluyorlardı, şimdi 65'i koydu adam. 40 yaştan yukarı kimseyi de işe almıyorlar burada. Burada 40 yaşından sonra sen git, işe çok zor girmek, çalışmak istesen de çalışamazsın. Ne olacak, Allah bilir.

(E3,67; Kazakistan)

Terzilikten önce sağlık sektöründe çalışıyordum. Emekli olmuşum. Savaş sırasında emekli maaşım kesildi. Burada da emekli maaşı vermiyorlar.

(E6,72; Suriye)

Kazakistan kökenli 72 yaşındaki kadın katılımcı K3, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmaması nedeniyle yardım alamadığını ifade etmiştir. Katılımcı, kendisinden daha önce göç etmiş kızı ve damadının Türkiye’de ev sahibi olmasının kendisinin ekonomik destek alamamasına neden olduğunu belirtmiştir. Ekonomik olarak refah hizmetlerine erişim sorunu yaşadığını ve ekonomik güçlük yaşadığını ifade eden K3, göç sonrası başkalarına yardım edildiğini duyduğunu ancak kamu tarafından kendisine hiçbir yardımın yapılmadığını belirtmiştir. Bu noktada K3’ün ekonomik olarak yaşlı sığınmacıları destekleyici refah hizmetlerine erişemediği görülmektedir. Eşi hasta olan K3, eşinin tedavi sürecinde gereksinim duyduğu malzemelerin sağlanması konusuna da ekonomik destek almak için bir kamu kurumuna başvurduklarını ancak yardım alamadıklarını ifade etmiştir. Katılımcı K3 ekonomik desteğe erişim deneyimini şu şekilde ifade etmiştir:

Türkiye’de hiçbir yerden maddi bir gelirim yok, devlet yardımı da verilmiyor. Eşimin de yok. Kazakistan’dan gelirim var. Kazakistan’dan gelen emekli maaşım var sadece. Onunla yaşıyorum. Çok zor yetiştiriyoruz. Sadece gelinime hastalık (COVID-19 pandemisini kastediyor) döneminde bin lira yardım yaptılar, bana ve eşime hiçbir yardım yapmadılar. İki yıldır hiçbir yardım almadık, belediye ve kaymakamlığa başvurmadık neden dediler ki “kimin evi var onlar başvuramıyor”, evi olanlara yardım etmiyorlarmış, bir de kimlik numaramız olmadığı vatandaş olduğum için yardım etmediler, SGK’ye eşim için bez almaya gittiler gelinimle oğlum, SGK’dekiler ‘yabancı uyruklu olduğunuz için yardım olmuyor’ dediler, ben anlamadım, herkes alıyor, kimden sorsam biz yardım alıyoruz, biz bez alıyoruz, diyorlar da bize hiçbir şey demiyorlar, siz yabancısınız diyorlar, vermiyorlar yani.

(K3,72; Kazakistan)

Sığınmacılık ve yaşlılık açısından düşünüldüğünde yaşlı sığınmacıların refah hizmetlerine erişimi konusunda iki temel sorunun bulunduğu söylenebilir. Bunlardan ilki varış ülkesinde sığınmacılık ve yaşlılığa ilişkin refah hizmetlerinin bulunmaması ya da yetersiz olmasıdır. İkinci nokta ise ülkelerin mevzuatında var olan hizmetlerin pratikteki uygulanış ve sunumunda yaşanan sorunlardır. Bu noktada refah hizmetlerinin kapasitesi, yaşlı sığınmacılara ulaştırılabilmesi ve yaşlıların erişimi önem taşımaktadır. Refah hizmetleri ve sosyal yardımlarının spesifik konu ve sorunlara özgülendiği ve

bunları kapsadığı göz önüne alındığında yaşlı sığınmacıların yaşlılık ve sığınmacılık durumlarının doğası itibarıyla teorik olarak farklı birçok noktada refah hizmetlerinin çatısı altına girdikleri söylenebilir. Bu bağlamda refah hizmetlerine erişim ve hizmetlerden yararlanabilme yaşlı sığınmacıların minimum yaşam standardını yakalayabilmeleri için kritik öneme sahiptir. Görüşmeler sırasında katılımcıların göç öncesi ve sonrası gereksinimleri ve refah hizmetlerinden yararlanma durumları incelendiğinde katılımcıların göç öncesi süreçte köken ülkelerinde gelir sahibi olmaları nedeniyle yaşlı yoksulluğunun önlenmesine yönelik koruyucu ve önleyici refah hizmetlerinden yararlanmadıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Katılımcıların tamamı hâlihazırda Türkiye’de kamu sektöründen herhangi bir ekonomik destek almadıklarını ifade etmiştir. Bu bulgu Yaylagül ve Aslan (2020) tarafından Mersin’de 55 yaş ve üzeri 20 Suriye kökenli katılımcı ile, Taşcı (2021) tarafından İzmir’de yaşayan 60 yaş üzeri 20 Suriye kökenli katılımcıyla gerçekleştirilen çalışmada da benzer biçimde saptanmıştır. Söz konusu araştırmalarda da yaşlı sığınmacıların ekonomik sorunlar yaşadıkları görülmüştür. Türkiye’deki yaşlılara yönelik ekonomik olarak refah düzeyini artırıcı hizmetler göz önüne alındığında katılımcıların söz konusu refah hizmetlerine erişmek amacıyla gittikleri kurumlardan geri çevrilme, refah hizmetlerine ilişkin yetersiz bilgiye sahip olma ya da refah hizmetlerinin ekonomik yardımlar noktasında yaşlı sığınmacıları yetersiz bilgilendirmesi ve bunlara bağlı hizmetlerden yararlanamama gibi refah hizmetlerine erişim sorunları yaşadıkları görülmüştür.

3.3.5. Dil ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Yolları

Dil engeli başka bir ülkeye göç eden bütün sığınmacı gruplarında karşılaşılan genel sorunlardan birisidir. Yaşlı sığınmacılar bu noktada yaşları itibarıyla özel bir konumda bulunmaktadır. Dil öğrenmedeki başarının yaşa bağlı olarak değişebildiği ve daha genç yaştaki bireylerin dil öğrenmede yetişkinlere göre daha başarılı olduklarına ilişkin çalışmalar bulunmakla birlikte (Hu, 2016; Ozfidan & Burlbaw, 2019; Sang 2017); bazı araştırmalar bunun aksine yetişkin bireylerin dil öğrenmede yaşa bağlı olarak farklı stratejiler geliştirdiklerini ve daha gelişmiş akıl yürütme, soyut ve analitik düşünme gibi özelliklerden dolayı yeni dilin sözcüklerini öğrenmede genç yaştaakilere göre daha başarılı olduklarını (Dörnyei, 2009), yaş farkının ve ileri yaşın dil öğrenme kapasitesini

etkilemediğini ortaya çıkarmıştır (Marinova-Todd, Marshall, & Snow, 2000). Dile hâkimiyet ve dil yetkinliği sorunu literatürde çokça vurgulanan ve göç sonrası yeni ülkede yaşanan kritik sorunlardan birisidir. Nitekim göçmen grupları içinde yer alan yaşlı bireylerin dil sorununu güçlü bir biçimde deneyimledikleri bilinmektedir (Lee, 2007).

Araştırma kapsamında değerlendirildiğinde katılımcıların farklı düzeylerde Türkçe bildikleri görülmüştür. Hiç Türkçe bilmeyen katılımcılar olduğu gibi yüksek düzeyde Türkçe öğrenebilmiş yaşlı sığınmacılar da bulunmaktadır. Katılımcıların köken ülkeleri bazında değerlendirme yapıldığında Suriye kökenli katılımcıların tamamı ve Kazakistan kökenli ve Özbekistan kökenli birer katılımcı Türkçeyi hiç bilmediklerini ya da çok zor anladıklarını ifade etmiştir.

Varış ülkesindeki yerleşik toplumla etkileşime girilmemesi, dil öğrenmeye yönelik etkinliklerin yokluğu, vaktin çoğunun ev içinde geçirilmesi, aile ile yaşamaya bağlı olarak yeni bir dil öğrenmeye gerek duyulmaması, gettolaşma ve benzeri biçimde sığınmacıların yoğunlukta oldukları yerlerde yaşaması ya da buralarda yaşamaya itilmeleri gibi birçok neden yaşlı sığınmacıların yeni dili öğrenmesini engellemektedir. 74 yaşında Suriye kökenli kadın katılımcı K7 hiç Türkçe bilmediğini, Türkçe bilmediği için insanlarla anlaşamayacağını düşündüğünü belirtmiştir. K7 dışarı çıkmadığı için Türkçe bilmemesinin sorun yaratmadığını ancak insanlarla etkileşime girseydi sorun yaşayacağını düşündüğünü ifade etmiştir:

Ben Türkçe hiç bilmiyorum, ne konuşulduğunu anlamıyorum, kendim de konuşamıyorum. Bu yüzden Türkçe konuşanlarla anlaşamam. Dışarıya hiç çıkmıyorum. Dil sorunun bu yüzden hiç olmadı ama dışarı çıksaydım, insanlarla muhatap olsaydım sorun olurdu.

(K7; 74; Suriye)

Türkiye’de yerleşik toplumla etkileşime girmemesi, Suriye kökenli 61 yaşındaki erkek katılımcı E5’in de Türkçe öğrenmesini engellemiştir. E5, K7’ye benzer biçimde Türkçe bilmediğini ve çevresinde Türk olmadığı için bu durumun sorun yaratmadığını ifade etmiştir. Konuya ilişkin Katılımcıların yerleşik toplumla etkileşime girmeme stratejilerine “Uyum ve Kültür Sorunlar ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Yolları”

başlığında yer verilmiştir. E5 görüşmeler sırasında da ev dışına nadiren çıktığını, zamanının çoğunu ev içinde geçirdiğini vurgulamıştır. E5 insanlarla, yerleşik toplumla muhatap olmadığı için Türkçe öğrenmediğini ve öğrenmeye çalışmadığını şu şekilde ifade etmiştir:

Türkçe hiç konuşmuyorum. Etrafımda Türk olmadığı için şimdiye kadar benim için sorun olmadı. Türkçeyi öğrenmeye de çalışmadım. Hiç kimseyle muhatap olmadığım için öğrenmedim Türkçe.

(E5, 61; Suriye)

Yaşlı bir kadın olduğunu ve yaşından dolayı dil öğrenemeyeceğini ifade eden aynı köken ülkeden 66 yaşındaki kadın katılımcı K8, diğer katılımcılara benzer biçimde Türkçeyi hiç bilmediğini, bu durumun problem yarattığını ifade etmiştir. K8 dil deneyimini şu şekilde ifade etmiştir:

Evet, tabii ki Türkçeyle ilgili sorunlarla karşılaşıyorum. Türkçe hiçbir şey anlamıyorum. Yaşlı bir kadını zaten. Yaşımdan dolayı bu saatten sonra hiçbir dili de öğrenemem.

(K8, 66; Suriye)

Suriye kökenli katılımcıların hiç Türkçe bilmemeleri, yerleşik toplumla bütünleşmelerini olumsuz yönde etkilemiştir. Katılımcılar dil sorununu yerleşik toplumla “muhatap olmayarak” çözmek durumunda kalmıştır. Araştırmacının gözlemleri ve yaşlı bir kadın olduğu için istese de dil öğrenemeyeceğini ifade eden K8’in dil konusundaki açıklaması, Türkçe bilmeyen katılımcıların dil öğrenme konusunda umutsuz olduklarını göstermektedir. Pot, Keijzer ve Bot (2020) Hollanda’da yaşayan yaşlı 42 Türk göçmenle gerçekleştirdikleri araştırmada katılımcıların karşılaştıkları dil sorunlarının, dil öğrenmelerine yönelik umutsuzluk, güvensizlik, bütünleşme ve varış ülkesinde sosyal ilişkiler kurmada başarısızlık ve ardıl birçok sorun yarattığını saptamıştır. Araştırmada aynı zamanda dil bilmeme nedeniyle varış ülkesinde yalnızca kendi topluluğu ve kendi dilini bilen göçmenlerle sosyal ilişki ağı geliştirip yerel halkla ilişki kurmanın göç etmiş yaşlıları dil konusunda çevresine güçlü bir biçimde bağımlı hale dönüştürdüğü görülmüştür. Bu nokta, mevcut araştırmadaki hiç Türkçe bilimeyen katılımcıların dil deneyimlerine ilişkin bulgularla benzerlik göstermektedir.

Kazakistan kökenli 72 yaşındaki K3 ve Özbekistan kökenli K6, diğer eski Sovyet ülkesi kökenli katılımcıların aksine Türkçe konuşmakta ve anlamakta zorluk yaşadıklarını ifade etmiştir. Nitekim söz konusu durum görüşmeler sırasında da gözlemlenmiştir. K3 ev içinde Rusça; K6 ise Türkçe yerine Özbekçe konuştuğu için Türkçe anlamakta zorlandıklarını ifade etmiştir. Söz konusu iki katılımcının, açıklamalarının yanı sıra, sağlık durumlarının benzerliği, yakın yaşlarda olmaları, her ikisinin de zamanlarını yalnızca ev içinde geçirdikleri göz önüne alındığında, bu faktörlerin katılımcıların Türkçe öğrenmelerini ya da mevcut Türkçe bilgilerini geliştirmelerini engellediği söylenebilir. Nitekim bu katılımcılar ile eski Sovyet ülke kökenli katılımcılar arasındaki ilgili başlıklarda ele alınan biyopsikososyal farklılıklar bu durumu destekler niteliktedir. Dil sorununa ilişkin katılımcılar K3 ve K6 şu açıklamalarda bulunmuştur:

Hiç Türkçe anlamıyorum. Rusça biliriz biz. Rusça konuşulduğunda anlarım. Gelinim dışarı çıktığı, çalışıp insan gördüğü için Türk dilini öğrenebildi. Ben sadece evin içindeyim. Tüm günüm evin içinde. Evin içinde olduğum için Türk dilini öğrenemedim. Evde Rusça konuşuyoruz, farklı dilde. Bu yüzden öğrenme imkânım olmadı. Hastaneye gittiğimde gelinim bazen de oğlum benimle birlikte geliyor. Onlar tercüme ediyorlar, derdimi hep gelinim anlatıyor, tek başına hiçbir yere çıkmıyorum, markete bile gitmiyorum, sürekli eşimle evdeyim.

(K3,72; Kazakistan)

Benim orada hiç yakınım olmadığı için Türkçeyi de çok konuşmuyordum. Buraya geldiğimde de burada konuşulan Türkçeyi çok zor anlıyorum, bilmiyorum, çok zorlanıyorum, damadım yardım ediyor.

(K6, 75; Özbekistan)

Dil sorunu yaşayan katılımcılar yaşamlarının büyük çoğunluğunu ev içinde geçirdiklerini, ev dışına genel olarak hiç çıkmadıklarını, yerel halkla iletişim kurmadıklarını ifade etmiştir. Buna bağlı olarak kendi aileleri dışında yerel halkla iletişim kurmamaları dile bağlı sorunları bu katılımcılar için ortadan kaldırmıştır. Burada şu nokta önem taşımaktadır, bu kişilerin dil sorunu yaşamamalarının nedeni olan sosyal ilişkilerin kurulmaması görünürde dil sorununa geçici bir çözüm getirirse de toplumsal izolasyon, bütünleşme ve uyum sorunları, bağımlılık yaratma, bunlara bağlı diğer ruhsal sorunlar, refah hizmetlerine ilişkin bilgisizlik gibi birçok sorun yaratma olasılığı taşımaktadır. Nitekim destek mekanizmalarına bakıldığında katılımcıların dil

başta olmak üzere sorun çözümünde çocuklarına bağımlı durumda oldukları görülmektedir. Araştırmanın dil-bağımlılık bağlamındaki bulgularına benzer biçimde Boutmira (2021) Kanada'ya sığınmış sığınmacı 55 yaş ve üzeri 6 Suriye kökenli sığınmacıyla gerçekleştirdiği çalışmada, katılımcıların tümünün dil sorununu deneyimlediklerini ve dil engelinin yaşlı sığınmacıların Kanada'yla bütünleşmesi ve uyum sağlamasını engelleyip toplumsal izolasyona neden olduğunu saptamıştır. Çalışmada aynı zaman yaşlı sığınmacıların dil sorunlarına bağlı olarak büyük ölçüde çocuklarına bağımlı durumda oldukları görülmüştür. Bu katılımcılar dışında diğer ülkelerden gelen katılımcılar Türkçeyi farklı düzeylerde anladıklarını belirtmişlerdir. İçinde bulunulan coğrafya, birlikte yaşanan toplumun yapısı ve kozmopolitliği dil konusunda yaşlı sığınmacılara belirli oranda esneklik sağlayabilmektedir. Türkçeyi farklı düzeylerde anlayabildiklerini ifade eden sığınmacılar köken ülkelerinde birçok farklı etnik topluluğun bir arada yaşadığı kozmopolit bir çevrede yaşamıştır. Bu durum bu gruptaki katılımcıların birden çok dili okuyabilme ve anlayabilme yetkinliğine ulaşmasını sağlamış ve katılımcılar bu yetkinliğini varış ülkesine taşıyabilmiştir. Bu noktada, araştırma kapsamında görüşülen Suriye kökenli katılımcılar dışındaki bütün katılımcılar, köken ülkelerinin kozmopolit yapısına bağlı olarak birden fazla dile belirli düzeylerde hâkim olduklarını ifade etmiştir.

Kazakistan kökenli 67 yaşındaki erkek katılımcı E3 köken ülkesinde eğitim dili olarak Rusça öğrendiğini ifade etmiştir. Ülkenin kozmopolit yapısı katılımcının birçok dil öğrenmesine olanak tanımıştır:

Rusça, Kazakça, Tatarca, Özbekçe, Kırgızca, Türkçe biliyorum. Bir de biz okulda Rus dili okurduk. Onun yanında Kazak dili vardı. Alman dili de okudum, biliyordum, çoğunu unuttum. Oradayken evin içinde kendi dilimizi konuşuyorduk. Dışarı çıkıyorsun, insana göre onun dilini konuşuyorsun.

(E3, 67; Kazakistan)

Rusçayı iyi biliyorum. Eşim Tatar, oradan Tatarca da biliyorum. Özbekistan'dan dolayı Özbekçe de biliyorum. Evde Özbekçe konuşurduk.

(K6,75; Özbekistan)

Kazakistan kökenli katılımcı E4 ve Kırgızistan kökenli E2 köken ülkesinde de evde Türkiye’de konuştuğu dili, Türkçenin bir ağzını, konuştuklarını, dışarıda ortak dil olarak Rusça konuştuklarını ifade etmiştir. Türkçeye aşinalık bu katılımcıların Türkiye’de dil sorunlarını hafifletmiştir. Katılımcılar göç öncesinde dil konusunu şöyle ifade etmiştir:

Orada da burada konuştuğum dili (Türkçenin Ahıska ağzını kastediyor) konuşuyordum evde. Kendi dilimizi konuşuyorduk evde. Dışarıda başka millet olsa Rusça, Kazakça konuşuyorduk, hangi milletse onun diliyle konuşuyorduk. Sen nasıl Türkçe okudun okulda, bizde Rusça okuduk. On yıl, üniversiteyle.

(E4,70; Kazakistan)

Biz oradaki şimdi Rus ülkesinde büyüdük, okuduk. Rusça temiz²³ konuşurum. Kırgızca temiz konuşabilirim. Kazakçayı da konuşabilirim.

(E2,63; Kırgızistan)

Türkçeye hâkim bazı katılımcıların yine de bazı terim ve sözcükleri anlamakta zorlandıkları ifade edilmiştir. Bu noktada söz konusu sözcükler Rusçaya çevrilerek anlaşma sağlanmıştır.

Yeni dilin öğrenilmesinde dilin yapısı ve köken ülkede konuşulan dile yakınlık-uzaklığının yanı sıra alfabe farklılığı ve yazım biçimi yaşlı sığınmacıların yeni dile adapte olması ve öğrenmesini zorlaştıran diğer unsurlardır. Yaşa bağlı olarak yeni bir dili öğrenmede yaşanan zorluklar göz önüne alındığında, yazı sistemindeki keskin değişikliğin yeni dilin öğrenilmesi aşamasını daha da zorlaştırması olağandır. Yeni dili alfabe nedeniyle öğrenememe varış ülkesinde belirli işlemlerin gerçekleştirilmesinde, kurum ya da kuruluşlarla iletişim kurulmasında sorunlar yaratabilmektedir. Bu noktada katılımcılar E3 ve K1 belirli zorluklar yaşadıklarını ifade etmiştir. E3, Türk alfabesini bilmediği için bir kurumdan hizmet almaya gittiğinde ayrımcı uygulamaya maruz kaldığını açıklamıştır. K1 ise Türk alfabesini bilmediği için Türkçe okuma yazma gerektiren uzun prosedürleri gerçekleştirmekte zorluk yaşadığı deneyimini paylaşmıştır. Katılımcılar E3 ve K1 söz konusu deneyimlerini şöyle açıklamıştır:

²³ Ana dil düzeyinde iyi konuşma.

Ben burada bir yere gittim, gidip hani imza atıyoruz ya, dedim “Yeğenim benim bu yazıyı okumam yazmam yok da lütfen sen yazar mısın adımı?”. Bir tanesi bana dedi ki “Hayır, yazmam. Buraya ki geldiysen mecbur bunu öğreneceksin” dedi. Yani, onunki de doğru değil, değil mi? Yani iki söz yazsa n’olmuş? Sonra eve geldim, torunuma dedim ki “bana yaz ismi soy ismimi”. Bana yazdı, öğrendim. Şimdi yazıyorum ama bana onu demesine gerek yoktu.

(E3, 67; Kazakistan)

Yengemizin okuma yazması yok, okuyamıyor, yazamıyor, gittik bu nedir adı adliyeden temizlik şeyi istiyorlar, bu hapiste olmamış, şey olmamış, adli sicil çıkarmak için gittik, oraya gittik o lazım, bir tane kadın mıydı erkek mi hatırlamıyorum, “Ya sen git PTT’den e-devlet çıkar, e-devletten telefona gir, oradan çıkar, kâğıdı, sonra gel ben bilgisayardan çıkarırım.” dedi. Okuma yok, yazma yok ki nasıl yapacak? İyiydi ki oğlum bizimle birlikteydi, hepsini yaptı.

(K1, 63; Kazakistan)

Görüldüğü gibi dilin kendi yapısının yanı sıra varış ülkesindeki yazı sistemi farklılığı da yaşlı sığınmacıların dil öğrenebilmesini sekteye uğratmaktadır. Bu noktada çocuk, torun, akraba gibi yakın çevredeki sosyal destek sistemleri yaşlı sığınmacıların yazı sistemi ve dil konusunda yaşadıkları sorun ve karmaşıklıkların çözümünde önemli rol oynamaktadır.

Türkçeye belirli düzeyde hâkim katılımcı yaşlı sığınmacılar diğer yaşlılara göre daha az iletişim sorunu yaşamaktadır. Yine de katılımcı E3, Türkiye’de, özellikle hızlı bir biçimde konuşulduğunda Türkçeyi anlayamadığını ifade etmiştir. Katılımcı aynı zamanda Latin alfabesine hâkim olmaması nedeniyle Türkçeyi zor okuduğunu da düşüncelerini ifade ederken belirtmiştir. Kırgızistan kökenli K5 de E3’e benzer biçimde Türkçeye belirli düzeyde hâkim olduğunu ancak köken ülkesinde Kırgızca ve Rusça konuşulduğu için Türkçe bazı sözcükleri anlamakta zorlandığını ifade etmiştir. K5 köken ülkesinde hâkim dilin Kırgızca olmasına karşın kendisinin Türkçe konuştuğunu, ancak yaşamını Türkçe konuşulmayan bir yerde sürdürdüğü için kendi konuştuğu Türkçenin farklı olduğuna dikkat çekerek Türkiye’de konuşulan Türkçeyi bazen anlayamadığını ifade etmiştir. Katılımcılar E3 ve K5 dil deneyimlerini şöyle açıklamıştır:

Türkiye’de konuşulan Türkçeyle orada konuştuğumuz Türkçe (Ahıska ağzını kastediyor) arasında fark var. Nasıl var, gençler tez tez²⁴ konuşuyorlar ya, gençler, hani, onu anlayamıyorum. Ama şimdi senin gibi konuşunca ben seni anlıyorum ya, sen de beni anlıyorsun, böyle konuşsun anlayabilirim. Türk alfabesini zor okuyorum. Kendi ismimi, soy ismimi yazabiliyorum ama öğrendim. Rus yazısını okurum ama.

(E3,67; Kazakistan)

Rus dilini biliyorum. Kırgızca biliyorum, Kırgızlar komşumuz idi. Evde Türkçe konuşuyorduk. Komşularla çıkıyorduk (dışarı) Kırgızca. Şimdi biz başka ülkede yaşadık, bazı sözlerinizi anlayamıyoruz.

(K5,65; Kırgızistan)

Kırgızistan kökenli 63 yaşındaki erkek katılımcı E2 Türkiye’de konuşulan Türkçeyi, bu dili bilen kişilerle etkileşime girme yoluyla öğrendiğini ifade etmiştir. E2 köken ülkesinde ev içinde kendi dilini (Türkçenin Ahıska ağzı) konuştuğunu, ev dışında Türkçe dışında Kırgızca ve Rusça konuştuğunu belirtmiştir. E2, Türkiye’de toplumla etkileşime girme yoluyla Türkçeyi öğrendiğini ve Türkçe, Kırgızca ve Rusçayı birleştirerek konuştuğunu ifade etmiştir. E2 dil deneyimini şöyle açıklamıştır:

Evde kendi dilimizi konuşuyorduk. Kendi dilimizi yitirmedik evladım. Biz araya Rusça katıyoruz, bazen de Kırgızca, öyle öyle. Türkçe konuşsak alışırız. Nasıl öğreniyorum mesela sen geldin, senden biraz bir şeyler aldık, sabah başkası geldi ondan biraz, alışıp öğrenip gideriz da. Şimdi Türk dilimizdir.

(E2, 63; Kırgızistan)

Belirtildiği gibi aile içi alt jenerasyon üyeleri katılımcıların dil sorununun çözümündeki temel destek mekanizmalarıdır. Katılımcı E4, dil sorununu ifade ederken, Türkçe anlamadığı zamanlarda çocukları ve torunlarından yardım aldığını, anlamadığı sözcükleri sorarak öğrendiğini ifade etmiştir. Bu noktada katılımcının destek mekanizmasının alt jenerasyon üyelerinin olduğu görülmektedir. E4 söz konusu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Türkçede kimi sözleri anlayamıyorum. O zaman torunlara, çocuklara soruyorum” bu ne diyor? ne diyor?” diye. Ama Türkiye’nin şeyiyle (konuşması) bizim arasında o kadarda çok fark yok ki.

²⁴ Hızlı hızlı.

(E4, 70; Kazakistan)

Rusya kökenli 67 yaşındaki katılımcı E1 ise dile (Türkçe) yavaş yavaş alıştığını ifade ederek sorun çözüm mekanizması olarak yeğenleri ve kardeşlerini işaret etmiştir:

Dili anlamadığım zaman yeğenimle gidiyorum, bacımla gidiyorum. A şimdi biraz biraz alışıyoruz.

(E1, 67; Rusya)

Dil pratiği ya da öğrenmeye yönelik kişisel birikim, yaşlı sığınmacının geçmiş yaşantısında Türkçeyle ilişkisi ve Türkçeye hâkimiyeti karşılıklı anlaşılabilirlik düzeyini yükselmektedir. Bu durum dille ilgili yaşanan sorunları azaltmaktadır. Katılımcı K2 bu noktada köken ülkesinde de televizyonda Türkçe kanalları izlediğini, bu durumun Türkçesini geliştirmesi ve konuştuğu ağızla standart Türkçe arasındaki farklılıkları tolere edebilmesini sağladığını ifade etmiştir:

Yok yok yok yok, insanları anlıyordum ilk geldiğimde de. Çünkü biz orada da Türkiye'nin televizyonuna bakıyorduk, biz orada Kazakistan'inkine Rusya'ninkine bakmıyorduk. Türkiye kanallarına bakıyorduk ikinci antenle. Kazak komşularımız gelip diyorlardı "Sen ne izliyorsun?" Kazakistan'da oturup Türkiye'yle şey ediyorsun." Ama okulda Rusça öğrendim, Kazak sınıfları da vardı bizi hep babalarımız Rus sınıflarına verdiler. Yine de günde bir ders Kazakça vardı. Öyle yapmışlar, ne bileyim.

(K2, 71; Kazakistan)

3.3.6. İnançsal Sorunlar ve Göç Sonrası Süreçte İnancın Etkisi

Uzun yıllar yaşanan yeri terk edip başka bir ülkeye göç etmiş olma köken ülke ile varış ülkesi arasındaki mesafeden bağımsız olarak yaşayış biçimi ve kültür açısından farklılıklar yaratmaktadır. Bu farklılıkların bir bölümünü de inançsal sorunlar oluşturmaktadır. İnanç, insan yaşamı üzerinde doğrudan etkili, yaşamın önemli bir parçası, hassas ve kritik bir konudur. Bu durum inancı göç sonrası süreçte yeni ülkeye uyum sağlama noktasında kritik öneme sahip unsurlardan biri haline getirmektedir. Ancak barınma, ekonomik destek, sağlık gibi aciliyet taşıyan durumların öncelenmesi, sığınmacı ve mültecilerin inançsal sorun, benzerlik ve farklılıklarının varış ülkesindeki

uyum süreci üzerine etkisinin ötelenmesine neden olabilmektedir. Nitekim literatürde de yaşlı sığınmacıların göç sonrasına ilişkin sorunları daha çok barınma, sağlık, dil, dışlanma, ayrımcılık ve sosyal uyum üzerinden ele alınmıştır. Bir ülke sınırları içerisinde bölgeler ve kuşaklar arası kültürel ve inançsal değerlerdeki farklılıklar düşünüldüğünde, tamamen farklı bir ülkeye göç etmiş yaşlı sığınmacıların, inançsal farklılıklarla karşılaşacakları ve bu durumun birtakım sorunlar yaratabileceği açıktır. Bu noktada inançsal değerlerdeki farklılıkların, mesafeden bağımsız olarak ve doğası gereği, göç sürecinde kendiliğinden ortaya çıktığı söylenebilir.

Araştırmanın bu noktadaki bulguları inançsal benzerliklerin yaşlı sığınmacıların göç sonrası yaşamını ve uyumunu olumlu olarak etkilediği yönündendir. Araştırmada inançsal benzerliklerin katılımcıların Türkiye'ye uyum süreci ve iyi oluş hali üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu, yerel halkla bütünleşme ve sosyalleşme aracı olarak işlev gördüğü ortaya çıkmıştır. İnançsal farklılıkları en keskin biçimde hisseden yaşlı sığınmacı grubu Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Rusya kökenli katılımcılardır. Suriye kökenli katılımcılar genel olarak inançsal farklılıklara ilişkin keskin değerlendirmeler yapmayıp Müslüman bir ülkede yaşamaktan duydukları memnuniyeti belirtip yüzeysel açıklamalarda bulunmuştur.

Katılımcılar içinde göç sonrası inanç konusunda sorun yaşadığını ifade eden tek katılımcı E3'tür. E3 Müslüman bir ülkede olduğundan memnuniyet duyduğunu ifade etmekle birlikte bir kez camiye gittiğinde, burada kendi topluluğuna yönelik ayrımcı ifadelerle tanık olduğunu ve bu nedenle rahatsızlık duyduğunu ifade etmiştir. E3 ibadet etmek için gittiği camide Arapça okumaya hâkimiyet ve kendi topluluğunun inanç noktasındaki uygulamalarına yönelik ayrımcı ifadelerle maruz kaldığını belirtmiştir. Köken ülkesinde daha kuvvetli inançsal bağlara sahip olduklarını ifade eden E3 inançsal farklılıklar noktasındaki yaşadığı olumsuz deneyimi şu şekilde açıklamıştır:

Ya valla orası buraya göre daha da dindar desem gerçek olur, gerçek Müslüman, din hayatını bizimkiler yaşamış, burada biliyor musun ne var, eğer buradakileri bizim orada gördüklerimizi görselerdi hepsi dini unutmıştu şimdi. Bir kere ben cami imamıyla tartıştım. Benim dilim dönüyor Arapça okumaya, açıyorum kitabı başka başka yazıyor. Sonra o hoca konuştu, Kuranı böyle okumak lazım, yoksa şöyle olur. Bizim

kadınlara başörtüsünü öyle örtmeyin, biz doğru okumuyormuşuz Kur'an'ı falan. Siz hiçbir yerde okuyamazsınız diyor. Bir kadını gösterdi, bizim kadınlardan, başörtüsünü bunun gibi örtmemek lazım. Sonra ben hocayı yakaladım, dedim sizde birinci sınıftan öğretiyorlar Arapçayı (yazın gönüllü olarak gidilen Kur'an kurslarını kastediyor) değil mi, bizde onu yapan yoktu. Sen nasıl böyle dersin, hiç mi senin yanlıştın yok. İşte bizimkilerden buradakiler kadar okuyan (dini eğitimi kastediyor) yok. Bir tane adam vardı (Arapça) yazabilen, biz ondan öğrendik. Dedim bir kere daha bunu dersiniz denetimi var ya, müftülüğe gideceğim dedim. Sustu. Bize babam kendisi öğretti, yoktu.

(E3,67; Kazakistan)

E3 dışındaki katılımcılar ise inanç ve inançsal edimleri gerçekleştirme konusunda göç sonrası hiçbir sorun yaşamadıklarını açıklayıp inançsal benzerliklerin kendilerini iyi hissetmelerini sağladığını belirtmiştir. İnançsal farklılıklar noktasındaysa E3'ün yanı sıra bazı katılımcılar köken ülkeleri ve Türkiye'deki inançsal uygulamaları değerlendirdiklerinde bazı farklar gördüklerini ifade etmiştir. Bu katılımcılar kendi inançları, köken ülkedeki inançsal yapı ve Türkiye'deki duruma ilişkin düşünce ve değerlendirmelerini farklı biçimlerde açıklamıştır.

Kazakistan kökenli 71 yaşındaki kadın katılımcı K2, Sovyet dönemine işaret ederek göç öncesi yaşamında inanç konusunda belirli sorunlar yaşadığını ifade etmiştir. K2 Türkiye'deki yaşamından duyduğu memnuniyeti görüşme boyunca belirtmiştir. İnanç noktasında geçmiş yaşamıyla göç sonrası yaşamını karşılaştırdığı noktada katılımcı göç sonrası yaşantısını olumlu olarak değerlendirmiştir. Köken ülkesinde inançsal yaşama ilişkin kolaylaştırıcı herhangi bir hizmet olmadığını, dini inancının gerekliliklerini yerine getirmede zorlandığını, buna karşın daha kuvvetli inanç bağlarına sahip olduğunu, Türkiye'nin köken ülkesinden farklı olduğunu, buradaki inançsal yapının kendisini mutlu ettiğini ifade eden K2, inançsal farklılıklar noktasındaki düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır:

...Yok, orada din, din kültürü diye bir ders yok idi. Şimdi var ama. Bizim vaktimizde (gençlik dönemini kastediyor) yoktu. Biz ama Müslümanlığa öyle düşkündük ki bizim akrabamız Arapça biliyorsa biz gezip gezip ona gidip Arapçayı da öğreniyorduk. Beni mesela bibim²⁵ okuttu. Köyde okumuşlar

²⁵ Hala.

oluyordu ki biz geziyorduk o kişiyi buluyorduk, öyle okuyorduk. Burada öyle değil. Çok güzel, Müslüman ülke.

(K2, 71; Kazakistan)

Özbekistan kökenli 75 yaşındaki kadın katılımcı K6, göç öncesi ve göç sonrasında inanç noktasında yarattığı farklılıkları ve zorlukları muhafazakarlık üzerinden yorumlamıştır. İnanç noktasında köken ülkesindeki yaşamından memnun olmadığını belirten katılımcı, göç sonrası Türkiye'deki inanç yaşantısını ise beğendiğini belirtmiştir. K6 inançsal farklılıkları doğrudan muhafazakarlık ve bunun Türkiye'de günlük yaşam üzerindeki yansımaları üzerinden değerlendirmiştir. Açıklamaları katılımcının inançsal farklılıkları kuvvetli bir şekilde subjektif olarak değerlendirdiğine işaret etmektedir. K6 söz konusu durumu şu şekilde açıklamıştır:

Dindar bir yer değil orası. Kadınları hep açık saçık, üstleri, kıyafetleri. Böyle örtüyorlar (boyundan yukarısını gösteriyor). Ben orada da başımı örterdim, namazımı kılardım. Burası güzel, burada kadınlar başlarını örtüyorlar, çeneleri (çenesini gösteriyor). Orada örtme şekli başka, kafanın arkasından.

(K6, 75; Özbekistan)

Diğer katılımcıların aksine köken ülkesinde inançsal azınlık durumunda olan Rusya kökenli katılımcı E1, göç öncesi ve sonrası süreçte inançsal farklılıklar bağlamında yaşadığı zorlukları belirtirken, köken ülkesinde inancı gereği ayrımcılığa maruz kalma olasılığının olduğunu, Sovyet dönemine atıfta bulunarak ibadet yerlerinin olmadığını, sonraki dönemlerde ibadet yerlerinin aşama aşama açılmaya başladığını ifade etmiştir. E1 katılımcı K6'ya benzer biçimde inançsal sorunları muhafazakarlık üzerinden değerlendirerek söz konusu durumu şu şekilde açıklamıştır:

Burası daha güzel. Müslümanları seçiyorlar orada. Din tarafından seçiyorlar. İnanç tarafından orada cami yoktu, içki de vardı ama o sana bağlıydı. Oranın durumu. Burası güzel, gençlerde içkicilik yok, o taraftan iyi burası. Burada içki yok, göremiyorsun. Rusya'da içiyorsun, burada utanıyorsun, içen insan da gider evinde başka yerde içer öyle. Orada sokakta elinde birayla gez. Mescitler sonradan kuruldu oraya. Camiler gizli gizli. Yavaş yavaş açılmaya başladı.

(E1, 67; Rusya)

Kırgızistan kökenli 63 yaşındaki erkek katılımcı E2 ve 65 yaşındaki kadın katılımcı K5, göç öncesi ve sonrası süreçte yaşadıkları inançsal zorluk ve farklılıkları değerlendirirken köken ülkelerindeki inançsal kültürün kendilerine uygun olmadığını belirtip köken ülkeleri ve Türkiye arasındaki inançsal farklılıklara vurgu yapmış ve kendilerini Türkiye'ye daha yakın hissettiklerini belirtmiştir. E2 ve K5 söz konusu durumu şöyle açıklamıştır:

Kırgızlarda ihtiyar, koca ölse onlar toy²⁶ hesabına sayıyor, rakı içiyorlar evladım, votka. Acıyı acı keser diyor. O bizim inancımıza uygun değil hiç.... Bize burası. Bura. Bizim gibi değil.

(E2, 63; Kırgızistan)

Kadınları da (Kırgızistan) içiyorlar, karıları da hep içiyorlar, hepsi. Bize uygun değil.

(K5, 65; Kırgızistan)

İnanç benzerliğinin göç sonrası Türkiye'ye kültürel olarak uyumunu kolaylaştırıcı işlev gördüğü görülmektedir. Burada önemli olan bir diğer nokta köken ülke ile Türkiye arasındaki inançsal benzerliğin yaşlı sığınmacılar üzerindeki psikolojik etkisidir. Katılımcı K4 ezan sesi duyduklarında ruhsal olarak rahatladığını, yüreğinin açıldığını ifade etmiştir. K4 köken ülkesindeki hâkim inanç sisteminin dışında kalıp azınlık topluluğa bağlı bir birey olması nedeniyle, köken ülkesinde inançlarını uygulamada yaşadığını belirtmiştir. Konuya ilişkin değerlendirmesi, söz konusu sorunun Türkiye'de çözüldüğünü ve K4'ün Türkiye'ye uyumu konusunda destekleyici unsur olduğunu göstermektedir. Göç öncesi Rusya'da yaşayan K4, göç sonrası şöyle değerlendirmiştir:

Orada ezan sesi yok, şey yok, kendi kendimize namaz kılıyorduk, saat ile, saatleri düzeltip. Burada ezan sesini işitiyoruz, yüreğin açılıyor...

(K4, 61; Rusya)

Görüldüğü gibi yaşlı sığınmacıların inanç değerleri ve varış ülkesindeki hâkim inanç arasındaki benzerlik, göç sonrası psikolojik rahatlık sağlamak ve uyum sürecini olumlu yönde etkilemektedir. Araştırmanın inanç benzerliğinin uyum süreci ve varış

²⁶ Düğün, eğlence.

ülkesindeki olumlu psikolojik etkisine ilişkin bulgusuna paralel biçimde Şafak-Ayvazoğlu, Kunuroglu ve Yağmur (2021) tarafından Türkiye'ye göç etmiş 18-60 yaş arası 15 Suriye kökenli yetişkin ile yapılan çalışmada inançsal benzerliğin uyum sürecinde olumlu etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Aynı şekilde Çetin (2019) de köken ve varış ülkelerinde inançsal benzerliklerin ve sığınmacıların inançsal etkinliklere katılımının varış ülkesinde uyum üzerine olumlu etkiye sahip olduğunu saptamıştır.

İnançsal benzerlikler, ruhsal huzur sağlama, uyum ve bütünleşmede destek mekanizması olmanın yanı sıra sosyalleşme ve yerel halkla bütünleşme aracı olarak da işlev görmektedir. Araştırma kapsamında köken ülke fark etmeksizin görüşülen yaşlı erkek sığınmacıların tamamı belirli vakitlerde ibadet etmek için camiye gittiklerini ifade etmiştir. Bu durum yaşlı sığınmacıların sosyalleşme etkinliklerinin ve olanaklarının hayli kısıtlı olduğu göz önüne alındığında yerleşik toplumla bütünleşmelerini sağlamaktadır. Suriye kökenli 61 yaşındaki erkek katılımcı E5'in açıklaması bu durumu örneklemektedir:

Vaktimin tamamını evde geçiriyorum. Dışarı çıkmıyorum. Yakınlarda bir cami var. Sadece namaz vakitlerinde namaz kılmak için camiye gidiyorum. Arapça biliyorum, camidekiler bana saygı gösteriyorlar. Namaz kılıp sonra geri dönüyorum.

(E5, 61; Suriye)

Vaktinin tamamını evde geçirdiğini, mecbur kalmadıkça dışarı çıkmadığını ifade eden E5 evden yalnızca ibadet etme amacıyla çıktığını, bunun dışında insanlarla muhatap olmadığını ifade etmiştir. E5'e benzer biçimde diğer erkek katılımcılar da ibadet zamanlarında camilere gittiklerini ifade etmiştir. Bu noktada katılımcıların kendi inançlarının Türkiye'deki hâkim inanç yapısıyla benzerliğinin, Türkiye'deki yerleşik toplumla bütünleşmelerini olumlu etkilediği söylenebilir. Chaaya ve diğ. (2007) tarafından Lübnan'daki yerleşik ve yaşlı sığınmacılar arasında yapılan çalışmada yaşlı sığınmacıların varış ülkesinde inanç etkinliklerini gerçekleştirmelerinin, göç sonrası bütünleşme, dayanışma ve ruh sağlığı gibi süreçler üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu görülmüştür.

3.3.7. Uyum ve Kültür Sorunları ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Yolları

Göç sonrası uyum ve bütünleşme, yaşlı sığınmacılar açısından, yaşamlarının büyük bölümünü geçirdikleri köken ülkenin terk edilmesi, sosyal ağların kaybedilmesi, hareketlilik sürecindeki olası can kayıpları, ailenin bölünerek üyelerinin bir kısmının köken ülkede kalma olasılığı, göç sonrası belirsizlik gibi birçok sorunu içeren önemli bir süreçtir. Söz konusu durum yaşlı sığınmacıları başta ruh ve beden sağlığı olmak üzere birçok yönden etkilemektedir.

Sınırlı aile desteği, köken ülkeyle sosyal bağların zayıflığı, dil engeli, varış ülkesindeki farklılıklara aşırı anlam yükleme ve aşırı vurgu göç etmiş yaşlı bireylerin yeni ülkeye uyum sürecini etkileyen faktörlerdir (Jetten, ve diğ., 2018). Araştırma kapsamında katılımcıların tamamının belirli düzeyde uyum sorunu yaşadıkları görülmüştür. Araştırmada incelenen barınma, ekonomi, sağlık, dil, inanç, yasal zorluklar gibi sorunların tamamı uyumu zorlaştırıcı birer unsur olmakla birlikte bu başlıkta yaşlı sığınmacıların bunların dışında göç sonrası zorlandıkları durumlar ve gözlemledikleri farklılıklar ele alınmıştır.

Çocukları, akrabaları ve diğer yakınlarını köken ülkede bırakmış birçok katılımcı göç sonrası bu kişilere yönelik yoğun özlem duyduğunu ifade etmiştir. Görüşmeler sırasında söz konusu özlem duygusunu ifade ederken bazı katılımcıların yoğun duygu geçişleri yaşadıkları görülmüştür. Köken ülkede kalan yakınlarla yönelik duyulan özlemin yanı sıra Türkiye'deki kültür ve yaşam biçimi farklılığı uyum noktasında da katılımcılar tarafından varlığı gözlemlenen diğer faktörlerdir.

Kültürel farklılıklar açısından ele alındığında, K8 köken ülkesi ve Türkiye'de gözlemlendiği kültürel farklılıkları şu şekilde ifade etmiştir:

Türklerin hayatlarıyla Suriyelilerin hayatları farklı. Birçok farklılık var ama genel olarak yaşam tarzlarımızda farklılık var. Kıyafet, yemek, kültür gibi konularda genelde bizim gibiler. Ama evde farklılıklar ve bazı farklı inançlar var. Örneğin şu komşu kadını görüyor musun? Üç kez yanımızdan geçti bir kez bile Allah'ın selamını vermedi (görüşme sırasında apartman sakini geçiyorken). Bizde olsa verirdi.

(K8, 66; Suriye)

Yaşlı sığınmacılar tarafından uyum sorunlarıyla baş etmeye yönelik geliştirilen önemli bir strateji *öz soyutlama stratejisi* olarak adlandırılabilir, yaşlının uyum sorunu yaşamamak için kendisini yeni ülkedeki toplumsal yaşamdan soyutlaması ve yalıtması stratejisidir. Göç sonrası yaşlı bireyin kendisini yeni topluma kapaması ya da kapatmak zorunda kalması, dış dünyayla iletişim olanağını düşürmektedir. Bu durum ilk aşamada yaşlı sığınmacıda ayrımcılık, dışlanma gibi sorunları azalttığı düşüncesi yaratmaktadır. Ancak kişinin kendi kendisini soyutlamasının bütünleşmeyi zorlaştıracağı, ileri dönemde ruhsal birçok soruna neden olacağı ve kayıplarının getirilerinden çok daha fazla olduğu bir sürece dönüşeceği açıktır. Nitekim yaşlı sığınmacılar tarafından korunma mekanizması olarak değerlendirilse de *öz soyutlama* varış sonrası dışlanmanın gizli bir göstergesidir. Yaşlı göçmen grupları tarafından göç sonrası deneyimlenen sosyal izolasyon ve soyutlanma diğer araştırmalar tarafından da desteklenmektedir (Curtin ve diğ., 2017; Cela & Fokkema, 2017, Stewart ve diğ., 2011). Söz konusu stratejiyi örnekleyecek biçimde E5 ve K7 sorun yaşamamalarının nedenini insanlarla muhatap olmamalarına bağlamaktadır.

Türkiye’de yaşayan yalnızca bir ağabeyinin olduğunu belirten Suriye kökenli 61 yaşındaki erkek katılımcı, E5 *öz soyutlama stratejisini* en uygun şekilde tanımlayacak biçimde, göç sonrası Türkiye’de insanlarla muhatap olmadığını, zamanının çoğunu ev içinde geçirdiğini, insanlarla “muhatap olmadığı” için olumlu ya da olumsuz bir durumla karşılaşmadığını ve farklılık ve uyum sorunu yaşamadığını ifade etmiştir. Katılımcı söz konusu durumu şöyle açıklamıştır:

Akrabalarımın hepsi Suriye’de. Adana’da yaşayan bir ağabeyim var sadece. Bir biz geldik. İnsanlarla hiç muhatap olmadığım için bir sorun yaşamadım. Ben dediğim gibi kendi halinde bir insanım. İnsan içine çıkmıyorum, insanlara karışmıyorum. Genellikle ev içinde olduğum için de insanlardan bir iyilik ya da baskı, kötülük görmüyorum. Bunun sebebi benim ev içinde olmam. Ben Suriye’deyken de böyleydim. İnsanlarla muhatap olmayı sevmezdim. Ben böyleydim, bu nedenle geldikten sonra benim için değişen bir şey olmadı. Bu yüzden Türkiye’deki hayat bana normal geliyor. İnsanlarla hiç konuşmuyorum zaten. Konuşmak, kültürlerini öğrenmek ya

da yeni kişiler tanımak bir şey öğrenmek için bir nedenim olmadı. Sadece namaz vakitlerinde namaz kılmak için camiye gidiyorum.

(E5, 61; Suriye)

74 yaşındaki Suriye kökenli kadın katılımcı K7, E5'e benzer biçimde insanlarla etkileşime girmediğini, kimseyle konuşmadığını ve bu nedenle dışarıdan bir iyilik ya da kötülük görmediğini ifade etmiştir. K7 yine de yaşamakta olduğu yerdeki komşularının kendilerini sevdiğini, eşyalarını komşularının desteğiyle aldıklarını belirterek uyum deneyimini *öz soyutlama stratejisine* uygun biçimde şöyle açıklamıştır:

İnsanlarla pek muhatap olmuyorum, kimseyle konuşmuyorum. Oturduğum yerdeki komşularım bizi seviyorlar. Saygı duyduklarını söyleyebilirim. Eşyalarımızı komşularımızın yardımıyla almıştık, bize iyi davranıyorlar. Kendi halimde biriyim, insan içine çıkmıyorum. Bu yüzden insanlardan bir iyilik ya da kötülük görmüyorum.

(K7, 74; Suriye)

Uyum ve bütünleşme noktasında olası sorunlardan kaçınmak için kendisini yerleşik toplumdan soyutlayan katılımcılar genel olarak Suriye kökenli katılımcılar ile 70 yaş ve üzeri, ileri yaştaki katılımcılardır. Suriye kökenli katılımcıların uyumu noktasındaki bu bulguya benzer biçimde Yaylagül ve Aslan (2020) Mersin'de yaşayan 11 kadın 9 erkekten oluşan 20 Suriye kökenli yaşlı mülteciyle yaptıkları araştırmada katılımcıların kültürel farklılıklar nedeniyle varış sonrası toplumla bütünleşme sorunları yaşadıklarını tespit etmiştir. Araştırmada, aynı zamanda, katılımcıların uyum sorunlarının yanı sıra düşük ücretli işlerde dahi iş bulmama, iş gücüne katılamama gibi birçok problem yaşadıkları saptanmıştır.

Uyum ve bütünleşme noktalar sorunlar yaşayarak belirli stratejilerle bu sorunları aşmaya çalışan yaşlılar olduğu gibi göç sonrası yeni yaşama adapte olabilmiş, köken ülkeye dönmeyi anlamsız bulup hâlihazırdaki yaşantısından memnun olan katılımcılar da bulunmaktadır. Özbekistan kökenli katılımcı K6 Türkiye'ye geldiği ilk zamanlarda eski yaşantısına ve geride bıraktığı yakınlarına özlem duyduğunu ancak buna karşın dönmeyi düşünmediğini, genel itibarıyla uyum sorunu yaşamadığını ifade etmiştir. K6 uyum konusuna ilişkin kişisel düşüncesini şu şekilde açıklamıştır:

Dışarıya pek çıkmıyorum ama buradaki komşularım çok iyiler. Uyum sorunu yaşamadım. Hasretlik biraz çektim, oradaki komşularımı da özliyorum ama oraya gitsen iki gün birinde üç gün diğerinde, sonra? Buradaki hayatımdan memnunum bu yüzden.

(K6,75; Özbekistan)

Kazakistan kökenli katılımcılar 70 yaşındaki erkek katılımcı E4 ve 71 yaşındaki kadın katılımcı K2'nin açıklamaları da bu katılımcıların göç sonrası yaşamlarına uyum sağladıklarına işaret etmektedir. E4 Türkiye'yi kendisi için "vatan" olarak gördüğünü, köken ülkesi Kazakistan'la işinin kalmadığını belirtmiştir. K2 ise Türkiye'yi çok beğendiğini, köken ülkesini de sevmesine karşın Türkiye'nin kendisine iyi geldiğini, buradaki yaşamından memnun olduğunu belirtmiştir. Her iki katılımcı da uyum ve bütünleşme noktasında sorun yaşamadıklarını şöyle ifade etmiştir:

Orayla işim yok benim artık, burası bize vatan sayılıyor. Türk dili, şeriatı, bizim, alıştıyorsun da.

(E4, 70; Kazakistan)

Dönmeyi Allah etmesin. Orayı sevmiyorum diyemem de bize bu kendi Türkiye'nin yeri bize daha güzel geldi. Türkiye'ye maşallah oğlum maşallah, çok beğendim ben buranın her bir şeyini. Ben memnunum.

(K2,71; Kazakistan)

Köken ülkedeki kırsal yaşam biçimi, günlük yaşantının bu yaşam biçimine göre dizayn edilmesine bağlı süregelen alışkanlıklar, varış ülkesinde kent yaşamına geçiş ve yaşam biçimindeki farklılıklar yaşlı sığınmacıların sığınmacılık ve yaşlılık kesişimindeki bütünleşme sürecine, köy-kent ekseninde, uyum sürecini etkileyecek ikinci bir faktör daha ekleyerek yeni sorunların oluşabilmesine yol açmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen, köyden kente göç etmiş yaşlı sığınmacıların bazıları kırsal yaşamdan kentsel yaşama geçişin yarattığı içsel çatışmalara değinmiştir.

Kazakistan kökenli 71 yaşındaki kadın katılımcı K2 köken ülkesinde, kırsal bölgede yaşamasına bağlı olarak, yaşam biçimlerinin kırsal yaşamın gerekliliklerine göre biçimlendiğini ve gereksinim duydukları şeyleri kendilerinin karşıladığını; buna karşın göç sonrası Türkiye'de durumun tamamen değiştiğini ifade etmiştir. Katılımcı göç öncesi yaşamında hiç kentli olmadığını, bu yüzden Türkiye'de kent yaşamına uyum

sağlamak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Söz konusu duruma ilişkin katılımcı K2 şu açıklamada bulunmuştur:

Alıştık buraya alıştık, bir yıla iki yıla alıştık. Birinci yıl sıkıntı oldu, bir yıl iki yıl sıkıldık oğlum, yüzüne diyeyim ben, sıkıldık oranın şekli (yaşam biçimini kastediyor) başka buranın başka, sistemi başka, orada çıkıyorsun mesela kendi malın, kendi sütün, kendi tavuğun, kendi yumurtan, burada geldik hiç şehirli olup yaşamamışız ki geldik buraya şehirli gibi yaşıyoruz a şimdi.

(K2,71; Kazakistan)

Aynı köken ülkeli bir diğer katılımcı 67 yaşındaki E3, göç öncesi kırsal bölgede farklı bir yaşam sürdürdüğünü belirtmiştir. Köy yaşamında tüm tüketim maddelerini kendilerinin ürettiğini ve bu durumun göç sonrası değişmesiyle birlikte korkuya kapıldığını ifade eden E3 söz konusu durumu şöyle açıklamıştır:

En korkuluklu²⁷ ne biliyor musun ben ne yaşadım? Ben buzdolabını açıyordum, bakıyordum, bu şimdi bitecek bir haftaya biz ne yapacağız? Çünkü bizim dışarıda ambarlar vardı. Orada pirinci de çuval ile, tuzu da şekeri de unu da hepsi çuval ile. Kendi kendimize dolduruyorduk. Satın da alıyorduk. Biz böyle pazara gidip de poşet poşet bir haftalık almazdık.

(E3,67; Kazakistan)

Kırgızistan kökenli katılımcılar E2 ve K5 uyum sürecinde zorlandıkları noktaları ifade ederken kır-kent yaşamı farklılıklarının yanı sıra köken ülkede kalan çocuk ve torunlarına duydukları özlemi vurgulamıştır. Katılımcı E2 göç sonrası apartmanda yaşamaktan dolayı sıkıldığını, ekonomik yetersizlikler nedeniyle çocuklarıyla görüşemediğini belirtmiştir. E2 ve K5 göç sonrası uyum sorununa ilişkin şunları söylemiştir:

İki tane torunum burada ama on tane torunum orada. Üç çocuğum orada, iki oğlum bir kızım. Orada evlatlarım kaldı, onlar da gelmek istiyorlar ama güçleri yetmiyor. Orada yer evinde yaşıyorduk, tavuk cücük²⁸ bakıyorduk. Burada binada. Canım sıkılıyor şimdi bir çalışma olsa ben işlerim evladım.

²⁷ Korkunç.

²⁸ Cıvcıv.

Hasretlik çekiyorum, evlatlarım orada kaldı. Onların da elinde yok ki geleler. En büyük sorun zaten o.

(E2,63; Kırgızistan)

Çocuklar orada kaldı hasretleniyoruz²⁹ evladım. Orada köyde yaşıyorduk mal bakıyorduk. Tavuğa bakardık, hayvana bakardık. Tarladan domates salatalık ekerdik. Burada yukarıda oturuyoruz. Benim on tane torunum kaldı orada. Hasretlik çekiyorum.

(K5,65; Kırgızistan)

Geride kalan yakınlarla duyulan özlem ve kaybetme hissi göç sonrası bazı katılımcılar tarafından en güçlü uyum sorunu olarak ifade edilmiştir. Bu bulguya benzer biçimde Bekarca Şen (2019) tarafından Suriye kökenli 20 katılımcıyla gerçekleştirilen çalışmada da yakınları köken ülkede kalan sığınmacıların bu kişilere yönelik yoğun özlem duygusu içinde oldukları ve bu kişilerle birlikte olmak istedikleri tespit edilmiştir.

Özlem bağlamında katılımcılar K1 ve K4, Türkiye'ye geldikten sonra köken ülkelerinde kalan yakınlarla yoğun özlem duyduklarını ifade etmiştir. Köken ülkesinde çok fazla yakını kalan Kazakistan kökenli K1 Türkiye'ye geldiği ilk zamanlarda özlem duygusu içinde olduğunu, geride kalan yakınlarını görmek istediğini açıklamıştır. K1 buna karşın göç sonrası Türkiye'ye "yavaş yavaş alıştığını" ifade etmiştir. Rusya kökenli K4 de K1'e benzer biçimde yakınlarının köken ülkesinde kalması nedeniyle bu kişilere özlem duyduğunu, ancak yine de Türkiye'de olmanın iyi olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar K1 ve K4 özlem duygusu bağlamında uyum sorunlarını şöyle açıklamıştır:

Orada akrabalar çok var. Çok hasretlik çekiyordum. Görmek istiyorduk. Özledik oradakileri, akrabaları hasretlik çektik. Nasıl olsa da ömrümüz orada geçti, kaç senedir yaşadık orada. Hasretlik çok çektik de şükür çocuklar yanımızda. Yavaş yavaş öğrendik. Ama yine de her şey var yani şu anda, zorluğum yok şu anda. Geldiğimizde kirada yaşarken zordu da şimdi çok şükür. Bir köyden başka bir köye geçsen bile tabii ki zor oluyor.

(K1,63; Kazakistan)

Geldik, yavrum, şimdi akrabalarımız kaldı ya diğer şimdi hasretlik çekiyorum. Hep akrabalarımın çoğu oradadır. Torunlarım kaldı, kızlarım

²⁹ Özlem duyuyoruz.

kaldı. Onlara özlem duyuyorsun. O taraftan var. Ama diğer taraftan, burası iyi. Şimdi biraz burada çok kapalı, şeyli, ora biraz açık buraya göre, fark var.

(K4, 61; Rusya)

Rusya kökenli katılımcı E1 uyuma ilişkin, göç sonrası köken ülkesinde kalan yakınlarına yönelik özleminin yanı sıra köken ülkesindeki yaşam biçimiyle göç sonrası Türkiye’de gözlemediği farklılıklar noktasında da bazı uyum sorunları yaşadığını belirtmiştir. Katılımcı yaşadığı bölgede kendisiyle aynı ülkeden göç etmiş kişilerin bulunmasının bu uyum sorunlarını hafiflettiğini şöyle ifade etmiştir:

Taze yerde yabancı yer herkese zor gelir. Rusya’da üç tane kızım kaldı, hasretlik çektim. Akrabalarım var, ona göre hasretlik çekiyorum. Buradaki yaşantı sorun olmadı, yok, bura kendimizin ülkesi gibi oldu. Fark var biz biliyorduk, kendi ülkemizi sayıyorduk. Orada hep karışık, Rusların içinde yaşıyorduk. Ben burada akrabalar burada ya, uzak yere gitmiyorum ki gitsem hastaneye, dışarıya gidiyorum. Büyükşehre ancak evrak mevrak oldu mu. Burada Ahıskaların içinde yaşıyorum diye. Başkaları ilk geldiğinde, mesela orada gençler çalışmazdı ya, hep okurdu, buraya geldin, çalış çalış, gidiyorsun çalışıyorsun, bir yere gitmek için para yetiştiriyorsun, ev yok, kiradasın, o zorluklar, ondan sonra insan alıştıktan sonra...

(E1,67; Rusya)

Görüldüğü gibi yaşlı sığınmacılar göç sonrası köken ülkeye ve köken ülkede kalanlara yönelik yoğun özlem, göç sonrası yaşam biçimi farklılığı, kent yaşamı gibi konularda farklı uyum sorunları yaşamaktadır. Uyum sorunlarının çözümünde yaşlı sığınmacıların aile üyeleri ve diğer sığınmacılar önemli destek mekanizmaları olarak yer almaktadır. Refah hizmetleri açısından değerlendirildiğinde, araştırma özelindeki yaşlı sığınmacıların uyum sorununun çözümü noktasında herhangi bir refah hizmetinden yararlanmadıkları görülmektedir. Söz konusu durum yaşlı sığınmacıların uyum ve bütünleşmesinin sağlanmasına yönelik refah hizmetlerinin yetersizliğine işaret etmektedir.

3.3.8. Yasalar ve Kurumlarla Bağlantılı Sorunlar

Yasal ve kurumsal sorunlar yaşlıların varış ülkesinde kendilerine yönelik refah hizmetlerinden yararlanabilmelerini etkileyen diğer unsurlardır. Yasal sorunların ilki ve en önemlisini sığınmacılık statüsünün yasal ve içerik olarak yeterince yapılandırılmaması oluşturmaktadır. Bu durum diğer sığınmacı gruplarıyla birlikte yaşlı sığınmacıların refah hizmetlerine erişim ve hizmetlerden yararlanma sorunlarına neden olabilmektedir.

Araştırma kapsamındaki katılımcıların tümü Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı değildir. Katılımcılar kalan yaşamlarını Türkiye’de devam ettirmek istediklerini belirtmiştir. Bu durum Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Rusya kökenli katılımcılarda yaşlılarda daha güçlü bir şekilde gözlemlenmiştir. Bu kişiler, henüz vatandaşlık almadıkları için vatandaşlık ya da mülteci statüsü olmaksızın yalnızca uzun dönemli oturma izinleriyle Türkiye’de yaşamaktadır. Katılımcıların tamamı açısından değerlendirildiğinde, Türkiye’deki mevcut statülerin ve buna bağlı ileriye dönük belirsizliğin, katılımcılar üzerinde geri gönderilme kaygısı yarattığı söylenebilir. Nitekim görüşmeler sırasında da katılımcılar köken ülkelerine dönmek istemediklerini belirtmiştir. Buna benzer biçimde ileriye dönük plan ve düşüncelerini anlatırken de kök aile üyeleriyle birlikte Türkiye’de birleşmek istediklerini ifade etmişlerdir. Bu bakımdan geri gönderilmemek bütün katılımcıların ortak isteğidir. Bu noktada katılımcıların köken ülkeye dönme ya da gönderilme olasılığına yönelik açıklamaları benzerlik göstermektedir. Gönderilme ya da dönme konusuna ilişkin K2, Türkiye’deki yaşantısından çok memnun olduğunu, Türkiye’yi çok beğendiğini, köken ülkesine geri dönmek istemediğini ifade etmiştir. Geri gönderilmeyi “Allah etmesin” diyerek açıklayan K2 düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Dönmeyi Allah etmesin. Orayı hiç sevmiyorum diyemem de bize bu kendi Türkiye’nin yeri bize daha güzel geldi. Türkiye’ye maşallah oğlum maşallah, çok beğendim ben buranın her bir şeyini. Ben memnunum.

(K2, 71; Kazakistan)

Kırgızistan kökenli E2, köken ülkeye dönme olasılığını, göç öncesi yaşadığı ayrımcı uygulamalar üzerinde yorumlamıştır. E2, köken ülkesine geri dönme olasılığı noktasında diğer katılımcılara benzer biçimde köken ülkesine dönmek istemediğini

ifade etmiştir. Ekonomik sorunlar yaşadığını belirtmiş olmasının karşın geri gönderilme konusunda Türkiye'deki yaşantısından memnun olduğunu açıklayan katılımcı konuya ilişkin düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir:

Çok şükür bu bizim ülkemiz, evladım. Kırgızistan'a gitmem, istemem. Türkiye bana zor gelmedi, hayır, hayır. Başımın tacıdır Türkiye. Buradaki yaşamdan razıyım³⁰, evet, şimdi burada benim adım var, Türk adı var evladım. Orada bizim vatanımız yoktu. Sana diyordu ki "Sen Türk'sün, kalk git, çık git". Direkt yüze diyor. Alkol malkol içse, "Ya Türk sen burada ne geziyorsun?..."

(E2,63; Kırgızistan)

Sığınmacılık statüsü ve varış ülkesinin vatandaşı olmamanın mevcut durumda ve ileriye yönelik yarattığı belirsizlik yaşlıların gelecek kaygısı yaşamasına neden olabilmektedir. Bu noktada Suriye kökenli katılımcı K7, gelecek kaygısı yaşadığını ifade etmiştir. K7 Suriye'ye gönderilmekten korktuğunu, geri dönmek istemediğini, Suriye'de temel hizmetlerin dahi karşılanmadığını ifade etmiştir. Katılımcı konuya ilişkin şu açıklamada bulunmuştur:

Türk devletinin bizi Suriye'ye geri göndermesinden korkuyoruz, burada kalmak istiyoruz. Suriye'de hiçbir şey yok, iş yok, su yok, elektrik yok, füze var, bombalama var. Yaşaması çok zor. Suriye'ye dönmekten korkuyoruz.

(K7,74; Suriye)

Katılımcıların ileriye yönelik kaygılarına ilişkin bu bulgular benzer biçimde varış ülkesindeki yasal statünün geçiciliği ve düzensizliğinin, birey sağlığı üzerinde görünür olmayan negatif etkilerinin olduğu ve yaşlılık döneminde bu etkilerin görünür duruma geldiği bilinmektedir (M.Torres & D.Young, 2016).

Türkiye'den önce Özbekistan'dan Rusya öncül bir göç hareketi daha gerçekleştirmiş olup göçü birden çok kez deneyimlemiş katılımcılar E1 ve K4 ise başka bir yere daha göç etmek istemediklerini, son olarak Türkiye'de kalmak istediklerini ifade etmiştir. Katılımcılar Türkiye'de kalmayı istediklerine ilişkin düşüncelerini geleceğe ilişkin

³⁰ Memnunum.

düşüncelerinde belirtmiştir. Bununla birlikte köken ülkeye dönme ya da gönderilme konusuyla bağlantılı olmasına bağlı olarak katılımcılar şu açıklamada bulunmuştur:

İsterim ki son yerimiz Türkiye (olsun), vatanımız, burada yaşayalım.

(E1, 67; Rusya)

İstiyorum ki kızlarım da kardeşlerim de gelsin burada olalım. Sonumuz buradadır.

(K4,61; Rusya)

Kurumların refah hizmetlerini yaşlı sığınmacılara aktarması bir diğer sorundur. “Ekonomik Sorunlar ve Ekonomik Sorunlara Yönelik Çözüm Yolları” başlığında ele alındığı gibi refah hizmetlerinden yararlanma noktasında Suriye kökenli katılımcılar kurumlar ve personel kaynaklı sorunlarla karşılaşmıştır. Katılımcılar ekonomik destek alabilmek için resmî kurumlara başvuruda bulduklarını ancak gereksinim sahibi olmalarına karşın yetkili makamlar tarafından kendilerine, yaşlılık ve yoksulluk bağlamı dışında, ekonomik desteklerden yararlanabilmeleri için torunlarının olması gerektiğinin söylendiğini ifade etmiştir. Bu nokta, yaşlı sığınmacılara yönelik kamu tarafından sağlanan refah hizmetlerinin transferinde kurumlar kaynaklı yaşanan sorunlara işaret etmektedir.

Bolzman’a (2004) göre kurumların personelinin yetersiz eğitimi ve yaşlı göçmenlere yönelik düşük farkındalık düzeyi, göre yaşlı sığınmacılara yönelik hizmet sunumunda yaşlı göçmenlerin ötelenmesi ve ihmal edilmesine neden olmaktadır. Yaşlı sığınmacıların hizmet sunumunda ötelenmesi yardım örgütlerinin yaşlılara yönelik alan çalışmalarında da ele alınmış bir ayrımcılık türüdür (UNHCR, 2016; OHCHR, 2021).

3.3.9. Refah Hizmetlerine İlişkin Yetersiz Bilgi

Yaşlılık ve sığınmacılığın her ikisi de sosyal politikalara görece geç girmiştir. Kuramsal çerçevedeki ilgili bölümlerinde belirtildiği gibi yaşlılığın sığınmacılar özelinde değerlendirilmesi ve yaşlı sığınmacılara yönelik refah hizmetleri, refah hizmetlerinin tarihi düşünüldüğünde çok yenidir ve belirli bir sistemi yoktur.

Refah hizmetleri ve yardımları genel olarak gıda, giyecek, yakacak, barınma, eğitim, sağlık, engellilik ve aile durumuna ilişkin diğer yardımlar gibi gereksinim duyan bireyler, gruplar veya ailelere sağlanmaktadır. Bu noktada refah hizmetlerinin gereksinim içindeki bireylere minimum yaşam standartlarını sağlayarak toplum içindeki sosyoekonomik dengesizlikleri minimize etmeyi amaçladığı söylenebilir. Nitekim zaman içinde genişleyip daralan sosyal politika ve refah hizmetlerinin çekirdek noktası bu olmuştur.

Varış ülkesinde refah hizmetlerinde erişiminde yaşanan problemlerin bir bölümünü mevcut hizmetlere ilişkin bilgi eksikliği, yanlış bilgilendirilme ya da yetersiz bilgi oluşturmaktadır. Varış ülkesinin dilini bilmeme, alfabesini ve yazı sistemini okuyamama, eğitim yetersizliği, sosyalleşememe gibi sorunların refah hizmetlerine erişimi aksatan temel engeller olduğu bilinmektedir (Forslin & Weldekiros, 2019). Bu durum araştırmaların ilgili başlıklarındaki bulgularında da saptanmıştır. Varış ülkesinin refah hizmetlerine düşük düzeyde erişim de sığınmacıların hizmetlere aşına olmalarını zorlaştırıp mevcut hizmetleri değerlendirebilmelerini engelleyebilmektedir. Refah hizmetlerine yönelik bilgilendirme süreci ise yalnızca dil bariyeri, yaş, beden, sağlık durumuna bağlı yetersizlikler ve benzeri nedenlerle yaşlı sığınmacının bilgiye erişememesi ya da yetersiz bilgiye sahip olması değil; varış ülkesinin refah hizmetlerini yaşlı sığınmacıya aktaramaması gibi refah hizmetlerinin kamu-özel hizmet sağlayıcılar tarafından kişilere ulaştırılamaması durumuyla da bağlantılıdır. Bu noktada kamu ve sivil toplum kuruluşlarının bilgilendirme ve eğitim çalışmalarının, refah hizmetlerine erişim koşullarını iyileştirmeye yönelik gerekli araçlar sağlanmasının ve göçmenlerin entegrasyonunu sağlamak için tıp, hemşirelik, halk sağlığı ve sosyal hizmet uzmanı gibi profesyonellerin sığınmacılara yönelik çalışmalar gerçekleştirmelerinin önemli olduğu bilinmektedir (Matlin ve diğ., 2018). Refah hizmetlerine yönelik bilgilendirme, bir yandan göçmen gruplarının, refah hizmetleri ve bunların varış ülkesindeki uygulanışı hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlarken diğer yandan hizmetlere ilişkin mevcut haklarına aşına olmalarını sağlayacaktır. Bu bakımdan göç etmiş bireyler için özel olarak tasarlanan, varış ülkesinin dili, refah hizmetleri, kültür ve diğer unsurlarına uyum

sağlayabilecekleri eğitim politika ve uygulamalarının önem kazanmaktadır (Santini, Finco, & Galassi, 2022).

Araştırma kapsamında yaşlı sığınmacıların sağlık, barınma, ekonomik sorunlarına ilişkin görüşmeler yapılırken, katılımcıların görüşleri alındıktan sonra mevcut olası maddi yardımlar konusunda araştırmacı sosyal hizmet uzmanı tarafından katılımcılara bilgilendirme yapılmıştır. Bu noktada bazı katılımcıların sığınmacılara ve yoksullara yönelik en temel refah yardımlarını dahi daha önce hiç duymadıkları ve bilmedikleri görülmüştür. Yaşlı sığınmacılardan ayrı olarak bazı görüşmelerde katılımcıların görece genç yaşlardaki çocuklarının da Türkiye’deki temel sosyal yardımlara ilişkin bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Nitekim bu durum yaşlı sığınmacıların refah hizmetlerine başvurabilmelerini engellemiş ve sonuç olarak ekonomik yetersizlik yaşamalarına neden olmuştur.

Ekonomik destek almak amacıyla kamu kurumlarına başvuran katılımcılar “Ekonomik Sorunlar ve Ekonomik Sorunlara Yönelik Çözüm Yolları” başlığında incelendiği gibi bürokratik engellerle karşılaşmış; evde yaşayan küçük çocuk olmadığı takdirde ekonomik destek alamayacakları gerekçesiyle yardım alamamıştır. Bu durum katılımcıların ekonomik yönden güçlük çekmeleri ve yoksulluğa düşmelerine neden olmuştur. Aynı zamanda katılımcıları ekonomik yönden tümüyle çocuklarına bağımlı duruma getirmiştir. Araştırmanın bu bulgusuna benzer biçimde Guzzi (2021) de refah hizmetlerine yönelik yetersiz bilgiye sahip olduklarında ya da hiç bilgi sahibi olmadıklarında, sistemli bir refah hizmeti uygulamasının yokluğu durumunda, göçmenlerin refah hizmetlerine erişimde zorluklarla karşılaştıklarını, mevcut sosyal yardımlara erişemedikleri, bunların dışında sağlanan diğer yardımların da gereksinimlerin karşılanması açısından çok sınırlı olduğunu tespit etmiştir. Guzzi bu durumun, göçmenleri inanç temelli sivil toplum kuruluşlarının desteği, sosyal medya aracılığıyla ulaşılan yardım sağlayıcıların yardımları, varış ülkesindeki göçmen toplulukların desteği ve sivil toplum kuruluşlarının desteğine yönelttiğini saptamıştır (Guzzi, 2021). Benzer biçimde Koehn (2009) de farklı etnik kökenlerden 56 yaşlı göçmen ve 26 hizmet sağlayıcıyla gerçekleştirdiği araştırmada sunulan hizmetler ve hizmet sağlayıcılara ilişkin bilgi yetersizliğinin ve hizmet sağlayıcıların yaşlı

göçmenlere ilişkin yetersiz bilgisinin yaşlı göçmenlerin hizmetlere erişiminde problemler yaşanmasına neden olduğunu saptamıştır.

Araştırma özelinde refah hizmetleri sağlayıcı kamu dışı kuruluşların da yaşlı sığınmacılara yönelik destekleyici hizmetleri sağlamaya ilişkin bilgilendirme çalışmalarını yeterli düzeyde gerçekleştirmediği saptanmıştır. Bu duruma ilişkin katılımcı E1 düşüncesini şu şekilde açıklamıştır:

Türkiye’de aslında dernek tarafından oturma izni almaya, kimlik alabilmeye çok destek olmuyorlar, ben öyle sanıyorum. Dernek tarafından yardım çok olmuyor.

(E1, 67; Rusya)

E1 ve K1, kendileriyle gerçekleştirilen görüşmede başkalarına sosyal yardım verilmediğini bildikleri, bu yüzden başvuruda bulunsalar dahi kendilerine de yardım yapılmayacağını düşündüklerini ifade etmiştir. Katılımcıların refah hizmetlerine yönelik resmi olmayan kaynaklardan bilgi edinmeleri, durumu duydukları biçimiyle kabul etmeleri ve ekonomik refah hizmetlerine erişememelerine neden olmuştur. Söz konusu katılımcıların çocukları Türkiye’ye geldikten sonra vatandaşlık alabilmiştir ve ev sahibidirler. Bu noktada katılımcıların bu çocuklarıyla birlikte yaşamalarının refah hizmetlerinden yararlanabilme noktasında yarattığı çekince değerlendirilmeye açıktır. Bu durum göç hareketini planlı bir biçimde gerçekleştiren Eski Sovyet ülkesi kökenli katılımcılarda genel olarak tespit edilmiş bir bulgudur. Konuya ilişkin katılımcı K1 düşüncesini şöyle açıklamıştır:

Sıkıntı olsa da biz hükümete gitmemişiz... ama dışarı hükümete gidip de yok, yok... Hükümet zaten vermeyecek, niye gideyim?

(K1, 63; Kazakistan)

Konuyla ilgili diğer araştırmalar refah hizmetlerine yönelik bilgi eksikliğinin sığınmacıların refah hizmetlerine erişimlerini farklı boyutlarda etkilediğini ortaya koymuştur. Sağlık hizmetlerine ilişkin bilgi yetersizliklerine bağlı olarak hizmetlerden yeterince yararlanamamanın mevcut sağlık sorunlarının şiddetlenmesine (O'Donnell ve diğ., 2007); çalışma ve iş gücü piyasasına yönelik düzenlemeler hakkındaki bilgi yetersizliğinin çalışma yaşamına entegre olamayıp iş gücü piyasasına ilişkin

sorunlarının yaşanmasına (Schwenken, 2021); tanınan hakların ve hukuki bilgi yetersizliğinin sığınmacılığa ilişkin mevcut hakların kurumlar ya da resmi makamlar tarafından keyfi bir biçimde uygulanmasına ya da hizmetlerin keyfi olarak geciktirilmesine neden olmaktadır (Allsopp, Sigona, & Phillimore, 2014). Araştırma kapsamında değerlendirildiğinde ise, ilgili başlıklarda ele alındığı gibi, katılımcılar özelinde refah hizmetleri ve hizmetlere erişim noktasındaki bilgisizliğin ortaya çıkardığı sorunların, yakın çevre desteğiyle aşıldığı görülmüştür. Bu noktada yaşlı sığınmacıların bağımsız biçimde refah hizmetlerinden yararlanma noktasında yeterli bilgiye sahip olmadıkları açıktır. Yetersiz bilgi sorunu ise mevcut destek mekanizmalarıyla aşılmaya çalışılmaktadır. Ekonomik refah hizmetlerinden yararlanma noktasındaki bilgi yetersizliği ise, ekonomik sorunlar görüşmelerde sıklıkla vurgulanan bir nokta olmuştur, reddedilme ve zorlayıcı prosedür birlikte aşılamamakta ve hizmetlerden yararlanılamamaktadır.

3.3.10. Mikro, Mezzo ve Makro Boyutta Destek Mekanizmaları

Sığınma sonrası karşılaşılan sorunların çözümü ve gereksinimlerin karşılanması noktasında destek mekanizmaları yaşlıların bireysel ve çevresel kaynakları olarak mikro boyutta; sivil toplum ve kamunun destekleyici hizmetleri olacak şekilde mezzo ve makro boyutta değerlendirilebilir. Hizmetlere erişim ve hizmetlerden yararlanma yaşlı sığınmacıların kişisel durumları açısından ele alındığında ilk olarak kişinin fiziksel ve bedensel durumu, engel durumu, hastalık durumu ve diğer kişisel özellikleri önem taşımaktadır. İkinci olarak çocuk, kardeş, torun, komşu gibi çevresinde bulunan kaynaklar ve bu kaynaklara erişim önemlidir. Söz konusu kaynakların yokluğu ya da kaynakların yetersiz desteği, sorun çözümünde zorluklar yaşanmasına neden olabilmektedir. Üçüncü olarak varış ülkesinin yaşlılara yönelik sosyal politika uygulamaları, sunulan refah hizmetleri, bunların derinliği, mevcut politikaların uygulamaya aktarılabilirliği ve yaşlı sığınmacıları kapsayıcılığı, göç sonrası karşılaşılan sorunların çözümünde makro boyutta önem taşımaktadır. Yaşlı bireylerin özel gereksinimleri düşünüldüğünde tüm boyutlardaki kaynaklardaki olası bir yetersizliğin varış ülkesindeki yaşam kalitesini düşüreceği söylenebilir.

Araştırma kapsamındaki yaşlı sığınmacıların tamamı başta eşleri ve çocukları olmak üzere yakınlarının yanında yaşamaktadır. Bu bakımdan doğrudan sosyal destek sistemi yetersizliği yaşayan yaşlı sığınmacı bulunmamaktadır. Katılımcıları görüşmeler sırasında da sorunlarının çözümünde öncelikli olarak birinci ve ikinci dereceden yakınlarının desteğini aldıklarını ifade etmiştir. Nitekim bu noktada araştırma kapsamında ulaşılan bulgulardan birisi de çocuk, torun, kardeş gibi kan bağıının olduğu yakınların yaşlı sığınmacıların sorun çözümünde birincil destek mekanizmaları olduğudur. Katılımcılar kendilerinin çözemeyeceği herhangi bir sorunla karşılaştıklarında bu kişilere başvurmaktadır.

Kırgızistan kökenli 65 yaşındaki katılımcı K5 ve Özbekistan kökenli 75 yaşındaki katılımcı K6'nın açıklamaları sosyal destek mekanizmalarının varlığının yaşlı sığınmacılar açısından önemini ortaya koymaktadır. Katılımcı K5 bu noktada Türkiye'de yalnız başına hiçbir şey yapamayacağını, yalnız bir şey yapmak için dışarı çıkarsa veya evden uzak bir yere giderse kaybolacağını düşündüğünü ifade etmiştir. K6 ise herhangi bir sorununu çözmek için ev dışına çıkması durumunda kaybolacağını, hiçbir şey yapamayacağını ifade etmiştir. Her iki katılımcının açıklamaları çocuk ve yakınların yaşlı sığınmacıların birincil destek mekanizması olduğunu gösterir niteliktedir. Katılımcı K6 bedensel ve sağlık durumu nedeniyle ev içi gereksinimlerinin karşılanması noktasında yakın çevresinden yardım almaktadır. K6, damadının sorun çözümü ve gereksinim karşılanması birincil destek mekanizması olduğunu vurgulamıştır. Oğluyla birlikte yaşayan K5'in de birincil destek mekanizması K6'ya benzer biçimde alt jenerasyondan bir aile üyesidir. Katılımcılar K6 ve K5 söz konusu durumu şu şekilde açıklamıştır:

Ben kendim burada bir şey yapamam. Dışarı çıksam hiçbir şey yapamam. Kaybolurum. Her ihtiyacımı damadım karşılıyor. Dışarı çıkacaksam benimle geliyor, hastaneye, başka işim olacaksa oraya. Bu karşılamıyor (yeğenini gösteriyor). İhtiyacım olduğunda ne istesem alıyor, yiyecek, kıyafet, meyve, soruyor.

(K6,75; Özbekistan)

...Yalnız (dışarı) gitsek yiteriz.³¹ Ben vallahi yiterim. Geri gelemem.

(K5,65; Kırgızistan)

Özbekistan ve Kırgızistan kökenli katılımcılara benzer biçimde Kazakistan kökenli katılımcı E4'ün de sorun çözümü ve gereksinimlerin karşılanması noktasındaki birincil destek mekanizması çocuklarıdır. Katılımcı E4, sorunlarını çocuklarının çözdüğünü, hastalandığında çocuklarının desteğiyle sağlık hizmetlerine eriştiğini, dil ve anlaşmaya bağlı sorunlar yaşadığında çocuklarının yardımından yararlandığını şu şekilde açıklamıştır:

Ne sorunum olsa çocuklar çözüyor ya. Şimdi hep onlar çözer. Hastalandığımda onlar beni götürür hastaneye, baktırır getirir, öyle. Tabii ki bir yere gidecek olsa, dışarıya, bir şeye çocuk beraber geliyor. Çünkü çocuk daha iyi konuşuyor ya, iyi anlatıyor o.

(E4, 70; Kazakistan)

Kırgızistan kökenli katılımcı E2, karşılaştığı sorunlar ve sorun çözümü noktasındaki destek mekanizmalarını açıklarken dil ve dile bağlı anlaşamama sorununu örnek göstermiştir. E2 örnek üzerinden, sorun çözümü noktasında, diğer katılımcılar gibi çocuklarının desteğine işaret etmiştir. Katılımcı çocuğunun dil sorununun çözümünde kendisine yardım ettiğini ifade etmiştir. Gereksinimlerini karşılamak ya da sorun çözümü için dışarı yalnız gidemeyeceğini ifade eden E2 söz konusu durumu şöyle açıklamıştır:

Bir yere gittiğimde anlaşamıyorum. Bu oğlumla (küçük oğlu) gidiyorum. Bu anlatıyor. Hangisini ki anlayamıyorum, bu anlattırıyor. Yalnız (ihtiyacım olduğunda dışarı) gidemiyorum.

(E2,63; Kırgızistan)

Kazakistan kökenli 63 yaşındaki kadın katılımcı K1'in konuya ilişkin açıklaması, alt jenerasyon aile üyelerinin yaşlı sığınmacıların sorun çözümündeki birincil destek mekanizmaları olduğunu en iyi biçimde ifade etmektedir. Oğlunun bütün sorunlarını

³¹ Kayboluruz.

çözüp gereksinimlerini karşıladığını ifade eden K1, sosyal destek mekanizmasını şöyle tanımlamıştır:

Sorunum olduğunda oğlum oğlum oğlum. Öyle. Onlar çözüyorlar. Ne ki lazım oluyor, canım istiyor onu alıyorlar.

(K1, 63; Kazakistan)

Görüldüğü gibi çocukları ve alt jenerasyondan diğer yakınları yaşlı sığınmacıların birincil sosyal destek mekanizmalarıdır. Göç öncesi birincil destek mekanizması olan çocuklar göç sonrası bu işlevi yerine getirmeye devam etmiş ve yaşlı sığınmacıların gereksinimlerinin karşılanması ve sorun çözümü noktasındaki temel destek kaynağı olmuştur. Literatür incelendiğinde araştırmanın bu bulgusu, konuya ilişkin diğer araştırmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Göç etmiş yaşlıların varış ülkesinde yaşadıkları sorunların çözümü ve hizmetlere erişimlerinde temel destek mekanizmalarının çocukları ve yakın çevreleri olduğu diğer araştırmalar tarafından da ortaya konulmuştur (Palmerberger, 2017; Liu, Cook, & Cattan, 2017; Hansen, 2014; Jacquat & Bachelay, 2013; Ciobanu, Fokkema, & Nedelcu, 2017; Tippens, 2020). Göç sonrası yeni ülkede karşılaşılan sorunlar bu sosyal destek mekanizmalarının oluşmasını sağlamaktadır (Silver, 2007).

Eski Sovyet ülkesi kökenli katılımcı yaşlı sığınmacılar arasında, güçlü bir biçimde çocukların sosyal destek mekanizması olarak görülmesi ve ebeveyn bakımını üstlenmesine yönelik düşünce yapısının hâkim olduğu görülmüştür. Bu durum daha çok erkek katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Kadın katılımcılar yaşlılıkları nedeniyle çocuklarının kendilerini desteklemeleri ve gereksinimlerini karşılamaları gerektiğini ifade etmekle birlikte konuya ilişkin erkek katılımcılara göre daha esnek ifadelerde bulunmuşlardır. Yine de bu gruptaki tüm katılımcılar söz konusu durumu “evlatlık görevi” olarak değerlendirmiştir. Katılımcıların sosyal destek mekanizması olarak çocuklarına atfettikleri bu görev ve çocukların göç sonrası evlatlık görevi bağlamında doğal destek mekanizmalarından birisi olarak görülmesi, göç etmiş yaşlı bireylerle gerçekleştirilen diğer araştırmalar tarafından da tespit edilmiştir (de Valk & Schans, 2008; Karimi & Hiitola, 2019).

Çekirdek aile dışındaki akraba ve komşular sorun çözümünde diğer destek mekanizmaları olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada kişi kendisi ya da ailesinin çözemediği sorunlarda akrabalar ve yakın çevredeki destek mekanizmalarına başvurmaktadır. Çocukların dışındaki diğer yakınlar, çevredeki diğer sığınmacılar ve göçmenler, yaşlı sığınmacıların bu gruptaki destek mekanizmalarını oluşturmaktadır. Bu durumu örnekleyecek biçimde Kazakistan kökenli katılımcı K1 sorun çözümü ve destek mekanizmaları noktasında birincil olarak oğlunu işaret ettikten sonra çevresel diğer kaynakları ikincil destek mekanizmaları olarak göstermiştir. K1 sorun yaşadığında sorunun yakınlarından, göç etmiş aynı köken ülkeli diğer yakınlardan destek alınarak kendi aralarında çözüleceğini ifade etmiştir. Sorun çözümü olarak destek alamayacağını düşündüğü için kamu hizmetlerine başvurmadığını ifade eden K1 söz konusu durumu şöyle ifade etmiştir:

Sıkıntı olsa da biz hükümete gitmemişiz. Ben giderim yakınımın alırım ya da o gelir benden alır biz aramızda o işi çözeriz. Ama dışarı hükümete gidip de yok, yok. Eş dost, akrabadan alırsak alırız. Hükümet zaten vermeyecek, niye gideyim.

(K1, 63; Kazakistan)

Sorun çözümü noktasında birincil destek mekanizması olarak çocuklarını işaret eden Rusya kökenli 67 yaşındaki katılımcı E1, çocuklarının ardından, gereksinim duyduğunda, akrabalar ve komşularına da destek ve yardım almak amacıyla başvurduğunu ifade etmiştir. E1 yine de sorunlarını öncelikle kendi kendine çözmeye çalıştığını vurgulamıştır. E1'e benzer biçimde Benzer biçimde Rusya kökenli kadın 61 yaşındaki kadın katılımcı K4 de sorun çözümüne yönelik çocuklarının dışındaki değerlendirmesinde diğer yakınlarını örnek göstermiştir. E1 ve K4 destek mekanizmalarını şu şekilde açıklamıştır:

İhtiyacımız olduğunda, çocuklar dışında akrabalarımız var burada, konu komşular da yardım ediyor. Hastanede, başka yerde sorun olsa yardımcı oluyorlar, ayrımcılık yaşamadım. Destek ediyorlar. Burada hiçbir vakit seçki olmadı. Oğlumla yaşıyorum. Eşim, iki tane torunlarım var. Sorunlarımı kendim çözüyorum, herkesler kendi çözüyor.

(E1,67; Rusya)

Yeğenlerim yardımcı oluyorlar, onlar bizden çok önce geldiler. Görümcemin oğlu, görümcemin enişte, sağ olsunlar onlar yardımcı oluyorlar. Yardımcı oluyorlar. Ama kötü bir şey olmadı.

(K4, 61; Rusya)

Buradaki dikkate değer nokta yakın çevrede sorun çözümüne yönelik başvuru alan birincil destek mekanizmalarının yaşlı sığınmacının kendi topluluğunun üyeleri olduğudur. Nitekim katılımcıların tamamı yerleşik halkın az yaşadığı, göç sonrası kendi topluluklarının yoğun olarak yaşadığı yerlerde yaşamaktadır ve komşuluk ilişkileri buna bağlı olarak oluşmuştur. Çekirdek aile dışındaki bu kaynaklar genellikle yaşlı sığınmacıdan daha önce yaşanan bölgeye yerleşip belirli düzeyde düzen kurabilmiş kişilerdir. Katılımcılar kendi topluluk üyelerine barınma, maddi destek, dil yardımı, boş zaman değerlendirme, dayanışma gibi birçok konuda başvurmaktadır. Bu bakımdan yaşanan bölgedeki topluluğun yaşlı sığınmacının yaşamını kolaylaştırıcı etkiye sahip olduğu açıktır. Araştırmanın bu bulgusuna benzer biçimde Fokkema ve Naderi (2013) de çevresel destek mekanizmalarının, göç sonrası yeni ülkedeki uyum sürecini olumlu biçimde etkilediğini saptamıştır. Gültekin (2018) ise Gaziantep'te yaşayan Suriye kökenli sığınmacılarla yaptığı çalışmada araştırmanın bu bulgusuna benzer biçimde sığınmacıların maddi yardım, günlük yaşam sorunlarının çözümüne yönelik destek, birlikte vakit geçirme, komşuluk ilişkileri gibi birçok konuda kendi topluluk üyeleriyle kurdukları sosyal ağlardan yararlandıklarını göstermiştir. Ekmen, ve diğ. (2021) de göç sonrası başta ruhsal hastalıklardan korunma olmak üzere sosyal destek mekanizmalarının birçok açıdan önemli olduğunu ortaya koymuştur.

Yaşlılara yönelik sosyal politika uygulamaları, sunulan refah hizmetleri, hizmetlerin gelişmişliği ve mevcut hizmetlerin uygulanabilirliği, yaşlı sığınmacıları kapsayıcılığı, yaşlı sığınmacılar açısından göç sonrası yaşanan sorunların çözümünde makro boyuttaki unsurlar olarak önem taşımaktadır. Araştırma özelinde değerlendirildiğinde sosyal politikalar ve refah hizmetlerinin, yaşlı sığınmacılar açısından destek mekanizmalarının en zayıf olan noktaları olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında katılımcıların açıklamaları değerlendirildiğinde hiçbir katılımcının yaşam standardını iyileştirecek düzeyde ekonomik destek almadığı görülmektedir. Kazakistan kökenli 63 yaşındaki katılımcı K1'in açıklamasında olduğu gibi katılımcılar desteklenmedikleri ve başvurduklarında dahi desteklenmeyeceklerini düşündükleri için kamu eliyle sunulan

refah hizmetlerinden yararlanamamaktadır. Diğer katılımcıların da görüşmelerdeki açıklamaları göz önüne alındığında, kendilerinden daha önce sosyoekonomik destek almak için kamu kurumları ya da STK'lere başvurup da hizmetlere erişememiş ya da yeterince yararlanmamış olan çevredeki yaşlı sığınmacılara tanık olmaları bu durumun ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Makro düzeyde sosyoekonomik refah hizmetlerinden yararlanamamanın bir diğer nedeni "Ekonomik Sorunlar ve Ekonomik Sorunlara Yönelik Çözüm Yolları" başlığında belirtildiği gibi destek verilmesi noktasında hizmet sağlayıcı kurumlar tarafından sunulan gerekçelerdir. Aynı zamanda katılımcıların aktif yaşlanmayı sağlayacak sosyal, ekonomik, kültürel herhangi bir uygulamaya katılımı da sağlanamamıştır. Katılımcıların makro boyuttaki hizmetlerden yeterince yararlanamamaları araştırmanın çalışma grubu özelinde ortaya çıkmış bir bulgudur.

3.3.11. Göç Öncesi ve Sonrası Yaşlılık Deneyimleri ve Yaşam Etkinlikleri

Yaşlılık deneyimleri ve yaşam etkinlikleri ele alındığında katılımcıların çoğunun köken ülkelerinde yaşlılık dönemini diğer aile üyeleri ve çocuklarıyla birlikte geçirdikleri görülmüştür. Çocukluk, gençlik ve yetişkinlik dönemleri bu ülkelerde geçen yaşlı sığınmacılar çalışma yaşamının sona ermesinden sonra emeklilik yaşamına geçmiştir. Emeklilik sonrası yaşamda cinsiyet, kır-kent yaşamı ve yeni bir işte çalışma durumuna bağlı olarak yaşlılık deneyimlerinde farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Göç öncesi dönemde köyde yaşadıklarını ifade eden katılımcılar köken ülkelerinde köy, bahçe, tarla işleri gibi günlük işlerde uğraştıklarını ifade etmiştir. Bu kişilerin günlük yaşam pratikleri yaşadıkları köylerde, köy işleri etrafında şekillenmiştir. Şehirlerde yaşayan katılımcılar ise genellikle torun bakımı, günlük ev içi işlerini yerine getirme ve çalışmaya devam etme gibi kent yaşamı pratiklerini yerine getirmiştir. Özbekistan kökenli katılımcı K6 dışında diğer katılımcılar köken ülkede yaşlılık dönemlerini çocuk, eş, torun ve diğer alt kuşak yakınlarıyla geçirmiştir.

Katılımcılar, göç hareketinin başlatılmasına giden sürecin başlangıcına kadar gereksinimlerini kendilerinin karşıladıklarını, günlük işleri kendilerinin yaptıklarını

ifade etmiştir. Bu noktada katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde göç öncesi yaşlılık özelindeki gereksinimlerin karşılanmasında bireysel kaynakların yeterli olduğu görülmektedir. Göç sonrası süreçte ise yaşlı sığınmacıların yaşam etkinliklerinin hayli kısıtlı bir duruma dönüştüğü görülmüştür.

Göç öncesi yaşlılık deneyimleri ve yapabilirlikleri katılımcılar tarafından farklı biçimlerde açıklamıştır. Kazakistan kökenli katılımcı E3 göç öncesi günlük işlerini kendisinin yapabildiğini, hayvan bakımı, yakınlarıyla görüşme, televizyon izleme, kitap okuma gibi günlük etkinlikleri yaptığını ifade etmiştir. Göçten sonra ise yaşadığı evin arkasında bulunan tarlada günlük bahçe işlerini yapmaya başladığını, aynı bölgede yaşayan yakınlarıyla görüştüğünü, vaktini bir şey yapmadan geçirmeyi sevmediğini, sosyal bir kişi olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı köken ülkesinde de Türkiye’de birlikte yaşamakta olduğu küçük oğluyla birlikte yaşadığını ifade etmiştir. Bu noktada söz konusu küçük çocuk katılımcının Türkiye’deki temel destek mekanizması olmaya devam etmiştir. E3’ün çocuklarının çalışıyor olması, göç sonrası gelir kaybına uğrasa da ekonomik zorluklar yaşamasını önlemiş ve günlük yaşam etkinliklerinde belirgin değişikliklerle karşı karşıya kalmamasını sağlamıştır. E3 göç öncesi ve sonrası yaşam etkinliklerini şu şekilde açıklamıştır:

Orada sabah erken kalkıyordum, hayvanlarıma bakıyordum, hayvanları doyuruyordum, biniyordum arabaya, gidiyordum öğlene kadar çalışıyordum, gelip eve öğlen yemeğimi yiyordum, tekrar gidiyordum, akşama kadar akşam altıda geliyordum, hayvanların akşamlığını veriyordum, ondan sonra misafirlğe çıksak birisinin evine giderdik, yoksa yatıp televizyon izliyorsun, dinleniyorsun, kitap okuyorsun. Ben eşim, üç oğlum birlikte yaşıyorduk. Babam da bizimle yaşıyordu, babama bakıyorduk. Babam bizde kaldı. Bizim elimizde vefat etti. Benden küçük en küçük kardeşimiz var, babamla o yaşıyordu önce. Sonra o evlendi, istemedi babama bakmayı, biz baktık. Çocuklar büyüdü, en büyük oğlum askere gitti geldi onu evlendirdik, çıktı. İkincisini evlendirdim ona da ev aldık çıkardık. Sonra en küçük oğlumla kaldık. O bizimle yaşıyordu. Onu da evlendirdik, gelin, küçük oğlan, eşim, ben kaldık. Birlikte yaşıyorduk. Şimdi de birlikte yaşıyoruz. İnşallah da ölene kadar beraber yaşayacağız. Bu küçükler buranın şeyine (kültürü kastediyor) geçmese, bizde öyle, ana babayla ölene kadar. Burada, boş vakitte, işler olursa onlar yardım ediyorum, çalışıyorum, bir şeyler ediyorum, olmazsa akrabaları dolaşıyorum, arkada tarla var meyve falan ektik, onlara su veriyorum yazları. Biz pek yatmayı sevmeyiz de yatamıyoruz yani. Bir gün iki gün yatsam illa çıkıyorum, akrabaları dolaşıyorum. Daha da fazlasını yapardım da daha

yapamıyorum. Yani sağlık şeyinden, yoksa... İşe gireyim desen seni alan da yok, yaştan dolayı. Ben seviyorum milletle konuşmak, beraber olmak, şey etmek.

(E3, 67; Kazakistan)

Göç öncesi kırsal bölgede yaşayan Kazakistan kökenli 70 yaşındaki erkek katılımcı E4, göç öncesi köyde kamuya ait arazilerde tarımsal etkinliklerle ilgilendiğini ve hayvan bakımı yaptığını belirtmiştir. E4 de köken ülkesinde Türkiye'nin aksine kıraathane kültürünün olmadığını vurgulamış ve kıraathaneler yerine yakınlarının evlerinde buluşup sohbet ettiklerini ifade etmiştir. E4'ün göç sonrası Türkiye'deki günlük yaşamı etkinliklerinin televizyon izleme, ibadet etme, tanıdıklarını ziyaret etme, evlerde buluşma gibi göç öncesi etkinliklerinin devamı biçiminde şekillendiği görülmektedir. Katılımcı yaşam etkinliklerini şu şekilde açıklamıştır:

İki çocuğum vardı. Bir kız bir oğlan. İkisi de evli. Çok kötü yaşamıyorduk önceden. Köy işi yapıyordum, hayvanlara bakıyordum, yer ekiyordum, toprak, şoförlük yaptım, burada insanların kendi yeri var ya, orada komple hükümete aitti. Bir köyün yüz hektar, bağ bahçe ekiyorlardı, ona bakıyordum, köyün arazisi, kolhoz diyorlar o kolhozun yeri. Saman ekiyorduk, yonca ekiyorlardı, orada patronluk yapıyordum. Ahirki³² senelerde seçkilik oldu (Kazak-Türk ayrımcılığı). Ben küçükken öyle olmuyordu, son, sonraki yıllarda oldu. Önceden yoktu, elli altmış sene yaşadık. Onlar ki ayrımcılık yapıyorlar. Burada yazın pikniğe çıkıyoruz, gidiyoruz, oğlum götürüyor, ailece hep birlikte gidiyoruz. Televizyon izliyorum, namaz kılıyoruz, kafiye çıkıyoruz, çıkıyorsun, geziyorsun, geliyorsun. İstanbul'da düğün oluyor oraya, burada düğün oluyor oraya gidiyoruz, akrabalar var, tanışlar var hepsine gidiyoruz. Akrabaları gezeriz, akşama kadar oturacaksın, sohbet edeceksin. Kıraathane kültürü yok bizde. Orada boş kalmıyorsun, boş kalsan tarlaya gidersin. Kıraathanelere gitmeyiz, evde toplaşıyoruz biz, onun evinde, başkasının evinde.

(E4, 70; Kazakistan)

Kırsal yaşam, Kazakistan kökenli katılımcıların göç öncesi yaşlılık deneyimine benzer biçimde Kırgızistan kökenli E2'nin de yaşlılık deneyimini doğrudan etkilemiştir. E2, SSCB'nin dağılmasından köken ülkesine gerçekleştirilen arazi dağıtımıyla elde ettiği arazide kırsal bir yaşam sürmüştür. Burada küçük oğluyla birlikte yaşayan E2, yaşlılık

³² Sonraki.

dönemini araziyi işleterek ve hayvancılıkla geçirmiştir. 63 yaşındaki katılımcı E2 göç öncesi köken ülkesinde birlikte yaşadığı oğluyla burada da birlikte yaşadığını, köken ülkesinde hayvancılık ve tarımsal etkinlikler yaptığını söylemiştir. Göç sonrası E2'nin yaşam etkinlikleri kent yaşamına uygun biçime bürünmüştür. E2 göç sonrası diğer erkek katılımcılar gibi torun bakma, torunları okula götürme gibi işlevleri üstlenmiştir. Ancak E2, ekonomik yetersizlik yaşadığı için sosyal herhangi bir aktiviteye katılmadığını ve bir şey yapamadığını ifade etmiştir. E2 göç öncesi ve sonrası yaşam etkinliklerini şöyle ifade etmiştir:

Sovyet ülkesi dağıldıktan sonra yer verdiler. Benim dört hektar yerim vardı. Orada çalışıyordum. O tarlayı doksan dokuz yıllığına verdi. Küçük oğlumla yaşıyordum orada, burada yaşadığım oğlumla. Sonra bunlar ki geldi, ben de geldim. Ama şimdi orada çocuklarım kaldı. İki oğlum kaldı, bir kızım kaldı. Şoförlüğü bırakmışım orada. Emekli olmuşum. Bizde emeklilik 63 yaşında çıktı. Bir yıl olmamıştır ben emekliyim. Tarlamız vardı evde, onunla vakit geçiyorduk, bir iki tane malımız vardı onlara bakıyorduk. Burada da bir şey anlayamıyorum, torunlara bakıyorum, torunları götürüyorum okula, okuldan getiriyorum., kendi halimdeyim, camiye gidip geliyorum, öyle. Okulda öğretmenle görüşüyorum, torunlarımı danışıyorum, nasıl okuyorlar diyorum. Şimdi evladım, biz bunun (oğlunu kastediyor) koluna bakıyoruz, bir yerden bir kömek³³, para mara yok bize. Bir olsa ki biraz yardım, emekli maaş biraz olsa burada biz teyzeye (eşi) dükkâna çıkarız, markete çıkarız, ama çıkamıyoruz. Bunun da (oğlu) borcu var. Öyle.

(E2, 63; Kırgızistan)

Rusya kökenli 61 yaşındaki erkek katılımcı E1 köken ülkesinde ailesiyle birlikte yaşadığını ifade etmiştir. E1, köken ülkesindeki yaşamından memnun olmadığını ancak alternatifini olmadığı için orada yaşamak zorunda kaldığını belirtmiştir. Göç sonrası günlük yaşam etkinlikleri diğer erkek katılımcılara benzer biçimde torunlarını okula götürme ve yakınlarıyla birlikte geçirmek olan E1 olanaksızlıklardan dolayı boş zamanını istediği biçimde değerlendiremediğini; yapacak bir şey bulamadığını ve canının sıkıldığını ifade etmiştir. Bu nokta, yaşlı sığınmacılara yönelik katılım ve sosyalleşmeyi sağlayıcı hizmetlerin eksikliğine işaret etmesi açısından önem taşımaktadır. E1 söz konusu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

³³ Yardım.

Ailemle yaşıyordum. Eşim, dört tane çocuğumla. Onlarla birlikte yaşıyorduk. Rusya'da bize çok iş vermiyorlardı, seçki vardı biraz. Çok memnun değildim oradaki hayatımdan ama, seçeneğimiz yoktu ki. İş tarafından iş yoktu. Bize iş vermiyorlardı. Seçiyorlardı. Türkleri dışlamaya çalışıyorlar. Evimizi satamıyorduk ki gidelim Türkiye'ye. Ne de olsa gidecekler diye, kabullenecek, evler bize kalacak düşüncesi, evleri de çok ucuza alıyorlar. Burada camiye gidiyorum, sonra torunları okula götürüyorum, komşularla sohbet ediyorsun, öyle böyle gün geçiyor. Hobi mobi öyle imkân yok ki, imkân olsa. Öyle imkân olsa. Siz gelmeden önce oturuyorduk hatta, bir şeyler yapsak da şurada bir yer alsak da ekin eksek, boş zamanımızı orada götürsek, toprak görsek. Canımız sıkılıyor, dışarı çıkıyorsun geliyorsun, akrabalara, yine de canın sıkılıyor. Burada küçükçe bir tarla olsa gidip tarlada çalışırdım. Hiçbir yerde çalışmıyorum, biraz sıkılıyorum.

(E1, 67; Rusya)

Suriye kökenli 72 yaşındaki katılımcı E6 köken ülkesinde 6 çocuğunu evlendirdikten sonra eşiyile birlikte yaşadığını ifade etmiştir. Bu noktada bu katılımcının temel sosyal destek mekanizmasının eşi olduğu görülmektedir. Nitekim katılımcı gereksinimlerini de kendilerinin karşıladığını ifade etmiştir:

Emekli olduktan sonra terzilik yapmaya başladım. Önceden altı çocuğumla birlikte yaşıyordum. Hepsini evlendirdik. Sonra eşimle birlikte kaldık. Yalnız yaşıyorduk tek. Ama ihtiyaçlarımızı karşılıyorduk kendimiz hallediyorduk.

(E6, 72; Suriye)

Kadın katılımcıların göç öncesi yaşamları belirli noktalarda erkek katılımcılarla benzerlik göstermekle birlikte köken ülke ve günlük yaşam etkinlikleri açısından belirli farklılıklar bulunmaktadır. Ülke bazında değerlendirildiğinde Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Rusya kökenli kadın katılımcıların tamamı köken ülkelerinde belirli sürelerde kamuya ait işlerde çalışmıştır. Çalışılan iş kolları çeşitlilik göstermekle birlikte tamamı iş gücüne entegre olup sonradan kırsal yaşama geçmiş ve kırsal yaşam etkinliklerini gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu katılımcıların tamamı Türkiye'ye geldiklerinde ise kent yaşamına adapte olmak zorunda kalmıştır. Buna bağlı olarak kentsel yaşam kültürünün günlük yaşam pratiklerini uygulamaya başlamışlar ve yaşam biçimleri buna bağlı olarak değişikliğe uğramıştır. Yaşlı kadın sığınmacıların göç sonrası günlük yaşam pratikleri, torun bakıcılığı, ev işi işlerin yapılması, ev içinde

ibadet, televizyon izleme gibi ev içi etkinlikler ve evin yakınında apartman önüne çıkma, torunu parka götürme, yakınlardaki markete gitme gibi erkek katılımcılara göre görece daha kısıtlı ev dışı etkinliklerdir.

Kazakistan kökenli 71 yaşındaki kadın katılımcı K2 göç öncesinde emekliliği sonrası ev işlerini yaptığını ve torunlarının bakımını sağladığını, bunun yanı sıra köyde yaşamasına bağlı olarak bahçe işleri ve hayvancılık yaptığını ifade etmiştir. Fiziksel olarak zorlanılmadığı takdirde yaşlılıkta çalışılmaya devam edileceğini düşünen K2'nin göç sonrası yaşam pratiklerinde kent yaşamına bağlı olarak değişiklikler ortaya çıkmıştır. K2'nin kentte yaşamaya bağlı olarak kırsal yaşam pratikleri sona ermiştir. Ancak yine de göç öncesi olduğu gibi torun bakımıyla ilgilenme ve ev içi işleri yapmaya devam etmiştir. K2 günlük yaşam pratiklerini şöyle açıklamıştır:

Orada hayatım ortalamaydı. Malımız vardı, bahçemiz vardı. Köyde yaşıyorduk, şehirde yaşamamışız biz, köyde mal ile bahçe ile sonra diyorum ya azıcık çalışıyorduk, azıcık aylık alıyorduk, diyorum ya onla çocuklar büyüttük. Bir kızım bir oğlum var. Oğlumu okuttum. Öğretmen oldu. Yani orada yabancılık çekiyordum, öyle çekiyorduk. Yaşlandığımda da emekli olduktan sonra da yine çalışıyordum. Evde ama. Elin ayağım tutuyorsa çalışıyorsun, seksen yaşında olmadıktan sonra. Ev işleri, torunlarım oldu onlara bakıyordum evde. Ben dört aylıktan torunuma bakıyorum, gelin işe çıktı bana o torunum yetiyor, ne yapacağım. Yemek yapıyorum, torunuma bakıyorum, öbür iki torunum okuldan geliyor onların yemeğini yediriyorum, öyle. Bir yere gidecek olsa oraya gidiyorum. Kendim için ne yapacağım oğlum, beş vakit namazımı kılıyorum, torunlarıma bakıyorum o da bana o yetiyor. Evden çıkarıyorum torunum parka gidiyorum, akrabalarımıza gidiyorum, o, başka ne yapacağım.

(K2, 71; Kazakistan)

Kazakistan kökenli kadın katılımcı K1 de göç öncesi çocuklarını büyüttüğünü, köyde yaşamasına bağlı olarak hayvancılıkla ilgilendiğini ifade etmiştir. K1 göç öncesi deneyimini cinsiyet farklılıkları üzerinden değerlendirmiştir. Katılımcı köken ülkesinde çocuk bakımıyla ilgilendiğini ifade edip temel zorlukları kadınların değil erkeklerin yaşadığı düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir:

Evde çocuklarımı büyüttüm, bu çocukları kim ayağa kaldırdı, ben. Hayvanlarımız vardı biraz hayvanlarla ilgileniyordum. Yani zorluk

çekmedik çok. Erkekler var ya evde onlar hep çekerdi zorluğu, biz de ev hanımıydık.

(K1, 63; Kazakistan)

Tarımsal etkinlikler ve kırsal yaşamın getirdiği yaşam koşulları Rusya kökenli katılımcı K4 ile Kırgızistan kökenli katılımcı K5'in de göç öncesi yaşam biçimini doğrudan etkilemiştir. Bu durum ilerleyen bölümlerde açıklanacağı gibi göç yönü bakımından eski Sovyet ülkesi üzerinden gelen göç hareketlerinde hareketlere katılan yaşlı bireyler arasında varlığı saptanan genel bir göç öncesi yaşam olgusudur. Katılımcıların göç öncesi yaşlılık deneyimleri ve yaşam etkinlikleri şu şekildedir:

Sabah kalkıyorsun, namazını kılıyorsun, ineklere gidiyorsun, inekleri sağlıyorsun, sütleri getiriyorsun, sütleri araba geliyor, arabaya koyuyorsun, çocukları okula gönderiyorsun, öyle...

(K4, 61; Rusya)

Köyde ne yapılır, ev işi, yemek, çocuklara bakıyorduk, tarlayı ediyorduk, bahçe, ekiyorduk, yer evi³⁴ydi.

(K5, 65; Kırgızistan)

Suriye kökenli yaşlı kadın sığınmacılardan 65 yaşındaki kadın katılımcı K9 dışındakilerin tamamı köken ülkelerinde vakitlerini ev içinde, ev işleriyle geçirdiklerini ifade etmiştir. K9 ise eşinin yanında çalıştığını, bunun dışında ev işleri yaptığını belirtmiştir. Diğer ülkelerdeki katılımcılar günlerini evde ev işi yaparak, buna ek olarak kırsalda yaşamaları nedeniyle tarım ve hayvancılık işleri yaparak geçirdiklerini ifade etmiştir. Bu noktada Suriye kökenli katılımcı yaşlı sığınmacıların aile ve günlük yaşam etkinlikleri açısından diğer ülke katılımcılarından ayrışmalarının nedeninin kentsel bölgelerde yaşamamaları, yaşlı yaşamı açısından kır-kent ayrımının yarattığı farklılıklar ve kültürel değerler ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Yaşlı sığınmacılar köken ülkelerinde yaşlılık döneminde genel olarak görülen azalan fiziksel ve sosyal aktiviteler, yaşam biçiminin tekdüzeleşmesi, emekli olmuş bireyler özelinde emekliliğe uyum gibi yeni işlevler kazanılması gibi yaşlılık dönemine özgü yaşam biçimini devam ettirmektedir. Bu nokta göç sonrası yaşamla karşılaştırılması

³⁴ Müstakil ev.

bakımından önem taşımaktadır. Nitekim köken ülke, göç yönü, göç nedeni veya travmatikliği değişmeksizin tüm yaşlıların yaşamları bir ölçüde değişmiştir.

Kazakistan kökenli 70 yaşındaki erkek katılımcı E4 göç öncesi yaşamını tarım ve hayvancılık etkinlikleri ile geçirmiştir. E4 köken ülkesinde yaşlanılsa dahi çalışılmaya devam edildiğini, Türkiye'deki emeklilik sonrası yaşlı yaşamının aksine köken ülkesinde emeklilik sonrası çalışılmaya devam edildiğini ifade etmiştir. Bu durum köken ülke ve Türkiye arasındaki yaşam biçimi ve kültür farklılıkları yönünden değerlendirilmeye açık olmakla birlikte katılımcının kırsal bölgede yaşamasının bir sonucu olarak düşünülebilir. Katılımcı göç öncesi yaşlılık deneyimini şu şekilde açıklamıştır:

Hayvan bakıyordum, yer ekiyordum, emeklilikte sonra öyle vakit geçiyordu. Orada yaşlıların gideceği kıraathane tarzı şeyler yok orada, çalışıyordun yine kendin için çalışıyordun, emekli olsan bile. Yazın çalışıyorsun yer ekiyorsun, kışın hayvan bakıyorsun, o kadar iş olmuyor.

(E4, 70; Kazakistan)

Özbekistan kökenli 75 yaşındaki kadın katılımcı K6 köken ülkesinde yetersiz sosyal destek mekanizmasına sahip olduğunu belirten tek katılımcıdır. K6 köken ülkesinde, eski Sovyet ülkesi kökenli kırsal bölgelerde yaşayan katılımcıların diğer aksine, kentsel bir bölgede yaşamasına bağlı olarak tarım ve hayvancılık etkinliklerinin yerine ev içi işleri yerine getirmiştir. Aynı zamanda terzilik yapan katılımcı eşini kaybetmesiyle birincil sosyal destek mekanizması ortadan kalkmıştır. Birincil destek mekanizması olan eşinin yaşamını yitirmesi ve tek çocuğunun daha önce Türkiye'ye göç etmiş olması katılımcının köken ülkesinde aile temelli destek mekanizmalarının tamamen ortadan kalkmasına neden olmuştur. K6 buna karşın bir süre kendi işlerini yapmaya devam ettiğini ifade etmiştir. Olası yalnızlığa karşı yakın köken ülkesindeki komşuları ve çevredeki diğer kişiler katılımcıyı destekleyici işlev görmüştür. Yine de temel destek mekanizmalarının yokluğu katılımcının göç kararı almasına neden olmuştur. K6 göç sonrasında ise neredeyse hiç dışarı çıkmadığını ifade etmiştir. Katılımcı bir gününü, televizyon izleme, ev balkonundan dışarıyı izleme gibi hayli kısıtlı eylemlerle geçirmektedir. Bunun dışında komşularının bazen kendisini ziyarete geldiğini belirten

K6, sosyal destek mekanizması olarak komşularından da destek aldığını ifade etmiştir. Katılımcının kısıtlı günlük yaşam etkinlikleri yaşlı bir birey olarak farklı bir ülkede yaşama bağlamında değerlendirilebilir. K6 günlük yaşam etkinliklerini şöyle açıklamıştır:

Ben, eşim ve bir kızım ile yaşıyorduk. Eşim üniversite mezunuydu, okumuş adamdı, 85 yaşında öldü. İmkansızlıklardan da kızımı erken yaşta verdim. Terzilik yapardım, diğer zamanlarımda da ev işleri yapıyordum. Evi temizle, yemek yap bu şekilde geçti zamanım. Her işimi bir yere kadar kendim yaptım. Komşularım vardı, hep yardım ederlerdi. Ev işlerini kendim yapardım, elektrik, gaz ödemesi kendi başıma giderdim. Gittiğim yerde yardım isterdim. Oradakiler de yardım ederlerdi. Mesela fatura ödemeye gittiğimde oradaki görevliden yardım isterdim, yardım ederlerdi. Komşularım hep iyi insanlardı. Küçükler hep sorardı nene can ihtiyacın var mı, nene can bir şey istiyor musun, bir şey lazım mı diye sorarlardı. Burada Televizyon izliyorum, balkona çıkıyorum, dışarı bakıyorum, komşularımız var benden küçükler onlar geliyorlar, onlarla konuşuyorum.

(K6, 75; Özbekistan)

Yaşlı sığınmacıların göç sonrası yaşlılık deneyimi, yaşam pratikleri ve boş vakit etkinlikleri yerleşik yaşlıların yaşam etkinlikleriyle genel olarak benzerlik göstermektedir. Yaşlılık deneyimi ve yaşam etkinliklerin ayrışması noktasında ise yaşlı sığınmacının yaşı, cinsiyeti, ekonomik ve sağlık durumu etkili olmaktadır. Bunların yanı sıra, dışsal koşullar dışında boş zamanlarda ne yapılacağına kişisel bir konu olmasının günlük yaşam etkinliklerinde farklılık yaratan doğal bir unsur olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular yaşlılığın ileri dönemindeki ve ekonomik durumu yetersiz yaşlıların yaşlılık deneyiminin genel olarak ev içinde, ev içi pratiklerin gerçekleştirilmesi etrafında şekillendiğini göstermektedir. Yaşça daha genç olan yaşlıların günlük yaşamları etkinlikleri ise ev dışı etkinlikleri de kapsayacak biçimde genişlemektedir. Yaşlı kadın sığınmacılar ağırlıklı olarak ev içi temizlik, yemek, ev içinde torunlara bakma, televizyon izleme ya da ev yakınındaki market, kapı önü gibi yerlere çıkma gibi etkinliklerde bulunmaktadır.

Yaşlı erkek sığınmacıların günlük yaşam etkinlikleri kadın yaşlılara göre daha karmaşıktır. Bazı yaşlı erkek sığınmacılar ibadet etme dışında hiçbir şekilde dışarı çıkmadıklarını ifade etmiştir. Bu durumun tersine çoğu katılımcı camiye gitme, arkadaş buluşmaları, sığınmacı topluluğundan kişilerle buluşma, torunları okula götürüp getirme, diğer kentlerde yaşayan akrabaları görme gibi etkinlikleri gerçekleştirmektedir.

Günlük yaşantısının çoğunu ev içinde geçiren Suriye kökenli 61 yaşındaki erkek katılımcı E5, yalnızca namaz kılmak için ev dışına çıktığını, hiçbir yere gitmediğini ifade etmiştir. E5 günlük yaşantısını şu şekilde açıklamıştır:

Vaktimin tamamını evde geçiriyorum. Dışarı çıkmıyorum. Yakınlarda bir cami var. Sadece namaz vakitlerinde namaz kılmak için camiye gidiyorum. Kılıp sonra geri dönüyorum. Yeni bir yere gitmeyi, başka insanlarla tanışmayı denemedim. Evdeyim. Evdeki zamanında Allah'ı anıyorum, Kur'an okuyorum, namaz kılıyorum. Gidecek akrabam ya da kimsem yok. Çocuklarım bazen Türkiye'de gezmeyi, başka yerlere gitmeyi teklif ediyorlar. Bazen çok ısrar ediyorlar ama hiçbir zaman kabul etmiyorum. Altı yıldan fazladır buradayım ama gezmek için bir kez bile bir yere gitmedim.

(E5, 61; Suriye)

Suriye kökenli 66 yaşındaki kadın katılımcı K8 ise yaşam etkinlikleri noktasında günlerini ev içinde aile üyeleriyle birlikte geçirdiğini belirtmiştir. Katılımcı bazen aile üyeleriyle evin yakınlarındaki gezilecek yerlere gittiğini belirtmiştir. K6 söz konusu durumu şöyle açıklamıştır:

Bazen apartmanın dışına çıkıyorum, kapının önünde oturuyorum. Evin yakınında markete gidiyorum. Bazen yakınlardaki yerlere (gezilecek yerler) gidiyorum. Onun dışında evdeyim. Çocuklarla, torunlarımla oturuyorum.

(K8, 66; Suriye)

Görüşmeler sırasında eşi sağlık kurumunda tedavi edilmekte olan 72 yaşındaki katılımcı Kazakistan kökenli kadın katılımcı K3 ise, günlük yaşamının eşinin bakımı işleriyle geçtiğini ifade etmiştir. Katılımcı kendisinin yaşı nedeniyle dışarı çıkmadığını, bütün gün evde olduğunu, hasta olan eşine baktığını, eşinin yemeğini verdiği, gününün bu şekilde geçtiğini ifade etmiştir. Katılımcının konuya ilişkin açıklaması şöyledir:

Ne edeceğim, evdeyim. Sabah kalkarım, kahvaltımı yaparım, eşim yatalak olduğu için eşim evdeyken onunla ilgileniyordum. Pazara da gidemiyorum, bütün gün evdeyim. Sabah uyanıyorum, oturuyorum, eşim hastaydı gezemiyordu, yatıyordu, ben ona bakıyordum, o kadar ki, ihtiyar insan, nasıl olur. İşte derdini söyleyemiyordu, gezemiyordu, akşama çak³⁵ yatıyordu, ben de işte elimden geldiği yemeğini veriyorum, yemekleri, temizliği gelin yapıyor, gelin kaldırıyor, ben gidip veriyorum.

(K3, 72; Kazakistan)

Görüldüğü gibi yaşlı sığınmacıların göç öncesi ve göç sonrası yaşam deneyimleri günlük yaşam etkinlikleri yönünden farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar göç öncesi yerleşim yerinin özelliklerine göre derinleşebilmekte ve göç sonrası yaşam biçimini önemli ölçüde değiştirebilmektedir. Göç hareketinden önce kırsal bölgelerde yaşayan katılımcı yaşlı sığınmacıların tümü göç sonrası kentsel yaşam biçimine uyum sağlamak durumunda kalmıştır. Bu durum, bu gruptaki çoğu katılımcının göç öncesi ve sonrası yaşam etkinliklerinin birbirinden keskin bir biçimde farklılaşmasına neden olmuştur. Göç hareketinden önce kentsel bölgelerde yaşayanların yaşam etkinlikleri kır-kent yaşam biçimi ekseninde önemli ölçüde değişiklik göstermemekle birlikte daralmıştır. Göç öncesi köken ülkelerinde belirli ölçüde sosyalleşebilen bu yaşlı sığınmacıların göç sonrası ekonomi, barınma, dil, kültür ve benzeri uyum sorunlarıyla birlikte günlük yaşamları evi içi etkinlikler ve daralmış sosyal sağlar biçiminde küçülmüştür.

3.4. Yaşlılık, Yaşlanma ve İleriye Dönük Düşüncelere İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu başlığındaki ilk alt başlıkta katılımcıların yaşlı bir birey olmaya ilişkin kişisel düşünceleri ve yaşlılığa yönelik değerlendirmelerine yer verilmiştir. Katılımcıların yaşlılığa ilişkin düşünceleri değerlendirildikten sonra ileriye yönelik istek ve planları ele alınmıştır. Bu bağlamda katılımcıların ileriye yönelik istekleri, yapmak istedikleri, yapmak isteyip de yapamadıklarına ilişkin düşünceleri incelenmiştir.

³⁵ Kadar.

3.4.1. Yaşlanma Deneyimi, Yaşlılık ve Yaşlılara Yönelik Tutumlara İlişkin Düşünce

Yaşlılık hakkındaki düşünceleri değerlendirildiğinde, katılımcıların belirli etkenlere bağlı olarak yaşlılık konusunda farklı düşüncelere sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Sığınmacılar yaşlılık dönemini mevcut yaşantıları ve sorunları üzerinden değerlendirmiştir. Katılımcılardan yaşlılığı değerlendirmeleri istenirken Suriye kökenli katılımcıların yaşlılığa ilişkin soruları yanıtlamakta zorluk çektikleri görülmüştür. Bu noktada sorular basitleştirilmiş ve farklı biçimlerde yeniden sorulmuştur.

Araştırmanın bu bölümdeki bulguları, yaşlılığa ilişkin düşüncelerin yaşlı sığınmacılar tarafından kavramsal olarak değil yaşam memnuniyeti üzerinden algılanıp bu şekilde değerlendirildiğini göstermektedir. Sağlık sorunları yaşamakta olan yaşlı sığınmacılar yaşlılığı fiziksel ve bedensel sağlık üzerinden tanımlamış; ekonomik sorunlar yaşayan katılımcılar maddi zorlukları vurgulamış; görece daha iyi yaşam koşullarına sahip olanlar ise daha genel ve olumlu yaşlılık tanımları yapmıştır. Bu, yaşlı sığınmacıların yaşlılık tanımlarının göç deneyiminin zorluğuna bağlı olarak farklılaştığını göstermektedir.

Yaşam standardı diğer katılımcılara göre görece daha yüksek olup göç sonrası ilk dönemlerde yaşanan temel sorunları atlattığı ve halihazırda barınma, ekonomi, sağlık, uyum ve bütünleşme sorunlarını daha az deneyimleyen yaşlı sığınmacılar yaşlılığa ilişkin olumlu tanımlar yapmıştır. Bu çerçevede yaşlılık tanımları yapan E3 ve K1 yaşlılığı ve yaşlılık dönemini kabul ettiklerini ifade etmiştir. Bu noktada Kazakistan kökenli 67 yaşındaki erkek katılımcı E3, yaşlı bir birey olmaktan memnuniyet duyduğunu, yaşıyla barışık olduğunu ve yaşlılığı olumsuz bir durum olarak görmediğini şu şekilde belirtmiştir:

Her vaktin kendi bir güzelliği var. Bu yaşa ulaşan da var ulaşmayan da. Bizde babaanne, annen anne yok. Dedesi dededir, nenesi nene. Öyle babaanne anneanne diye bir şey yok. Bazıları çocuklara diyor ki “Bana nene deme, yani ben genç görünmek istiyorum.” diyor. Ya genç görünsen ne

görünmesen ne? Sen nenesin. O güne ulaşan da var ulaşmayan da var. Gençliğimden de memnunum şu anda bu vaktimden de. Allah'a bin şükür, evlatlarım var, torunlarım var, ailem var. Ha de ki alıştınız mı? Alışmak zor oldu, çetin oldu, ama bizlere. Biz başka hayat yaşadık diyorum ya.

(E3, 67; Kazakistan)

Aynı köken ülkeli 63 yaşındaki kadın katılımcı K1 de E5'e benzer biçimde yaşlı bir birey olmayı olumsuz bir durum olarak görmeyip yaşlılığı ve mevcut yaşını kabul ettiğini belirtmiştir. Günlük yaşam etkinliklerini açıklarken torunlarının bakımını üstlendiğini ifade eden K1 yaşlılık ve yaşlanmaya ilişkin düşüncelerini de anneanne olmak ve torunlarıyla ilgilenmek üzerinden değerlendirmiştir:

Valla ben her türlü yaşımı kabul ettim. Artık neneyim, çocuklara bakıyorum, on tane torun büyüttüm, çocuklara yardımcı oluyorum, öyle de günüm geçiyor. Yani oturmak yok. Gelinler çalışıyor, oğlanlar çalışıyor. Ben de torunlarıma bakıyorum.

(K1, 63; Kazakistan)

Rusya kökenli 67 yaşındaki katılımcı E1 yaşlılığı K1'e benzer biçimde günlük yaşam etkinlikleri ve sorumlulukları üzerinden tanımlamıştır. E1 kişinin yaşlandığını çocuklarının ve torunlarının büyümesiyle anladığını ifade etmiştir. Rusya kökenli diğer katılımcı K4 ise "her yaşın bir güzelliği olduğunu", yaşından memnun olduğunu belirtip yaşlılığı sağlık sorunlarının artmasıyla bağlantılı bir biçimde açıklamıştır. Katılımcılar E1 ve K4 yaşlılık ve yaşlı biri olmayı şöyle tanımlamıştır:

Yaşlılık... Çocuklarına bakıyorsun, torunlarına bakıyorsun, torunların büyüyor, o taraftan sen yaşlılığını anlıyorsun. Ömür gidiyor, çocuklar büyüyor, torunlar büyüyor, anlıyorsun ki sen yaşlandın. Hastalıklar oluyor.

(E1, 67; Rusya)

Yaşlı biri olmak... Her yaşın bir güzelliği var diyelim. Ne diyeyim? Başka, hastalık, yaş geldikçe daha çok hastalanıyorsun, öyle kötü sorunumuz olmadı yaşlılıkla. Şükür Allah'a. Her yaşın bir güzelliği var.

(K4, 61; Rusya)

Görüşme sırasında sağlık sorunlarını vurgulayan Özbekistan kökenli 75 yaşındaki katılımcı K6, yaşlılığa ilişkin doğrudan olumsuz görüş bildirip yaşlılığın kötü bir şey olduğunu ifade eden tek katılımcıdır. Katılımcı gençlik ve yaşlılık dönemlerini

karşılaştırarak görüşmeler sırasında sık sık hafızasının gençlik dönemlerindeki gibi güçlü olmadığını vurgulamıştır. K6 yaşlılığı şöyle tanımlamıştır:

Yaşlılık kötü bir şey. Güzel bir şey değil. 60 yaştan sonrası kötü. Bir şey yapamıyorsun, vücut ağrıların oluyor, bacakların ağrıyor, gözlerin görmüyor. Hatıram³⁶ kalmadı, oğlum, hatıram. Güzel bir şey değil. Gençlik güzeldi.

(K6, 75; Özbekistan)

Sağlık sorunları yaşayan diğer katılımcılar E4, E2 ve K5 de yaşlılığı yaşadıkları sağlık sorunları ve sağlık sorunlarının günlük yaşamlarında yarattığı zorluklar üzerinden tanımlamıştır. Yaşlılık döneminde artan sağlık sorunlarını vurgulayan Kazakistan kökenli 70 yaşındaki erkek katılımcı E4, yaşlılığı vücut ağrıları ve fiziksel hareketlilik kısıtlılığı üzerinden tanımlamıştır. Yaşlılık dönemini yaşamın önceki evreleriyle karşılaştırma yaparak açıklamaya devam eden katılımcı, yaşlılık dönemindeki sağlık durumunun elverişsizliğini kastederek yaşlılığının aksine gençlik döneminde hiçbir sorun yaşamadan çalışabildiğini belirtmiştir. Kırgızistan kökenli katılımcılar 63 yaşındaki erkek katılımcı E2 ve 65 yaşındaki kadın katılımcı K5 de yaşlılık ve yaşlanmayı dönemin getirdiği zorluk üzerinden tanımlamıştır. E4, E2 ve K5 yaşlılık ve yaşlanmaya ilişkin düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

Nasıl diyeyim, vücudun ağrıyor, çabuk gezemiyorsun, yoruluyorsun, yaşlılık odur. İki yüz metre gidiyorsun bura (kalbini gösteriyor) yanyyor. İlaç içiyorum sabah akşam kalp rahatsızlığım var. Anjiyo oldum burada. Yaşlılık odur, evvelden yoktu. Gençken gece gündüz çalışırdık hiçbir şey yoktu. Yaşlılık budur.

(E4, 70; Kazakistan)

İhtiyarlık çetindir İhtiyarlığımızı geçiriyoruz, Allah ki ne ömür vermiş onu yaşıyordun. İhtiyarlık öyledir...

(E2, 63; Kırgızistan)

Ne demek lazım? İhtiyarlık çetindir. Aşağı inmeye, yukarı çıkmaya ayaklarımız ağrıyor. Ayakların, başın ağrıyor.

(K5,65; Kırgızistan)

³⁶ Hafıza.

Bazı katılımcılar Türkiye’deki yaşlılık deneyimlerini açıklarken göç etmiş olmanın yarattığı zorluk ve sorunlar özelinde değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu katılımcılar Türkiye’deki deneyimledikleri sevilen kişilerden uzakta olma, maddi gereksinimler, refah hizmetlerinin yetersizliği noktalarına vurgulayarak yaşlılık bağlamındaki düşüncelerini önemli gördükleri noktalar üzerinden değerlendirmiştir. Bu bağlamda Suriye kökenli 66 yaşındaki kadın katılımcı K8 ve 74 yaşındaki kadın katılımcı K7 yaşlanmaya ilişkin düşüncelerini Türkiye’deki yerleşik yaşlı bireyler ile yaşlı sığınmacılar arasında gözlemledikleri farklılıklar üzerinden yorumlayarak yaşlanma ve yaşlılığı şöyle açıklamıştır:

Türkiye’deki yaşlıların devletten ve her yerden maddi manevi destekleri var. Bu Suriyelilerde yok. E akrabaları, çocukları, sevdikleri insanların arasında yaşıyorlar.

(K8, 66; Suriye)

Yaşlı Türkler kendi ülkelerinde yaşıyorlar, bir şeye ihtiyaçları olduğunda sevdikleri yanlarında, akrabaları, sevenleri var. Biz Suriyeliler tüm ailemizden, akrabalarımızdan uzaktayız.

(K7, 74; Suriye)

Görüldüğü gibi yaşlılık tanımı yaşlı sığınmacılar özelinde kişiden kişiye farklılık gösterse de göç sonrası benzer sosyoekonomik düzeyde yaşayan, benzer yaşam koşullarına sahip yaşlı sığınmacıların yaşlılık tanımı ve yaşlılığa ilişkin düşünceleri benzerlik göstermektedir. Yaşlılığı ve yaşlanmayı olumlu tanımlayan katılımcılar olumsuz tanımlayan katılımcılara göre daha güçlü sosyal destek mekanizmaları ve daha iyi yaşam koşullarına sahiptir. Bu katılımcılar başta çocukları ve yakınları olmak üzere Türkiye’de belirli düzeylerde sosyal ilişkiler kurabilmiştir. Bu noktada yaşam doyumu ve memnuniyetinin kişinin mevcut durumuna ilişkin kişisel değerlendirmesini, doğal olarak, olumlu yönde etkileyeceği gerçeği dikkate alınması gereken önemli bir noktadır. Araştırmanın bu bulgusuna benzer biçimde Cotter ve Gonzalez (2009) de güçlü sosyal ağların yaşlıların yaşlılığa ilişkin kişisel tanımlamaları üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu saptamıştır.

Yaşlılara yönelik tutum ve davranışların da yaşlı sığınmacıların yaşlılık ve yaşlanma noktasındaki deneyim, duygu, düşünce ve değerlendirmelerini etkilediği söylenebilir. Araştırmanın kapsamında saptandığı gibi göç sürecindeki istenmeyen yaşam deneyimleri göç sonrası süreçte birçok olumsuz sonucun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Katılımcılar köken ülkeleriyle Türkiye’de yaşlılara yönelik belirgin tutum ve davranış farklılıklarını gözlemlediklerini belirtse de gözlemlenen tutum ve davranış farklılıklarının katılımcıların Türkiye’deki yaşama uyum sağlamaları noktasında belirgin bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Kazakistan kökenli 63 yaşındaki kadın katılımcı K1, köken ülkesi ve Türkiye’de yaşlılara yönelik tutum ve davranış farklılıklarını açıklarken, köken ülkesinde gençlerin yaşlılara biraz daha saygılı olduklarını ifade etmiş; Türkiye’de ise yaşlılara yönelik saygının, biraz zayıf olmakla birlikte var olduğunu söylemiştir. K1 köken ülkesi ve Türkiye’de yaşlılara yönelik tutum ve davranışları şöyle değerlendirmiştir:

Kazakistan’da gençler daha da çok saygılı, buradaki otobüste gençler oturuyorlar, hiç kalkmazlar. Öyle güzel oturuyorlar, bakıyorlar. Yaşlı duran yer, yani oturmaya yol vermiyorlar. Orada daha çok saygılılar gençler, yani. Biraz gençlerin terbiyesi zayıf burada. Okula gidiyorum, toplantıya gidiyorum gürültüden göz açılmıyor burada. Ama oradaki okullarda öyle değil. Öğretmeni görünce onlar öyle saygılılar. Yine de Türkiye’de de yaşlılara yönelik hürmet var.

(K1, 63; Kazakistan)

Özbekistan kökenli 75 yaşındaki kadın katılımcı K6 yaşlı bireylere yönelik tutum ve davranışlara ilişkin düşüncesini açıklarken köken ülkesinde ve Türkiye’de kendisine saygı gösterildiğini, yaşlılara yönelik tutum ve davranışlar noktasında herhangi bir olumsuz deneyim yaşamadığını ifade etmiştir. K6 söz konusu durumu şu şekilde açıklamıştır:

Bana saygı duyarlar, halimi hatırımları sorarlardı oradaki komşularım. Burada hasretlik çekiyorum. Burada da komşularım, herkes bana karşı saygılılar. Duvarı tıkladıyorum, komşum geliyor: Nene ne yapıyorsun? İhtiyacın var mı? Nasılsın? halimi hatırımları soruyorlar hep, kimseden kötü bir şey görmedim ben.

(K6, 75; Özbekistan)

3.4.2. İleriye Yönelik İstek ve Düşünceler

İleriye dönük istek ve düşünceler değerlendirildiğinde yaşlı sığınmacıların genel olarak başta sağlık olmak üzere, mevcut sorunların çözüldüğü, aile üyeleriyle birlikte yaşadıkları bir gelecek istedikleri görülmüştür. Yaşamın ileri evresinde olma ve başka bir ülkede yaşamının yarattığı zorlukların yaşlı sığınmacıların ileriye dönük istek ve düşünceleri üzerinde etkili iki unsur olduğu söylenebilir. Yaşlı sığınmacılar ileriye dönük istek ve düşüncelerini yaşlılık tanımlarında olduğu gibi karşılaştıkları zorluklarla doğrudan bağlantılı bir biçimde yorumlamıştır.

Katılımcılar E4, E5, K8 ve K9 ileriye dönük düşüncelerini açıklarken belirli planları ya da isteklerinin olmadığını belirtmiştir. Bu katılımcılar vakitlerini tamamladıklarını düşünüp “ölümü” beklediklerini ifade etmiştir. Bu noktada bu katılımcıların ölüm düşüncesinin göç olgusuyla ilişkisi önem taşımaktadır. İlgili başlıklarda ele alındığı gibi, bu katılımcılardan E5 göç sonrası sosyal destek sistemlerini ve ilişki ağlarını tamamen kaybetmiş olup kendisini toplumdaki soyutlamıştır. K8 ise göç sürecinde eşini kaybedip kızının yanına sığınmıştır. K9 göç sonrası birçok sağlık sorunu ve ekonomik zorluk yaşamaktadır. Bu bakımdan ileriye yönelik isteksizlik ve ölüm düşüncesi motivasyonunun, göç sonrası olumsuz yaşam deneyimleriyle ilişkili olduğu ifade edilebilir. Suriye kökenli 61 yaşındaki erkek katılımcı E5 yapacak bir şeyi kalmadığını ifade edip hayattan temiz bir vicdanla ayrılmak istediğini; K6 ise yaşlı olduğu için ileriye yönelik düşünecek bir şeyin olmadığını belirtmiştir. 65 yaşındaki Suriye kökenli kadın katılımcı K9 ileriye yönelik düşünce ve isteklerini doğrudan “mezar” sözcüğüyle ifade etmiştir. Bu nokta katılımcının göç sonrası ileriye dönük umutsuzluğu en uygun biçimde açıklamaktadır. Konuya ilişkin katılımcıların açıklamaları şu şekildedir:

Bu hayattan temiz bir vicdanla ayrılmayı düşünüyorum.

(E5, 61; Suriye)

Gelecekle ilgili ne düşüneyim. Yıllarım gitti. Yaşlandım ben.

(K8, 66; Suriye)

Mezar.

(K9, 65; Suriye)

Kazakistan kökenli 70 yaşındaki erkek katılımcı E4'ün ölüm motivasyonu, diğer katılımcılardan ayrılmaktadır. E4 gençken çok çalıştığını, şu anki yaşına kadar yapmak istediği şeyleri yaptığını, ileriye yönelik gerçekleştirmek istediği bir şey kalmadığını ifade etmiştir. “Vaktinin geldiğini” ifade eden E4 ileriye yönelik istek ve düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

Bundan sonra ne yapayım? Bizim vaktimiz gelmiş, bekliyoruz ne vakit gideceğiz, tamam, sıradaki. Ben daha ne yapayım. Yapacağımı yaptım. Gene ne yapayım ben. Vaktinde çok çalıştık biz. Çalıştık, şey ettik, evi diktik, verdik. Bir şey de yapmaya izin vermiyorlar diyorlar ki sen otur, hiçbir şeye koşturma.

(E4,70; Kazakistan)

Sağlık sorunları yaşamakta olan katılımcıların geleceğe ilişkin istekleri sağlık sorunları bağlamında biçimlenmiştir. Eşi tedavi görmekte olan Kazakistan kökenli katılımcı K3 ileriye dönük düşüncesini belirtirken eşinin iyi olmasını istediğini, bunun dışında ileriye yönelik düşüncesinin olmadığını ifade etmiştir. Katılımcı geleceğe ilişkin isteklerini şu şekilde açıklamıştır:

Gelecek planım yok. Ne düşünüyüm, neyi düşünüyüm ki? Eşimin iyi olmasını isterim.

(K3 72; Kazakistan)

Ekonomik sorunlar yaşadığını ifade eden Kırgızistan kökenli 63 yaşındaki erkek katılımcı E2 ise geleceğe yönelik düşüncelerini açıklarken, yaşlılık özelinde kişisel istekler belirtmek yerine iş bulup çalışmak istediğini ifade etmiştir. Bu nokta, göç sonrası birçok sorunla karşı karşıya kalan katılımcıların ileriye yönelik istek ve beklentilerinin kişisel istekler değil söz konusu sorunların çözümü etrafında şekillendiğini göstermesi açısından önemlidir. Katılımcı konuya ilişkin şu açıklamada bulunmuştur:

Geleceğe ne planlayayım? Ben ha şimdi bir yerde bir bekçilik, iş olsa, öyle bir şey olsa da yürüyerek ha bu ayaklarımız, yürüyerek iş olsa gidip gecesi orada olurum gündüzü gelirim yanına. Antalya'da akrabam öldü, gidemedik, işte para sıkıntısı, sekiz senedir görmemiştik. Para olaydı ki binerdik otobüse giderdik.

(E2, 63; Kırgızistan)

Türkiye'ye daha önce gelmiş olmak istediğini ifade eden Rusya kökenli 67 yaşındaki erkek katılımcı E1, daha önce gelmiş olsaydı Türkiye'de düzenini kurmuş olmuş olacağını ve son olarak Türkiye'de yaşamak istediğini belirtmiştir. Katılımcının ileriye dönük düşünceleri diğer katılımcılara benzer biçimde köken ülkede kalan aile üyeleriyle birleşmek yönündedir. E1 ileriye dönük düşünce ve isteklerini şöyle açıklamıştır:

Gelecek planımız, akrabamız hepsi buraya Türkiye'ye gelip yerleşse, torunlarımız, kızlarımız, umut ediyoruz da. Son yerimiz Türkiye (olsun), vatanımız, burada yaşarız. Torunlarımız okullarını bitirsin, güzel üniversitede işlerini şey etsin, o taraftan. Kendim için Allah ömür versin, sağlık versin. Bunlar. (Sorulduğunda) Elbette isteyip yapamadığım şeyler oldu, ben keşke Türkiye'ye biraz erken gelseydim, kendim çalışırdım vaktinde burada, sağlık vardı. Önceden gelemezdik Türkiye'ye, sonradan ancak 30 yıldan bu yana açıldı. Sovyet vaktinde burası kapalıydı, gelemezdim.

(E1, 67; Rusya)

Göç ettiği ilk dönemlerde zorluklarla karşılaşsa da sonradan sorunlarının hafiflediğini ifade eden Rusya kökenli 61 yaşındaki kadın katılımcı K4 ise ileriye dönük istekleri noktasında köken ülkede kalan çocuklarının da Türkiye'ye gelmelerini istediğini, Türkiye'de yaşamaya devam etmek istediğini ifade etmiştir. Bu noktada katılımcının ileriye yönelik istekleri E1 ile benzerlik göstermektedir. K4 ileriye dönük düşünce ve isteklerini şu şekilde açıklamıştır:

İstiyorum ki kızlarımız da kardeşlerimiz de gelsin burada olalım. Sonumuz buradır. Biz a şimdi biraz çetin olsa da çocuklarımız burada olsa, başta çetin olsa da sonumuz iyi olur sonradan. Şimdi biz Türk'üz, Türk şeyindeyiz ki Türkleşip gidelim. (Sorulduğuna) Her şeyi yaptım, hiç isteyip de yapamadığım bir şey olmadı. Şükür Allah'a. Hacca gitmek istiyorum. (Sorulduğunda) Başka ne? Allah sağlık versin, sağlığımız olsa öyledir. Eşimin de benim de hepimizin de ondan başka ne isterim.

(K4, 61; Rusya)

Göç sonrası temel sorunları çözmüş olup sosyoekonomik düzeyleri diğer katılımcılara göre daha yüksek olan Kazakistan kökenli katılımcılar 67 yaşındaki erkek katılımcı E3 ve 63 yaşındaki kadın katılımcı K1 ileriye yönelik istek ve düşüncelerini belirtirken göç sonrası birçok sorunla karşı karşıya kalan diğer katılımcılara gibi ekonomik zorlukların, barınma ya da sağlık sorunlarının çözüldüğü bir gelecek istemek yerine aile üyeleriyle birlikte ileri yaşlara ulaşmak ve çocuklarının ve kendilerinin gelecekteki sağlığını vurgulamıştır. E3 ve K1'in ileriye dönük istek ve düşünceleri şu şekildedir:

İnşallah evimizi bitirip, herkesi bir araya toplamak, çocukları da yanımıza almak. Hiç içimde yapmak istediğim bir şey kalmadı. Ondan sonra da kendim için her şeyim var, ne isteyeyim ben daha, İstanbul'a da gittim, Antalya'ya da gittim. Öyleleri var ki, doğdu aynı yerde, aynı yerde yaşıyor, hiç başka bir yere gitmemiş (Sorulduğunda) Gezebiliriz ama, tabii ki, gezmek kim istemez. İsterim Kazakistan'a gitmeye, mezarları dolaşmayı, annem var babam var, kardeşlerim var.

(E3, 67; Kazakistan)

Sağlık, bizim için sağlık lazım, başka hiçbir şey lazım değil. Bizim geleceğimiz çocuklar iyi olsun. Çocuklarımızın iyiliği, çocuklarım sağ olsun, evimize girsinler, hepimiz birlikte yaşayalım, o, sağlık, hiçbir planım yoktur.

(K1, 63; Kazakistan)

Görüldüğü gibi yaşlı sığınmacıların ileriye dönük istek ve düşünceleri yaşam koşullarına göre değişmektedir. Sosyoekonomik düzeyi yüksek katılımcıların düşünceleri genel olarak köken ülkede kalan aile üyeleriyle birleşmek ve Türkiye'de birlikte yaşam sürdürmek yönündedir. Sağlıklı olmak ve diğer aile üyeleriyle birlikte olmak katılımcıların ileriye yönelik birincil isteğidir. Göç sonrası yaşam koşulları, yaşlılık tanımı ve yaşlı bir birey olmaya ilişkin düşüncelerde olduğu gibi ileriye yönelik istek ve düşünceler üzerinde de önemli ölçüde etkili olmuştur. Barınma, sağlık, kültür, uyum, bütünleşme, dil, sosyalleşme, refah hizmetlerine erişim ve ekonomik durum noktalarında zorluklar yaşayan katılımcıların ileriye yönelik düşünceleri daha olumsuzdur. Bu noktada göç sonrası daha fazla zorlukla karşılaşan katılımcılar ileriye yönelik düşüncelerini “mezar”, “ölüm” ve “düşünülecek bir şeyin kalmadığı” gibi olumsuz çağrışıma sahip sözcüklerle ifade etmiştir. Bu bakımdan bu katılımcıların yaşam doyumlarının düşük olduğu, geleceğe yönelik düşük beklentide oldukları

söylenbilir. Başta eski Sovyet ülkesi kökenli katılımcılar olmak üzere göç sonrası birincil zorlukları aşmış olup belirli düzeyde yaşam düzenini kurabilmiş katılımcılar ise ileriye yönelik düşüncelerini olumlu unsurlara sahip cümlelerle ifade etmiştir.

4. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar

Bu bölümde yaşlı sığınmacıların göç deneyimleri, karşılaştıkları sorunlar, gereksinimleri ve Türkiye’de yararlandıkları refah hizmetlerinin yaşlı sığınmacıların gereksinimlerini karşılayabilme durumunun ortaya konulmasını amaçlayan bu çalışmadaki sonuçlar alt başlıklar halinde göç öncesi ve sonrası deneyimleri içerecek biçimde sunulmuştur.

4.1.1. Yaşlı Sığınmacıların Göç Hareketliliği Sürecine İlişkin Sonuçlar

Göç sürecine ilişkin, yaşlı sığınmacıların göç hareketliliğinin, göç öncesi süreçte karşılaşılan birçok zorluğun yarattığı baskının sonucu olarak en son çözüm yolu olarak başlatıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yaşlı sığınmacıların söz konusu göç ve hareketliliği başlatma kararını ise çocuklarının teşviki ve desteğiyle verdiği görülmüştür. Araştırmada şiddetli çatışmalar, savaşlar, can ve mal kayıpları, çocukların köken ülkeden ayrılması ve buna bağlı sosyal destek mekanizmalarının ortadan kalkmasının yaşlı sığınmacıların göç nedenleri arasında olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda sistematik ayrımcılık ya da ayrımcılığa maruz kalındığı düşüncesi, köken ülkedeki yaşamın zorlaşması, varış ülkesine daha önce göç etmiş kişilerin varlığının göç kararının diğer nedenleri olduğu saptanmıştır.

Göç kararının aile üyelerinin teşvikiyle; hareketlilik sürecinin ise genel olarak aile üyeleriyle birlikte gerçekleştirildiği ulaşılan bir diğer sonuçtur. Bu noktada alt jenerasyondan aile üyeleri köken ülkede yaşanan zorluklara bağlı olarak göç etmeye karar vermekte ve yaşlı sığınmacıların göç sürecine katılmasını teşvik etmektedir.

Göç kararının alınmasından sonra şiddetli çatışmaların olduğu bölgeler üzerinde gerçekleştirilen hareketlilik sürecinin fiziksel birçok zorluğu barındırdığı, bu zorlukların yaşlı sığınmacıları bedensel ve ruhsal olarak olumsuz etkilediği görülmüştür. Göç hareketliliğinin göç sonrası süreçte yaşlı sığınmacılar özelinde depresif ruh durumu, beslenme düzeninde değişiklik ve biyopsikososyal sorunlara yol açtığı tespit edilmiştir. Hareketliliğin insan kaçakçıları yoluyla gerçekleştirilmek durumunda kalınması, kaçakçılar tarafından kalabalık araçlara bindirilme, hareketliliğin bu araçlarda yabancı birçok kişiyle birlikte gerçekleştirilmesi ve zor coğrafi koşulların, kara yoluyla gerçekleştirilen hareketlilik sürecinin temel zorlukları arasında olduğu tespit edilmiştir. Hava yolu kullanılarak gerçekleştirilen göç hareketlerinde söz konusu durum geçerli olmamıştır. Hava yoluyla sığınma hareketlerinin yaşlı sığınmacılar özelinde, yolculuğun genel zorlukları dışında, kara yoluna göre daha güvenli olduğu görülmüştür.

4.1.2. Yaşlı Sığınmacıların Barınma Durumu ve Barınma Sorununa Yönelik Çözüm Yollarına İlişkin Sonuçlar

Barınma sorununa ilişkin sonuçlar göç öncesi ve göç sonrasına göre ele alındığında katılımcı yaşlı sığınmacıların tamamının göç öncesi köken ülkelerinde barınma sorunu yaşamadığı saptanmıştır. Bir katılımcı dışındaki bütün katılımcıların köken ülkelerinde ev sahibi oldukları ve barınma sorunu yaşamadıkları görülmüştür. Buna karşın katılımcıların tamamı göç sonrası ilk aşamada doğrudan barınma sorunuyla karşılaşmıştır. Bütün katılımcı yaşlı sığınmacıların göç sonrası barınma sorununun çözümünde çocuklarının desteğini aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada barınma sorununun çocuklar tarafından çözüldüğü görülmüştür. Barınma yeri konusunda tüm katılımcılarda tespit edilen bir diğer sonuç katılımcıların tamamının kent merkezinin dışında, sosyoekonomik düzeyi düşük ve kentsel hizmetlerin yetersiz olduğu dış bölgelerde yaşamalarıdır. Barınılan bölgeler benzer olmasına karşın barınma koşulları noktasında yaşlı sığınmacıların karşılaştıkları sorunların göç yönü, köken ülke ve göç öncesi süreç açısından farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Suriye kökenli katılımcı yaşlıların düşük ücretli, sağlıksız ve yetersiz koşullardaki evlerde yaşadıkları; Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Rusya kökenli katılımcıların ise görece daha

düzenli ve sağlıklı koşullara sahip evlerde yaşadıkları görülmüştür. Bunun, Suriye kökenli katılımcıların göç öncesi savaş ve çatışma sorunlarına bağlı durumun aciliyeti nedeniyle göç öncesi süreci planlayamamaları ve doğrudan ekonomik kayba uğramaları ile ilişkili olduğu değerlendirilebilir. Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Rusya kökenli katılımcıların ise köken ülkelerinde karşılaştıkları kökleşmiş ayrımcı uygulamalara bağlı olarak göç sürecini planlayarak göç ettikleri, bu nedenle daha az ekonomik kayba uğrayıp Türkiye'ye belirli bir birikimle geldikleri, buna bağlı olarak daha iyi koşullara sahip konutlara yerleşebildikleri tespit edilmiştir.

Katılımcıların tamamının barınma yeri bulma ve minimum barınma standartlarını sağlama konusunda kamusal herhangi bir destek almadığı tespit edilmiştir. Barınılan konutların ısınma, temizlik, bakım ve diğer giderleri yaşlı sığınmacıların aile üyeleri, yakınları ve diğer sığınmacılar tarafından karşılanmakta ve bu noktada da katılımcılar kamu tarafından herhangi bir destek almamaktadır. Görüldüğü gibi göç sonrası barınma sorunu katılımcıların aile üyeleri tarafından çözülmektedir. Bu bakımdan yaşlı sığınmacıların barınma sorununun çözümü noktasında refah hizmetlerinden yararlanmadıkları ve bu hizmetlere erişemedikleri ulaşılan önemli bir sonuçtur. Bu noktada araştırma özelinde barınma sorunlarının çözümüne yönelik refah hizmetlerinin yetersiz olduğu açıkça söylenebilir.

4.1.3. Yaşlı Sığınmacıların Sağlık Durumları ve Sağlık Sorunlarının Çözümüne Yönelik Çözüm Yollarına İlişkin Sonuçlar

Bu alt başlıkta yaşlı sığınmacıların göç öncesi ve sonrası süreçte sağlık durumları, karşılaştıkları sağlık sorunları ve yararlandıkları sağlık hizmetlerine ilişkin sonuçlar yer almaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun göç öncesi süreçte yaşlılığa bağlı genel sağlık sorunlarını deneyimlemekte oldukları ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar genel olarak diz, bacak, sırt ve eklem ağrıları, tansiyon gibi yaşlılık döneminin doğasında bulunan genel sağlık sorunlarıdır.

Göç hareketliliği sürecine ilişkin hareket rotası, kullanılan yol, sürecin uzunluğu ve travmatikliğine bağlı olarak geçici ruh sağlığı sorunlarının ortaya çıkabildiği tespit edilmiştir. Bu noktada zorlayıcı göç yollarından gelen katılımcıların göç sonrası yemek yemeyi istememe, konuşmak istememe, depresiflik gibi sorunlarla karşılaşım bedensel ve ruhsal olarak süreçten etkilendikleri ortaya çıkmıştır.

Sağlık durumuna ilişkin önemli bir sonuç göç sürecinin katılımcılar açısından doğrudan yeni sağlık sorunlarına yol açmadığıdır. Göç sonrası Türkiye’de yaşanan sorunların köken ülkedeki sorunların devamı olduğu saptanmıştır.

Yararlanılan refah hizmetlerinin karşılıklı olarak değerlendirilmesi konusunda katılımcıların köken ülkelerindeki sağlık hizmetlerine erişimde ve hizmetlerden yararlanma konusunda sorun yaşamadıkları görülmüştür. Türkiye’deki sağlık hizmetlerine ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde katılımcıların çoğunluğunun hizmetlere erişim konusunda sorun yaşamadığı ortaya çıkmıştır. Hizmetlerden yararlanma konusunda katılımcıların çoğunluğu hizmetlerden yararlanabildiğini ifade eden az sayıdaki katılımcının hizmet sunumunda ayrımcılık yaşadığını düşündüğü ve sağlık hizmetlerine erişim noktasında sorun yaşadığı ortaya çıkmıştır.

4.1.4. Yaşlı Sığınmacıların Ekonomik Durumu ve Ekonomik Sorunların Çözümüne İlişkin Sonuçlar

Göç sonrası ekonomik sorunlar, gereksinimler ve çözüm yollarının değerlendirildiği bu alt başlıkta katılımcıların göç öncesi köken ülkelerinde gelir sahibi oldukları ve buna bağlı olarak maddi yönden sorun yaşamadıkları tespit edilmiştir. Erkek katılımcıların tamamının; kadın katılımcıların ise eski Sovyet ülkesi kökenli olanlarının göç öncesi ekonomik gelir sahibi olduğu saptanmıştır. Kendi geliri olmayan katılımcıların ise eşlerinin geliriyle yaşadıkları öğrenilmiştir. Ekonomik sorunlar Suriye kökenli katılımcıların düşük standartlara sahip evlerde yaşamalarına neden olmuş; eski Sovyet ülkesi kökenli katılımcılarla birlikte tüm katılımcıların yerleşim yerlerinin sosyoekonomik düzeyi düşük bölgelerde yoğunlaşmasına yol açmıştır.

Göç sonrası süreçte ise katılımcıların tamamının gelir kaybı yaşadığı tespit edilmiştir. Mevcut gelir kaynaklarının ise çeşitlilik gösterdiği saptanmıştır. Mevcut gelir kaynakları açısından katılımcıların tamamının temel geçim kaynağının çocuklarının geliri olduğu, bu gelirin gereksinimlerin karşılanması ve sorun çözümünde temel çözüm kaynağı olduğu tespit edilmiştir.

Çocukları dışında yaşlı sığınmacıların, maddi sorunlarının çözümünde komşuları ve aynı köken ülkeden gelen diğer sığınmacılar tarafından desteklendiği görülmüştür. Bu noktada bu kişilerin maddi sorunlarının çözümünde ikincil çözüm kaynakları oldukları saptanmıştır.

Yaşlı sığınmacıların yararlandıkları, kamu tarafından maddi sorunların çözümüne yönelik sağlanan refah hizmetleri değerlendirildiğinde katılımcıların kamu eliyle ekonomik olarak desteklenmedikleri tespit edilmiştir. Ekonomik yardım ve destek talep eden katılımcılar bürokratik engellerle karşılaşmıştır. Ekonomik yardım ve destek talep etmeyen katılımcılar, tanık oldukları örneklere bağlı olarak, ekonomik destek talep ettiklerinde destekten yararlanamayacaklarını düşündükleri içinde talepte bulunmamıştır. Bu noktada kamu tarafından yaşlı sığınmacılara sağlanan ekonomik destek ve maddi sorunların çözümüne yönelik refah hizmetlerinin araştırma özelindeki yaşlı sığınmacılar açısından yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.1.5. Yaşlı Sığınmacıların Dil Sorunları ve Dil Sorununun Çözümüne İlişkin Sonuçlar

Dil konusunda katılımcıların, diğer konulara paralel biçimde belirli düzeylerde sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Köken ülkede konuşulan dil ve göç öncesi Türkçeye aşinalığın dil sorunlarını hafiflettiği görülmüştür. Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Rusya kökenli katılımcıların köken ülkelerinde Türkçeye belirli düzeyde hâkim olmuş olmalarının dil sorunlarını hafiflettiği tespit edilmiştir. Buna karşın Suriye kökenli katılımcıların tamamının Türkçe bilmedikleri, bu nedenle diğer katılımcılara

göre dil sorunlarını daha yoğun biçimde deneyimledikleri görülmüştür. Bununla birlikte alfabe farklılığının tüm katılımcılarda Türkçeyi öğrenmede zorlaştırıcı unsur olduğu tespit edilmiştir. Tüm katılımcıların dile bağlı yaşadıkları sorunların çözümünde çocukları, çocuklarının çocukları ve diğer aile üyelerinden destek aldıkları tespit edilmiştir. Bu bakımdan bu kişilerin, dile bağlı sorunların çözümünde kritik öneme sahip olduğu görülmüştür. Bu bağlamda dilin uyum konusunda önemli bir engel olduğu, ana dilin ve köken ülkede konuşulan dilin dil sorunlarıyla karşılaşma olasılığını önemli ölçüde etkilediği; alfabe farklılığının dil uyumunu zorlaştırdığı, çocuklar, çocukların çocukları ve diğer aile üyelerinin dil sorunlarının çözümünde birincil destek mekanizmaları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.1.6. Yaşlı Sığınmacıların İnançsal Durumları ve İnançın Göç Sonrası Yaşam Üzerindeki Etkisine İlişkin Sonuçlar

İnançsal farklılık ve benzerlikler noktasında köken ülkedeki ve göç sonrası Türkiye'deki inançsal yapıdaki benzerliklerin katılımcılar tarafından olumlu bir biçimde değerlendirildiği ve uyumu kolaylaştırıcı bir unsur olduğu görülmüştür. Bu durum katılımcıların inançları ile Türkiye'deki hâkim inançsal yapının benzer olmasıyla açıklanabilir. İnanç benzerliğinin ayrıca katılımcılar için ruhsal olarak rahatlatıcı ve katılımcıların Türkiye'ye uyumunu kolaylaştırıcı bir faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İnanç ritüellerinin gerçekleştirildiği ortak ibadet alanlarının erkek katılımcılar için sosyalleşmeyi sağlayıcı ve yerleşik toplumla bütünleştirici işlev gördükleri görülmüştür. Bu alanların özellikle göç sonrası yerleşik topluma düşük düzeyde uyum sağlayan katılımcıların tek sosyalleşme aracının olduğu saptanmıştır.

4.1.7. Yaşlı Sığınmacıların Uyum ve Bütünleşme Sorunları ve Sorunların Çözümüne İlişkin Sonuçlar

Katılımcıların göç sonrası uyum, bütünleşme, kültür ve dil konularında yaşadıkları sorunların ve çözüm mekanizmalarını değerlendirildiği bu alt başlıkta bütün katılımcıların göç sonrası söz konusu konularda belirli düzeylerde sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir.

Katılımcıların genel olarak bütünleşme konusunda Türkiye'deki yaşama belirli oranda uyum sağladıkları ve köken ülkelerine dönmek istemedikleri görülmüştür. Bu durum köken ülkelerdeki konjonktür ve Türkiye'deki yaşam koşulları yönünden değerlendirilebilir.

Ülkeler arası göç hareketliliğinin kır-kent ekseninde gerçekleştirildiği durumlarda kentsel yaşamın yaşlı sığınmacılar için uyum konusunda yeni sorunlar yarattığı tespit edilmiştir. Kırsal yaşam etkinliklerinin terk edilmesinin, kentsel yaşam biçiminin, apartman ve dairelerde yaşamak durumunda kalmanın uyumu zorlaştırıcı faktörler olduğu saptanmıştır.

Yaşlı sığınmacılar köken ülkelerinde ulusötesi sosyal ağlara sahip oldukları görülmüştür. Göç sırasında bölünmüş ailelere bağlı çocuklar, akrabalar ve diğer yakınlar yaşlı sığınmacıların ulusötesi sosyal ağlarını oluşturmaktadır. Köken ülkeye ve ulusötesi bu sosyal ağlara duyulan yoğun özlem, kayıp hissi ve yetersiz sosyal destek sistemlerinin uyum sürecinin ilk aşamasında karşılaşılan sorunlar arasında olduğu tespit edilmiştir.

Bu noktada katılımcıların temelde iki yönlü bir strateji geliştirdikleri saptanmıştır. İlk stratejinin aynı ya da yakın köken ülkeden göç etmiş toplulukların yoğun olarak yaşadığı bölgelere yerleşme, bu bölgelerdeki diğer sığınmacılarla sosyal ağlar oluşturma olduğu görülmüştür. İkinci strateji kendini isteğe bağlı olarak ya da sorun ve zorluklarla karşılaşma olasılığına dış dünyaya kapatmaktır. Bu grubun ilk stratejiyi uygulayan grubun aksine Türkiye'de sosyalleşmeyerek uyum sorunlarıyla karşılaşma olasılığını azalttıkları düşüncesinde oldukları tespit edilmiştir.

Uyuma ilişkin bütün konularda, diğer konularda olduğu gibi yaşlı sığınmacıların temel destek mekanizmalarının içten dışa doğru çocukları, çocuklarının eşleri, çocuklarının çocukları, diğer yakınları, komşular ve diğer sığınmacılar olduğu saptanmıştır.

Bu yönde bir açıklamanın bulunmamasına bağlı olarak katılımcıların etnisite ya da köken ülke yönünden Türkiye’de doğrudan ayrımcı ve ötekileştirici bir tutum ya da davranışa maruz kalmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın sığınmacılık ve mevcut koruma statülerinin refah hizmetlerine erişimde bürokratik engeller yarattığı saptanmıştır.

Yaşlı sığınmacıları, uyum ve bütünleşme sorunlarını yerleşik toplumdan soyutlanma ya da diğer sığınmacılarla oluşturulan sosyal ağlar gibi kendi geliştirdikleri stratejiler ile çözmeye çalıştıkları, hiçbir yaşlı sığınmacının uyum ve bütünleşme noktasında hiçbir refah hizmetinden yararlanmadığı saptanmıştır. Buna bağlı olarak, araştırma özelinde, Türkiye’de yaşlı sığınmacılara yönelik uyum ve bütünleşmeyi sağlayıcı refah hizmetlerinin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.1.8. Yaşlı Sığınmacıların Karşılaştıkları Bürokratik, Kurumsal ve Yasal Sorunlara İlişkin Sonuçlar

Göç sonrası bürokratik ve yasal engellerin ve bunlara bağlı yaşanan sorunların değerlendirildiği bu alt başlıkta katılımcıların sığınmacılık ve mevcut uluslararası koruma statüsüne bağlı olarak Türkiye’deki refah hizmetlerinden tam olarak yararlanamama ve refah hizmetlerine erişim sorunları, göç sürecindeki ekonomik kayıpların telafi edilememesi, geleceğe ilişkin belirsizlik, köken ülkeye dönme durumu ya da gönderilme olasılığına yönelik korku gibi belirli sorunlarla karşı karşıya kaldıkları tespit edilmiştir. Nitekim maddi destek alabilmek için amacıyla kamu kurumlarına başvuran katılımcıların farklı gerekçelerle geri çevrildiği ya da zaten yardım alınamayacağı düşünüldüğü için başvuruda dahi bulunulmadığı görülmüştür. Bu noktada mevcut yasal statünün, araştırma özelindeki yaşlı sığınmacılar için, diğer yaşlıların yararlandığı tüm hizmetlerden yararlanmayı engellediği ortaya çıkmıştır.

Yaşları nedeniyle emekliliği hak eden katılımcıların göç sonrası gelirlerini kaybetmeleri durumuna karşı Türkiye’de bu durumu telafi edecek yasal bir uygulamanın olmadığı bu durumun doğrudan gelir kaybıyla sonuçlandığı bir diğer sonuçtur. Bu durumun Suriye kökenli yaşlı sığınmacı katılımcılarda doğrudan gelirin kaybedilmesiyle; eski Sovyet ülkeleri kökenli yaşlı sığınmacılarda ise göç sonrası gelirin minimum yaşam standardını dahi sağlayamayacak şekilde güçlü bir biçimde düşüşüyle sonuçlandığı tespit edilmiştir.

Vatandaş olmama ve sığınmacılık statüsünün geleceğe dair yarattığı belirsizlik duygusu bir diğer sorun olarak tespit edilmiştir. Bu noktada katılımcıların tamamının köken ülkelerine dönmeyi istemedikleri saptanmıştır. Türkiye’de yaşamayı isteme ve sığınmacılık statüsünün gelecekteki olası değişimi ve geri gönderilme durumunun katılımcılar tarafından korkuyla karşılandığı görülmüştür. Genel itibarıyla sığınmacı ve uluslararası koruma statüsünün yarattığı “arada olma durumu”nun katılımcıların köken ülkelerini terk etmiş olmaları ve Türkiye’de vatandaş olmamalarına bağlı refah hizmetlerine erişimlerinde bürokratik sorunlar yarattığı, yaşlılara yönelik yararlanabilecekleri mevcut refah hizmetlerinden yararlanma olasılıklarını düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır.

4.1.9. Yaşlı Sığınmacıların Mikro, Mezzo ve Makro Boyutlardaki Destek Mekanizmalarına İlişkin Sonuçlar

Bu alt başlıkta yaşlı sığınmacıların göç öncesi ve sonrası süreçte kişisel gereksinimleri, karşılaştıkları sorunlar ve sorun çözümündeki destek mekanizmalarına ilişkin sonuçlara yer verilmiştir.

Katılımcıların sorun çözümünde mikro ve mezzo boyutlarda farklı destek mekanizmalarından yararlandıkları görülmüştür. Katılımcıların tamamının karşılaştıkları ve kendilerinin çözemediği sorunların çözümünde çocuklarına başvurduğu tespit edilmiştir. Bu noktada çocukların sığınmacıların sorun çözümüne yönelik birincil destek mekanizmaları oldukları ortaya çıkmıştır. Çocukların yanı sıra çocuklarının çocukları ve eşleri de sorun çözümünde yer alan diğer aile üyeleridir.

Aile üyeleri dışında komşular ve aynı bölgede yaşayan diğer sığınmacıların sorun çözümünde yer alan ikincil destek mekanizmaları olduğu saptanmıştır. Aile üyelerinin yetersiz kaldığı durumlarda bu mekanizmaların devreye girdiği görülmüştür. Komşular ve aynı bölgede yaşayan diğer sığınmacılar gereksinim duyulduğunda maddi kaynak sağlanması gibi ekonomik; ortak vakit geçirilmesi ve günlük aktiviteler yapılması gibi psikososyal destek mekanizmaları olarak işlev görmektedir.

Araştırma özelinde sorun çözümüne yönelik destek mekanizmalarının bir diğer boyutu olan makro boyuttaki refah hizmetleri değerlendirildiğinde, Türkiye'deki refah hizmetlerinin yaşlı sığınmacıların sorunlarının çözümü noktasındaki en zayıf ve yetersiz noktayı oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcılar, sorunlarının çözümüne yönelik kamusal ya da özel destek hiçbir mekanizmasının olmadığını belirtmiştir. Bu noktada konuyla ilgili olarak bürokratik sorunlara bağlı olarak mevcut hizmetlerden yararlanamama durumu ve daha önceki destek taleplerindeki olumsuz dönütlerin, katılımcıların kamu ya da makro boyuttaki diğer destek mekanizmalarına başvurma ve bu mekanizmalarda yararlanma istekliliğini ortadan kaldırdığı ortaya çıkmıştır.

Araştırma özelinde, yaşlı sığınmacıların sorunlarının çözümündeki destek mekanizmalarının aile üyeleri, yakın çevre ve diğer sığınmacılar ekseninde değiştiği ve refah hizmetlerinin sorun çözümünde yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.1.10. Yaşlı Sığınmacıların Yaşam Etkinlikleri, Yaşlılığa ve İleriye Yönelik Düşüncelerine İlişkin Sonuçlar

Bu alt başlıkta katılımcıların yaşlılığa ilişkin kişisel düşünceleri ve ileriye yönelik planlarına ilişkin sonuçlara yer verilmiştir.

Yaşlılığı ve yaşlı bir birey olmayı her bir katılımcı kendisine özgü bir biçimde tanımlamıştır. Bu noktada katılımcıların yaşlılığa ilişkin düşüncelerinin mevcut yaşam koşulları ve gereksinimlerine bağlı olarak değişiklik gösterdiği görülmüştür. Yaşlılığın

sağlık sorunları yaşayan katılımcılar tarafından sağlık vurgusuyla, ekonomik sorunlar yaşayan katılımcılar tarafından ekonomik vurguyla, daha hafif sorunlar yaşayan katılımcılar tarafından olumlu bir biçimde tanımlanıp değerlendirildiği tespit edilmiştir. Bu durum yaşam doyumunun, sorun varlığının ve gereksinimlerin karşılanmasının yaşlı sığınmacılar açısından yaşlanma dönemindeki önemini ortaya koyar niteliktedir.

Yaşlı sığınmacıların ileriye dönük düşüncelerinin ve gelecek planlarının Türkiye’de yaşamaya devam etme fikri etrafında şekillendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada göç sonrası karşılaşılan sorunlara karşın yaşlı sığınmacıların Türkiye’de yaşamaya devam etmek istedikleri ortaya çıkmıştır.

4.2. Öneriler

Araştırmanın bu alt başlığında tüm araştırma süreci boyunca katılımcı yaşlı sığınmacılardan elde edilen bulgular ve araştırmacının araştırma sürecindeki gözlem ve izlenimlerine bağlı olarak tespit edilen gereksinim ve sorunlara yönelik çözüm önerilerine yer verilmiştir.

4.2.1. Yaşlı Sığınmacıların Barınma Sorunlarının Çözümüne Yönelik Öneriler

Yaşlı sığınmacılar farklı düzeylerde barınma sorunlarına sahiptir. Söz konusu sorunların varlığı, yaşlı sığınmacılara yönelik mevcut konut ve barınma hizmetlerinin yetersizliğini ortaya koymaktadır. Barınmaya ilişkin sorunlar yaşlı sığınmacılar tarafından, kamu dışında, kendi sosyal destek mekanizmalarının desteğiyle çözülmektedir. Bu durum barınma sorununu çözüme yönelik refah hizmetlerinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu durum yaşlı sığınmacıları barınma noktasında dışarıya bağımlı duruma getirmektedir. Bu bakımdan barınma sorununun saptanması önem kazanmaktadır. İlgili başlıklarda ele alındığı gibi yaşlı sığınmacıların hizmet noktalarına erişememeleri, barınma sorununun saptanmasını ve detaylı bir biçimde ele alınmasını

engellemektedir. Bu noktada bu sorunun çözülmesi, istihdam edilen sosyal hizmet uzmanlarının birikiminden yararlanılarak, gereksinimlerin kapsamlı bir biçimde saptanması ve hizmetlerin aktarılması için talep beklemeksizin yaşlı sığınmacıların yaşam alanları içinde görülüp değerlendirileceği ev ziyaretlerinin yapılmasıyla çözülebilecektir. Bu şekilde yaşlı sığınmacılar doğrudan kendi yaşam ortamlarında değerlendirilerek, gereksinim ve sorunlara ilişkin aracsız bilgi sahibi olunacak, çok boyutlu bir yaklaşımla konuyu ele alan sosyal hizmet uzmanları etkili çözüm stratejileri geliştirecektir.

4.2.2. Yaşlı Sığınmacıların Sağlık Sorunlarının Çözümüne Yönelik Öneriler

Mevcut birçok soruna karşın yaşlı sığınmacılar tarafından olumlu bir biçimde değerlendirildiği göz önüne alındığında sağlık hizmetlerinin, yaşlı sığınmacıların gereksinimlerine yönelik mevcut refah hizmetlerinin güçlü olduğu bölümlerden biri olduğu söylenebilir. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta yaşlı sığınmacıların az gelişmiş ülkelerden göç etmeleri nedeniyle sağlık hizmetlerini köken ülkeleriyle karşılaştırarak değerlendirme olasılıklarıdır. Nitekim Türkiye’de sağlık hizmetleri ve hizmet sunumunun yapısal birçok sorunu bulunmaktadır.

İlgili başlıklarda ortaya konulduğu gibi yaşlı sığınmacılar, çoğunluğu göç sonrası yeni sağlık sorunlarıyla karşılaşmadığını belirtmesine karşın, köken ülkede ortaya çıkmış ve göç sonrası Türkiye’de devam etmekte olan sağlık sorunlarıyla mücadele etmektedir. Özellikle Suriye kökenli katılımcılar olmak üzere yaşlı sığınmacıların kötü barınma koşulları göz önüne alındığında, mevcut sağlık sorunlarının kötü barınma koşullarıyla birlikte şiddetlenebileceği dikkate alınmalıdır. Bu bakımdan yaşlı sığınmacılara yönelik sağlık personeli ve ekipleri tarafından düzenli bir biçimde gerçekleştirilecek ev ziyaretleri ve evde bakım hizmetleri, mevcut hastalıkların ilerleyişi ve olası yeni hastalıkların saptanması noktasında yararlı olacaktır. Ekiplerde yer alacak tıbbi sosyal hizmet uzmanları, yaşlı sığınmacıların biyopsikososyal bakış açısıyla ele alınıp sağlık sorunlarının çok boyutlu olarak değerlendirilebilmesini sağlayacaktır.

Bu kişilere yönelik, sağlık personeli tarafından sağlık hizmeti sunumunda, hizmet sağlayıcılara yaşlı sığınmacılara, yaşlılık ve göç sürecinde yaşadıkları travmalara ilişkin gerekli eğitim verilerek yaşlı sığınmacıların gereksinimleri hakkında farkındalık oluşturulabilir. Sağlık sorunlarına yönelik medikal bilgi birikiminin yanı sıra hastanın sosyal geçmişini de ele alan tıbbi sosyal hizmet uzmanlarının tüm sağlık kurumlarındaki yeterli sayıdaki istihdamı, meslek elemanları sosyal hizmet uzmanları tarafından gerçekleştirilen farkındalık çalışmalarıyla sağlık kurumlarının örgüt kültüründe yaşlı sığınmacı gruplarının özel durumlarına yönelik farkındalığın oluşmasını sağlayacaktır.

4.2.3. Yaşlı Sığınmacıların Ekonomik Sorunlarının Çözümüne Yönelik Öneriler

Göç sonrası gelir kaybının önlenmesi veya gelir güvencesinin sağlanması, üzerinde durulması gereken diğer noktalardır. İş gücü piyasasına katılım ve ekonomik entegrasyon, yaşlanmanın dünyadaki seyri göz önüne alındığında, yalnızca yaşlı sığınmacılar özelinde değil tüm yaşlıları kapsayan ve çözüm bekleyen genel bir yaşlılık sorunudur. Bu bakımdan yaşlı sığınmacıların doğrudan istihdam edilmeleri yararlı olacaksa da bunun yakın gelecekte olabilirliği tartışmaya açıktır. Ancak ekonomik sorunlarının aciliyeti göz önüne alındığında yaşlı aylığı, bakım desteği, giyim, gıda, ısınma yardımı gibi yaşlı sığınmacıları maddi olarak rahatlatacak ve insani yaşam koşullarında yaşamalarını sağlayacak ekonomik yardımların genişletilmesi, yaşlı sığınmacıların ekonomik sorunlarına çözüm getirebilecektir.

Sosyal hizmet doğası itibarıyla uygulamalı bir bilim olması, dezavantajlı gruplarla çalışması ve buna ilişkin gerekli mesleki bilgi birikimini oluşturmuş olması nedeniyle, yaşlı sığınmacıların ekonomik gereksinimlerinin saptanmasını, kaynaklara erişimlerini ve bu kaynaklardan yararlanmalarını sağlayacak başat mesleklerden birisidir. Bu nedenle yaşlı sığınmacıların ekonomik gereksinimlerinin saptanması ve gerekli değerlendirmenin yapılması aşamasında sosyal hizmet uzmanlarından yararlanılması önemlidir. Mesleki bilgi birikiminin yanı sıra güçlü alan çalışması tarihi sosyal hizmet

uzmanlarının sorun tespiti ve çözümüne yönelik müdahale sürecini başarılı bir biçimde gerçekleştirmelerini sağlayacaktır.

4.2.4. Yaşlı Sığınmacıların Dil Sorununun Çözümüne Yönelik Öneriler

Araştırmada görüldüğü gibi yaşlı sığınmacılar dil konusunda birçok sorun yaşamaktadır. Yaşlı sığınmacılar dil yetersizliğine bağlı olarak kendilerini ifade edememekte, yerleşik toplumla doğrudan etkileşime girememekte ve dil sorununu çocuk, çocuğun çocuğu, akrabalar gibi araçlar bularak aşmaya çalışmaktadır. Dil sorununun çözümüne yönelik uygulanabilir iki alternatif bulunmaktadır. Sorun, doğrudan fiziksel katılımı gerektiren ücretsiz dil öğrenimi programları ya da günümüzde yaygınlaşmaya başlayan eğitim yerinde fiziksel olarak bulunmayı gerektirmeyen destekleyici uzaktan dil eğitimi programları yoluyla çözülebilir. Fiziksel katılımı gerektirmeyecek biçimde dil öğrenmenin yaşlı sığınmacılar için avantajı katılımın daha kolay olmasıdır. Aynı zamanda kitle iletişim araçlarının sayıca fazlalığı düşünüldüğünde dil öğrenmenin birden çok alternatifidir. Bu noktada dil sorununu çözümüne yönelik uzaktan eğitimin ve kitle iletişim araçlarının kullanımının etkili olacağı söylenebilir. Çevrim içi dersler ya da yaşlı bireyler için erişimi daha kolay olan diğer kitle iletişim araçları üzerinden çift dilli dil dersleri yaşlı sığınmacıların dil öğrenim sürecine katkıda bulunacaktır. Fiziksel katılımın avantajı ise günlerinin çoğunu ev içinde geçirmek durumunda olan yaşlı sığınmacılar için doğrudan ev dışı etkinlik alanı yaratmasıdır. Fiziksel katılım ile yaşlı sığınmacıların toplumla etkileşime girmeleri ve sosyalleşmeleri sağlanabilecektir. Aynı zamanda fiziksel katılım, aynı amaç için aynı noktada bulunan tüm yaşlılar arasında dayanışma duygusunu artıracaktır.

Görüldüğü gibi her iki uygulamanın da avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Bu noktada sorunun çözümüne yönelik en etkili yöntemin, yaşlıların yaşları, fiziksel durumları, hareket kısıtlılıkları ile yaşamlarının büyük kısmının ev içinde geçirdikleri birlikte düşünüldüğünde her iki uygulamanın birlikte ele alınması olacaktır. Fiziksel katılım ile yaşlı sığınmacıların toplumla etkileşime girmeleri ve sosyalleşmeleri sağlanabilecek; uzaktan verilen dil dersleriyle fiziksel olarak katılamayacak durumdaki ileri yaşlardaki ya da sağlık durumu iyi olmayan yaşlı sığınmacılar dil öğrenebilecek;

fiziksel katılımın olanaklı olmadığı zamanlarda daha genç yaşlardaki yaşlı sığınmacılar da derslere katılabilecektir.

Dil öğreniminin tek taraflı bir süreç olmadığı düşünülürken yaşlılara yönelik hizmet verilen kurumlar başta olmak üzere kurum ve kuruluşlarda çok dilli çevirmenlerin bulunması yaşlı sığınmacıları hizmetlerden yararlanmada noktasında çocukları ve diğer yakınlarına bağımlı olmaktan kurtarıp özgürleştirecektir.

4.2.5. Yaşlı Sığınmacıların Uyum ve Bütünleşme Sorunlarının Çözümüne Yönelik Öneriler

Araştırmada tespit edildiği gibi yaşlı sığınmacılar yaşlılık dönemini hareketlilik ve sosyalleşmenin hayli kısıtlı olduğu kronikleşmiş ve güçlü bir sedanter yaşam biçimiyle deneyimlemektedir. Yaşlı sığınmacıların ev dışı etkinlikleri hayli kısıtlıdır. Bu kısıtlılık yaşlı erkek sığınmacılarda görece daha az olmakla birlikte yaşlı kadın sığınmacılarda daha güçlü biçimde gözlenmektedir. Bu durum doğası itibarıyla yerleşik toplumla ve ülkeyle bütünleşmeyi ve aktif yaşlanabilmeyi engellemektedir. Bu bakımdan yaşlı sığınmacıların yerleşik toplumla bütünleşebilmelerini sağlayabilmek için sığınmacı ve sığınmacı olmayan yaşlıların ortak biçimde yararlanabileceği dayanışma ve toplumsal bütünleşme merkezlerin kurulması yararlı olacaktır. Bu merkezlerdeki boş zamanların etkin bir biçimde değerlendirilmesine yönelik etkinlikler, sorun çözümüne yönelik psikososyal destek, rehberlik hizmetleri, yönlendirme ve benzeri hizmetler sığınmacı ve yerleşik yaşlıların sosyalleşmelerini ve bütünleşmelerini sağlayacaktır.

4.2.6. Yasal ve Kurumsal Sorunların Önlenmesine Yönelik Öneriler

Araştırma kapsamında da görüldüğü gibi katılımcılar gereksinim duydukları refah hizmetlerine erişememektedir. Bu noktada haklar konusunda yanlış bilgilendirilme ya da bilgisizlik iki önemli engeli oluşturmaktadır. Bu bakımdan yaşlı sığınmacılara ve ailelerine yönelik refah hizmetlerine ilişkin bilgilendirme çalışmalarının yapılması yararlı olacaktır. Burada sosyal hizmet mesleği kritik önem taşımaktadır. Sosyal hizmet göçmen gruplarıyla doğrudan çalışan ve yaşlılık ve göçmen gruplarına ilişkin geniş

mesleki bilgi birikimini oluşturmuş bir meslektir. Sosyal hizmet uzmanı istihdamının artırılması, sosyal hizmet uzmanlarının yaşlı sığınmacılara yönelik refah hizmetleri konusunda eğitici, öğretici, danışmanlık; refah hizmetlerine erişim konusunda yaşanan sorunlara ilişkin aracılık ve savunuculuk rollerini gerçekleştirerek yaşlı sığınmacıların refah hizmetleri konusunda farkındalık kazanmalarını sağlayacaktır. Şüphesiz bu farkındalığın tek yönlü olması hizmet sunumunun işlevselliğini etkileyecektir. Bu noktada yaşlı sığınmacıların yanı sıra politika yapıcılar, hizmet sağlayıcılar ve uygulayıcılara yönelik yaşlı sığınmacılığına ilişkin farkındalık kazandırılması konuya ilişkin çift yönlü farkındalık oluşmasını sağlayacaktır.

4.2.7. Politika Yapımı Noktasında Politika Yapıcı ve Uygulayıcılarına Yönelik Öneriler

Yaşlı sığınmacıların göç sonrası refah hizmetlerden yararlanabilmeleri ve mevcut hizmetlerin bu kişilere ulaştırılması noktasında, refah hizmetlerinin varlığı ve yasal dayanağı önem taşımaktadır. Araştırma özelinde değerlendirildiğinde Türkiye’de yaşlı sığınmacılara yönelik refah hizmetlerinin yetersiz durumda ve bu kişilerin gereksinimlerini karşılamaktan uzak olduğu söylenebilir.

Türkiye bulunduğu coğrafi konumu nedeniyle göç yolları üzerinde yer alan ve göç hareketlerinin, özellikle son dönemlerde olmak üzere, yoğun bir biçimde yaşandığı ülkelerden biri olmasına karşın sığınmacılara ilişkin yasal düzenlemeleri hayli geç kabul etmiştir. Kabul edilen mevcut düzenlemeler “Mülteci ve Sığınmacılara Yönelik Düzenlemeler ve Yaşlı Sığınmacılar Açısından Değerlendirilmesi” başlığının “Ulusal Düzenlemeler” alt başlığında ele alınıp değerlendirildiği gibi “4 Nisan 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” ve “3 Ekim 2014 Tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği” olmak üzere iki temel düzenlemedir. Her iki düzenlemede yaşlılar ele alınmıştır. Ancak her iki düzenlemenin de temel sorunu yaşlı tanımını yapmamış olmalarıdır. Bu noktada bu düzenlemelerin uygulanması noktasında yerleşik yaşlılara yönelik düzenlemelerin esas alınması olasıdır. Ancak araştırmada da görüldüğü gibi yaşlı sığınmacılar özel durumları nedeniyle yerleşik yaşlılardan farklı gereksinim ve

sorunlara sahiptir. Bu bakımdan yaşlılık özelinde sığınmacıları doğrudan ele alacak bir yasal düzenleme yararlı olacaktır.

Ademimerkeziyetçilik ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, diğer tüm göçmen grupları da dâhil olmak üzere, yaşlı sığınmacıların gereksinimlerinin karşılanmasında etkili olacaktır. Belediyeler merkezi yönetimin aksine sığınmacılar ve yerleşik toplumla doğrudan ilişki içindedir. Bu durum belediyelerin sığınmacı grupların gereksinimlerini ve bütünleşme sürecine ilişkin gereklilikleri doğru biçimde saptayabilmelerine ve sorunlara doğrudan müdahale edebilmelerine olanak sağlamaktadır. Bu noktada politika oluşturma ve uygulama noktasında yerel yönetimlere yasal olarak daha fazla yetki ve muhtariyet tanınmasının yararlı olacağı açıktır. Nitekim güçlü merkeziyetçi anlayışın atılışı da beraberinde getirme olasılığı ve sorun tespiti ve çözümünde birçok kayba yol açabilmesi, dikkate alınması gereken bir gerçektir. Yetki alanı genişleyen yerel yönetimler göç sonrası gereksinimlerin karşılanması ve düzensiz göçlere yönelik önlemlerin alınması noktasında gerekli uygulamaları doğrudan gerçekleştirebilecektir.

KAYNAKLAR

- Al-Dayel, N., Anfinson, A., & Anfinson, G. (2021). Captivity, Migration and Power in Libya. *Journal of Human Trafficking*, 1-19.
- Allsopp, J., Sigona, N., & Phillimore, J. (2014). *Poverty among refugees and asylum seekers in the UK*. University of Birmingham. Edgbaston: No. 1/2014. Institute for Research into Superdiversity
- Alzoubi, F. A., Ali, R. A., & Al-Gharaibeh, A. H. (2020). Resettled Syrian refugees in Jordan: Survival or health promotion. *Nursing Open*, 8(1), 273-283.
- AKPM. (2003, 09 08). Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Yaşlı Göçmenlerin Haklarına İlişkin 1619 (2003) Sayılı Tavsiye Kararı
- Amaral, E. F., Woldetsadik, M. A., & Armenta, G. (2018). *Challenges for the Integration of Syrian Refugees*. Open Science Framework
- Amnesty International. (2019, 6 18). *Myanmar/Bangladesh: Older people denied dignity in camps after facing military atrocities*. 8 9, 2021 tarihinde Amnesty International: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/06/myanmar-bangladesh-older-people-denied-dignity-in-camps-after-facing-military-atrocities/> adresinden alındı
- Ardittis, S., & Laczko, F. (2017). *Migration Policy Practice A Bimonthly Journal for and by Policymakers Worldwide*. International Organization for Migration; Eurasyllum Ltd.
- Arslandoğlu, İ. (2016). *Bilimsel Yöntem ve Araştırma Teknikleri*. Ankara: Gazi.
- Arora, S., Bergland, A., Straiton, M., Rechel, B., & Debesay, J. (2018). Older migrants' access to healthcare: a thematic synthesis. *International Journal of Migration, Health, and Social Care*, 14(4), 425-438.

- Atila Demir, S. (2018). Sakarya'daki Yaşlı Suriyelilerin Göç Deneyimleri ve Sorunları. *Göç Dergisi*, 5(2), 205 – 218.
- Avlijaš, S. (2020). Growth Models and Female Labor in Post-Socialist Eastern Europe. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 27(3), 534–561. doi: <https://doi.org/10.1093/sp/jxz012>
- Azongo, T. B., & Yidana, A. (2020). Witches' Camps in Northern Ghana: Are they Safe for the Inmates? - A Qualitative study on the Psycho-Social conditions of Alleged Witches in some Witches' Camps in Northern Ghana. *American Journal of Sociological Research*, 10(2), 29-36.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Baraković, S., Husić, J. B., Hoof, J. v., Krejcar, O., Maresova, P., Akhtar, Z., & Melero, F. J. (2020). Quality of Life Framework for Personalised Ageing: A Systematic Review of ICT Solutions. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(8), 1-20.
- Bartels, S., VanRooyen, M., Leaning, J., Scott, J., & Kelly, J. (2010). “Now, the world is without me”: An investigation of sexual violence in eastern Democratic Republic of Congo. Cambridge: Harvard Humanitarian Initiative.
- Bempong, N.-E., Sheath, D., Seybold, J., Flahault, A., Depoux, A., & Saso, L. (2019). Critical reflections, challenges and solutions for migrant and refugee health: 2nd M8 Alliance Expert Meeting. *Public Health Reviews*, 40(3).
- Beogo, I., Darboe, A., Adesanya, A. O., & Rojas, B. M. (2018). Critical assessment of refugees' needs in post-emergency context: the case of Malian war refugees settled in Northern Burkina Faso. *BMC International Health and Human Rights*, 18(1), 1-10.
- Betts, A. (2013). *Survival Migration: Failed Governance and the Crisis of Displacement*. New York: Cornell University Press.

- BM. (2002, 04 8-12). Birleşmiş Milletler Yaşlanma Üzerine Uluslararası Madrid Eylem Planı ve Siyasi Deklarasyon. New York.
- BMGK 319 (IV) Sayılı Karar. (1949, 12 3). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 319 (IV) Sayılı Karar: Mülteciler ve Vatansız Kimseler.
- BMGK. (1967, 01 31). Mültecilerin Statüsüne İlişkin Protokol. New York.
- BMGK. (1982, 12 3). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 37/51 Sayılı Karar.
- BMGK. (1991, 12 12). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 46/91 Sayılı Karar.
- BMMYK. (2000, 03 02). BMMYK'nın Yaşlı Mültecilere İlişkin Politikası. *BMMYK'nın Yaşlı Mültecilere İlişkin Politikası, 19 Nisan 2000 (Daimi Komitenin On Yedinci Toplantısı Ek II [29 Şubat - 2 Mart 2000])*.
- BMMYK. (2000, 04 19). *UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), UNHCR's Policy on Older Refugees, 19 April 2000, EC/50/SC/CRP.13, Annex II, available at: <https://www.refworld.org/docid/47036b502.html> [accessed 22 August 2021]*.
- Boccagni, P., & Righard, E. (2020). Social work with refugee and displaced populations in Europe: (dis)continuities, dilemmas, developments. *European Journal of Social Work, 23*(3), 375-383.
- Bolzman, C., Poncioni-Derigo, R., Vial, M., & Fibbi, R. (2004). Older labour migrants' well being in Europe: The case of Switzerland. *Ageing and Society, 24*(3), 411–429.
- Bolzman, C. (2009). Modèles de travail social en lien avec les populations migrantes : enjeux et défis pour les pratiques professionnelles. *Pensée plurielle, 2*(21), 41-51.
- Boutmira, S. (2021). Older Syrian refugees' experiences of language barriers in postmigration and (re)settlement context in Canada. *International Health Trends and Perspectives 1*(3), 404-417.

- Burholt, V., Dobbs, C., & Victor, C. (2016). Transnational Relationships and Cultural Identity of Older Migrants. *The Journal of Gerontopsychology and Geriatric Psychiatry, 29*(2), 57–69.
- Buz, S. (2015). Yaşlı Bireylere Yönelik Yaş Ayrımcılığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(53), 268-278.
- Buz, S., & Beydili, E. (2015). Ankara Örneğinde Yalnız Yaşayan Yaşlı Kadınların Gereksinimleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8*(37), 557-570.
- Byrow, Y., Pajak, R., McMahon, T., Rajouria, A., & Nickerson, A. (2019). Barriers to Mental Health Help-Seeking Amongst Refugee Men. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 16*(15), 2634 1-15.
- Calvot, T., Leeuw, L. d., Benlahsen, T., Leduc, M., & Skinner, M. (2014). *Hidden victims of the Syrian crisis: disabled, injured and older refugees*. Helpage International Handicap International.
- Cañardo, G., Gálvez, J., Jiménez, J., Serre, N., Molina, I., & Bocanegra, C. (2020). Health status of rescued people by the NGO Open Arms in response to the refugee crisis in the Mediterranean Sea. *Conflict and Health, 14*(21), 1-10.
- Capps, R., Newland, K., Fratzke, S., Groves, S., Auclair, G., Fix, M., & McHugh, M. (2015). Integrating refugees in the United States: The successes and challenges of resettlement in a Global Context. *Statistical Journal of the IAOS, 31*(3), 341–367.
- Carroll, H., Luzes, M., Freier, L. F., & Bird, M. D. (2020). The migration journey and mental health: Evidence from Venezuelan forced migration . *SSM - Population Health, 10*: 100551.
- Cela, E., & Fokkema, T. (2017). Being lonely later in life: a qualitative study among Albanians and Moroccans in Italy. *Ageing & Society, 37*(6), 1197 - 1226. doi:<https://doi.org/10.1017/S0144686X16000209>

- Chaaya, M., Sibai, A. M., El-Roueiheb, Z., & Fayad, R. (2007). Religiosity and depression in older people: Evidence from underprivileged refugee and non-refugee communities in Lebanon. *Aging and Mental Health*, *11*(1), 37-44. doi:10.1080/13607860600735812
- Chalise, H. N. (2019). Aging: Basic Concept. *American Journal of Biomedical Science & Research*, *1*(1).
- Chappell, N. L., & Kusch, K. (2007). The Gendered Nature of Filial Piety – A Study Among Chinese Canadians. *Journal of Cross-Cultural Gerontology*, *22*(1), 29-45. doi:10.1007/s10823-006-9011-5
- Chou, K.-L. (2007). Psychological distress in migrants in Australia over 50 years old: a longitudinal investigation. *Journal of Affective Disorders*, *98*(1-2), 99-108. doi:10.1016/j.jad.2006.07.002
- Choudhry, U. (2001). Uprooting and resettlement experiences of South Asian immigrant women. *Western Journal of Nursing Research*, *23*(4), 376-93. doi:10.1177/019394590102300405
- Ciobanu, R. O., Fokkema, T., & Nedelcu, M. (2016). Ageing as a Migrant Vulnerabilities, Agency and Policy Implications. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *43*(2), 164-181. doi:https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1238903
- Conkova, N., & Lindenberg, J. (2020). The Experience of Aging and Perceptions of “Aging Well” Among Older Migrants in the Netherlands. *The Gerontologist*, *60*(2), 270–278.
- Cotter, V. T., & Gonzalez, E. W. (2009). Self-concept in older adults: an integrative review of empirical literature. *Holistic Nursing Practice*, *23*(6), 335-348. doi:10.1097/HNP.0b013e3181bf37ea.

- Craciun, C., Rasche, S., Flick, U., & Hirseland, A. (2019). Too Old to Work: Views on Reemployment in Older Unemployed Immigrants in Germany. *Ageing International*, 44(3), 1-16. doi:10.1007/s12126-018-9328-8
- Crockett, C., Brandl, B., & Dabby, F. C. (2015). Survivors in the Margins: The Invisibility of Violence Against Older Women. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 27(4-5), 291-302.
- Cupsa, I. (2018). Culture Shock and Identity. *Transactional Analysis Journal*, 48(2), 1-11.
- Curtin, A., Martins, D. C., Gillsjö, C., & Schwartz-Barcott, D. (2017). Ageing out of place: The meaning of home among hispanic older persons living in the United States. *International Journal of Older People Nursing*. doi:https://doi.org/10.1111/opn.12150
- Czapka, E. A., & Sagbakken, M. (2020). "It is always me against the Norwegian system." barriers and facilitators in accessing and using dementia care by minority ethnic groups in Norway: a qualitative study. *BMC Health Services Research*, 20, 1-15.
- Çepni, S. (2014). Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş. Trabzon: Celepler.
- Çetin, M. (2019). Effects of Religious Participation on Social Inclusion and Existential Well-Being Levels of Muslim Refugees and Immigrants in Turkey. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 29(2), 64-76 . doi:10.1080/10508619.2019.1580092
- Dad, W., Pirie, A., & Roys, C. (2007). *Strong and fragile: Learning from older people in emergencies*. London: HelpAge International.
- Debesay, J., Nortvedt, L., & Langhammer, B. (2022). Social Inequalities and Health

among Older Immigrant Women in the Nordic Countries: An Integrative Review. *SAGE Open Nursing* , 8, 1-8.

Devrisheva, K. (2019). Türk ve Rus Kaynakları Işığında 1989 Fergana Olayları. *Belgi*, 2(17), 1171-1187. doi:10.33431/belgi.495121.

de Valk, H. A., & Schans, D. (2008). 'They ought to do this for their parents': Perceptions of filial obligations among immigrant and Dutch older people. *Ageing & Society*, 28(1), 49-66. doi:https://doi.org/10.1017/S0144686X07006307

Dhalimi, A., Wright, A. M., Yamin, J., Jamil, H., & Arnetz, B. B. (2018). Perception of Discrimination in Employment and Health in Refugees and Immigrants. *Stigma and Health*, 3(4), 325–329.

Doling, J. ve Ronald, R. (2010). Home ownership and asset-based welfare, *Journal of housing and the built environment*, 25(2), 165-173.

Dörnyei, Z. (2009). *The Psychology of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.

DSÖ. (2018). *Health of older refugees and migrants: Technical guidance (Technical guidance on refugee and migrant health)*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.

Dünya Sağlık Örgütü. (2002). *Active Ageing A Policy Framework*. Madrid: Dünya Sağlık Örgütü.

Dünya Sağlık Örgütü. (2020). *Decade of Healthy Ageing 2020-2030*. Dünya Sağlık Örgütü.

Ekmen, E., Koçak, O., Solmaz, U., Kopuz, K., Younis, M. Z., & Orman, D. (2021). How Does the Social Support Affect Refugees' Life Satisfaction in Turkey? Stress as a Mediator, Social Aids and Coronavirus Anxiety as Moderators. *Sustainability*, 13(22), 12727. doi:https://doi.org/10.3390/su132212727

- Enguidanos, S., DeLiema, M., Aguilar, I., Lambrinos, J., & Wilber, K. (2014). Multicultural voices: Attitudes of older adults in the United States about elder mistreatment. *Ageing & Society, 34*(5), 877–903.
- Fargues, P., & Rango, M. (2020). *Migration in West and North Africa and across the Mediterranean*. Geneva: International Organization for Migration.
- Fasani, F., Frattini, T., & Minale, L. (2018). *(The Struggle for) Refugee Integration into the Labour Market: Evidence from Europe*. Bonn: IZA – Institute of Labor Economics.
- Fokkema, T., & Naderi, R. (2013). Differences in late-life loneliness: a comparison between Turkish and native-born older adults in Germany. *European Journal of Ageing, 10*(4), 289-300. doi:10.1007/s10433-013-0267-7
- Forrest, R. ve Murie, A. (2011). *Selling the welfare state: The privatisation of public housing*, Oxon; Routledge.
- Forslin, E., & Weldekiros, M. (2019). *Integration of non-European elderly migrants in Sweden: With focus on everyday-life experiences*. Faculty of Health and Occupational Studies. Gävle: University of Gävle.
- Forte, A., Trobia, F., Gualtieri, F., Lamis, D. A., Cardamone, G., Giallonardo, V., Pompili, M. (2018). Suicide Risk among Immigrants and Ethnic Minorities: A Literature Overview. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 15*(7).
- Freitasi, M. C., Queiroz, T. A., & Sousa, J. A. (2010). Significado de la vejez y de la experiencia de envejecer para los ancianos. *Revista da Escola de Enfermagem da USP, 44*(2), 403-408.
- Frost, C. J., Morgan, N. J., Allkhenfr, H., Dearden, S., Ess, R., Albalawi, W. F., Gren, L. H. (2019). Determining Physical and Mental Health Conditions Present in Older Adult Refugees: A Mini-Review. *Gerontology, 65*(3), 209-215.

- Frouws, B., & Horwood, C. (2017). *Smuggled South An updated overview of mixed migration from the Horn of Africa to southern Africa with specific focus on protections risks, human smuggling and trafficking*. Danish Refugee Council & Regional Mixed Migration Secretariat.
- Furman, R., Negi, N. J., & Salvador, R. B. (2010). An Introduction to Transnational Social Work. R. Furman, & N. J. Negi içinde, *Transnational Social Work Practice* (s. 3-19). New York: Columbia University Press.
- Geldof, D., Schrooten, M., & Withaekx, S. (2020). Transmigration: The rise of flexible migration strategies as part of superdiversity. J. Phillimore, N. Sigona, & K. Tonkiss içinde, *Superdiversity, Policy and Governance in Europe: Multi-scalar Perspectives* (s. 100-121). Bristol: Bristol University Press.
- Gierveld, J. D., Pas, S. V., & Keating, N. (2015). Loneliness of Older Immigrant Groups in Canada: Effects of Ethnic-Cultural Background. *The Journal of Cross-Cultural Gerontology*, 30(3), 251-268.
- GİGM. (23, Temmuz 2021). *Geçici Koruma*. Temmuz 29, 2021 tarihinde T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden alındı
- GİGM. (2021). *Uluslararası Koruma*. Temmuz 29, 2021 tarihinde T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler> adresinden alındı
- Guild, E., & Moreno-Lax, V. (2013). *Current Challenges regarding the International Refugee Law, with focus on EU Policies and EU Co-operation with UNHCR*. Centre for European Policy Studies (CEPS).
- Gustafsson, B. A., Innes, H. M., & Österberg, T. (2017). Age at immigration matters for labor market integration—the Swedish example. *IZA Journal of Development and Migration*, 7 (1). doi: 10.1186/s40176-016-0078-7.
- Gustafsson, B., Jakobsen, V., Innes, H. M., Pedersen, P. J., & Österberg, T. (2021).

Older immigrants – new poverty risk in Scandinavian welfare states? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1-22. doi: 10.1080/1369183X.2021.2011176.

Guzzi, A. C. (2021). O papel das estruturas de proteção social para integração econômica dos refugiados: uma análise dos refugiados sírios na cidade de São Paulo. *Cadernos EBAPE.BR*, 19 (2), 365-376. doi: <https://doi.org/10.1590/1679-395120200031>

Gültekin, M. N. (2018). Gaziantep'teki Suriyeli Mültecilerin Toplumsal Dayanışma Ve Etkileşim Noktaları. *Turkish Studies*, 13/26, 673-692. doi: 10.7827/TurkishStudies.14588.

Habib, N. (2018). *Gender role changes and their impacts on Syrian women refugees in Berlin in light of the Syrian crisis*. Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung.

Hagen-Zanker, J., & Mallett, R. (2016). *Journeys to Europe The role of policy in migrant decision-making*. Londra: Overseas Development Institute.

Hamczyk, M. R., Nevado, R. M., Baretino, A., Fuster, V., & Andrés, V. (2020). Biological Versus Chronological Aging. *Journal of the American College of Cardiology*, 75(8), 919–930.

Handlos, L. N., Olwig, K. F., Bygbjerg, I. C., Kristiansen, M., & Norredam, M. L. (2015). Return Migration among Elderly, Chronically Ill Bosnian Refugees: Does Health Matter? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12(10), 12643-12661.

Hansen, E. B. (2014). Older immigrants' use of public home care and residential care. *European Journal of Ageing*, 11(1), 41-53. doi:10.1007/s10433-013-0289-1.

Hu, R. (2016). The Age Factor in Second Language Learning. *Theory and Practice in Language Studies*, 6(11), 2164-2168

- Hurley, C., Panagiotopoulos, G., Tsianikas, M., Newman, L., & Walker, R. (2013). Access and acceptability of community-based services for older Greek migrants in Australia: user and provider perspectives. *Health & Social Care in the Community*, 21(2), 140-149.
- Hynie, M. (2018). Refugee Integration: Research and Policy. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 24(3), 265–276.
- Iakupbaeva, Z. (2018, Mayıs 10). *Minorities in Kyrgyzstan: changed by revolution*. Mayıs 7, 2022 tarihinde openDemocracy: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/minorities-in-kyrgyzstan/> adresinden alındı
- Idemudia, E., & Boehnke, K. (2020). *Psychosocial Experiences of African Migrants in Six European Countries* (Cilt 81). Springer.
- IOM. (2014). *Fatal Journeys Tracking Lives Most during Migration*. Cenevre: International Organization for Migration.
- IOM. (2020). *World Migration Report 2020*. Cenevre: International Organization for Migration.
- IOM. (2019). *International Migration Law Glossary on Migration*. Cenevre: International Organization for Migration.
- Jacquat, M. D., & Bachelay, M. A. (2013). *Rapport d'information, au nom de la mission d'information sur les immigrés âgés*. Paris, Assemblée Nationale.
- Jauhiainen, J. S., & Vorobeva, E. (2020). *Asylum Seekers And Migrants In Lesbos, Greece, 2019–2020*. Turku: University of Turku.
- Jaul, E., & Barron, J. (2017). Age-Related Diseases and Clinical and Public Health Implications for the 85 Years Old and Over Population. *Front Public Health*, 1-7. doi:10.3389/fpubh.2017.00335

- Jayanthi, P., Joshua, E., & Ranganathan, K. (2010). Ageing and its implications. *Journal of Oral & Maxillofacial Pathology*, 14(2), 48-51.
- Jetten, J., Dane, S., Williams, E., Liu, S., Haslam, C., Gallois, C., & McDonald, V. (2018). Ageing well in a foreign land as a process of successful social identity change. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 13(1), 1508198. doi:10.1080/17482631.2018.1508198
- Karadakovan, A. (2005). Yaşlılarda Sağlık Sorunları. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 21(2), 169-179
- Karimi, Z., & Hiitola, J. (2019). Gender and social control in negotiations over filial obligations: Adult children and their ageing parents in Iranian refugee families. *Crossings Journal of Migration and Culture*, 10(2), 205-221. doi:10.1386/cjmc_00003_1
- Karin, S., Chowdhury, M. A., & Shamim, I. (2020). Status of Rohingya Refugees in Bangladesh: A Comparative Study with Emphasis on Aspects of Women and Girls in Camps of Kutupalong, Cox's Bazar, Bangladesh. *Open Access Library Journal*, 7(1), 1-14.
- Karlsson, S. G., & Jönsson, J. H. (2020). Forced Migration, Older Refugees and Displacement: Implications for Social Work as a Human Rights Profession. *Journal of Human Rights and Social Work*, 5, 212-222.
- Kaya, A. S. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların sorunları: Nizip örneği*. İstanbul: İstanbul Yeniüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Kerr, B., Gordon, J., MacDonald, C., & Stalker, K. (2005). *Effective Social Work with Older People*. Stirling: The Social Work Research Centre - University of Stirling.
- Khan, A. A. (2016). Can International Law Manage Refugee Crises. *Oxford University Undergraduate Law Journal*, 5, 54-66.

- Klasen, S. (2019). What Explains Uneven Female Labor Force Participation Levels and Trends in Developing Countries? *The World Bank Research Observer*, 34(2), 161–197. doi:10.1093/wbro/lkz005
- Koehn, S. (2009). Negotiating candidacy: ethnic minority seniors' access to care. *Ageing & Society*, 29(4), 585–608.
- Koochek, A. (2008). Eldery Iranian in Sweden: The impact of migration on risk factors for cardiovascular disease. *Doktora Tezi*. Stockholm: Karolinska Institutet.
- Kobayashi, K. M., & Prus, S. G. (2012). Examining the gender, ethnicity, and age dimensions of the healthy immigrant effect: Factors in the development of equitable health policy. *International Journal for Equity in Health*, 11 (8). doi: 10.1186/1475-9276-11-8
- Krobisch, V., Gebert, P., Gül, K., & Schenk, L. (2021). Women bear a burden: gender differences in health of older migrants from Turkey. *European Journal of Ageing*, 18 (4), 467–478. doi: 10.1007/s10433-020-00596-1.
- Kuo, B. C., & Chong, V. (2008). Depression and its psychosocial correlates among older Asian immigrants in North America: a critical review of two decades' research. *Journal of Aging and Health*, 20(6), 615-652. doi:10.1177/0898264308321001
- Lacomba, J. (2020). Una revisión del Trabajo Social con migrantes y refugiados. Construyendo nuevas bases teóricas y metodológicas. *Ehquidad International Welfare Policies and Social Work Journal*, 14, 293-332.
- Laham, D. A., Al, E., Mousally, K., Nahas, N., Alameddine, A., & Venables, E. (2020). Perceptions and Health-Seeking Behaviour for Mental Illness Among Syrian Refugees and Lebanese Community Members in Wadi Khaled, North Lebanon: A Qualitative Study. *Community Mental Health Journal*, 56(5), 875–884.

- Lange, J., & Grossman, S. (2018). Theories of aging. K. L. Mauk içinde, *Gerontological Nursing: Competencies for Care* (s. 41-65). Burlington: Jones & Bartlett Learning.
- League of Nations. (28, Ekim 1933). *Convention Relating to the International Status of Refugees*. Mart 2021, 10 tarihinde refworld: <https://www.refworld.org/docid/3dd8cf374.html> adresinden alındı
- Leatherman, J. (2007). Sexual Violence and Armed Conflict: Complex Dynamics of ReVictimization . *International Journal of Peace Studies*, 12(1), 53-71.
- Lee, Y.-M. (2007). The immigration experience among elderly Korean immigrants. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 14(4), 403–410. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1365-2850.2007.01098.x>
- Leyva-Flores, R., Infante, C., Gutierrez, J. P., Perez, F. Q., M. J.-S., & Torres-Robles, C. (2019). Migrants in transit through Mexico to the US: Experiences with violence and related factors, 2009-2015. *Plos One*, 14(8: e0220775).
- Lindert, P. H. (2004) *Growing public: Volume 1, the story: Social spending and economic growth since the eighteenth century*, Cambridge; Cambridge University Press.
- Liu, X., Cook, G., & Cattan, M. (2017). Support networks for Chinese older immigrants accessing English health and social care services: the concept of Bridge People. *Health and Social Care in the Community*, 25(2), 667-677.
- Lønning, M. N. (2020). Layered journeys: Experiences of fragmented journeys among young Afghans in Greece and Norway. *Journal of Refugee Studies*, 33(2), 316–335.
- MacGregor, M. (2018, 9 27). *Meeting the needs of older refugees*. 8 7, 2021 tarihinde Infomigrants: <https://www.infomigrants.net/en/post/12237/meeting-the-needs-of-older-refugees> adresinden alındı

- Marinova-Todd, S. H., Marshall, D. B., & Snow, C. E. (2000). Three Misconceptions about Age and L2 Learning. *TESOL Quarterly*, 34(1), 9-34.
- Marshall, MN. Samplig for qualitative research. *Family Practice* 1996; 13: 522-525.
- Matlin, S. A., Depoux, A., Schütte, S., Flahault, A., & Saso, L. (2018). Migrants' and refugees' health: towards an agenda of solutions. *Public Health Reviews* , 39, 27. doi: <https://doi.org/10.1186/s40985-018-0104-9>
- Matsuoka, A., Guruge, S., Koehn, S., Beaulieu, M., & Ploeg, J. (2013). Prevention of abuse of older women in the post-migration context in Canada. *Canadian Review of Social Policy / Revue canadienne de politique sociale*(68-69).
- McBrien, J. L. (2017). Refugees, asylum seekers, and other immigrants: Help for teachers with problematic definitions. *Social Studies Research and Practice*, 12(2), 113-124.
- McGivern, M. (2018, 3 8). *Violence and discrimination against older women is compounded in emergencies*. Ağustos 6, 2021 tarihinde Helpage: <https://www.helpage.org/blogs/madeleine-mcgivern-31050/violence-and-discrimination-against-older-women-is-compounded-in-emergencies-1066/> adresinden alındı
- McInnis-Dittrich, K. (2019). *Social Work With Older Adults: A Biopsychosocial Approach to Assessment and Intervention*. Londra: Pearson Education.
- McMahon, S., & Sigona, N. (2016). *Boat migration across the Central Mediterranean: drivers, experiences and responses*. MEDMIG.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2015). *Nitel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi.

- Milne, A., Sullivan, M. P., Tanner, D., Richards, S., Ray, M., Lloyd, L., . . . Phillips, J. (2014). *Social work with older people: a vision for the future*. Londra: The College of Social Work.
- Molchanov, M. (2000). Post-Communist Nationalism as A Power Resource: A Russia-Ukraine Comparison. *Nationalities Papers*, 28(2), 263-288. doi:10.1080/713687473.
- Morrison, T. B., Flynn, P. M., Weaver, A. L., & Wieland, M. L. (2013). Cervical Cancer Screening Adherence Among Somali Immigrants and Refugees to the United States. *Health Care for Women International*, 34(11), 980-988.
- M.Torres, J., & D.Young, M.-E. (2016). A life-course perspective on legal status stratification and health. *SSM - Population Health* , 2, 141-148. doi: 10.1016/j.ssmph.2016.02.011.
- Nock, M. K., Borges, G., Bromet, E. J., Cha, C. B., Kessler, R. C., & Lee, S. (2008). Suicide and Suicidal Behavior. *Epidemiologic Reviews*, 30(1), 133-154.
- Nhongo, T. M. (2000). Research for practice and development in Africa. *Southern African Journal of Gerontology*, 9(2), 1-5.
- OCHA. (2008). *Use of Sexual Violence in Conflict: Identifying Research Priorities to Inform More Effective Interventions*. New York: OCHA – Policy Development and Studies Branch.
- O'Donnell, C. A., Higgins, M., Chauhan, R., & Mullen, K. (2007, 2007). "They think we're OK and we know we're not". A qualitative study of asylum seekers' access, knowledge and views to health care in the UK. *BMC Health Services Research*, 7(1), 10.1186/1472-6963-7-75. doi:10.1186/1472-6963-7-75.
- OHCHR. (2021). *Ageism and age discrimination in africa*. OHCHR. University of Pretoria Centre for Human Rights. 15 20, 2022 tarihinde alındı

- Orlebeke, C. J. (2000). The evolution of Low-Income housing policy, 1949 to 1999, *Housing policy debate*, 11 (2), 489-520.
- Ozfidan, B., & Burlbaw, L. M. (2019). A Literature-Based Approach on Age Factors in Second Language Acquisition: Children, Adolescents, and Adults. *International Education Studies*, 12(10), 27-36.
- P, J., Joshua, E., & K, R. (2010). Ageing and its implications. *Journal of Oral & Maxillofacial Pathology*, 14(2), 48-51.
- Palladino, S. (2019). Older migrants reflecting on aging through attachment to and identification with places. *Journal of Aging Studies*, 50.
- Palmberger, M. (2017). Social ties and embeddedness in old age: older Turkish labour migrants in Vienna. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(2), 235-249.
- Park, H.-J., & Kim, C. G. (2013). Ageing in an inconvenient paradise: The immigrant experiences of older Korean people in New Zealand. *Australasian Journal on Ageing*, 32(3), 158-162.
- Paskaleva, D., & Tufkova, S. (2017). Social and Medical Problems of the Elderly. *Journal of Gerontology & Geriatric Research*, 6(3), 1-5.
- Pavli, A., & Maltezou, H. (2017). Health problems of newly arrived migrants and refugees in Europe. *Journal of Travel Medicine*, 4(4), 1-8.
- Perceptions and Health-Seeking Behaviour for Mental Illness Among Syrian Refugees and Lebanese Community Members in Wadi Khaled, North Lebanon: A Qualitative Study. (2020). Dana Al Laham; Engy Ali; Krystel Mousally; Nayla Nahas; Abbas Alameddine; Emilie Venables, 56, 875–884 .
- Pieterse, S., & Ismail, S. (2003). Nutritional risk factors for older refugees. *Disasters*, 27(1), 16-36. doi:10.1111/1467-7717.00217

- Pignatti, N. (2016). *Encouraging women's labor force participation in transition countries*. IZA World of Labor. doi:10.15185/izawol.264
- Popescu, M., & Libal, K. (2018). Social Work With Migrants and Refugees: Challenges, Best Practices, and Future Directions. *Advances in Social Work, 18*(3).
- Popli, U. K., & Panday, R. (2018). Gerontological Social Work: Pertinent for Social Work. *Delhi Psychiatry Journal, 21*(2), 13-17.
- Pot, A., Keijzer, M., & Bot, K. D. (2020). The language barrier in migrant aging. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, 23*(9), 1139-1157. doi:<https://doi.org/10.1080/13670050.2018.1435627>
- Prettitore, P. (2016, February 4). *The legal problems of refugees*. Ağustos 18, 2021 tarihinde Brookings: <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2016/02/04/the-legal-problems-of-refugees/> adresinden alındı
- Rehr, M., Shoaib, M., Ellithy, S., Okour, S., Ariti, C., Ait-Bouziad, I., . . . Gabashneh, S. (2018). Prevalence of non-communicable diseases and access to care among non-camp Syrian refugees in northern Jordan. *Conflict and Health, 12*(33), 1-14.
- Rasmussen, A., Crager, M., Baser, R. E., Chu, T., & Gany, F. (2021). Onset of Posttraumatic Stress Disorder and Major Depression Among Refugees and Voluntary Migrants to the United States. *Journal of Traumatic Stress, 25*(6), 705–712.
- Rhee, M.-K., Chi, I., & Yi, J. (2015). Understanding Employment Barriers Among Older Korean Immigrants . *The Gerontologist, 55*(3), 472–482. doi:10.1093/geront/gnt113
- Riley, A., Varner, A., & Ventevogel, P. (2017). Daily stressors, trauma exposure, and mental health among stateless Rohingya refugees in Bangladesh. *Transcultural Psychiatry, 54*(3), 304–331.

- Robinson, K., & Masocha, S. (2017). Divergent Practices in Statutory and Voluntary-Sector Settings? Social Work with Asylum Seekers. *The British Journal of Social Work*, 47(5), 1517–1533.
- Rudra, N. (2002). Globalization and the decline of the welfare state in less-developed countries, *International Organization*, 56(2), 411-445.
- Sand, G., & Gruber, S. (2018). Differences in Subjective Well-being Between Older Migrants and Natives in Europe. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 20, 83-90.
- Sang, Y. (2017). A Conceptual Review of Age Effect on L2 Acquisition. *Journal of Education and Practice*, 8(9)
- Santini, S., Finco, M., & Galassi, F. (2022). Education and Employment of Refugees and Migrants in the Formal Elderly Healthcare Sector: Results from an Online Survey in Italy. *Sustainability*, 14 (6), 3540.
- Sathiyamoorthy, T. (2017). Incorporating a Life-Course Perspective in the Development of Research and Public Policy Impacting Older Refugees. *Health Tomorrow: Interdisciplinarity and Internationality*, 5.
- Schnoebelen, J. (2009). *Witchcraft allegations, refugee protection and human rights: a review of the evidence*. Geneva: UNHCR.
- Schoenholtz, A. I. (2015). Andrew I. Schoenholtz Persecutors and Persecuted in the Twenty-First Century. *Chicago Journal of International Law*, 16(1).
- Schwenken, H. (2021). *Betwixt and between: Integrating refugees into the EU labour market*. (B. Galgóczi, Dü.) Brüksel: ETUI.
- Sebastiani, P., Thyagarajan, B., Sun, F., Schupf, N., Newman, A. B., Montano, M., & Perls, T. T. (2017). Biomarker signatures of aging. *Aging Cell*, 16(2), 329–338.
- Silveira, E. R., & Ebrahim, S. (1998). Social determinants of psychiatric morbidity and well-being in immigrant elders and whites in east London. *International Journal*

of *Geriatric Psychiatry*, 13(11), 801-812. doi:10.1002/(SICI)1099-1166(1998110)13:11<801::AID-GPS876>3.0.CO;2-Z

Silver, H. (2007). *The Process of Social Exclusion: The Dynamics of an Evolving Concept*. Department of Sociology . Providence: Brown University doi:10.2139/ssrn.1629282

Squire, V., Dimitriadi, A., Perkowski, N., Pisani, M., Stevens, D., & Vaughan-Williams, N. (2017). *Crossing the Mediterranean Sea by Boat Mapping and Documenting Migratory Journeys and Experiences*. Coventry: University of Warwick.

Stevenson, A., & Waite, M. (2011). *Concise Oxford English Dictionary: Luxury Edition*. New York: Oxford University Press.

Stewart, M., Shizha, E., Makwarimba, E., Spitzer, D., Khalema, E. N., & Nsaliwa, C. D. (2011). Challenges and barriers to services for immigrant seniors in Canada: “you are among others but you feel alone”. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 7(1), 16-32.

Strong, J., Varady, C., Chahda, N., Doocy, S., & Burnham, G. (2015). Health status and health needs of older refugees from Syria in Lebanon. *Conflict and Health*, 9(12).

Şafak-Ayvazoğlu, A., Kunuroglu, F., & Yağmur, K. (2021). Psychological and socio-cultural adaptation of Syrian refugees in Turkey. *International Journal of Intercultural Relations*, 80(3), 99-111. doi:10.1016/j.ijintrel.2020.11.003

Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tan, J. (2011). Older Immigrants in the United States: The New Old Face of Immigration Immigration. *Bridgewater Review*, 30(2), 28-30.

Taşçı, C. (2021). *Yaşlı mültecilerin gündelik yaşam deneyimleri ve sorunlarla başa*

çıkma stratejileri: İzmir ili örneği. İzmir: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tewodros, A. (2011, 06 8). *East Africa drought: Older people in Dadaab refugee camp are the untold story.* 08 12, 2021 tarihinde Helpage: <https://www.helpage.org/blogs/amleset-tewodros-1882/east-africa-drought-older-people-in-dadaab-refugee-camp-are-the-untold-story-297/> adresinden alındı

TDK. (2021). *Güncel Türkçe Sözlük.* Nisan 20, 2021 tarihinde Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

Tippens, J. A. (2020). Generational Perceptions of Support Among Congolese Refugees in Urban Tanzania. *Global Social Welfare*, 7, 69–80. doi:<https://doi.org/10.1007/s40609-019-00155-2>

Trappolini, E., & Giudici, C. (2021). Gendering health differences between nonmigrants and migrants by duration of stay in Italy. *Demographic Research*, 45 (7), 221–258.

TÜİK. (2021, 02 04). Türkiye İstatistik Kurumu. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2020.

TÜİK. (2021, Mart 18). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2020.* Haziran 2021, 5 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2020-37227> adresinden alındı.

Turner, S. (2016). What Is a Refugee Camp? Explorations of the Limits and Effects of the Camp. *Journal of Refugee Studies*, 29(2), 139–148.

Turkish Red Crescent and World Food Programme. (2019). *Refugees In Turkey: Livelihoods Survey Findings.* Ankara: Turkish Red Crescent and World Food Programme.

UNHCR. (2018). *Operational Update 2018 Highlights.* UNHCR Refugee Agency.

UNHCR. (2021). *Refugee Statistics*. 2021 tarihinde Refugee Data Finder: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=M5D2Ou> adresinden alındı

UNHCR. (2021, Haziran 18). Temmuz 10, 2021 tarihinde <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/#:~:text=Turkey%20hosts%20the%20largest%20number,with%20nearly%203.7%20million%20people.&text=Developing%20countries%20host%2086%20per,per%20cent%20of%20the%20total.> adresinden alındı

UNHCR. (2016). *Age, gender, diversity: accountability report 2016*. Geneva: UNHCR.

Varga, E. (2015). Refugee Problem in Europe - Case Studies. *Eurasian Journal of Social Science*, 3(4), 37-45.

Varrella, S. (2021, Mart 8). *Number of recorded deaths of migrants in the Mediterranean Sea from 2014 to 2021*, <https://www.statista.com/statistics/1082077/deaths-of-migrants-in-the-mediterranean-sea/>. Mayıs 15, 2021 tarihinde statista. adresinden alındı

Vonneilich, N., Bremer, D., Knesebeck, O. v., & Lüdecke, D. (2021). Health Patterns among Migrant and Non-Migrant Middle- and Older-Aged Individuals in Europe—Analyses Based on SHARE 2004–2017. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18 (22), 12047. doi: <https://doi.org/10.3390/ijerph182212047>

Wangmo, T. (2010). Changing expectations of care among older Tibetans living in India and Switzerland. *Ageing and Society*, 30(5), 879-896. doi:10.1017/S0144686X10000085

White, G. (2015). *At Risk of Homelessness: Preventing Homelessness in Older Culturally and Linguistically Diverse Communities*. Carlton: Housing for the Aged Action Group & Ethnic Communities' Council of Victoria

- Wortabet, J., & Porter, H. (2006). *English-Arabic and Arabic-English Dictionary*. New Delhi: Asian Educational Services.
- Wu, S., Renzaho, A. M., Hall, B. J., Shi, L., Ling, L., & Chen, W. (2020). Time-varying associations of pre-migration and post-migration stressors in refugees' mental health during resettlement: a longitudinal study in Australia. *The Lancet Psychiatry*, 8(1), 36-47.
- Yaylagül, N. K., & Aslan, M. (2020). Yaşlılık, Mültecilik ve Sosyal Dışlanma: Suriyeli Yaşlı Mültecilerin Deneyimleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(4).
- Yazgan, P., Utku, D. E., & Sirkeci, İ. (2015). Syrian crisis and migration. *Migration Letters*, 12(3), 81-192.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Yusupov, B. (2009). Tanığın Dilinden Fergana Olayları. *Bizim Ahıska*(17), 16-19.
- Zaiceva, A. (2014). The impact of aging on the scale of migration: Older people migrate less than young, yet with population aging,. *IZA World of Labor*, 1-99.
- Zetter, R., & Ruaudel, H. (2016). *Refugees' Right to Work and Access to Labor Markets – An Assessment*. KNOMAD.
- Ziersch, A., Walsh, M., Due, C., & Duivesteyn, E. (2017). Exploring the Relationship between Housing and Health for Refugees and Asylum Seekers in South Australia: A Qualitative Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(9), 1-20. doi:10.3390/ijerph14091036
- Zor, A., & Akyiğit, H. (2021). Suriyeli Sığınmacıların Kimlik İnşası ve Deneyimi: Orhangazi Örneği. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 168-189.

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 21/06/2022</p> <p>Tez Başlığı: Türkiye'de 60 Yaş Üzeri Sığınmacıların Gereklerini ve Yaşlılık Deneyimleri</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 221 sayfalık kısmına ilişkin, 20/06/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından <u>Tunçtin</u> adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %2'dir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">Tarih ve İmza</p> <p>Adı Soyadı: Serhat Kaygusuz</p> <p>Öğrenci No: N18136216</p> <p>Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet</p> <p>Programı: Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p>UYGUNDUR.</p> <p>_____ Prof. Dr. Sema BUZ</p>

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
SOCIAL WORK DEPARTMENT**

Date: 21/06/2022

Thesis Title: Needs and Aging Experiences of Asylum Seekers over the age of 60 in Turkey

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 20/06/2022 for the total of 221 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 2%.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname: Serhat KAYGUSUZ

Student No: N18136216

Department: Social Work

Program: Social Work Master's with Thesis

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Sema BUZ

EK 2. TURNITIN RAPORU

TÜRKİYE'DE 60 YAŞ ÜZERİ SIĞINMACILARIN GEREKSİNİMLERİ VE YAŞLILIK DENEYİMLERİ

ORJİNALLİK RAPORU

% 2	% 2	% 1	% 1
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
2	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<% 1
3	www.icapff.com İnternet Kaynağı	<% 1
4	acikerisim.dicle.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
5	Submitted to Hacettepe University Öğrenci Ödevi	<% 1
6	kaysem11.firat.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
7	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
8	www.unhcr.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
9	ejercongress.org İnternet Kaynağı	<% 1

EK 3. ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-35853172-300-00001795249
Konu : Serhat KAYGUSUZ Hk. (Etik Komisyon İzni)

4.10.2021

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 10.09.2021 tarihli ve E-12908312-300-00001754120 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **Serhat KAYGUSUZ'un Prof. Dr. Sema BUZ** danışmanlığında hazırladığı "**Türkiye'den 60 Yaş Üzeri Sığınmacıların Gereksinimleri ve Refah Hizmetlerine Erişimleri**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunu **28 Eylül 2021** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 69059ED9-FE19-40A0-8F2B-76A4445E3BE6

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Duygu Didem İLERİ

E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992

Kep: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

Memur

Telefon: .

EK 4. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

ARAŞTIRMANIN ADI

Türkiye’de 60 Yaş Üzeri Sığınmacıların Gereksinimleri ve Yaşlılık Deneyimleri

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Değerli Katılımcı,

Türkiye’ye sığınmış 60 yaş üzeri yaşlı sığınmacıların sığınma süreci deneyimleri, bu süreçte karşılaştıkları sorunlar ve gereksinimlerinin ortaya konulması, sığınma sonrası yaşamlarında meydana gelen değişiklikler, baş etme ve destek mekanizmaları, Türkiye’de yararlandıkları refah hizmetleri ve bunlara ilişkin değerlendirmelerinin alınması amacıyla aşağıda yer alan ve 5 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış veri toplama formu oluşturulmuştur. Araştırmanın yürütülebilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan onay alınmıştır.

Araştırma görüşme süreçlerine katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır ve istediğiniz zaman mazeret belirtmeden araştırmadan geri çekilebilirsiniz. Geri çekilmeniz halinde herhangi bir yaptırımla karşılaşmanız söz konusu değildir. Araştırma bitiminde elde edilen bilgi ve bulgular için gizlilik esası ile hareket edilecek olup katılımcıların kişisel bilgileri kullanılmayacaktır. Bulgular tamamen bilimsel amaçlarla değerlendirilecektir. Araştırmaya katılım sağlamadan önce sormak istediğiniz soruları yöneltmenizi ve sonrasında onay vermenizi rica ederiz.

Sorulara vereceğiniz yanıtlardaki objektif tutum, araştırmanın bilimselliği açısından son derece önemlidir. İzniniz olursa görüşmeler sırasında ses kaydı almak istiyoruz. Ses kaydımızın alınmasına izin veriyorsanız aşağıdaki kutucuğu işaretleyiniz.

Ses kaydımın alınması için izin veriyorum

Araştırmacılar: Sema BUZ¹ & Serhat KAYGUSUZ²

¹Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet ABD Öğretim Üyesi, Prof. Dr.

²Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet ABD Yüksek Lisans Öğrencisi.

Tarih:

Araştırmacı:
Adı, soyadı:
Adres:
Tel:
E-posta:

Katılımcı:
Adı, soyadı:
Adres:
Tel:
E-posta:

EK 5. TÜRKİYE'DE 60 YAŞ ÜZERİ SİĞİNMACILARIN GEREKSİNİMLERİ VE YAŞLILIK DENEYİMLERİ SORU FORMU

TÜRKİYE'DE 60 YAŞ ÜZERİ SİĞİNMACILARIN GEREKSİNİMLERİ VE YAŞLILIK DENEYİMLERİNE YÖNELİK SORU FORMU

1. Sığınma öncesi yaşamınız nasıldı, nasıl sığınmaya karar verdiniz? (köken ülkesindeki genel yaşantı, yaş, eğitim, barınma, evlilik ve çalışma durumu, birlikte yaşadığı bireyler, çocuk durumu, sağlık, psikososyal, ekonomik ve fiziksel durum ve gelir kaynakları, hareketlilik öncesi karşılaşılan sorunlar, kişisel ve yaşlılık özelindeki gereksinimler, çözüm yolları, sığınma kararına neden olan olay)
2. Göç sürecini nasıl gerçekleştirdiniz, süreci nasıl değerlendiriyorsunuz? (hareketlilik sürecinin kiminle ve hangi rota kullanılarak ne kadar sürede gerçekleştirildiği, hareketlilik halinde karşılaşılan barınma, beslenme, sağlık, psikososyal, fiziksel, ekonomik sorunlar, gereksinimler, kayıplar, çözüm yolları, destek mekanizmaları, hareketlilik halindeyken çözümü konusunda en çok zorlanılan sorunlar)
3. Sığındıktan sonra yaşamınız nasıl değişti, değişikliklerle nasıl baş ediyorsunuz? (dil, inanç, kültür, yaşam biçimi, bütünleşme, uyum problemleri, ortadan kalkan sorumluluk, sorun ve gereksinimler, yeni sorumluluk, sorun ve gereksinimler, bunlara yönelik çözüm yolları, destek mekanizmaları, kiminle yaşadığı, gelir kaynakları, barınma, evlilik ve çalışma durumu, boş zaman etkinlikleri, Türkiye'de en sık karşılaşılan ve çözümü konusunda en çok zorlanılan sorunlar)
4. Köken ülkenizde ve Türkiye'de yaşlı olmak nasıl? (kendi yaşlılık tanımı, her iki ülkedeki yaşlılık, yaşlanma ve yaşlılara yönelik tutum ve davranışlar, bunlara ilişkin düşünce, mevcut yaşlılık deneyimi, farklılıklar ve benzerlikler, yaşlılık deneyimine ilişkin düşünce)
5. Türkiye'deki yaşamınızı nasıl değerlendiriyorsunuz, gelecek planlarınız nelerdir? Türkiye'de yaşlı bir sığınmacı olmanın ne ifade ettiği, sığınmacılık ve yaşlı sığınmacı olmaya ilişkin sığınma öncesi ve sığınma sonrası düşünce)